UNIVERSAL
LIBRARY

OU_190823

UNIVERSAL
LIBRARY

٤٣٣

هذا

الجزء الاول

من

كتاب الشعر والشعراء

لابى محمد عبد الله بن مسلم

ابن قتيبة

طبع

فى مدينة لندن المحروسة

بمطبع بريل

٨ شهر فبراير

سنة ١٨٧٥ المسيحية

هذا كتاب
الشعر والشعراء
لأبي محمد عبد الله
بن مسلم بن قتيبة
رحمه الله تعالى

قال أبو محمّد عبد الله بن مسلم بن قتيبة رحمه الله عليه هذا كتاب الفتنة فى الشعراء[a] أخبرت[b] فيه عن الشعراء وأزمانهم وأقدارهم وأحوالهم فى أشعارهم وقبائلهم وأسماء آبائهم ومن كان يعرف باللقب أو النبزة منهم وعمّا يستحسن من أخبار الرجل ويستجاد من شعره * وما أخذته العلماء عليهم من الغلط والخطاء فى ألفاظهم[c] وما سبق اليه المتقدّمون فأخذه عنهم المتأخّرون وأخبرت فيه[d] عن أقسام الشعر وطبقاته وعن الوجوه الّتى يختار الشعر عليها ويستحسن لها الى غير ذلك ممّا ضمّنته فى هذا الجزء الأوّل[e] * قال أبو محمّد وكان أكثر قصدى للمشهورين[f] من الشعراء الّذين يعرفهم كلّ أهل الأدب والّذين[g] يقع الاحتجاج بأشعارهم فى الغريب والنحو[h] وفى

a) V: الشعر. b) S: خبّرت. c) D: بالكلمة. d) Deest in D. e) S: حت. f) V. et S: وكان قصدى للمشهور. g) D: والّذى. h) D: وفى النحو.

كتاب الله جلّ وعزّ وحديث الرسول[a] صلّى الله عليه وسلّم، فأمّا[b] من خفى
اسمه وقلّ ذكره وكسد شعره *وكان لا يعرفه إلّا بعض الخواصّ[c] فما أقلّ من
ذكرتُ من هذه الطبقة إذ كنتُ لا أعرف منهم إلّا القليل ولا أعرف لذلك
القليل أيضًا أخبارًا وإذ[d] كنتُ أعلم أنّه لا حاجة بك إلى أن أُسمّيَ لك
أسماء لا أدلّ عليها بخبر أو زمان أو نسب أو نادرة[e] أو بيت يُستجاد أو
يُستغرب ولعلّك تظنّ رحمك الله أنّه يجب على من ألّف مثل كتابنا هذا
ألّا[f] يدع شاعرًا قديمًا ولا حديثًا إلّا ذكره ودلّك[g] عليه أو تقدّر[h] أن يكون
الشعراء بمنزلة رواة الحديث والأخبار والملوك والأشراف الّذين يبلغهم
الإحصاء ويجمعهم العدد والشعراء المعروفون بالشعر في[k] قبائلهم وعشائرهم
في الجاهليّة والإسلام[l] أكثر من أن يحيط بهم محيط أو يقف من ورآء
عددهم واصف ولو أنفد عمره في التنقير عنهم واستفرغ مجهوده في البحث
والسؤال ولا أحسب أحدًا من علمائنا استغرق شعر قبيلة حتّى لم يفته
*من ذلك القبيلة[m] شاعر إلّا عرفه ولا قصيدة إلّا رواها، حدّثني[n] سَهْل
بن محمّد عن[o] الأصمعيّ عن[o] كُرْدِين[p] *بن مِسْمَع[q] قال حدّثني

---

a) D: رسول الله. *b*) V: وأمّا. *c*) Deest in V. et S. *d*) V. et S: وإن. *e*) D: نادر. *f*) D: أن لا. *g*) V. et S: ودلّك. *h*) D: ويعذر. *i*) D. et S. تكون. *k*) D: عند. *l*) Deest in D. *m*) Deest in V. S. القبيلة. *n*) D: حدّثنا. *o*) D. لنا. *p*) D كُرْدِين et add. in marg. هو أبو الجَوْرِيّ في الألقاب كردين اسمه مسمع بن عبد الملك بن مسمع البَعْرِيّ كان أخباريًّا روى عنه أبو عُبَيْدَة مَعْمَر بن المُثَنّى. S: كرد. Cf. Nöldeke, Beiträge zur Kenntniss der Poesie der alten Araber, S. 7, al-Mobarrad, ed Wright, pg. vi, Thûsî's list of Shî'ah book (Bibl. Ind

فتيان الى أبى ضَمْضَم بعد العشآء فقال لهم ما جآء بكم يا خُبثآء قالوا جئناك نتحدّث ولا كذبنم بلْ قلتم كبر الشيخُ وتملّغنه السنُّ عسى أن نأخذ عليه سقطة فأنشدهم مائة شاعرٍ دلّيهم اسمه عَمْرو قال الأصْمعىّ تعددتُ أنا وخَلف الأحْمَرُ فلم نقدر على أكثر من ثلاثين هذا ما حفظه أبو ضَمْضَم ولم يكن بأروى الناس وما أبعدُ أن يكون مَن لا يعرفه من المسمّين بهذا الاسم أكثر ممّن عرفه هذا الى مَن سقط شعره من شعرآء القبائل ولمْ يحمله الينا العلمآء والرواة حدّثنى أبو حاتم عن الأصْمعىّ قال كان ثلاثة اخوة من بَنى سَعْد لم يأتوا الأمصار ذهب رجلٌ يقال لهم نُذَيرٌ ومُنَبِّذرٌ ومُنْذِرٌ ويقال أنّ قصيدة رُوبَة الّتى أوّلها

وَقاتِمِ الأعْماقِ خاوى المُخْتَرَقْ لنُذَيرٌ

قال أبو مُحَمّدٌ ولم أعْرِضْ فى كتابى هذا لمَن كان الأغلب عليه غير الشعر بعد رأيتُ مَن ألّف فى هذا الفنّ كتابًا يذكر فى الشعرآء مَن لمْ يُعْرَف بالشعر ومَن لمْ يقل منه إلّا البيتين فابن شُبْرُمَة القاضى وسُلَيْمانَ بن قَتَّةَ لحدّث ولو قصدنا لذكر أمثال هؤلآء

Calcutta, 1853), pg. ٣٩., Kitâbo 'l-Fihrist, ed. Flügel, II, pg. 145 [300, 5]; in Qâmûso tantum forma دُرَيْد legitur.

a) D. ولكن. b) D: متلغّمه. c) D. add وعمل مرّة أخرى لمعدمين. d) D. وخلف. e) De est in D. f) D. اذهب. g) D. أوب. h) D: لو. i) D. انقطعه أو. k) D: أخبرنا. l) D بنا. m) D. بعدهب. n) D: منذر. o) S. وقدم, quod quoque Nold. pg. 8. p) Deest in V. et S. D خاوى. q) D. لمنذر. r) Deest in V. et S. s) Deest in V. t) D: غلب. u) D: رأيت, add: بعض. v) D: لا. w) D: لم. x) D: تشكّ. y) V. in marg: قال الشَّيبُ ابن قُتَّة هذا عَدَوِىّ وهو أوّل مَن رثا أهل البيت. D. add: التَّيْمِىّ. z) D: مثل.

فى الشعرآء لذكرنا أكثر الناس لأنّه قلّ أحد به أدنى مُسكة من أدب وأدنى حظّ من ضبع إلّا وقد قال من الشعر شيئا ولاحتجنا أن نذكر صحابة رسول الله صلّى الله عليه وسلّم وجلّة التابعين وعلمًا كثيرًا من جملة العلم ومن الخلفآء والأشراف ونجعلهم فى طبقات الشعرآء، ولم أعتمد فيما ذكرته من شعر كلّ شاعر مختارًا له سبيل من مضى أو استحسن باستحسان غيره ولا نظرت إلى المتقدّم منهم بعين الجلالة لتقدّمه ولا إلى المتأخّر منهم بعين الاحتقار لتأخّره بل نظرت بعين العدل على الفريقين وأعطيت كلّا حقّه ووقّرت عليه حظّه فإنّى رأيت من علمآئنا من يستجيد الشعر السخيف لتقدّم قائله ويضعه موضعه منحيّره ويزدرل الشعر الرصين ولا عيب له عنده إلّا أنّه قيل فى زمنه أو أنّه رأى قائله ولم يقصر الله الشعر والعلم والملاحة على زمن دون زمن ولا خصّ به قومًا دون قوم بل جعل ذلك مشتركًا مقسومًا بين عباده فى كلّ دهر وجعل كلّ قديم منهم حديثًا فى عصره وكلّ شريف خارجيًا فى أوله وقد كان جرير والفرزدق والأخطل وأمثالهم يعدون محدثين وكان أبو عمرو بن العلآء يقول لقد كثر هذا المحدث وحسن حتّى لقد تهمّمت بروايته ثمّ صار هؤلآء قدمآء عندنا بعد العهد منهم وكذلك يكون من بعدهم لمن بعدنا كالخريمى والعتابى والحسن بن هانئ وأشباههم، فكلّ

---

a) V. et S: لشعر. b) D: له. c) D: أدنى له. d) Deest in V. et S. e) D: أسلك. f) V. et S: مختار. g) D: ولى. V. et S: ولا. h) Deest in D. i) D: عنى. k) V. et S: ورأى l) Deest in S. m) S: المحدث n) D: بهم.

مَن أتى بحسن من قول أو فعل ذكرناه له وأثنينا عليه به ولم يضعه عندنا تأخُّر قائله *أو فعله" ولا حداثة سنه كما إنَّ الردى، إذا ورد علينا للمتقدم" أو الشريف لم يرفعه عندنا شرف صاحبه ولا تقدُّمه، وكان حقّ هذا الكتاب أن أودعه الأخبار عن جلالة قدر الشعر *وعظيم خطره" وعن مَن رفع" بالمديح *وعن مَن" وضع" بالهجاء وعمّا أودعته العرب من الأخبار النابهة" والأحساب" الصحاح *والحِكَم المضارعة" لحِكَم الفلاسفة والعلوم فى الخيل *وفى النجوم" وأنوائها والاهتداء بها والرياح وما كان منها *مبشّرًا أو حائلًا والبروق وما كان منها خُلَّبًا" أو صادقًا والسحاب وما كان منها حيانًا أو ماطرًا وعمّا *بعث منه" المتخيل على السماح والحثّ على السموّ والجبان على اللقاء غير أنّى رأيت ما ذكرت من ذلك فى كتاب العرب" كثيرًا كافيًا فرغبت الاطالة باعادته فمَن أحبّ أن يعرف ذلك ليستدلّ" به على حلو الشعر ومرّه وعظيم نفعه وضرّه نظر فى ذلك الكتاب إن شاء الله تعالى ☆

أقسام الشعر

قال أبو محمّد *عبد الله بن مسلم بن قتيبة رحمه الله" تدبّرت الشعر

---

a) Deest in V. et S. b) V. et S. المقدّم. c) D: الله رفعه. d) D: وعمّن. e) D: وضع
f) D: الغابرة. g) D: والأسباب. h) D: والحكم المضارع. i) D: النجوم.. k) Deest in S.
l) S: خلّب. m) V. et S: يبعث منه. n) D. add. in marg: لابن قتيبة كتاب تفضيل العرب قال ابن عبد ربّه. o) V: يستدلّ. p) Deest in D.

فوجدتُه أربعة أضرب، ضرب منه حسن لفظُه وجاد معناه كقول القائل *في بعض بني أُمَيَّة*

فِي كَفِّهِ خَيْزُرَانٌ رِيحُهُ عَبِقٌ مِنْ كَفِّ أَرْوَعَ فِي عِرْنِينِهِ شَمَمُ
يُغْضِي حَيَاءً وَيُغْضَى مِنْ مَهَابَتِهِ فَلَا يُكَلَّمُ إِلَّا حِينَ يَبْتَسِمُ

*لم يقل أحد في الهيبة، أحسن منه، وكقول أَوْس بن حَجَر

أَيَّتُهَا النَّفْسُ أَجْمِلِي جَزَعًا فَإِنَّ مَا تَحْذَرِينَ قَدْ وَقَعَا

لم يبتدئ أحد مرثية بأحسن منه*، وكقول أبي ذُؤَيْب،

وَالنَّفْسُ رَاغِبَةٌ إِذَا رَغَّبْتَهَا وَإِذَا تُرَدُّ إِلَى قَلِيلٍ تَقْنَعُ

قال وحدَّثني الرِّيَاشِيُّ عن الأَصْمَعِيِّ أنَّه* قال هذا أبرعُ بيت قالته العرب، وكقول حُمَيْد بن ثَوْر*

أَرَى بَصَرِي قَدْ رَابَنِي بَعْدَ صِحَّةٍ وَحَسْبُكَ دَاءً أَنْ تَصِحَّ وَتَسْلَمَا

لم يقل أحد في الكبر أحسن منه، وكقول النَّابِغَة*

كِلِينِي لِهَمٍّ يَا أُمَيْمَةُ* نَاصِبٍ وَلَيْلٍ أُقَاسِيهِ بَطِيءِ الكَوَاكِبِ

---

a) Deest in V. et S. Metrum: البسيط. Poëta est al-Hazîn et dicitur al-Farazdaq. b) Hamâsa, pg. ٧١.: بِكَفِّهِ. c) Sic legitur in Codd., Hamâsa, l. l. et Kitâbo-'l-aghâni, XIV, pg. ٧٧: رِيحُهَا. d) D: فَمَا, id. Hamâsa, pg. ٧١١, al-Mobarrad, pg. ٣٦٢, Kit.-'l-agh. l. l. et Caussin de Perceval, Journ. Asiat. Juin 1834, pgg. 544, 546. e) D: لم يُقَلْ في الهيبة شيء. f) Metrum: المنسرح. g) D: أنَّ الَّذي, id. Hamâsa, pg. ٣٧٧ et Kit.-'l-agh. X, pg. ٨٠. h) Kit.-'l-agh. l. l.: تَتَكَرَّهِينَ. i) Deest in S. k) D: من هذا. l) Metrum: الكامل. m) D: حدَّثني. n) Deest in D. o) D: أبدع. p) Metrum: الطويل. Al-Mobarrad, pg. ١٢٥. Hamâsa, pg. ٥٠٣. q) D: ولم يُقَلْ شيء. r) Metrum: الطويل. Ahlwardt, The Divans, pg. ٢. Caussin de Perceval, Essai, II, pg. 506. Al-Harîrî, Ed. II, pgg. ١٣٧, ٣٣١. s) D: أُمَيْمَةُ. Cod. Lugd. N° 588 (Cat.

لم يبتدئ أحد من المتقدمين بأحسن[a] منه ولا أغرب، ومثل هذا *في الشعر[b] كثير ليس للإطالة به في هذا الموضع[c] وجهٌ وستراه عند ذكرنا أخبار الشعراء ۞

٢ وضرب منه حسن لفظه وحلا فإذا أنت فتشته لم تجد هناك طائلا[d] كقول القائل[e]

وَلَمَّا قَضَيْنَا مِنْ مِنًى كُلَّ حَاجَةٍ ... وَمَسَّحَ بِالأَرْكَانِ مَنْ هُوَ مَاسِحُ

وَشُدَّتْ عَلَى حُدْبِ[f] المَهَارِي رِحَالُنَا ... وَلَا[g] يَنْظُرُ الغَادِي الَّذِي هُوَ رَائِحُ

أَخَذْنَا بِأَطْرَافِ الأَحَادِيثِ بَيْنَنَا ... وَسَالَتْ[h] بِأَعْنَاقِ المَطِيِّ الأَبَاطِحُ

وهذه[i] الألفاظ[k] أحسن شيء[l] مطالع ومخارج ومقاطع[m] فإذا[n] نظرت إلى[o] ما تحتها[p] وجدته ولما قضينا[q] أيام منى واستلمنا الأركان وعالينا إبلنا الأنضاء ومضى الناس لا ينتظر *من غدى[r] الرائح ابتدأنا في الحديث وسارت المطى في الأبطح[s] وهذا الصنف في الشعر كثير ونحو منه قول جرير[t]

توجيه إعرابه أمّا قوله يَا أُمَيْمَةَ فلأنّه يريد ترخيم أميمة: Fol. 39 r, كتاب الافصاح II, pg. 23) وكان الوجه أن يقول أُمَيْمُ.

a) D: أحسن. b) Deest in D. c) V. et S: المعنى. d) D: فائدة في المعنى. e) Metrum: الطويل. De nomine poetae vid. Mehren, Die Rhetorik der Araber, S. 35 et von Kremer, Geschichte der herrschenden Ideen des Islâms, S. 466. f) Mehren, l. l. دُفْم. g) Ibid. لا. h) V. et S: وشالت et add. V. in marg: قال الشريف الرواية الجيّدة بالسين غير معجمة. D: ومَالَتْ. Az-Zamachshari, s. v. سال, Mehren et von Kremer, ll. ll. وسَالَتْ, Nöld. pg. 44: وشَالَتْ. i) D. tertium versum primum legit. k) D: هذه. l) D. add: كما ترى. m) D: وإن. n) D. add: من المعنى. o) D: قطعنا. p) D: الغادى. q) V. in marg: قال الشريف وتروى هذه الأبيات للمَعْلُوط السَعْدِيّ. D: المعلوط et add. in marg: المَعْلُوط كمعروف شاعر سعدى قاموس. Metrum: الكامل.

إِنَّ ٱلَّذِينَ[a] غَدَوْا بِلُبِّكَ غَادَرُوا وَشْلًا بِعَيْنِكَ لَا[b] يَزَالُ مَعِينَا

غَيْضْنَ مِنْ عَبَرَاتِهِنَّ وَقُلْنَ لِي مَا ذَا لَقِيتَ مِنَ الْهَوَى وَلَقِينَا

وقوله[c]

[يَا أُخْتَ نَاجِيَةَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ قَبْلَ الرَّحِيلِ[d] وَقَبْلَ لَوْمِ الْعُذَّلِ

لَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّ آخِرَ عَهْدِكُمْ يَوْمُ الرَّحِيلِ[e] فَعَلْتُ مَا لَمْ أَفْعَلِ

وقوله[f]

بَانَ الْخَلِيطُ وَلَوْ طُوِّعْتَ مَا بَانَا وَقَطَّعُوا مِنْ حِبَالِ الْوَصْلِ أَقْرَانَا][g]

إِنَّ الْعُيُونَ ٱلَّتِي فِي طَرْفِهَا مَرَضٌ[h] قَتَلْنَنَا[i] ثُمَّ لَمْ يُحْيِينَ قَتْلَانَا

يَصْرَعْنَ[k] ذَا اللُّبِّ حَتَّى لَا حِرَاكَ[l] بِهِ[m] وَهُنَّ أَضْعَفُ خَلْقِ ٱللَّهِ أَرْكَانَا ☆

وضرب منه حاد معناه وعصرت الألفاظ عنه كقول لبيد[n] *بن ربيعة*[o]

مَا عَاتِبُ الْمَرْءَ الْكَرِيمَ كَنَفْسِهِ وَالْمَرْءُ يُصْلِحُهُ الْجَلِيسُ الصَّالِحُ

هذا وإن كان جيد المعنى والسبك فإنه قليل الماء والرونق، وكقول النابغة

---

a) Ibn-Challikân, ed. Wustenf. N° ١٣٩, pg. ٣٣: ٱلَّذِي. b) D: ما, id. Dîwân Djarîri, Cod. Lugd N° 633 (Cat. II, pg. 41), Fol. 206 v., Ibn-Challikân, l. l., Kit.-'l-agh. VII, pg. ٩٣ et al-Mobarrad, pg. ٣٩٢. c) Hamâsa, pg. ٩٠٥ legitur hic versus in carmine al-Ma'lûthi. d) V. et S: وكقوله. D: ونحوه قول جَرِير. Metrum: الكامل. e) Kit.-'l-agh. VII, pg. ٤٢: الفِرَاق. Sequens versus legitur Ibn-Challikân, l. l. f) Dîwân Djarîri, Fol. 63 v. Metrum: البسيط g) [ ] Deest in V. et S. h) V. in marg: حَوَرٌ نسخة. Kit.-'l-agh. VII, pg. ٣٩: حَوَرٌ. Ibid. pg. ٥٣ et XIX, pg. ٣٧: مَرَضٌ. Hamâsa, pg. ٤٣٩. Al-Mobarrad, pg. ١٩١. i) Codd. قَتَلْنَنَا, id. Kit.-'l-agh. ll. ll. et Ibn-Challikân, N° ١٣٩, pg. ٣٣. Caussin de Perceval, Journ. Asiat. Juillet 1834, pg. 20: قتلننا. k) V: يصرعن. l) Dîwân Djarîri, Fol. 65 v: صِرَاعَ. m) Hamâsa, l. l., Ibn-Chall. N° ١٣٩, pg. ٣٣, Kit.-'l-agh. VII, pg. ٥٣ et XIX, pg. ٣٧: لَهُ. n) Deest in V. et S. Metrum: الكامل. o) Deest in V.

للنُّعمان[a]

خَطَاطِيفُ حُجْنٌ فِي حِبَالٍ مَتِينَةٍ تَمُدُّ بِهَا أَيْدٍ إِلَيْكَ نَوَازِعُ

*قال أبو مُحَمَّد[b] رأيت علماءنا يستجيدون معناه ولا[c] أرى ألفاظه[d] مبينة لمعناه لأنّه أراد أنت فى قُدْرتك على كخطاطيف عقف[e] وأنا كدلو تُمَدُّ بتلك الخطاطيف وعلى أنّى[f] لستُ أرى المعنى حسنًا[g] وكقول الفَرَزْدَق[h]

وَالشَّيْبُ يَنْهَضُ فِى الشَّبَابِ[i] كَأَنَّهُ لَيْلٌ يَصِيحُ[k] بِجَانِبَيْهِ نَهَارُ

وضرب منه تأخّر لفظه وتأخّر معناه كقول الأعشى *فى امرأة[l]

وَفُوهَا كَأُقَاحِىٍّ[m] غَدَاهُ[n] دَائِمُ الهَطْلِ

كَمَا شِيبَ بِرَاحٍ[o] بَارِدٍ[p] مِنْ عَسَلِ النَّحْلِ

وكقوله[q]

إِنَّ مَحَلًّا وَإِنَّ مُرْتَحَلًا وَإِنَّ فِى السَّفْرِ إِذْ[r] مَضَوْا[s] مَهَلًا

اسْتَأْثَرَ اللّٰهُ[t] بِالوَفَاءِ[u] وَبِالْـحَمْدِ[v] وَوَلَّى المَلَامَةَ الرَّحَلَا

---

a) Deest in D. Metrum: الطويل. Al-Mobarrad, pg. ٢٢٨. Ahlwardt, pg. ٢٠. Caussin de Perceval, Essai, II, pg. 513. b) Deest in V. et S. c) D: ولست. d) D. add: جيادًا ولا. e) D. add: يَمُدُّ بها, l. تَمُدُّ. f) D. add: أيضًا. g) D: جيّدًا. h) Metrum: الكامل. i) Kit.-'l-agh. XIX, pg. ١٩ et al-Mobarrad, pg. ١٩: السَّوَاد. k) Sic legitur in Codd., von Kremer, l. l. minus recte: يصيح, cf. Lane, s. v. صيح et انصاح. Kit.-'l-agh. l. l. يَسِيرُ. l) Deest in V. et S. Metrum: الهزج. m) Nöld. pg. 45: كأقاحيّ. n) Sic legitur in Codd., Nöld. l. l. recte corrigit غَدَاتَهَا. o) D: فِرَاخ. p) Nöld. l. l. بَارِدٌ. q) Metrum: المنسرح. r) Cod. Lugd. N° 588, Fol. 119 r.: فى الركب ان. s) Hamâsa, pg. ٢٢١: مَضَوْ. Kit.-'l-agh. VIII, pg. ٨٥: مَنْ مَضَى. t) D: ما مضى مثلا. u) V. et S: يا استأثر. Cf. Nöld. pgg. 14, 45. Kit.-'l-agh. VIII, pgg. ٨٥, ٧٩. X, pg. ١٤٣. de Sacy, Chrest. II, pg. 471. v) Kit.-'l-agh. X, pg. ١٤٣: بالبقاء. w) Kit.-'l-agh. ll. ll. والعدل, de Sacy, l. l. وبالعدل.

وَالأَرْضُ حَمَّالَةٌ لِمَا حَمَلَ ٱللّٰهُ وَمَا إِنْ تَرُدُّ مَا فَعَلَا
يَوْمًا تَرَاهَا كَشِبْهِ أُرْدِيَةِ[a] ٱلْعَصْبِ وَيَوْمًا أَدِيمُهَا نَغِلَا[b]

وهذا الشعر منحول *لا أعرف[c] فيه شيئًا يُستحسن إلّا قوله[d]

يَا خَيْرَ مَنْ يَرْكَبُ الْمَطِيَّ وَلَا يَشْرَبُ كَأْسًا بِكَفِّ مَنْ بَخِلَا

فقال[e] إنّ كلّ شارب[f] يشرب بكفّه وهذا ليس ببخيل فيشرب بكفّ مَن بخل وهو معنى لطيف، وكقول الخليل بن أحمد العَرُوضِيّ[g]

إِنَّ الْخَلِيطَ نَصَدَّعْ فَطِرْ بِذَا أَيُّكَ أَوْ قَعْ
*لَوْ لَا جَوَارٍ حِسَانٌ حُورُ الْمَدَامِعِ أَرْبَعْ
أُمُّ الْبَنِينَ وَأَسْمَا ءُ وَالرَّبَابُ وَبَوْزَعْ[h]
لَقُلْتُ لِلْقَلْبِ[i] ٱرْحَلْ إِذَا بَدَا لَكَ أَوْ دَعْ

وهذا الشعر بيّنُ التكلّف ردئ الصنعة وكذلك أشعار العلماء ليس فيها شيء جاء عن إسماح[k] وسهوله كشعر الأَصْمَعِيّ وابنِ[l] المُقَفَّعِ والخليلِ[m] خلا خَلَفِ الأَحْمَرِ فإنّه كان[n] أحدهم طبعًا وأكثرهم شعرًا، ولو لم يكن فى هذا الشعر إلّا أُمُّ البَنِينَ وبَوْزَعُ للفاه، فقد كان جَرِيرٌ أنشد بعض الخلفاء[o]

---

a) Codd. الأُرْدِيَة. b) Deest hic versus in D. Nöld. pg. 45 minus recte legit أُدِيمًا .... نَعْلا et أو interserere vult. c) D: ولا أعلم. d) Al-Mobarrad, pg. ٣٥. Mehren, pg. 113. e) D: يريد. f) D: بخيل. g) Metrum: المجتثّ. h) Nöld. pg. 45:

لو لا جوارٌ حسانٌ حُورِ المدامعِ أَرْبَعْ
أُمّ البَنِينَ وأَسْمَآ ءَ والرَّبابِ وبَوْزَعْ

i) D: للراحل. k) D: استماح. l) D: وشعر ابن. m) D: وشعر الخليل. n) Deest in D. o) D: خلفآء.

من بنى أُمَيَّةَ قصيدته ٱلتى أوّلها

بَانَ الخَلِيطُ بِرَامَتَيْنِ فَوَدَّعُوا [أَوَكُلَّمَا جَدُّوا لِبَيْنٍ تَجْزَعُ

كَيْفَ العَزَآءُ وَلَمْ أَجِدْ مُذْ بِنْتُمُ قَلْبًا يَقِرُّ وَلَا شَرَابًا يَنْقَعُ]

وهو يتحفّز ويزحف إليها استحسانًا من حسن الشعر حتّى إذا بلغ قوله

وَتَقُولُ بَوْزَعُ قَدْ دَبَبْتَ عَلَى العَصَا هَلَّا هَزِئْتَ بِغَيْرِنَا يَا بَوْزَعُ

فتر وقال أفسدت بهذا الاسم شعرك، قال أبو مُحَمَّدٍ وقد يقدح فى الحسن قبح اسمه كما ينفع القبيح حسن اسمه ويزيد فى مهانة الرجل فظاظة اسمه وتردّ عدالة الرجل بشاعة كنيته ولقبه، تقدّم رجلان إلى شُرَيْحٍ فقال أحدهما ادْعُ أبَا الكُوَيْفِر يشهد فردّه شُرَيْحٌ ولم يسأل عنه وقال لو كنتَ عدلًا لم ترضها وردّ آخر يُلقّب أبَا الذِّبَّانِ ولم يسأل عنه، وسأل عُمَرُ رجلًا أراد أن يستعين به على أمر عن اسمه واسم أبيه، فقال ظَالِمُ بنُ سَارِقٍ قال تظلم أنت ويسرق أبوك ولم يستعن به، وسمع عُمَرُ بنُ عَبْدِ العَزِيزِ رجلًا ينادى آخر يَا أَبَا العُمَرَيْنِ فقال لو كان له عقل لكفاه أحدهما، ومن هذا الصنف قول الأعشى

---

a) Deest in D. b) Metrum: الكامل. c) Nöld. pg. 15: فودّعا. d) D: قلبًا. e) D: ينفع. f) [] Deest in V. et S. g) V. et S: لها. h) D. add: الى. i) D: جبلت. k) D: العطا. l) D: (Cod. وفرّ) قال له أفسدتَ شعرك بهذا وفتر. m) D: قطاعة. n) D: بكنيته. o) D. add: ولذلك قيل, sed quod sequitur legi non potest. p) D: وتقدّم. q) D: فقام أحدهما فقال. r) D: الكُو ..... فردّه. s) D: ترض بها. t) D: سرّاق. u) D: فقال. v) D: يدعو رجلًا. w) D: الضرب. x) Metrum: البسيط. De Sacy, Chrest. II, pgg. 466, ١٥٣. Mehren, pg. 160.

وَقَدْ غَدَوْتُ إِلَى الحَانُوتِ يَتْبَعُنِى شَاوٍ مِشَلٌّ شَلُولٌ[a] شُلْشُلٌ شَوِلُ

وهذه الألفاظ كلُّها[b] فى معنى واحد [وقد كان يستغنى بأحدها عن جميعها وما ذا يريد هذا البيت أن كان للأعشى أو ينقص قول أبى الأسد وهو من المتأخرين الأخفياء[c]

وَلائِمِهِ لامَتْكَ يَا فَيْضُ فِى النَّدَى فَقُلْتَ لَهَا لَنْ يَقْدَحَ اللَّوْمُ فِى البَحْرِ

أَرَادَتْ لِتَثْنِى[d] الفَيْضَ عَنْ عَادَةِ النَّدَى وَمَنْ ذَا الَّذِى يَثْنِى السَّحَابَ عَنِ القَطْرِ

مَوَاقِعُ جُودِ الفَيْضِ[e] فِى كُلِّ بَلْدَةٍ مَوَاقِعُ مَاءِ المُزْنِ فِى البَلَدِ القَفْرِ

كَأَنَّ وُفُودَ الفَيْضِ حِينَ[f] تَحَمَّلُوا إِلَى الفَيْضِ وَافَوْا[g] عِنْدَهُ لَيْلَةَ القَدْرِ

وهو القائل[h]

لَبِّتَكَ آذَنْتَنِى[i] بِوَاحِدَةٍ تَكُونُ لِى[k] مِنْكَ سَائِرَ الأَبَدِ

تَحْلِفُ أَلَّا[l] تَبَرَّنِى أَبَدًا فَإِنْ فَعَلَتْهَا بَرَدْتَ عَلَى كَبِدِى

إِنْ كَانَ رِزْقِى إِلَيْكَ فَارِمِ بِهِ عَلَى نَاظِرَىْ حَتْفِهِ عَلَى رَصَدِ[m]

*ومن هذا الضرب أيضا قول[n] المُرَقِّش[o]

هَلْ بِالدِّيَارِ أَنْ تُجِيبَ صَمَمْ لَوْ أَنَّ حَيًّا نَاطِقًا كَلَمْ

يَأْتِى[p] الشَّبَابَ الأَغْوَرِينَ وَلَا تَغْبِطُ أَخَاكَ أَنْ يُقَالَ حَكَمْ

---

a) D: شليل. b) D: الأربعة. c) Metrum: الطويل. d) Kit.-'l-agh. XII, pg. ١٧٦: لتنهى. e) D: الفصل. f) Kit.-'l-agh. l. l. لمّا. g) Ibid. لاقوا. h) Metrum: المنسرح. i) Kit.-'l-agh. XII, pg. ١٧٥: اذ نبتنى. k) Ibid. تقنعنى. l) Ibid. أن لا. m) [ ] Deest in V. et S. n) V. et S: وكقول. o) Metrum: السريع. p) V. et S: يَأْبى. Deest hic versus in D. Hamâsa, pg. ٥٠٤.

والعجب عندى من الأصمعىّ *حين أدخله[a] فى منتخبره وهو شعر ليس بصحيح الوزن ولا حسن *الروىّ ولا منتخبر[b] اللفظ ولا لطيف المعنى ولا أعرف[c] فيه[d] شيئا يستحسن إلّا قوله[e]

اَلنَّشْرُ مِسْكٌ وَالْوُجُوهُ دَنَا نِيرٌ وَأَطْرَافُ الأَكُفِّ عَنَمْ

ويستجاد منه أيضا[f]

لَيْسَ عَلَى طُولِ الْحَيٰوةِ نَدَمْ وَمِنْ وَرَآءِ الْمَرْءِ مَا يَعْلَمْ

وكان الناس يستجيدون *قول الأعشى[g]

وَكَأْسٍ شَرِبْتُ عَلَى لَذَّةٍ وَأُخْرٰى تَدَاوَيْتُ مِنْهَا بِهَا

*إلى أن[h] قال أبو نواس[i]

دَعْ عَنْكَ لَوْمِى فَإِنَّ اللَّوْمَ إِغْرَآءُ وَدَاوِنِى بِٱلَّتِى كَانَتْ هِىَ الدَّآءُ

*فسلخه وزاد[k] فيه معنى آخر[l] اجتمع له به الحسن فى صدره وعجزه وللأعشى فضل السبق إليه ولأبى نواس فضل الزيادة عليه[m] وقال الرشيد للمفضّل الضبّىّ[n] اذكر لى بيتا *جيّد المعنى[o] يحتاج إلى مقارعة الأذهان[p] فى إخراج[q] خبيئه ثمّ دعنى وإيّاه *قال له المفضّل[r] أتعرف بيتا أوّله أعرابىّ فى شملته[s] هابٌ من[t] نومته كأنّما *ورد على[u] ركب[v] حرى فى أجفانهم الوسن

---

a) D: اذا دخّله. b) Deest in V. et S. c) D: أعلم. d) V: أعرفيه. e) Mehren, pg. 26. Freytag, Darstellung der arabischen Verskunst, S. 245. f) D: قوله. g) D: للأعشى قوله. Metrum: المتقارب. h) D: حتّى. i) Metrum: البسيط. k) V. et S: فزاد. l) D: فيه. m) D: الفكر. n) D: استخراج. o) V. et S: فقال. p) D: شملة. q) V. et S: فى. r) D: صدر عن. s) V: يكب.

فظلّ[a] يستفزّهم[b] بعنجهيّة البدو وتعجرف الشدو وآخره مدنىٌّ رقيق[c] غُذِىَ بماء العقيق قال لا أعرفه قال هو بيت جميل *بن مَعْمَر[d]

ألا أيُّها الرَّكْبُ النِيامُ ألا هُبُّوا[e]

ثمّ أدركته رقّة الشوق[f] فقال

أسائلكم[g] هَلْ يَقْتُلُ[h] الرَّجُلَ الحُبُّ

قال *صدقت فهل تعرف أنت الآن[i] بيتنا أوّله أكثم بن صَيْفِىّ فى اصالة الرأى ونبل العظه وآخره أبْقَراطُ لمعرفته[k] بالدآء والدوآء قال المُفَضَّل[l] قد[m] هوّلت علىّ فليت شعرى بأىّ مهر تُقتَرع عروس هذا الخدر قال بانصافك وانصانك[n] وهو بيت[o] (الحسن بن هانئ)

دَعْ عَنْكَ لَوْمِى فَإنَّ اللَّوْمَ إغْرآءُ وَدَاوِنِى بِالَّتِى كَانَتْ هِىَ الدّآءُ

*قال أبو محمّد[p] وسمعت بعض أهل *العلم يقول[q] انّ مقصد القصيد إنّما ابتدأ فيها بذكر الديار والدمن[r] والآثار فشكا وبكى وخاطب الربع واستوقف الرفيق ليجعل ذلك سببا[s] لذكر أهلها الظاعنين عنها[t] إذ كان نازلة العمد فى الحلول والظعن على خلاف ما عليه نازلة المدر لانتجاعهم الكلأ وانتقالهم من[u] مآء إلى مآء وتتبّعهم مساقط الغيث حيث كان ثمّ وصل

---

a) D: فركد. b) D: يستنفرهم. c) D. add: قد. d) Deest in V. et S. Ibn-Challikân, N°. ١٤١: معمّر. Metrum: الطويل. e) Kit.-'l-agh. VII, pg. ٩١: ألا أيُّها النّوام ويحكم هبُّوا. f) D: المشوق. g) Kit.-'l-agh. l. l. نسائلكم. h) S: تقتل. i) V. et S: أفتعرف أنت. k) D: فى معرفته. l) Deest in V. et S. m) Deest in D. n) D: اصغايك. o) D: قول. p) D: الأدب يذكر. q) V: والزمن. r) S: شيئا. s) D: عن.

ذلك بالنسيب فشكا *شدّة الشوق وألم الوجد والفراق وفرط الصبابة° ليُميلَ نحوه القلوب ويصرفَ اليه الوجوه ويستدعيَ[b] به[c] اصغآء الاستماع[d] اليه[e] لأنّ النسيب[e] قريب من النفوس لايط بالقلوب لِما قد[e] جعل الله فى تركيب العباد من محبّة الغزل والف النسآء فليس يكاد يخلو أحد من أن يكون متعلّقا منه بسبب وضاربا فيه بسهم حلال أو حرام، فاذا *علم ٥ أنّه قد[e] استوثق من الاصغآء اليه والاسماع له عقّب بايجاب الحقوق فرحّل فى شعره وشكا النصب والسهر وسُرَى الليل *وحرّ الهجير[f] وانضآء الراحلة والبعير، فاذا علم أنّه قد[e] أوجب على صاحبه حقّ الرجآء وذمام[g] التأميل وقرّر عنده ما ناله من المكاره فى المسير بدأ فى المديح فبعثه على المكافاة[h] وهزّه *على السماح[i] وفضّله على الأشباه وصغّر فى قدره الجزيل، ١٠ فالشاعر المجيد من سلك هذه الأساليب وعدل بين هذه الأقسام[k] ولم يطل فيملّ[l] السامعين ولم يقطع وبالنفوس[m] ظمآ[n] الى المزيد، فقد كان بعض الرجّاز أتى نصرَ بنَ سيّارٍ والى[n] خُراسانَ *لبنى أُميّةَ[o] فمدحه بأرجوزة[o] تشبيبها مائة بيت ومديحها[p] عشرة أبيات فقال نصرٌ والله ما تركتَ[q] كلمة عذبة ولا معنى لطيفا الّا وقد شغلتَه عن مديحى بتشبيبك فان أردتَ ١٥

---

a) D: شدّة الوجد وألم الفراق وفرط الصبابة والشوق. b) D: وليستدعى. c) Deest in D.
d) D: الاسماع. e) D: التشبيب. f) Deest in V. et S. g) D: وذمامة. h) V. et S: المكافات.
i) D: للسماح. k) D. add: فلم يجعل واحدًا منها أغلب على الشعر. l) V. et S: يمل.
m) V. et S: بالنفوس. n) V. et S: الى. o) D: بقصيدة. p) D: ومديحه. q) D: بقيتَ.

مديحى فاقتصد فأتاه فأنشده

هَلْ تَعْرِفُ الدَّارَ لِأُمِّ الغَمْرِ نَعْ ذَا وَخَبِّرْ مِدْحَةً فِي نَصْرِ

فقال نَصْرٌ لا ذاك ولا هذا ولٰكن بين الأمرين، وقيل لعَقِيلِ بن عُلْفَةَ لِمَ لا تُطِيلُ الهجآء فقال يكفيك من القلادة ما أحاط بالعنق وقيل لأَبِى المُهَوِّشِ الأَسْدِىِّ لِمَ لا تُطِيلُ الهجآء قال لم أجد المثل السائر إلّا بيتًا واحدًا وليس لمتأخر الشعرآء أن يخرج عن مذهب المتقدّمين فى هذه الأقسام فيقف على منزل عامر أو يبكى عند مشيد البنيان لأنّ المتقدّمين وقفوا على المنزل الدائر والرسم العافى أو يرحل على حمار أو بغل فيصفهما لأنّ المتقدّمين رحلوا على الناقة والبعير أو يرد على المياه العِذاب الجوارى لأنّ المتقدّمين وردوا على الأواجن الطوامى أو يقطع الى الممدوح منابت النرجس والورد والآس لأنّ المتقدّمين جروا على قطع منابت الشيح والحنوة والعرارة قال خَلَفٌ الأَحْمَرُ قال لى شيخ من أهل الكوفة أما عجبت أنّ الشاعر قال

أَنْبَتَ قَيْصُومًا وَحَثْجَاثًا

فَٱحْتَمَلَ له وقلتُ

أَنْبَتَ أَجْاصًا وَتُفَّاحًا

---

a) D. add: فى النسيب. b) Metrum: الرجز. c) V: نصره. d) D: ذلك. e) S: وقال.
f) V: كلّا. D: ما لك لا. g) Freytag, Proverbia, I, pg. 347, N°. ٣٠٠. h) D: المُهَوِّش. i) Deest in V. et S. k) D: فقال. l) V. et S: الشعر. m) V. et S: ويبكى. n) D: المحبوب. o) D: والعَرَار.
p) D: من. q) Metrum: الرجز. r) V: قيسومًا. s) D. add: أنا.

فلم يحتمل لى، وليس له أن يقيس على اشتقاقهم فيطلق ما أطلقوا،
قال الخليل بن أحمد أنشدنى [شيخ من أهل الكوفة]:

تَرَافَعَ العِزُّ بِنَا فَٱرْتَفَعَا

فقلت ليس هذا شيئًا فقال لِمَ جاز للعجّاج أن يقول

تَقَاعَسَ العِزُّ بِنَا فَٱقْعَنْسَسَا

ولا يجوز لى

ومن الشعراء المتكلّف والمطبوع، فالمتكلّف هو الذى قوّم شعره بالثقاف ونقّحه بطول التفتيش وأعاد فيه النظر بعد النظر كزهير والحطيئة وكان الأصمعى يقول زهير والحطيئة وأمثالهما من الشعراء عبيد الشعر لأنّهم نقّحوه ولم يذهبوا فيه مذهب المطبوعين وكان الحطيئة يقول خير الشعر الحولىّ، المنقّح المحكّك وكان زهير يسمّى كبّر قصائده الحوليّات، قال سويد بن كراع يذكر تنقيحه شعره:

أبيت بأبواب القوافى كأنّما أصادى به سربًا من الوحش نزّعا
أكالئها حتّى أعرّس بعد ما يكون سحيرًا أو بعيد فأهجعا
إذا خفت أن تروى على ردتها ورآء الشراقى خشية أن تطلّعا

---

a) D. add: لم. b) D: يطلقوا. c) Deest in D. d) Deest in S. e) [] D: رجل. Metrum: الرجز. f) D: فَٱرْتَفَعَا. g) D: كيف. h) D: ترافع. i) Deest in V. et S. k) D: به. l) V. et S: الحوالىّ. m) D: وقال. n) Deest in D. Metrum: الطويل. o) V. in marg: بها نسخة, quod legitur Kit.-'l-agh. XI, pg. ١٣٩. p) Ibid. شربًا. q) Ibid. أكالؤها. r) Ibid. سحير. s) D: تروى. t) D: التوافى.

وَحَشْمَنِى[a] خَوْفُ ٱبْنِ عَفَّانَ[b] رَدَّهَا فَثَقَّفْتُهَا[c] حَوْلًا جَرِيدًا[d] وَمَرْبَعَا
وَقَدْ كَانَ فِى نَفْسِى عَلَيْهَا زِيَادَةٌ فَلَمْ أَرَ إِلَّا أَنْ أُطِيعَ وَأُسْمَعَا[e]

وقال عَدِىُّ بنُ الرِّقَاعِ[f]

وَقَصِيدَةٍ قَدْ بِتُّ أَجْمَعُ بَيْنَهَا حَتَّى أُقَوِّمَ مَيْلَهَا وَسِنَادَهَا
نَظَرَ الْمُثَقِّفِ فِى كُعُوبِ قَنَاتِهِ حَتَّى يُقِيمَ ثِقَافُهُ مُنْآدَهَا[g] ☆

وللشعر دواعٍ تحثُّ البطىءَ[h] وتبعث المتكلّف، منها الشراب ومنها الطرب ومنها الطمع ومنها الغضب ومنها الشوق، وقيل للحُطَيْئة[i] *مَن أشعر الناس، فأخرج لسانًا دقيقًا[k] كأنّه لسان حيّة فقال هذا إذا طمع، وقال أَحْمَد بنُ يُوسُف الكاتب، لأبى يَعْقُوبَ الخَرِيمِىّ مدائحك *لمُحَمَّدِ بنِ[m] مَنْصُورِ بنِ زِيَادٍ يعنى كاتب البرامكة أشعر من مراثيك فيه[n] وأجود قال[o] كنّا *إذذاك نقول[p] على الرجاء ونحن اليوم نقول[q] على الوفاء وبينهما بون بعيد، وهذه عندى قصّة الكُمَيْتِ فى مدحه بنى أُمَيَّةَ *وآل أبى طَالِبٍ فإنّه كان يتشيّع وينحرف عن بنى أُمَيَّةَ[r] بالرأى والهوى وشعره فى بنى أُمَيَّةَ أجود *من شعره فى الطالبيّين ولا أرى علّة ذلك إلّا قوّة أسباب الطمع وإيثارَ عاجلِ[s] الدنيا على آجلِ الآخرة، وقيل لكُثَيِّرٍ كيف تصنع يأبا صَخْرٍ إذا

a) Kit.-'l-agh. l. l. فحشّمنى. b) Ibid. ٱبْنِ عُثْمَانَ. c) V: فثقبتها. d) D: جديدًا. Kit.-'l-agh. l. l. ورعيتها صيفا جديدًا. e) Deest hic versus in D. f) Metrum: الكامل. g) Kit.-'l-agh. VIII, pg. ١٨٣: ميادها. h) D: البطىّ. i) D: أىُّ الناس أشعر. k) D: رقيقًا. l) Deest in V. et S. m) V. et S: فى. n) Deest in D. o) D: فقال. p) D: يومئذ نعمل. q) D: نعمل. r) Deest in S. s) D: منه. t) D: النفس لعاجل.

عسر[a] عليك[b] الشعر قال أطوف[c] الرباع المخلية والرياض المعشبة فيسهل على أرصنه[d] ويسرع[e] إلى أحسنه[d] ويقال *ما آستدعى[f] شارد الشعر بمثل الماء الجارى والشرف العالى والمكان الخضر الخالى [وقال الأحوص[g]

وَأَشْرَفْتُ فى نَشْزٍ مِنَ الأَرْضِ يافِعٍ وَقَدْ تَشْعَفُ الأَيْفاعُ مَنْ كانَ مُقْصِدا

وإذا شعفته الأيفاع مرته واستدرته][h] وقال عَبْدُ المَلِكِ *بنُ مَرْوانَ[i] لأَرْطاةَ بنِ سُهَيَّةَ هل تقول اليوم[k] شعرًا قال[l] كيف اقول وأنا لا[m] أشرب ولا[m] أطرب ولا أغضب وإنما يكون الشعر بواحدةٍ من هذه[n] وقيل للشَّنْفَرَى حين أُسِرَ أَنْشِد فقال الانشاد على حال[o] المسرة ثم قال[o]

فَلا تَدْفِنُونِى[p] إِنَّ دَفْنِى[q] مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ وَلَكِنْ خامِرِى[r] أُمَّ عامِرِ

إِذا حَمَلُوا[s] رأسِى وَفِى الرَّأْسِ أَكْثَرِى وَغُودِرَ عِنْدَ[t] المُلْتَقَى ثَمَّ سائِرِى

هُنالِكَ لا أَرْجُو حَيُوةً تَسُرُّنِى سَمِيرَ[u] اللَّيالِى مُبْسَلًا[v] بِالجَرائِرِ

وللشعر أوقات[w] يبعد فيها قريبه ويستصعب فيها[x] ايضه وكذلك الكلام المنثور فى الرسائل والمقامات والجوابات [فقد يتعذر[y] على الكاتب الأديب

---

a) D: صعب, in marg: عسر. b) D. add: قول. c) D. add: فى. d) V. et S: أرضنه. D: أوضه. e) Deest in V. f) D: أيضًا أنه لم يستدع. g) Metrum: الطويل. h) [ ] Deest in V. et S. i) Deest in V. et S. k) D: الآن. l) D: فقال. m) D: ما. n) D: وما. o) Cf. Kit.-'l-agh. XI, pg. ١٣٠. p) D: حين. q) Metrum: الطويل. r) V. in marg: قال الشَّرِيفُ الرواية لَا تَدْفِنُونِى. Hamâsa, pg. ٣٤٢: لَا تَقْبُرُونِى. s) Ibid. قَبْرِى. t) Ibid. أَبْشِرِى. u) D: حَملتْ. Hamâsa l. l. إِذَا ٱحْتَمَلُو. v) Sic legitur in V. Nöld. pg. 47, 3) minus recte legisse videtur عنّا. w) Hamâsa, l. l. سَجِيسَ. x) V: مبسرًا. y) D: تارات. z) Deest in D. aa) D: يتعذر.

وعلى البليغ الخطيب]ᵃ ولا تُعْرَفᵇ لذلك علّةᶜ الّا *أن يكونᵈ من عارض يَعْرِضᵉ على الغريزة من سُوء غذآء أو خاطر غمّ، وكان الفَرَزْدَق يقول أنا أشعر تميمᶠ *عند تميمᵍ وربّما أتَتْ علىٰ ساعةٍʰ ونزعˢ ضرس أهونᵗ علىٰ من قول بيت، وللشعر أوقات يُسْرِعُ فيها آتيهِ ويَسْمَحُ فيهاᵘ آبيهِ، منها أوّل الليل قبل تغشّى الكرى ومنها صدر النهار قبل الغذآء ومنها يوم شرب الدوآء ومنها الخلوة فى المجلس، *وفى المسيرʲ ولهذهˣ العلل تختلف أشعار الشاعر ورسائل الكاتب وقالوا فى شعر النابغة الجَعْدِيّ خِمارٌ بَوافٍ ومُطَرَّفٌ بآلافٍᵐ، ولا أرى عيبر الجَعْدِيّ فى هذا الحكم إلّا كالجَعْدِيّ ولا أحسب أحدًا من أهل *المعرفة والتمييزⁿ نظر بعين العدل وترك طريق التقليدᵒ يستطيع أن يُقَدِّمَ أحدًا من المتقدّمين المُكْثرين على أحد إلّا أنّᵖ يرى المجيّد فى شعره أكثر *منه فى شعر غيرهٖ، ولله درّ القائل أشعر الناس من أنت فى شعره حتّى تفرغʳ منهˢ، وكانᵗ العُتْبىٰ أنشد مَرْوان بن أبى حَفْصَة لزُهَيْرٍ فقال هذا أشعر الناس ثمّ أنشدهᵘ للأعشى فقال بلᵛ هذا أشعر الناس ثمّ أنشدهʷ لامْرِئِ القَيْسِ فكأنّما سمع به غنآء على شراب فقال *أمْرُؤُ القَيْسِʸ والله أشعر الناس ۞

---

a) [ ] Deest in V. et S. b) D: يعرف. c) D: سبب. d) V. in marg: قال الشّريف يختار فى الشّر عَرَضَ يَعْرَضُ وفى الخير عَرَضَ يَعْرِضُ. D: يعترض. e) Deest in D. f) V: على ساعة. g) D: أسهل. h) D: الغذآء. i) D: الحبس. k) D: والمسير. l) D: لهذه. m) Cf. Kit.-'l-agh. IV, pg. ١٣٨. n) D: التمييز والنظر. o) D: التقليل. p) D: بأن. q) D: من المجيّد فى شعر القائل. r) D: يَفْرُغ. s) D: وقال. t) D: زُهَيْرٌ. u) D: أنشد. v) D: الناس. w) D: يَعْرِضُ.

وكلّ العلم محتاج إلى السماع وأحوجه إلى ذلك علم الدين ثمّ الشعر لما فيه من الأسماء[a] الغريبة واللّغات المختلفة والكلام الوحشىّ وأسماء الشجر والنبات والمواضع والمياه فإنّك لا تفصل فى شعر الهُذَلِيّين إذا أنت لم تعرفه[b] بين شَابَة وسَايَة[c] وهما موضعان ولا تثق بمعرفتك فى حَزْم نَبَايِع وعُرْوَان[d] الكَرَاث وشِسّى عَنْقَر وأسد حَلْيَة وأسد تَرْج[e] ودُفَاق[f] وتَضَارُع *وأشباه ٥ هذا[g] لأنّه لا يلحق بالفطنة والذكاء كما يلحق مشتقّ الغريب، *وقرئ يوما[h] على الأصمعىّ فى شعر *أبى ذُؤَيْب[i]

بِأَسْفَلَ وَادِى[k] الدَّبْرِ أُفْرِدَ جَحْشُهَا

فقال أعرابىٌّ حضر المجلس للقارئ[l] ضلّ ضلالك *أيّها القارئ[m] إنّما هى ذَاتُ الدَّبْر* وهو ثنيّة[o] عندنا فأخذ الأصمعىّ بقوله[p] فيما بَعْدُ، ومَن ذا[q] يأخذ ١٠ من دفتر شعرا لمُعَذَّل[r] بن عَبْد اللّٰه فى وصف الفرس[s]

مِنَ السُّحِّ حَوْلًا كَأَنَّ غُلَامَهُ[t] يُصَرِّفُ[u] سِبْدًا فِى العِنَانِ عَمَرْدَا

*إلّا رواه سِبْدًا أى الذئب، قال أبو عُبَيْدَة المصحّفون لهذا الحرف كثير يروونه سِبْدًا أى ذئبا والشعراء قد تشبّه الفرس بالذئب وليست الرواية المسموعة عنهم إلّا سِبْدًا بالباء معجمة بواحدة[v]، يقال فلان سِبْدُ أَسْبَاد ١٥

---

a) D: الألفاظ. b) D: تسمعه. c) D: شايه. d) D: وعزوان. e) D: ووشى عبق. f) D: تَرْح. g) D: دقاق. h) Deest in V. et S. i) V. et S: قرئ. k) D: الهُذَلِيّين. Metrum: الطويل. l) D: ذات. m) Deest in D. n) S: الذِّيْر. o) V: تثنيه. p) D: بذلك. q) D: من الناس. r) D: لمعدل. s) Vid. al-Djauhari, s. v. سبد. Metrum: الكامل. t) V: غلامة. u) V: يصرّق. v) D: الّا قرأه. سِبْدًا يذهب إلى الذئب والشعراء تشبّه الفرس بالذئب وليس الرواية المسموعة إلّا سِبْدًا

أى داهية الدواهى، وكذلك قول الآخر[a]

زَوْجُكِ يَا ذَاتَ الثَّنَايَا الغُرِّ وَالرِّئَلَاتِ وَالجَبِينِ الحُرِّ

يرويه المصحّفون والآخذون عن الدفاتر [وَالرِّبَلَاتِ[b] والربلاتُ أصول الفخذين يقال فلان عَظِيمُ الرِّبْلَتَيْنِ أى عظيم الفخذين وإنّما هى الرِّئَلَات][c]، يقال نَغْرٌ رِئَلٌ إذا كان مفلَّجا ۞

وليس كلُّ الشعر يُختار ويُحفَظ[d] على جودة اللفظ والمعنى ولكنّه قد يُختار ويُحفَظ[e] على جهات[f] وأسباب، منها الإصابةُ فى التشبيه كقول القائل فى[g] القمر[h]

بَدَأْنَ بِنَا وَابْنُ اللَّيَالِى كَأَنَّهُ حُسَامٌ جَلَتْ عَنْهُ القُيُونُ صَقِيلُ

فَمَا زِلْتُ أُفْنِى كُلَّ يَوْمٍ شَبَابَهُ إِلَى أَنْ أَتَتْكَ العِيسُ وَهْوَ ضَئِيلُ

وكقول الآخر فى مغنٍّ[i]

كَأَنَّ أَبَا السِّمِّيِّ إِذَا تَغَنَّى يُحَاكِى عَاطِسًا فِى عَيْنِ شَمْسِ

يَلُوكُ بِلَحْيِهِ طَوْرًا وَطَوْرًا كَأَنَّ بِلَحْيِهِ ضَرْبَانَ ضِرْسِ

*وقد يُحفَظ ويُختار على خفّة الروىّ كقول الشاعر[k]

أَيَا[l] تَمْلِكُ يَا تَمْلِى صَلِينِى وَذَرِى عَذْلِى

قال أبو عُبَيْدَةَ المصحّفون لهذا الحرف كثير يروونه سِيدًا وإنّما هو سِبْدٌ بالباء معجمة بواحدة.

a) Metrum: الرجز. b) Deest in S. c) [ ] D: الربلات وما الربلات من الثنايا والجبين وهى أصول الفخذين يقال رجل أربل إذا كان عظيم الربلتين وإنّما هى الرئلات بالتاء. d) Deest in D. e) Deest in V. et S. f) D. add: وصف. g) Metrum: الطويل. h) D: مغنى. Metrum: الوافر. i) D: الشموس. k) V. et S: وكقول الآخر. Metrum: الهزج. l) D: يا.

ذَرِينِى وَسِلَاحِى ثُمَّ شُدِّى الكَفَّ بِالغَزْلِ[a]
وَنَبْلِى[b] وَقِفَاهَا كَعَرَاقِيبِ قَطًا طُحْلِ
وَمِنِّى[c] نَظْرَةٌ بَعْدِى وَمِنِّى نَظْرَةٌ قَبْلِى
وَثَوْبَاىَ جَدِيدَانِ وَأُرْخِى شَرَكَ[d] النَّعْلِ
وَإِمَّا كُنْتُ[e] يَا تَمْلِى فَكُونِى[f] حُرَّةً مِثْلِى[g]

وهذا الشعر ممّا اختاره الأصمعىّ *بخفّة رويّه ومثله[h]

وَلَوْ أُرْسِلَتْ مِنْ حَتْبِيكَ مَبْهُوتَا مِنَ الطَّيْنْ
لَوَافَيْتَكَ عِنْدَ الصُّبْحِ أَوْ حِينَ تُصْلِينْ

*ويقال أنّ[i] المبهوت من الطير الّذى يُرْسَلُ[k] قبل أن يدرّج ☆

ومنه ما[l] يُختار ويُحفظ لأنّ صاحبه[m] لم يقل غيره *فقلّ شعرُه[n] كقول عَبْدِ اللّٰهِ بنِ أُبَىِّ بن سَلُول المُنافِقِ[o]

مَتَى مَا يَكُنْ[p] مِلْاكَ خَصْمَكَ[q] لَا تَنَلْ تَذِلُّ وَيَعْلُوكَ الَّذِينَ تُصَارِعُ
وَهَلْ يَنْهَضُ البازِى بِغَيْرِ جَنَاحِهِ[r] وَإِنْ قُصَّ يَوْمًا رِيشُهُ فَهْوَ وَاقِعُ

وقد يُختار ويُحفظ لأنّه غريبٌ فى معناه كقول *الآخر فى بنّاءٍ[s]

---

a) V: بالعزل. D: بالعُذل. b) Codd: نَبْلِى. c) Codd: مِنِّى. d) D: شُرَّك. e) Proverbium de celeritate et virtute hominis? Non datur in Freytag. f) D: مُتِّ. g) D: وكونى. h) Deest in S. i) D: وكقول الآخر. Metrum: الهزج. k) D: وذان ينمثّل بهذا كثيرًا وقل. l) D. add: من بُعْد. m) D: وقد. n) D: قائله. o) D: ولأنّ شعره قليل غريب. p) Metrum: الطويل. q) V: يكون. r) V: خَصْمُك. s) Nöld. pg. 48: جناحه. t) D: القائل فى المعنى. V. et S: بنآء. Metrum: البسيط.

لَيْسَ الفَتَى بِفَتًى لَا يُسْتَضَاءُ بِهِ وَلَا تَكُونُ لَهُ فِي الْأَرْضِ آثَارُ

وكقول الآخر[a] فى مَجُوسِيّ[b]

شَهِدْتُ عَلَيْكَ بِطِيبِ الْمَشَامِ وَأَنَّكَ بَحْرٌ جَوَادٌ خِضَمّ

وَأَنَّكَ سَيِّدُ أَهْلِ الْجَحِيمِ إِذَا مَا تَرَدَّيْتَ فِيمَنْ ظَلَمْ

قَرِينٌ لِهَامَانَ فِي قَعْرِهَا وَفِرْعَوْنَ وَالْمُكْتَنِي بِالْحَكَمْ

وقد يُختار ويُحفظ أيضا[c] لنبل قائله كقول[d] [المَهْدِيّ][e]

تُفَّاحَةٌ مِنْ عِنْدِ تُفَّاحَهْ جَاءَتْ فَمَا ذَا صَنَعَتْ بِالْفُؤَادْ

وَاللّٰهِ مَا أَدْرِي أَأَبْصَرْتُهَا يَقْظَانَ أَمْ أَبْصَرْتُهَا فِي الرُّقَادْ

وكقول الرَّشِيد[f]

اَلنَّفْسُ تَطْمَعُ وَالْأَسْبَابُ عَاجِزَةٌ وَالنَّفْسُ تَهْلِكُ بَيْنَ الْيَأْسِ وَالطَّمَعِ

وكقول] المَأْمُون[g] *فى رسول[h]

بَعَثْتُكَ مُشْتَاقًا فَفُزْتَ بِنَظْرَةٍ وَأَغْفَلْتَنِي حَتَّى أَسَأْتُ بِكَ الظَّنَّا

وَنَاجَيْتَ مَنْ أَهْوَى وَكُنْتَ مُقَرَّبًا فَيَا *وَيْحَ نَفْسِي[i] عَنْ دُنُوِّكَ مَا أَغْنَى

وَرَدَّدْتَ طَرْفًا فِي مَحَاسِنِ وَجْهِهَا وَمَتَّعْتَ بِالْاِسْتِسْمَاحِ[k] نَغْمَتُهَا أُذْنَا

أَرَى أَثَرًا مِنْهَا بِعَيْنِكَ لَمْ يَكُنْ لَقَدْ سَرَقَتْ عَيْنَاكَ مِنْ عَيْنِهَا[l] حُسْنَا

وكقول عَبْد اللّٰهِ بن[m] طَاهِر[n]

---

a) D: يكون. b) D: آخر. c) Metrum: المتقارب. d) Deest hic versus in D. e) Deest in D. f) Metrum: الوافر. g) Metrum: البسيط. h) [] Deest in V. et S. i) Deest in V. et S. Metrum: الطويل. k) D: لَيْتَ شِعْرِي. l) D: بِالْاِسْتِمَاعِ. m) D: وَجْهِهَا. n) Deest in S. o) Metrum: الوافر.

أَمِيلُ مَعَ الذِّمَامِ عَلَى ٱبْنِ عَمِّى وَآخُذُ لِلصَّدِيقِ مِنَ الشَّقِيقِ
وَإِنْ أَلْفَيْتَنِى مَلِكًا مُطَاعًا فَإِنَّكَ وَاجِدِى عَبْدَ الصَّدِيقِ
أُفَرِّقُ بَيْنَ مَعْرُوفِى وَمَنِّى وَأَجْمَعُ بَيْنَ مَالِى وَالْحُقُوقِ

وهذا الشعر شريف بصاحبه وبنفسه [وكقوله]

مُدْمِنُ الإِغْضَاءِ مَوْصُولُ وَمُدِيمُ الْعَتْبِ مَمْلُولُ
وَمَدِينُ الْبِيضِ فِى تَعَبٍ وَغَرِيمُ الْبِيضِ مَمْطُولُ
وَأَخُو الْوَجْهَيْنِ حَيْثُ وَهَى بِهَوَاهُ فَهْوَ مَدْخُولُ

وكقول إِبْرَاهِيمَ بنِ الْعَبَّاسِ لابنِ الزَّيَّاتِ

أَبَا جَعْفَرٍ عَرِّجْ عَلَى خُلَطَائِكَا وَأَقْصِرْ قَلِيلًا مِنْ مَدَى غُلَوَائِكَا
فَإِنْ كُنْتَ قَدْ أُوتِيتَ فِى الْيَوْمِ رِفْعَةً فَإِنَّ رَجَائِى فِى غَدٍ كَرَجَائِكَا]

والمتكلّف من الشعر وإن كان جيّدًا محكمًا فليس به خفاء على ذوى العلم لتبيّنهم ما نزل بصاحبه فيه من طول التفكّر وشدّة العناء ورشح

a) D: الزمام. b) D: وأحمل. c) D: على. d) D: حالى. e) Metrum: المديد. f) D: وعزيم. g) Metrum: الطويل. Ibn-Challikân, N° v.٦, pg. ٣٢:

أَبَا جَعْفَرٍ خَفِّ نَبْوَةً بَعْدَ دَوْلَةٍ وَقَصِّرْ قَلِيلًا مِنْ مَدَى غُلَوَائِكَا
فَإِنْ يَكُ هَذَا الْيَوْمُ يَوْمًا حَوَيْتَهُ فَإِنَّ رَجَائِى فِى غَدٍ كَرَجَائِكَا

Kit.-'l-agh. IX, pg. ٢٢:

أَبَا جَعْفَرٍ خِفْ خِفْضَةً بَعْدَ رِفْعَةٍ وَقَصِّرْ قَلِيلًا عَنْ مَدَى غُلَوَائِكَا
لَئِنْ كَانَ هَذَا الْيَوْمُ يَوْمًا حَوَيْتَهُ فَإِنَّ رَجَائِى فِى غَدٍ كَرَجَائِكَا

h) [] Deest in V. et S. i) Deest in V. et S. k) V. et S: جيّد الشعر مُحْكمه. l) V. et S: العلوم.

الجبين وكثرة الضرورات وحذف ما بالمعانى حاجة اليه واثبات ما بالمعانى غنى عنه كقول الفرزدق فى عمر بن هُبَيْرَة

أَوْلَيْتَ العِرَاقَ وَرَافِدَيْهِ فَزَارِيًّا أَحَذَّ يَدِ القَمِيصِ

يريد أوليتها خفيف اليد يعنى فى الخيانة فاضطرّته القافية الى ذكر القميص، وافداه دجلة والفرات، وكقول الآخر

مِنَ اللَّوَاتِى وَالَّتِى وَاللَّاتِى زَعَمْنَ أَنِّى كَبِرَتْ لِدَاتِى

وكقول الفرزدق

وَعَضّ زَمَانٍ يَا ابْنَ مَرْوَانَ لَمْ يَدَعْ مِنَ المَالِ إِلَّا مُسْحَتًا أَوْ مُجَلَّفُ

فرفع آخر البيت ضرورة وأتعب أهل الاعراب فى طلب الحيلة فقالوا وأكثروا ولم يأتوا فيه بشىء يُرتضى ومن ذا يخفى عليه من أهل النظر أنّ كلّ ما أتوا به احتيال وتمويه وقد سأل بعضهم الفرزدق عن رفعه هذا البيت فشتمه وقال علىّ أن أقول وعليكم أن تحتجّوا

[وقد أنكر عليه عَبْدُ اللّٰهِ بنُ أبى إسحاق الحضرمىّ من قوله

مُسْتَقْبِلِينَ شَمَالَ الشَّأْمِ تَضْرِبُنَا بِحَاصِبٍ مِنْ نَدِيفِ القُطْنِ مَنْثُورِ

---

a) D: وزيادة. b) D. add: لبعض الخلفاء. Metrum: الوافر. Kit.-'l-agh. XIX, pg. ١٧. c) Hamâsa, pg. ١٩٢ et al-Mobarrad, pg ٤٧٩: أَأَطْعَمْتَ. d) V. et S: أنّه. e) V. et S: بالخيانة. f) Deest in D. g) Metrum: الرجز. h) Nöld. pg. 49 minus recte: كبُرت. i) D: وقول. k) Metrum: الطويل. Al-Djauhari, s. v. جلف. l) V: بابن. m) V: مُسْحَتًا. n) D: ومجلّف. o) D: العلّة. p) D: يُرْضَى. q) D. add: من العلل. r) D: أبّاه. s) Metrum: البسيط. t) V: مستَقْلين. u) Al-Mobarrad, pg. ٤٦٣ et Diwân al-Farazdaqi, ed. Boucher, pg. ١٠٢: كَنَديف.

عَلَى عَمَائِمِنَا تُلْقِى وَأَرْحُلِنَا عَلَى زَوَاحِفَ *تُزْجَى مُخُّهَا رِيرُ

مرفوع فقال ألّا قلتَ

عَلَى زَوَاحِفَ تُزْجِيهَا[a] مَحَاسِيرِ

فغضب وقال[c]

فَلَوْ كَانَ عَبْدُ ٱللّٰهِ مَوْلَى هَجَوْتُهُ وَلٰكِنْ عَبْدَ ٱللّٰهِ مَوْلَى مَوَالِيَا

ومثل][d] هذا[e] فى شعره كثير على جودته[f] وتبيّن التكلّف فى الشعر أيضًا[g] بأن ترى البيت[h] مقرونًا بغير جاره ومضمومًا الى غير لفقه ولذلك قال *عُمَرُ بْنُ لَجَإٍ لبعض الشعرآء[i] أنا أشعر منك قال وبِمَ ذاك[k] فقال[l] لأنّى أقول البيت وأخاه وتقول البيت وابن عمّه[m] وقال عَبْدُ ٱللّٰهِ بْنُ سَالِمٍ لرُؤْبَةَ مُذْ يَأْبَا الحَجَّافِ منى[n] شِئْتَ قال[o] وكيف ذاك[p] قال فانّى[q] رأيتُ[r] ابنك عُقْبَةَ ينشد شعرًا له أعجبنى قال[s] نَعَمْ ولاكن ليس لشعره قِرَانٌ يريد أنّه ليس[t] يقارن البيت بشبهه *وبعض أصحابنا يقول قُرَأن بالضمّ ولا أرى الصحيح إلّا الكسر وترك الهمز على ما بيّنتُ[u] ☆

والمطبوع من الشعرآء مَن سمح بالشعر واقتدر[v] على القوافى واراك فى صدر البيت[w] عجزه وفى فاتحته قافيته وتبيّنتْ على شعره رونق الطبع

---

a) Dîwân al-Farazdaqi, l. l. نُزْجِيهَا مَحَاسِير. b) Sic V. et S., Nöld. pg. 32, 1) minus recte: ترجى et corrigit تُزْدَجَى. c) Metrum: الطويل. d) [ ] Deest in D. e) D: وهذا. f) Deest in V. et S. g) D. add: فيه. h) V. et S: بعضهم لآخر. i) D: ذلك. k) Deest in V. l) D: اذا. m) D: فقال رُؤْبَةُ. n) D: ذلك. o) Deest in D. p) D. add: اليومَ. q) D. add: رُؤْبَةُ. r) V. add: ﻻ. D: ﻻ. s) S: وأقدر. t) بيته.

ووشى الغريرة واذا امتحن لم يتلعثم ولم يتزحزح *وقال الرياشى حدثنى أبو العالية عن أبى عمران المخزومى قال أتيت مع أبى واليا كان بالمدينة من قريش وعنده ابن مطير واذا مطر جود فقال الوالى *صف لى هذا المطر قال دعنى أشرف عليه فأشرف عليه ثم نزل فقال

٥ كثرت لكثرة قطره أطباؤه فاذا تحلب فاضت الأطباء
وكجوف ضرتيه ألتى فى جوفه جوف السماء سبحلة جوفاء
ولـه ربـاب هيدب لرفيفه قبل التبعق ديمة وطفاء
وكأن ريقه ولما يحتفل ودق السماء عجاجة كدراء
وكأن بارقه حريق تلتقى ريح عليه وعرفج وألاء
١٠ مستضحك بلوامع مستعبر بمدامع لم تمرها الأقذاء
فله بلا حزن ولا بمسرة ضحك يؤلف بينه وبكاء
حيران متبع صباه تقوده وجنوبه كنف له ووعاء
[ودنت له نكباؤه حتى اذا من طول ما لعبت به النكباء
ذاب السحاب فهو بحر كله وعلى البحور من السحاب سماء

---

a) D: قال ابن عمران المخزومى. b) V. in marg: نسنحة على المدينة, quod legitur in D. c) D. add: له. d) D: صفه. e) D: فقال. f) D. add: حتى. g) D: وأنظر. h) D: ونظر. i) Metrum: الكامل. k) D: ككثرة. l) Sic legitur in Codd., Nöld. pg. 49, 3) minus recte: قطرة. m) Deest hic versus in V. et S. n) Sic legitur in Codd., Nöld. l. l. ألة. o) V: لرفيقه. Nöld. لرقيقه. p) D: وكفاء, in marg: كدراء. q) V. et S: عرفج. Recte corrigit von Kremer, l. l. r) S: فلا. s) Nöld. p. 34: Westwind. t) D: داب. Secunda pes primi hemistichii manca est, nempe vocalem o in فهو produxit poeta.

ثَقُلَتْ كُلَاهُ فَنَهْرَتْ أَصْلَابَهُ وَتَبَغْجَتْ مِنْ مَائِهِ الْأَحْشَاءُ] a

غَدَقٌ b يُنْتِجُ فِي الْأَبَاطِحِ فُرْقًا تَلِدُ السُّيُولَ وَمَا لَهَا أَسْلَاءُ

غُرٌّ c مُحَجَّلَةٌ دَوَالِحُ ضُمِّنَتْ حَمْلَ اللِّقَاحِ وَكُلُّهَا عَذْرَاءُ

سُحْمٌ فَهُنَّ إِذَا كَظَمْنَ سَوَاجِمٌ سُودٌ وَهُنَّ إِذَا ضَحِكْنَ وِضَاءُ

لَوْ كَانَ مِنْ لُجَجِ السَّوَاجِلِ مَأْوَهُ لَمْ يَبْقَ فِي لُجَجِ السَّوَاجِلِ مَاءُ ٥

*قال أَبُو مُحَمَّدٍ d وهذا الشعر مع إسراعه e كما ترى كثير الوشى لطيف المعانى، وكان الشَّمَّاخُ فى سفر مع أصحابه f فنزل بجدو بالقوم فقال g

لَمْ يَبْقَ إِلَّا مِنْطَقٌ h وَأَطْرَافْ وَرَيْطَتَانِ وَقَمِيصٌ هَفْهَافْ

وَشُعْبَتَا مَيْسٍ بَرَاهَا إِسْكَافْ يَا رُبَّ غَازٍ كَارِهِ الْإِيجَافْ i

غَادَرَ m فِي الْحَيِّ يَزُورُ n الْأَضْيَافْ o مُرْتَجَّةَ الْبُوصِ خَضِيبَ الْأَطْرَافْ ١٠

ثُمَّ *تعذّر عليه هذا الروىّ p فتركه وسجح بغيره q فقال

لَمَّا رَأَتْنَا وَاقِفِي الْمَطِيَّاتْ قَامَتْ تُبَدِّي لِي بِأَصْلَتِيَّاتْ

عَرَاءَ ضَاءَ ظُلْمُهَا الثُّنِيَّاتْ خَوْدٌ مِنَ الظَّعَائِنِ الضُّمَّرِيَّاتْ

حَلَّالَةُ الْأَوْدِيَةِ الْغَوْرِيَّاتْ صَفِيُّ أَتْرَابٍ لَهَا حَيِيَّاتْ

مِثْلِ الْأَشَاءَاتِ أَوِ الْبَرْدِيَّاتْ أَوِ الْغَمَامَاتِ أَوِ الْوَدِيَّاتْ ١٥

---

a) [ ] Deest in V. et S. b) Nöld. pg. 50: غَدِقٌ. c) D: بالأباطح. d) S: غير. e) D: فواحم. Nöld. l. l. سَوَاجِمٌ. f) Deest in V. et S. g) D. add: فيه. h) D: أصحاب له. i) Metrum: الرجز. k) V: منتطق. l) D: للايجاف. m) D: أَعْذَرَ. n) Nöld. pg. 50, 3): قطع بهيا هذا الروىّ وتعذّر عليه. Lies يزور. o) Nöld. l. l. الأَضْيَاف. p) D: وتعذّر عليه. q) D. add: على أثره.

[أَوْ كَظِبَآءِ *السِّرِ الغُمْرِيَّاتْ[a] يَحْضُرْنَ بِالقَيْظِ[b] عَلَى رَكِيَّاتْ[c]
وَضَعْنَ أَنْمَاطًا عَلَى زَرِبِيَّاتْ ثُمَّ جَلَسْنَ بِرْكَةَ البُخْتِيَّاتْ
مَنْ رَاكِبٌ يُهْدِى لَهَا ٱلتَّحِيَّاتْ أَرْوَعُ خَرَّاجٌ مِنَ الدِّنِيَّاتْ[d]
يَسْرِى إِذَا نَامَ بَنُو السَّرِيَّاتْ][e]

٥ *قال أبو عُبَيْدَةَ اجتمع ثلاثة من بنى سَعْدٍ يراجزون بنى جَعْدَةَ فقيل لشيخ من بنى سعْدٍ ما عندك قال أرجز بهم يومًا إلى الليل لا أفتح وقيل لآخر ما عندك قال أرجز بهم يومًا إلى الليل ولا أنكف وقيل للثالث ما عندك قال أرجز بهم يومًا إلى الليل ولا أنكش فلمّا سمعت بَنُو جَعْدَةَ كلامهم انصرفوا ولم يراجزوهم[f] ☆

١٠ والشعرآء[g] فى الطبع مختلفون فمنهم[h] مَن يسهل عليه المديح ويتعذّر عليه الهجآء ومنهم مَن *تسهل عليه[i] المراثى ويتعذّر عليه الغزل وقيل للعَجّاجِ إنّك لا تحسن الهجآء قال[k] إنّ لنا أحلامًا تمنعنا من[l] أن نَظْلم وأحسابًا تمنعنا من أن نُظْلَم وهل رأيتَ بانيًا لا يحسن أن يهدم، وليس هذا كما ذكر العَجّاجُ ولا المثل[m] الّذى ضربه *للهجآء والمديح[n] بشكل لأنّ ١٥ المديح بنآء والهجآء بنآء وليس كلّ بانٍ يضرب بصبيرًا[o] بغيره ونحن نجد ذلك[p] بعينه فى أشعارهم كثيرًا[q] وهذا ذو الرُّمّة أحسن الناس تشبيبًا

---

a) V. et S: السدر العبريّات. b) V: بالقبط. c) Nöld. l. l. الركيّات. d) V: الدابات.
e) [] D: فى شعر له طويل. f) Deest in V. et S. g) D. add: أيضًا. h) D: منهم.
i) D: ويعسر. k) D: يتيسّر له. l) D: فقال. m) Deest in D. n) V. et S: للمثل. o) D: بانيًا. p) D: هذا.

وأجودهم تشبيها وأوصفهم لرمل وهاجرة وفلاة وماء وقراد وحيّه فاذا صار إلى المديح والهجآء خانه الطبع *وذلك الذى أخّره عن الفحول فقالوا فى شعره أبعار عزلان ونقط عروس[a] وكان الفرزدق زير نسآء وصاحب عزل وكان مع ذلك لا يجيد التشبيب وكان جرير عزهاة[b] عن النسآء عفيفا وكان[c] مع ذلك أحسن الناس تشبيبا وكان الفرزدق يقول ما أحوجه مع عفّته إلى صلابة شعرى *وما أحوجنى[d] إلى رقّة شعره *كما ترون[e] ☆

ومن[f] عيوب الشعر الاقوآء والاكفآء[g] *قال أبو محمد[h] وكان أبو عمرو بن العلآء يقول[i] الاقوآء هو[k] اختلاف الاعراب فى القوافى وذلك أن يكون[l] قافية مرفوعة وأخرى مجرورة[m] كقول النابغة*

قالت بنو عامر خالوا[n] بنى أسد يا بؤس[o] للدّهر[p] ضرّارا لاقوام[q]

تبدو كواكبه والشّمس طالعة لا النّور نور ولا الاظلام اظلام

*وكان يقال أنّ النابغة الذبيانىّ وبشر بن أبى خازم كانا يقويان فأمّا النابغة فدخل يثرب فغنّى بشعره فقطن فلم يعد للاقوآء[r] وبعض الناس يسمّى هذا الاكفآء ويزعم أنّ الاقوآء نقصان حرف[s] فاصله البيت كقول

---

a) Deest in D. b) D: وذاك. c) Cf. Ibn-Challikân, N° ٥٣٤, pg. ١٢. d) D. in marg: عازف عن اللهو والنسآء قاموس. e) D: وهو. f) V. et S: وأحوجنى. g) V. et S: الماترون. D: لما ترون. Nöld. pg. 37: Seht Ihr das nicht? h) Deest in V. et S. i) Deest in S. k) D: يذكر أن. l) S: تكون. m) D: مخفوضة. n) Metrum: البسيط. o) Nöld. pg. 51: خالوا. p) Nöld. l. l. بؤس. q) D: للجهل, id. Ahlwardt, pg. ٢٧. r) D. add: وقال فيها. s) Deest in V. et S. Cf. Caussin de Perceval, Essai, II, pgg. 510, 511. t) S. add: من.

*حَجْلِ بنِ نَضْلَةَ وكان أَسَرَ بنتَ عَمْرِو بنِ كُلْثُومٍ وركب بها المفاوز واسمها النَّوَارُ

حَنَّتْ نَوَارُ *وَلاتَ هَنَّا حَنَّتِ وَبَدَا ٱلَّذِى كَانَتْ نَوَارُ أَجَنَّتِ

لَمَّا رَأَتْ مَآءَ السَّلَى مُشْرُوبًا وَالفَرْثُ يُعْصَرُ فِى الإِنَآءِ أُرِنَّتِ

وسُمِّى[a] إِقْوَآء لأَنَّه نقص من عروضه قوة *وكان يستوى البيتُ بأن تقول مُتَشَرِّبًا[b] ويقال أقوى فلان الحبلَ إذا جعل إحدى قواه أغلظ من الأخرى [وهو حبل قِوٌ[c] مثل قول حُمَيْدٍ[d]

إِنِّى كَبِرْتُ وإِنْ كُلُّ كَبِيرِ مِمَّا يُضَنُّ[e] بِهِ يَمَلُّ وَيَفْتُرُ][f]

وكقول *الرَّبِيعِ بنِ زِيَادٍ[g]

أَبَعْدَ مَقْتَلِ مَالِكِ بنِ زُهَيْرٍ[h] تَرْجُو النِّسَآءُ عَوَاقِبَ الأَطْهَارْ

*ولو كان بنِ زُهَيْرَةَ لاستوى البيت[i]، والسِّنَادُ هو[j] أن تختلف[k] أرداف القوافى *كقولك علينا فى قافية وفينا فى أخرى* وكقول[l] عَمْرِو بنِ كُلْثُومٍ[m]

أَلَا هُبِّى بِصَحْنِكِ فَٱصْبَحِينَا

*فالحآء مكسورة وقال فى آخر[n]

---

a) D: الشاعر. Metrum: الكامل. Cf. al-Djauhari, s. v. ليت. b) D: ولا تهنّا. c) Hamâsa, pg. ٣٣٨: بالأَكُفّ. d) D: سُمّى. e) Deest in D. f) Metrum: الكامل. g) D: يظن h) [ ] Deest in V. et S. i) D: الآخر. Metrum: الكامل. Cf. Hamâsa, pgg. ٣١٨, ٣٣٧. Caussin de Perceval, Essai, II, pg. 439. Freytag, Darst. d. arab. Versk. pg. 224. k) S: زُهَيْرَةَ. l) V. et S: وهو. m) D: يختلف. n) Deest in V. et S. o) Codd. كقول. p) Metrum: الوافر. Al-Mobarrad, pgg. ٣٨٣. Mo'allaqa, ١. q) V. et S: ثمّ قال. Mo'allaqa, ٧٨.

تَصْفِقُهَا الرِّيَاحُ إِذَا جَرَيْنَا

فالرآء مفتوحة وهى بمنزلة الحآء وكقول الآخر

كَأَنَّ عُيُونَهُنَّ عُيُونُ عِينٍ

ثم قال وَأُصْبِحَ رَأْسُهُ مِثْلَ اللُّجَيْنِ،

والإيطآء هو إعادة القافية مرّتين وليس بعيب عندهم كغيره، الإجَازَةُ ٥
واختلفوا فى الإجازة فقالوا هو أن تكون القافية مقيّدة فتختلف الأرداف
كقول امْرِئِ القَيْسِ

لَا يَدَّعِى القَوْمُ أَنِّى أَفِرّْ

فكسر الردف وقال فى بيت آخر

وَكِنْدَةُ حَوْلِى جَمِيعًا صُبُرْ ١٠

[ضمّ الردف وقال فى بيت آخر

أَلَحَقْتَ شَرًّا بِشَرّْ

ففتح الردف]، وقال الخَلِيلُ بْنُ أَحْمَدَ هو أن تكون قافية ميمًا وأخرى
نونًا كقول القائل

يَا رُبَّ حَعْدٍ فِيهِمُ لَوْ تَدْرِينْ يَضْرِبُ ضَرْبَ السِّبْطِ المَقَادِيمْ ١٥

[أو طآء والأخرى دالًا كقول الآخر

---

a) Deest in V. et S. b) D: القائل. Metrum: الكامل. c) V. et S: فهو. d) D: اختلفوا. e) D: فقال بعضهم. f) D: القوافى. g) Metrum: المتقارب. Ahlwardt, pg. ١٣٩. Wright, Opuscula arabica, pg. ٥٥. h) D: تدّعى. i) V. et S: ثمّ قال. k) Ahlwardt, pg. ١٢٧. l) [] Deest in V. et S. m) D: والأخرى. n) Metrum: الرجز. o) D: منهم.

تَاللّٰهِ لَوْ لَا شَيْخُنَا عَبَادُ لَكَثَّرُونَا عِنْدَهَا أَوْ كَادُوا
فَرْشَطَ لَمَّا كَرِهَ الفِرْشَاطُ بِفَيْشَةٍ كَأَنَّهَا مِلْطَاطُ][a]

وهذا إنّما يكون فى حرفين[b] يخرجان من مخرج واحد أو مخرجين متقاربين *قال ابن الأعْرَابِيّ الإجازة مأخوذة من إجازة الحبل والوتر[c] فأمّا[d] العيب فى الإعراب فقد يُضْطَرّ الشاعر فيسكّن ما[e] ينبغى له[f] أن يحرّكه كقول لَبِيد[g]

تَرَّاكُ أَمْكِنَةٍ إِذَا لَمْ أَرْضَهَا أَوْ[h] يَرْتَبِطْ[i] بَعْضَ النُّفُوسِ حِمَامُهَا

[يريد أترك المكان الّذى لا أرضاه إلى أن أموت لا أزال أفعل ذلك وأَوْ هاهنا بمنزلة حتّى] وكقول امْرِئِ القَيْسِ[k]

فَالْيَوْمَ أَشْرَبْ غَيْرَ مُسْتَحْقِبٍ إِثْمًا مِنَ اللّٰهِ وَلَا وَاغِلِ

[ولو لا أنّ النحويّين يذكرون هذا البيت ويحتجّون به فى تسكين المتحرّك لاجتماع الحركات وأنّ كثيرًا من الرواة يروونه هكذا لظننته

فَالْيَوْمَ أُسْقَى غَيْرَ مُسْتَحْقِبٍ

قال أبو مُحَمَّد قد رأيت سِيبَوَيْهِ يذكر بيتًا يحتجّ به فى نسق الاسم المنصوب على المخفوض لا على اللفظ وهو قول الشاعر[l]

مُعَاوِيَ إِنَّنَا بَشَرٌ فَأَسْجِحْ فَلَسْنَا بِالْجِبَالِ وَلَا الْحَدِيدَا

---

a) [] Deest in V. et S. b) D: الحرفين. c) Deest in V. et S. d) Deest in D. e) D. add: كان. f) Metrum: الكامل. Mo'allaqa, v. 56. g) S. add: لمر. h) D: يعتلق. i) Metrum: السريع. Ahlwardt, pg. 101. k) Metrum: الوافر. Poeta est 'Oqba, Freytag, Darst. d. arab. Versk. pg. 507.

قال كأنّه أراد لَسْنَا الجِبَالَ وَلَا الحَدِيدَ فردّ الحديد على المعنى قبل دخول الباء وقد غلّطه على الشاعر لأنّ هذا الشعر كلّه مخفوض، قال الشاعر[b]

فَهَيْهَاتَ أُمَّةٌ ذَهَبَتْ ضَيَاعًا يَزِيدُ أَمِيرُهَا وَأَبُو يَزِيدِ
أَكَلْتُمْ أَرْضَنَا وَحَرَدْتُمُوهَا فَهَلْ مِنْ قَائِمٍ أَوْ مِنْ حَصِيدِ

ويحتجّ أيضًا بقول الهُذَلِيّ فى كتابه وهو قوله[d]

يَبِيتُ عَلَى مَعَارِىَ فَاخِرَاتٍ بِهِنَّ مُلَوَّبٌ كَدَمِ العِبَاطِ

وليس هاهنا ضرورة فيحتاج الشاعر إلى أن يترك صرف معار ولو قال

يَبِيتُ عَلَى مَعَارٍ فَاخِرَاتٍ

كان الشعر موزونًا والإعراب صحيحًا، قال أبو مُحَمَّد وهكذا أقرأته على أصحاب الأَصْمَعِيّ وكقوله فى بيت آخر[f]

لِبَيْكَ يَزِيدُ ضَارِعٌ لِخُصُومَةٍ[g] وَمُخْتَبِطٌ مِمَّا تُطِيحُ الطَّوَائِحُ

وكان الأَصْمَعِيّ ينكر هذا ويقول ما اضطرّه إليه وإنّما الرواية

لِبَيْكَ يَزِيدَ ضَارِعٌ لِخُصُومَةٍ[g]

وكذلك قول الفرّاء[h]

---

a) D: غلط. b) Metrum: الوافر. c) D: فهها. d) Metrum: الوافر. Poeta est al-Motanachchil. Az-Zamachsharî, s. v. لوب et al-Djauharî, s. v. عرا:

أَبِيتُ عَلَى مَعَارِىَ وَاضِحَاتٍ بِهِنَّ مُلَوَّبٌ كَدَمِ العِبَاطِ

e) D: كرم. f) Metrum: الطويل. g) Sic legitur in D. Nonne melius legendum: لِخُصُومِهِ? h) Metrum: الرمل.

فَلَئِنْ قَوْمٌ أَصَابُوا عِزَّةً وَأَصَبْنَا مِنْ زَمَانٍ رَنَقَا
لَلَقَدْ كَانُوا لَدَى إِزْمَانِهِ[a] لَصَنِيعِيْنَ لِبَأْسٍ وَتُقَى

هو فلقد كَانُوا وهذا باطل وكذلك قوله[b]

مَنْ كَانَ لَا يَزْعُمُ أَنِّى شَاعِرٌ فَيَدَنْ مِنِّى تَنْهَهُ الْمَزَاجِرُ

إنما هو فَلْيَدْنُ مِنِّى وبه يصحّ أيضا وزن الشعر وكذلك قوله[c]

فَقُلْتُ ٱدْعِى وَأَدْعُ فَإِنَّ أَنْدَى لِصَوْتٍ إِنْ يُنَادِى دَاعِيَانِ

إنما هو

فَقُلْتُ ٱدْعِى وَأَدْعُو إِنَّ أَنْدَى][d]

[وكقول الفرزدق[e]

رُحْتِ وِفِى رِجْلَيْكِ عَقَالَةٌ وَقَدْ بَدَا هَنْكِ مِنَ الْمِئْزَرِ][f]

وقد يُضْطَرُّ الشاعر فيقصر الممدود وليس له أن يمدّ المقصور ويُضْطَرُّ[g] فيصرف غير المصروف وليس له[h] ألّا يصرف المصروف وقد جاء فى الشعر[i] قال العَبَّاسُ بنُ مِرْدَاسٍ السُّلَمِىُّ[k]

وَمَا[l] كَانَ بَدْرٌ[m] وَلَا حَابِسٌ يَفُوقَانِ مِرْدَاسَ فِى مَجْمَعِ

فأمّا[n] ترك الهمز من المهموز فكثيرٌ لا عيب فيه على الشاعر والّذى لا يجوز أن يهمز غير المهموز[o] وليس للمحدث أن يتّبع المقدّم فى استعمال

---

a) D: أزمانه. b) Metrum: الرجز. c) Metrum: الوافر. d) [ ] Deest in V. et S. e) Metrum: السريع. f) [ ] Deest in D. g) D: وقد يُضطرُّ. h) D: وقبيح. i) D: كقول. k) Deest in D. Metrum: المتقارب. l) Freytag, Darst. d. arab. Versk. pg. 480: فما. m) Ibid. حصن. n) D: وأمّا. o) D. add: واسع.

وحشىّ الغريب الّذى لم يكثر ككثير من أبنية سيبويه واستعمال اللّغة القليلة فى العرب كابدالهم [الجيم من الياء فى قول القائل]

يَا رَبِّ إِنْ كُنْتَ قَبِلْتَ حِجَّتِجْ

يريد حِجَّتى وكقولهم جمل بُخْتِجٌ يريدون بُخْتِىٌّ وعَلِجٌ يريدون عَلِىٌّ وكابدالهم [الياء من الحرف فى الكلمة المجرورة] [كقول الشاعر]

لَهَا أَشَارِيرُ مِنْ لَحْمٍ تُتَمِّرُهُ ... مِنَ الثَّعَالِى وَوَخْزٌ مِنْ أَرَانِبِهَا

يريد مِنْ أَرَانِبِهَا [وكابدال القائل من العين]

وَلِلضَّفَادِى جَمَّةٌ نَقَانِقُ

يريد الضفادع، وكابدالهم الواو من الألف كقولهم أَعْوٌ وحَبْلَوْ يريدون أَعْمَى وحَبْلَى، قال ابن عبّاس لَا بَأْسَ بِرَمْيِ الحَذْوِ لِلْمُحْرِمِ، واستحبّ ألّا يسلك الأساليب الّتى لا تصحّ فى الوزن ولا تحلوا فى الاسماع كقول القائل

قُلْ لِسُلَيْمَانَ إِذَا لَاقَيْتَهَا ... هَلْ تَبْلُغِينَ بَلْدَةً إِلَّا بِزَادْ

قُلْ لِلضَّعَالِيكِ لَا تَسْتَحْسِرُوا ... مِنَ ٱلْتِمَاسِ وَسَيْرٍ فِى الْبِلَادْ

فَالْغَزْوُ أَحْجَى عَلَى مَا خَيَّلَتْ ... مِنَ ٱضْطِجَاعٍ عَلَى عَبْرٍ وِسَادْ

---

a) Metrum: الرجز. b) V. et S: عليا. c) D: وابدالهم. d) [] Deest in S. e) D: المخفوضة. f) Metrum: البسيط. g) [] Deest in V. et S. h) V. et S: كابدال. i) D: وكقول الآخر. Metrum: الرجز. k) D: ولصفادى. l) D: نقانق. m) D: ضفادع. n) Deest in D. o) D: وقال. p) Nöld. pg. 42: فى رَمْى. q) D. add: له. r) D. add: فيما يقول. s) Metrum mancum est. t) D: تبلغن. Deest hic versus in V. et S. u) D: فالغز.

لَوْ وَصَلَ الغَيْثُ *أَبْنَآءَ آمْرِءٍ[a] كَانَتْ لَهُ قُبَّةٌ سَحْقٌ بِجَادٌ[b]

وَبَلْدَةٍ مُقْفِرَةٍ[c] عَيْطَانُهَا أَصْدَآؤُهَا مَغْرِبَ الشَّمْسِ تَنَادْ[d]

قَطَعْتُهَا وَصَاحِبِي[e] حُوشِيَّةٌ مِنْ[f] مِرْفَقَيْهَا[g] عَنْ[h] النُّورِ تَعَادْ[i]

[وكقول المُرَقِّش[k]

هَلْ بِالدِّيَارِ أَنْ تُجِيبَ صَمَمْ لَوْ أَنَّ حَيًّا نَاطِقًا كَلَّمْ

يَأْبَى الشَبَابُ الأَقْوَرِينَ وَلَا تَغْبِطُ أَخَاكَ أَنْ يُقَالَ حَكَمْ

قال أَبُو مُحَمَّدٍ وهذا يكثر وفيما ذكرتُ منه ما دلَّك على ما أردتُ من اختيارك أحسن المروىّ وأسهل الألفاظ وأبعدها من التعقُّد والاستكراه وأقربها من أفهام العوامّ وكذلك أختار للخطيب إذا خطب والكاتب إذا كتب فإنّه يقال أشعرُ الشعر والكلام المُطْمِع يراد الّذى يُطْمَع فى مثله من سمعه وهو مكان النجم من يد المتناول، قال أَبُو مُحَمَّدٍ وقد أودعت كتاب العرب فى الشعر أشياءَ من هذا الفنّ ومن غيره وستراها هناك مجموعة كافية إن شآء اللّٰه عزّ وجلّ]. ☆

---

a) D: ابنيا امرا. b) Deest hic versus in V. et S. c) D: مقفر. d) V. et S: تنادى.
e) D: صاحبى. f) S. et D: فى. g) D: موفقيها. h) D: على. i) V. et S: تعادى.
k) Vid. pg. ٤, ١٣. l) [] Deest in V. et S.

redenaar als hij spreekt en voor den schrijver wanneer hij schrijft, want immers zegt men dat de populairste poëzie en rede de zoodanige zijn die bij het hooren steeds naar meer doen verlangen, doch dit is even onbereikbaar als met de hand de sterren aanteraken. —

Abû-Mohammad zegt: Ik heb in mijn „boek der Arabieren" over de poëzie verschillende zaken van deze en andere soort opgeteekend, zoodat men daar alles in voldoende mate kan nazien, indien de hoogverheven God dat wil. —

plaats van de eindkonsonant bij een woord in den genitief, zooals in dezen regel van den dichter:

„Zij heeft repen gedroogd vossen- en hazenvleesch, dat zij bewaart."

en voor „hazen" schrijft hij „arânî" in plaats van „arânib". —

Dan verwisselt iemand de „ع" met een „j" in de woorden:

„Eene groote menigte kwakende kikvorschen."

„kikvorschen": „dhafâdî" voor „dhafâdi". Eindelijk het schrijven van eene „wau (و)" voor „alif maqçûra (ـى)", b. v. in „af'au (أَفْعَوْ)" en „hoblau (حُبْلَوْ)" voor „af'â (أَفْعَى)" en „hoblâ (حُبْلَى)". Ibn-'Abbâs [1]) zegt op die wijze: „er is geen kwaad in gelegen voor iemand die eenen pelgrimstocht doet, wouwen te schieten," en spreekt uit „hadau" (wouwen) in plaats van „hadâ". —

Men ziet gaarne dat een dichter niet eenen weg opgaat, die wat de versmaat betreft niet goed is en voor het gehoor niet aangenaam, zooals het geval is met de volgende regels:

„Zeg aan Solaimân, wanneer gij haar ontmoet: „kunt gij ooit een land bereiken anders dan met leeftocht?"

„Zeg aan de armen: „wordt niet moede van het bedelen en het reizen door de landen!

„want op strooptocht uitgaan om iets te verkrijgen is — ook naar hare meening — verstandiger dan neêrteliggen zonder kussen.

„Mocht de regen eens de woning besproeien van den man, wiens tent met versleten doek bedekt is!

„Hoeveel woeste landen — waar de uilen schreeuwden tegen het ondergaan der zon —

„heb ik reeds doorgereisd met geen andere gezellin dan mijne kameel, wier kneên ver van de borst afstaan!" —

Of het gezegde van al-Moraqqish.

„Zijn de woonplaatsen doof, zoodat zij niet antwoorden kunnen wanneer iemand die leeft en spreekt hen aanroept?

„De jeugd komt de ongelukken te boven, benijd uwen broeder dus niet wanneer hij om zijnen leeftijd ervaren wordt genoemd!" —

Abû-Mohammad zegt: Dit komt dikwijls voor en hetgeen ik daarvan verteld heb is genoeg om u te wijzen op hetgeen ik bedoel met mijne woorden dat men de schoonste rijmwoorden en de lichtst-vlociende uitdrukkingen moet kiezen, die het minst-ingewikkeld en gedwongen zijn en het meest-vatbaar voor ieders begrip; en hetzelfde verkies ik voor den

1) Ibn-Abbâs, een neef van Mohammad, geb. te Mekka a° 619 C. J. 3 jaar vóór de Hidjra. Zijne groote geleerdheid en vroomheid die hij later aan den dag legde, werden toegeschreven aan de gebeden die de Profeet bij zijne geboorte over hem had gedaan. Onder 'Alî was hij eenigen tijd gouverneur van Baçra. Op zeventigjarigen ouderdom stierf hij a° 68.

„Voorzeker, wanneer anderen van de fortuin heerlijkheid, en wij niet dan naarheid krijgen,

„dan moeten wij toch toegeven, dat zij vroeger tegenover hare slagen standvastigheid en vroomheid betoond hebben."

Hier staat verkeerd lalaqad voor falaqad: „doch ook". Verder deze regel:

„Hij die niet bekennen wil dat ik een dichter ben, laat hem trachten mij te evenaren: gegronde redenen beletten hem dat!"

„Laat hem trachten te evenaren": „fajadno" had moeten zijn „faljadno", waarmede de maat van het vers ook in orde is. Evenzoo in de woorden:

„En ik zeide: roep gij, o meisje, en dat ik ook roepe, want het geluid is sterker wanneer twee personen roepen."

dit had moeten zijn:

„En ik zeide: roep gij, o meisje, en ik zal ook roepen [1])." —

De dichter wordt wel eens genoodzaakt eene lange vokaal te verkorten, maar het is hem niet geoorloofd eene korte te verlengen; ook moet hij wel eens een onverbuigbaar woord verbuigen, doch hij mag geen verbuigbaar woord onverbogen laten. Toch komt dit in sommige gedichten wel eens voor, b. v. al-'Abbâs ibn-Mirdâs as-Solamî [2]) zegt:

„Noch Badr, noch Hâbis overtroffen Mirdâs in eene vergadering." —

Wat betreft het weglaten van den spiritus lenis uit woorden die daarmede geschreven moeten worden, dit komt dikwijls voor zonder dat het den dichter als fout wordt aangemerkt; maar niet geoorloofd is dat een woord zonder spiritus lenis toch daarmede uitgesproken wordt. —

Den nieuweren dichter staat het ook niet vrij den ouderen natevolgen in het gebruiken van ongewone, vreemde uitdrukkingen, zooals veel vormen bij Sibawaih die niet dikwijls voorkomen, en van dialektische vormen die de Arabieren weinig bezigen, zooals het veranderen van „î" in „dj", b. v. in het vers van den dichter:

„O mijn God, indien Gij mijnen pelgrimstocht welgevallig hebt aangenomen!"

„Mijnen pelgrimstocht" wordt hier geschreven: „hidjdjatidj" in plaats van „hidjdjatî"; evenzoo wanneer men den kameel uit Chorâsân noemt: „bochtidj", in plaats van „bochtî"; zoo schrijft men „'Alidj" voor „'Alî". Vervolgens ook het schrijven van eene „j" in

---

in alles muntte hij evenzeer uit. Toen hij college gaf over den Qorân telde men onder zijne toehoorders 80 rechters! Door den chalîf al-Mâmûn werd hij belast met het onderwijs in de philologie van zijne zonen.

1) De hier volgende versregel van al-Farazdaq is om de bovengemelde reden (blz. 30, 1) evenzeer onvertaalbaar.

2) Al-'Abbâs ibn-Mirdâs was het voornaamste hoofd van den stam Solaim, die het hoogland Nadjd bewoonde en zich omstreeks 't jaar 630 aan Mohammad aansloot.

aanvoerde bij het in den genitief schrijven van een woord dat in den accusatief moest staan, zoodat het dus niet overeenstemde met het woord waarmede het in naamval moest overeenkomen, en dat was het gezegde van den dichter:

„O Moâw'a! zie, wij zijn menschen: vergeef ons dus: wij zijn niet van steen en geen ijzer!"

Sibawaih zegt: hij bedoelt: „wij zijn niet van steen en niet van ijzer!" en hij construeert „geen ijzer" volgens den zin, vóordat hij bij „steen" het voorzetsel voorvoegt [1]); hij neemt trouwens den dichter toch reeds kwalijk dat hij in dezen regel eenen accusatief schrijft, terwijl de andere regels met eenen genitief eindigen. —

Een andere dichter zegt:

„Weg met een volk waarvan Jazîd en de vader van Jazîd de vorst is! moge het omkomen in gebrek en in nood!

„Gij hebt ons land opgegeten en het kaal gemaakt: is er nog koren, hetzij te veld staande of reeds in schoven gebonden?"

Sibawaih voert ook nog als bewijs aan den volgenden regel van eenen dichter der Hodsailieten, nl.:

„Hij slaapt op kostbare tapijten (ma'âria), waarover eene speecrij is uitgestrooid van de kleur van druivenbloed."

En hier bestaat voor den dichter geen noodzakelijkheid de tanwîn [2]) van „ma'âria" wegtelaten; en wanneer hij in plaats van „ma'âria" gezegd had „ma'ârin", dan was het vers goed en de grammatische vorm zuiver. Abû-Mohammad zegt: aldus heb ik het gehoord in de school van al-Açma'î. Een ander voorbeeld dat hier te huis behoort is deze versregel:

„Laat Jazîd beweend worden, die bukt (dhâri'on, terwijl de grammatica dhâri'an eischt) voor zijne vijanden en die worstelt (mochtabithon in plaats van mochtabithan) tegen dat wat het noodlot hem beschikt!"

Al-Açma'î keurde dit vers af en zeide: wat brengt hem er toe om dat zóo te zeggen, want de goede lezing moet zijn:

„Laat hij die bukken moet voor zijne vijanden Jazîd beweenen!"

Nog een voorbeeld is het gezegde van al-Farrâ' [3]):

---

1) «Geen ijzer" staat in onze taal in den nominatief, in de arabische daarentegen in den accusatief van den toestand die door het werkwoord «zijn" geregeerd wordt. Zoo staat «van steen" in den genitief, daar de voorzetsels eenen genitief regeeren.

2 Wanneer het teeken der korte vokalen verdubbeld wordt spreekt men die uit met achtervoeging van den klank *n*. Men noemt dat «tanwîn" of «nûnatie". Het mag alleen op het einde van het woord geschieden.

3: Al-Farrâ', geb. te Kûfa a⁰ 144 — gest. op weg naar Mekka a⁰ 207, was de grootste geleerde zijner, d. i. der kûfische school. «Zonder al-Farrâ' zoude er geen zuivere arabische taal zijn" werd van hem getuigd. In de kennis der klassieke taal en der grammatica, in rechtsgeleerdheid, sterrenkunde, geneeskunde, in de geschiedenis der veldslagen en in de oude poëzie,

hier eindigt het eerste halfvers op „n" (tadrîn) en het tweede op „m" (al-maqâdîm) - of dat de éene rijmletter eene „th" de andere eene „d" is, zooals in deze woorden van den dichter:

„Bij God, als onze aanvoerder niet 'Abâd was geweest, dan zouden zij ons in dien slag overwonnen hebben, of ten minste bijna [1])."

Het idjâza is evenwel alleen mogelijk bij twee letters die met hetzelfde of met dicht bij elkander liggende spreekorganen worden uitgesproken. Volgens Ibn-al-A'râbî [2]) is deze naam ontleend aan het ergens doorheen halen van een touw of koord. —

Wat vervolgens betreft de fout in de eindvokalen, zoo wordt de dichter wel eens gedwongen één aftewerpen die behoorde uitgesproken te worden, zooals Labîd doet in dezen regel:

„Ik verlaat de plaatsen wanneer ik er geen behagen meer vind, tenzij de dood iemands ziel bindt [3])."

Hij bedoelt: ik verlaat de plaatsen waar ik geen genoegen meer smaak, totdat ik sterf: tot zoolang houd ik niet op dat te doen; „tenzij" staat hier voor „totdat".

Of zooals in de woorden van Imro'o-'l-Qais:

„Heden drink ik (ashrab) zonder mij te beladen met eene zonde tegenover Allâh, noch als ongenoode gast!"

En ware het niet dat de grammatici dit vers aldus vermeldden en het als bewijs aanvoerden bij gevallen waarin eene vokaal die uitgesproken moest worden, verzwegen wordt wegens het op elkander volgen van twee vokalen, en dat de meerderheid der overleveraars het aldus las, zoude ik denken dat het luiden moest:

„Heden krijg ik te drinken (osqâ) zonder mij met eene zonde te beladen." —

Abû-Mohammad zegt: Ik heb Sibawaih [4]) een vers zien vermelden dat hij als bewijs

---

1) De volgende versregel is voor onzen smaak weinig-kiesch, zoodat de vertaling hier achterwege moge blijven.

2) Ibn-al-A'râbî, geb. a° 150 — gest. a° 231, zag scheel, hetgeen bij de Arabieren voor eene lichamelijke schoonheid wordt gehouden. Hij was een vroom en waarheidlievend mensch en gaat door als een philoloog van den eersten rang en als een der knapste overleveraars van gedichten der oud-arabische stammen. Hij behoorde tot de kûfische school en men beweerde dat in tekstkritiek dier oude gedichten niemand den geleerden van Baçra zóozeer nabijkwam als hij. Een zijner leerlingen verhaalt dat zijn college door meer dan honderd toehoorders werd bezocht, waaronder zelfs menschen uit Turkistan en Spanje.

3) «Bindt:" jartabith in plaats van: jartabitho.

4) Sibawaih, een Pers van geboorte, behoorde tot de grammatische school van Baçra. Hij overtrof alle vroegere en latere grammatici door zijne groote geleerdheid, ofschoon hij meer moeite had zich mondeling dan wel schriftelijk uittedrukken. Nadat hij om onaangenaamheden Baghdâd had verlaten werd hij ook gedwongen uit Baçra wegtegaan en keerde hij na een ongeveer tienjarig verblijf in 'Irâq naar zijn vaderland terug, waar hij ruim veertig jaar oud ca. 180 stierf.

„Zie, ik ben oud en voorwaar! als men oud wordt, krijgt men onverschilligheid en walging voor hetgeen op jongeren leeftijd groote waarde heeft."

Of de woorden van ar-Rabî' ibn-Zijâd [1]):

„Nu Mâlik ibn-Zohair [2]) dood is, kunnen nu de vrouwen nog wenschen kinderen het levenslicht te schenken!"

Stond hier „Zohaira" dan was het vers in orde. —

Dan het sinâd, d. i. wanneer de konsonanten vóor het eindrijm verschillend zijn, zooals indien men zegt „alainâ" (l) in één rijm en „fînâ" (f) in een ander; of zooals in de woorden van 'Amr ibn-Koltsûm:

„Waak op, o schoone! neem uwen beker en schenk ons eenen morgendrank!"

Hij schrijft hier „façbahînâ" met „hî" en eenige regels verder staat:

„die de winden in hunne snelle vaart doen golven,"

waar hij: „djarainâ" zegt en eene „r" zet die eigenlijk eene „h" behoorde te zijn. Zoo ook in deze woorden van eenen anderen dichter:

„Alsof hare oogen antilopen-oogen zijn;"

hier is het laatste woord „'în" met eene „ع" (عين) [3]) en een der volgende regels eindigt:

„en zijn hoofd is geworden als zilver,"

waar „al-lodjain" staat met „dj". —

Eene andere fout is het ithâ': het tweemaal gebruiken van éenzelfde rijm, doch men beschouwt deze niet als van zooveel belang als de vorige.

Wat het idjâza betreft, daarover is men het niet eens: sommigen zeggen dat deze fout daarin bestaat, dat de laatste konsonant zonder vokaal wordt uitgesproken, terwijl de daaraan voorafgaande vokalen verschillen, zooals in de regels van Imro'o-'l-Qais:

„Het volk zal niet beweren dat ik vlucht,"

waar het laatste woord „afirr" is, en later:

„De geheele stam Kinda omringt mij standvastig,"

waar hij met „çobor" eindigt, en nog eens verder:

„gij doet kwaad op kwaad volgen!"

waar hij „bi sharr" zegt. Al-Chalîl ibn-Ahmad echter zegt dat het idjâza daarin bestaat, dat de éene rijmletter eene „m", de andere eene „n" is, zooals in dezen regel:

„O, hoe menig kroesharige is er onder hen — indien men het maar wist — die strijdt op de wijze van de dapperste sluikharigen!"

---

1) Ar-Rabî' ibn-Zijâd was een tijdgenoot van Labîd, zie blz. 7. 2).

2) Mâlik ibn-Zohair werd in 't jaar 570 C. J. uit familiewraak vermoord

3) De ع is eene in eenige europeesche taal niet weêrtegeven keelletter die wij, maar ten onrechte, gewoonlijk als spiritus lenis uitspreken.

Al-Farazdaq ging veel met vrouwen om en had menig liefdesavontuur, maar met dat al kon hij geen goed minnedicht maken, terwijl Djarîr, ofschoon hij zich van vrouwen onthield en ingetogen leefde, de allermooiste liefdesliederen gemaakt heeft; al-Farazdaq zeide altijd: „hoezeer heeft hij met zijne kuischheid de kracht van mijne poëzie noodig en ik de teederheid van zijne gedichten, gelijk gij ziet!"

Tot de fouten der poëzie behooren het iqwâ' en het ikfâ'.

Abû-Mohammad zegt: Abû-'Amr ibn-al-'Alâ' zeide dikwijls: het iqwâ' is het verschil van de eindvokaal in de rijmen en wel zóo dat één rijm in den nominatief staat en een ander in den genitief, zooals b. v. in het gezegde van an-Nâbigha:

„De Banû-'Amir zeggen: „laat de Banû-Asad [1]): o, wat een booze tijd die den menschen schade toebrengt!

„Zijne sterren schijnen nog terwijl de zon reeds opgaat: het licht is nog geen licht en de duisternis is geen duisternis meer!"

Men verhaalt dat an-Nâbigha ads-Dsobjânî [2]) en Bishr ibn-Abû-Châzim [3]) zich schuldig maakten aan het iqwâ' en dat an-Nâbigha eens te Jatsrib [4]) kwam, waar zijne gedichten gezongen werden; toen viel het hem op en hij beging die fout niet weêr. — Sommigen noemen dit het ikfâ' en zeggen dat het iqwâ' bestaat in het ontbreken van eene letter in den laatsten voet van het eerste halfvers, zooals in het gezegde van Hadjl ibn-Nadhla, toen hij an-Nawâr, de dochter van 'Amr ibn-Koltsûm [5]) gevangen genomen had en met haar de woestijn doorreed:

„Nawâr klaagde toen het „klaagde" niet meer hielp, en zij openbaarde hare geheime gedachten;

„toen zij zag dat men het vruchtwater dronk (mashrûban) en de mist uitgedrukt werd in den beker, gaf zij eenen schreeuw."

Dit wordt iqwâ' genoemd, omdat het de versmaat kracht ontneemt en het vers zoude goed worden wanneer men las: „motasharraban"; men zegt: „aqwâ folân al-habl" wanneer iemand één streng van zijn touw dikker maakt dan de andere en zulk een touw noemt men „qawin", d. i. een touw dat niet overal even dik is. — Een ander voorbeeld van deze fout is het gezegde van Homaid [6]):

---

1) De Banû-Asad bewoonden eene landstreek tusschen Baçra en al-Madîna

2) An-Nâbigha ads-Dsobjânî, zie blz. 6, 1).

3) Bishr ibn-Abû-Châzim was een tijdgenoot van an-Nâbigha.

4) Jatsrib is de oude naam van al-Madîna.

5) 'Amr ibn-Koltsûm, de beroemde dichter uit den vóor-islâmischen tijd bereikte volgens sommige auteurs eenen ouderdom van 150 jaar. Stellig is dit overdreven; men kan evenwel zijnen dood op honderd-jarigen leeftijd stellen in 't begin van de Hidjra.

6) Homaid, zie blz. 5, 4).

„die gelijk zijn aan de ashâ-palmen of aan de papyrusplanten, aan de witte wolken of aan de jonge palmspruiten,

„of aan de grauwe gazellen van as-Sirar [1]), die des zomers aan de bronnen komen.

„Zij hebben kleeden over kussens gespreid en zich toen nedergezet op de wijze waarop de tweebultige kameelen knielen. —

„Wie rijdt heen om haar de groeten overtebrengen? Een schoone man die zich losrukt van het onedele,

„die 's nachts doorreist, wanneer zelfs zij die gewoonlijk 's nachts reizen slapen!" —

Abû-'Obaida verhaalde eens: „op zekeren dag kwamen drie menschen uit de Banû-Sa'd samen om met de Banû-Dja'da [2]) eenen wedstrijd te houden in het maken van radjaz-gedichten; en men vroeg eenen mededinger uit de Banû-Sa'd: „wat hebt gij gereed?" hij antwoordde: „ik dicht tegen hen den geheelen dag tot aan den nacht zonder te rusten." En aan den anderen vroeg men: „wat hebt gij gereed?" hij antwoordde: „ik dicht tegen hen den geheelen dag tot aan den nacht zonder uitgeput te geraken." Toen vroeg men aan den derden: „wat hebt gij gereed?" en deze antwoordde: „ik dicht tegen hen den geheelen dag tot aan den nacht zonder aan het einde te komen." Toen de Banû-Dja'da hunne woorden hoorden gingen zij weg en waagden den wedstrijd met hen niet." —

De dichters hebben van natuur verschillenden aanleg. Voor sommigen onder hen is het lofdicht gemakkelijk en het spotdicht moeilijk, anderen valt de treurzang gemakkelijk en het minnedicht moeilijk. Men zeide eens tot al-'Adjdjâdj: „gij maakt geen mooie spotdichten," en hij antwoordde: „ons karakter is te goed om onrechtvaardig te handelen en ons aanzien te groot om onrechtvaardig behandeld te worden; ze maken kan ik echter wel, want hebt ge ooit eenen bouwmeester gezien die niet ook goed kon afbreken?" Maar dit is niet zoo als al-'Adjdjâdj zegt, en de vergelijking die hij maakt over het spot- en het lofdicht gaat niet op, want de satire is even zoo goed als het lofdicht een opbouwen, maar niet elke bouwmeester in een zeker genre is tevens bekwaam in een ander. Dit vinden we juist zoo in hunne poëzie, b. v. Dsû-Romma [3]) heeft van alle menschen de allermooiste minnedichten en de gelukkigste vergelijkingen gemaakt, en de beste beschrijving gegeven van zandvlakten, warme middagen, woestijnen, valleien, ongedierte en slangen; maar waagt hij zich aan een lofdicht of aan eene satire dan laat zijn aanleg hem in den steek; en dat is het wat hem achtergesteld heeft zoodat hij niet tot de voortreffelijkste dichters wordt gerekend: men zegt: „in zijne gedichten vindt men gazellenmist en bruidspaarlen door elkander."

---

1) As-Sirar ligt vier mijlen van Mekka.

2) De Banû-Dja'da woonden in Nadjrân, een deel van Jemen.

3) Dsû-Romma, een dichter van den eersten rang en van groote beroemdheid, was een van de arabische minnezangers. Zijn dood valt in 't jaar 117. «Met hem nam de poëzie een einde," zooals de grammaticus Abû-'Amr ibn-al-'Ala' zeide.

„de wervelwind nadert haar, totdat — wanneer, nadat hij langen tijd met haar gespeeld heeft,

„de wolk begint zich uittestorten — zij geheel en al eene zee is, en boven die zeeën zijn hemelen van wolken;

„hare nieren zijn zwaar en doen hare lendenen stroomen, terwijl hare ingewanden het water loslaten;

„overvloeiend van water brengt zij in de valleien beekjes voort die op hunne beurt stroomen doen ontstaan:

„wit van kop en wit van bodem, bezwaard met water, dragen zij den last van drachtige kameelen, ofschoon zij toch alle maagdelijk zijn,

„donker en wanneer zij toornig zijn, overstroomend, zwart en wanneer zij lachen, schitterend;

„indien haar water genomen moest worden uit de golven van den oceaan, zoo bleef er in den oceaan geen water meer!"

Abû-Mohammad zegt: met al de snelheid waarmede dit gedicht gemaakt werd is het toch — zooals ge ziet — rijk aan schildering en sierlijk van uitdrukking. —

Ash-Shammâch [1]) was eens op reis met zijne vrienden, — hij steeg af om voor de anderen de kameelen aantedrijven en improviseerde:

„Er is mij niets overgebleven dan een gordel, een kraag, een boven- en een onderkleed en een dun hemd,

„en twee sandalen van maïshout, die de schoenmaker gesneden heeft. Hoe dikwijls heeft een strijder, die eenen intocht in het vijandelijke land lastig vond,

„in den stam moeten achterlaten — terwijl hij de zomerexpeditie medemaakte — zijne vrouw met bevalligen gang en fijn-getinte vingertoppen!"

Toen werd hem de rijmletter te moeilijk zoodat hij haar varen liet en met eene andere aldus voortging, zonder de maat nauwkeurig in acht te nemen:

„Toen zij zag dat wij onze rijdieren lieten stilstaan, stond zij op en vertoonde zich aan mij met hare schitterende tanden,

„eene heerlijke vrouw, wier voortanden de duisternis verlichtten, eene schoone uit de vrouwen van den stam Dhamr,

„die gewoonlijk de dalen van Ghaur [2]) bewoont, eene uitgekozene uit hare verlegene vriendinnen,

---

1) Ash-Shammâch leefde in den heidenschen tijd en onder den Islâm. Hij muntte uit in de beschrijving van ezels, hetgeen den chalif al-Walîd (86-96) deed gelooven dat hij eenige ezels onder zijne voorouders telde.

2) Ghaur, laagland, is de kuststreek van de provincie Tahâma die zich van Mekka tot aan Jemen langs de Roode zee uitstrekt.

zich-zelf hooren reciteeren, dat mijne bewondering heeft opgewekt." — „Ja," hernam Rûba, „maar er is geen verband (qirân, قِرَان) in zijne verzen." Hij bedoelde dat hij de versregels niet verbond zooals het behoorde. En sommigen van onze vrienden spreken hier uit „qor'ân" (قُرْأَن) [1]), maar ik ben van oordeel dat alleen „qirân" goed is, overeenkomstig de verklaring die ik van Rûba's antwoord heb gegeven. —

De van natuur begaafde dichter is hij wien het dichten gemakkelijk valt, die de rijmen in zijne macht heeft zoodat hij u reeds in het begin van zijn vers het einde, en in den aanvang het rijm laat zien, waardoor men aan zijne poëzie den schoonen natuurlijken aanleg en het schitterend talent herkent, en die, wanneer hij op de proef gesteld wordt, talmt noch zucht. Ar-Rijâshî zegt dat Abû-'l-'Alija [2]) hem verteld heeft op gezag van Abû-'Imrân al-Machzûmî: „Ik kwam met mijnen vader bij eenen stadhouder uit den stam Qoraish te al-Madina, terwijl Ibn-Mothair ook bij hem was. Het regende juist hard en de stadhouder zeide: „maak mij een vers op dezen regen." Ibn-Mothair vroeg: „sta mij toe dat ik hem boven van 't huis een oogenblik bezie;" hij deed dat ook, kwam weêr naar beneden en reciteerde:

„Hare uiers zijn gezwollen door de menigte harer druppels, en wanneer zij gemolken wordt, geven hare uiers overvloedig [3]).

„en de rondheid harer uiers is als de welving van den hemel, zoo groot en zoo ruim [4]).

„Zij heeft eene witte afhangende wolk waarvan de dunne uitloopers nog vóór het losbarsten eenen zachten regen vallen laten,

„en het is alsof haar kop, vóordat de regen des hemels zich begint te ontlasten, één groote stofmassa is,

„en het is alsof haar bliksem een vuur is van 'arfadj en alâ [5]) dat door den wind wordt aangewakkerd;

„zij lacht met flikkeringen [6]) en weent uit oogen die niet door stof zijn beleedigd·

„zonder droefheid en zonder vreugde verbindt zij lachen en weenen;

„zij dwaalt en wordt vervolgd: haar oostenwind drijft haar, terwijl de zuidenwind haar tot bescherming en schuilplaats strekt;

---

1) Rûba zoude dan geantwoord hebben: «maar zijne verzen zijn niet goed voortedragen."

2) Abû-'l-'Alija was een tijdgenoot van al-Açma'î. Hij maakte na den dood van den grooten grammaticus een paar verzen ter zijner nagedachtenis.

3) De dichter vergelijkt de wolk met eene kameel.

4) Deze woorden zijn slechts eene gebrekkige overzetting van den arabischen tekst Door de verbazende armoede aan synoniemen in onze taal is het moeilijk de woorden en gedachte van dit vers weêrtegeven, wil men een ander dan steeds hetzelfde woord gebruiken.

5) Twee soorten van doornstruiken.

6) Dit beeld is ontleend aan 't lachen van schoone meisjes, waarbij zij de witte tanden laten zien: zooals die schitteren tusschen de lippen evenzoo flikkert de bliksem tusschen de wolkenmassa, zoodat het is alsof deze lacht.

Om het rijm heeft hij het laatste woord in den nominatief geschreven [1]) en aan de grammatici veel moeite veroorzaakt eene verklaring daarvan te zoeken; die hebben het besproken en veel meeningen geuit, maar niets goeds aan den dag gebracht. Voor welken man van doorzicht toch is het niet duidelijk dat alles waarmede zij aankwamen slechts valsche scherpzinnigheid was. Een van hen vroeg al-Farazdaq eens over den nominatief in dit vers; daar schold deze hem en zeide: „het is mijn werk de verzen te maken en uwe taak ze te verklaren."

In een paar andere regels van hem, n. l.

„Opgaande tegen den syrischen noordenwind die ons eene wolk van opgevlogen katoenvlokken tegemoet jaagt,

„hij werpt die op onze tulbands, terwijl onze zadels liggen op kameelen die ofschoon vermoeid toch aangezet worden en wier merg versmolten is [2])."

laat hij het laatste vers eindigen met een woord in den nominatief [3]), hetgeen 'Abdo-'llâh ibn-Abû-Ishâq al-Hadhramî [4]) hem kwalijk nam en tot hem zeide: „waarom hebt gij niet gezegd: „op vermoeide, afgematte kameelen die wij toch aanzetten"?" Toen werd al-Farazdaq toornig en antwoordde:

„Was 'Abdo-'llâh een vrijgelatene dan maakte ik een spotdicht op hem, maar 'Abdo-'llâh is de vrijgelatene van vrijgelatenen."

Zulke voorbeelden komen in zijne poëzie meermaals voor niettegenstaande hare voortreffelijkheid. —

Dat een gedicht moeite gekost heeft blijkt verder daaruit dat men eenen versregel verbonden ziet met eenen anderen dan met die daarbij behoort, en vastgeknoopt aan eenen die er niet mede samenhangt. Daarom zeide eens 'Omar ibn-Ladja' [5]) tot eenen dichter: „ik ben beter dichter dan gij;" de andere vroeg: „waarom dat?" en hij hernam: „omdat ik een vers verbind met zijnen broeder en gij verbindt het met zijnen neef." Zoo zeide op zekeren dag 'Abdo-'llâh ibn-Sâlim tot Rû'ba: „gij kunt nu gerust sterven, Abû-'l-Hadjdjâf!" deze vroeg: „hoe zoo?" en gene antwoordde: „Ik heb uwen zoon 'Oqba een gedicht van

---

1) De grammatica eischte hier eenen accusatief.

2) Divan de Férazdaq par Boucher, pg. 273: «Nous marchons vers la Syrie, dont le vent glacé lance contre nous de blancs flocons (de neige) pareils à (ceux) du coton éparpillé par l'archet,

Ils tombent sur nos turbans pendant que nous excitons nos montures, qui trébuchent d'épuisement et ne peuvent porter leur bât."

3) Het rijm eischte eenen genitief.

4) 'Abdo-'llâh ibn-Abû-Ishâq al-Hadhramî, geb. a° 39 — gest. a° 127, was een grammaticus van de school van Baçra. Hij geldt als autoriteit, Imâm, voor de tekstkritiek van den Qorân en voor de arabische grammatica.

5) 'Omar ibn-Ladja' was een tijdgenoot van Djarîr op wien hij somtijds satiren maakte.

„een man met twee aangezichten die door liefde verteerd wordt, terwijl hij de tering heeft. en de regels van Ibrâhîm ibno-'l-'Abbâs [1]) tot Ibno-'z-Zaijât [2]):

„Abû-Dja'far, blijf nog wat bij uwe vrienden en ga niet zoo snel vooruit:

„want al hebt gij heden grootheid verkregen, zoo is toch mijne verwachting op morgen gelijk aan de uwe!" —

Wat nu betreft de poëzie die met moeite wordt voortgebracht, ook al is zij zuiver-dichterlijk en goed in elkander gezet, zoo is het daarom toch geen geheim voor de menschen van smaak hoe zij tot stand is gekomen omdat dezen duidelijk inzien hoe de dichter daarop lang heeft moeten nadenken, hoe hij vreeselijk heeft moeten tobben, hoe dikwijls hij zijn voorhoofd heeft afgewischt, hoeveel vrijheden hij zich veroorlooft, door wegtelaten wat de zin van hem vordert en bijtevoegen wat gemist kon worden. B. v. het vers van al-Farazdaq op 'Omar ibn-Hobaira [3]):

„Hebt gij over 'Irâq en zijne beide rivieren aangesteld eenen Fazâriet met eene vlugge hand in zijne hemdsmouw?"

Hij bedoelt: hebt gij iemand aangesteld, die behendig is, n. l. in het bedriegen en het rijm noodzaakt hem er de hemdsmouw bijtevoegen. De „beide rivieren" zijn de Tigris en de Eufraat.

Of zooals het gezegde van eenen ander:

„Van die, diegene, dezulke vrouwen die beweren dat mijn leeftijd hoog is."

Of het vers van al-Farazdaq:

„En de tand des tijds, o Ibn-Marwân, heeft niets van mijne bezittingen overgelaten of het is op of weg."

---

1) Ibrâhîm ibno-'l-'Abbâs was een dichter van talent en van naam: zijne verzamelde werken maken een uitgezocht boekdeeltje uit; vooral zijn prozastijl wordt als bewonderingswaardig geroemd. Hij stierf a° 243.

2) Abû-Dja'far ibno-'z-Zaijât was wazîr van al-Mo'tacim (218-227). Van geringe afkomst klom hij door zijne energie op; zijne litterarische bekwaamheden waren zeer schitterend, hij was een goed philoloog, een uitstekend schrijver en een geleerd grammaticus. Hij begon als klerk en door eene gelukkige verklaring van een woord dat noch de chalîf, noch zijn wazîr verstond, werd hij in de plaats van dezen verkozen. Velen konden niet voorbij zien dat zijn vader koopman in olie was geweest en gedurig werden daarop toespelingen gemaakt, o. a. deze versregel:

«Hoeveel stortregens heeft de staat niet noodig om dien oliestank aftespoelen!"

Zijn aanzien duurde tot aan de regeering van al-Motawakkil die hem haatte, hem gevangen nam en in de ijzeren kooi met nagels in de wanden liet plaatsen, die door Abû-Dja'far zelf was uitgedacht en waarin hij eene menigte ondergeschikte ambtenaren en anderen van wie hij geld wilde afpersen, had doodgefolterd. Na 40 dagen gevangenschap stierf hij a° 233.

3) 'Omar ibn-Hobaira was stadhouder van 'Irâq onder Jazîd II (101-105). Spoedig na de troonsbestijging van den volgenden chalîf Hischâm werd hij vervangen en door zijnen opvolger vermoord.

„De ziel smacht van begeerte, maar de middelen om haar doel te bereiken schieten te kort, en zij komt om tusschen wanhoop en verlangen."

en zooals het gedicht van al-Ma'mûn [1]) op eenen bode:

„Ik heb u uitgezonden als bode der liefde, en gij hebt eenen blik van haar opgevangen en daarbij niet gedacht aan mijne jaloerschheid, zoodat ik slechte gedachten over u begon te koesteren;

„en gij spraakt in het geheim met haar die ik bemin en werdt in hare tegenwoordigheid toegelaten! — Wee mij, dat ik het niet doen kon zonder uw naderen!

„Herhaaldelijk hebt gij eenen blik geslagen op de schoonheden van haar gelaat en uw oor doen genieten in het luisteren naar hare stem.

„Ik zie een spoor van haar in uw oog, dat vroeger niet daarin was: voorzeker! uwe oogen hebben schoonheid uit haar oog gestolen!"

Of zooals het gezegde van 'Abdo-'llâh ibn-Thâhir [2]):

„Ik keer mij met mijne kliënten tegen mijnen naasten bloedverwant, en ontneem mijnen broeder om aan mijnen vriend te geven.

„En wanneer gij in mij vindt eenen koning die gehoorzaamheid eischt, zoo ziet ge aan den anderen kant in mij den dienaar van mijnen vriend.

„Ik laat nooit op mijne weldaden een verwijt volgen en zorg dat mijne bezittingen daar besteed worden waar het behoort."

Dit vers evenwel is niet alleen edel om den dichter maar ook om den inhoud. Een ander voorbeeld is dit vers:

„Een man die steeds zijne wenkbrauwen samentrekt als hij aangehaald wordt, die voortdurend knort en aan wien men eenen hekel heeft,

„een slaaf van de schoone meisjes die altijd in zorg verkeert en haar schuldeischer, maar die telkens uitgesteld wordt,

---

beschaafd, geestig en een krachtig bestuurder, persoonlijk dapper en zeer mild. terwijl hij handel en nijverheid bevorderde. Den schoonen bijnaam: «de rechtvaardige" verdiende hij echter volstrekt niet.

1) 'Abdo-'llâh al-Mâmûn (198–218) begunstigde vooral die geleerden die zich met arabische geschiedenis bezighielden. Onder zijne regeering werden de drie oudste werken geschreven die voor den eersten tijd van den Islâm bijna de eenige bronnen zijn. Door den grooten invloed dien de chalîf op godsdienstig terrein uitoefende zijn die boeken echter zeer partijdig voor de Alîden.

2) 'Abdo-'llâh ibn-Thâhir, geb. a° 182 — gest. a° 230, was een bizonder gunsteling van den chalîf al-Mâmûn voor wien hij op verschillende tijden Syrië en Egypte bestuurde. Hij was een belletrist en wordt geroemd om zijnen goeden smaak, terwijl hij ook als musicus en componist eenen goeden naam bezat.

„Wanneer uwe aanhangers uwe vijanden worden, dan wordt gij onophoudelijk vernederd en degenen met wie gij worstelt, overwinnen u.

„Verheft zich de valk dan anders dan met zijne vleugels? Worden hem eens de slagpennen afgesneden zoo valt hij."

Ook wordt een vers uitgekozen en onthouden omdat het eene origineele gedachte bevat, zooals het gezegde van den dichter op eenen bouwmeester:

„Die man is geen man van wien geen licht uitgaat en die geen sporen op aarde achterlaat."

Of zooals de woorden van eenen ander op eenen magiër:

„Ik getuig van u dat uwe inborst rein is en dat gij eene zee van mildheid en vrijgevigheid zijt,

„en dat gij de vorst der helbewoners zult zijn, wanneer gij met de andere goddeloozen daarin stort,

„als deelgenoot van Hâman in hare diepte, van Pharao en van hem die al-Hakam [1]) bijgenaamd wordt."

Nog wordt verder een gedicht uitgekozen en onthouden om den hoogen stand van den dichter, zooals dit gezegde van al-Mahdî [2]):

„Ik heb eenen appel gekregen van een meisje zoo schoon als een appel; zij kwam tot mij en o! wat heeft zij met mijn hart gedaan!

„Bij God! ik weet niet of ik haar wakend gezien heb, dan wel in mijnen slaap!"

en zooals deze regel van ar-Rashîd [3]):

---

stond op 't punt door hen tot koning te worden uitgeroepen, toen Mohammad als vluchteling daar verscheen en zich spoedig eenen grooten aanhang verwierf. 'Abdo-'llâh was daarover vertoornd, verklaarde zich wel in schijn voor den Profeet maar zocht hem overal te benadeelen en wordt daarom «de huichelaar" genoemd. Na zijnen dood sprak Mohammad uit achting voor zijnen zoon het gebed over zijn graf uit, maar gaf dadelijk daarop het verbod voor eenen huichelaar te bidden.

1) Abû-'l-Hakam 'Amr ibn-Hischâm, Mohammad's ergste vijand, sneuvelde in den slag van Badr, in het tweede jaar der Hidjra Zijne familie noemde hem Abû-'l-Hakam, vader der wijsheid; Mohammad gaf hem den naam Abû-'l-Djahl, vader der onwetendheid, onder welken laatsten naam hij bekend is gebleven.

2) Al-Mahdî Mohammad ibn-Mançûr, de vader van Harûn ar-Rashîd regeerde van 158—169. Zijne groote genegenheid voor geleerden en dichters blijkt uit tal van anekdoten en zijne mildheid tegenover hen was volgens alle geschiedschrijvers de grootste die ooit een chalîf betoond heeft.

3) Harûn ar-Rashîd (170—193) is zijnen grooten naam verschuldigd aan de beroemde mannen die in zijnen tijd leefden, aan het verval van het rijk, in 't bizonder van de hoofdstad Baghdâd, dat na zijnen dood begon, aan de tallooze pelgrimstochten die hij naar de heilige steden maakte en aan verscheidene gelukkige veldtochten tegen de Byzantijnen. Overigens was hij

„Zij (de kameelen) reisden met ons weg, toen de zoon van den nacht geleek op een blinkend zwaard dat de smeden gepolijst hebben;

„ik hield niet op elken dag zijne jeugd afteslijten, totdat, toen de witte kameelen bij u kwamen, hij geheel vermagerd was."

Of zooals het vers van eenen ander op iemand die zingt:

„Het is alsof Abû-'s-Samî, als hij zingt te 'Ain Shams, eenen niesende nabootst:

Hij trekt zulk een gezicht dat het nu eens is alsof hij kauwt, dan weder of hij tandenknarst." --

Zoo wordt een gedicht ook onthouden en uitgekozen om de lichtheid van het rijm, b. v. deze regels van den dichter:

„O Tamlik, o Tamlî, word mij genegen en laat-af mij te berispen!

„Laat mij met mijne wapenen en houd gij met uwe hand het spinrokken vast;

„laat mij met mijne pijl waarvan de schacht gelijkt op de pooten van grijze Qathâ-vogels [1]).

„Van mij is één blik achterwaarts en één naar voren gericht,

„en mijne beide kleederen zijn nieuw, en ik trek de riemen mijner schoenen los aan [2]).

„En wanneer gij iets zijn wilt, o Tamlî, zoo wees edel gelijk ik!"

Dit vers behoort tot die soort die al-Açma'î uitkoos om de lichtheid van het rijm. Daartoe behooren ook de regels:

„Zelfs indien ik wegens mijne liefde voor u als een fladderende vogel vrijgelaten werd uit China,

„zou ik toch reeds bij u zijn in den morgenstond of op het uur waarop gij bidt!"

Men zegt: eene fladderende vogel is zulk een die losgelaten wordt vóordat hij goed vliegen kan.

Tot deze rubriek behooren verder de gedichten die uitgekozen en onthouden worden omdat de dichter behalve dat niets gezegd heeft, zoodat zijne poëzie zeldzaam is geworden, b. v. een vers van 'Abdo-'llâh ibn-Obaij ibn-Salûl den huichelaar [3]):

---

1) De Qathâ-vogels komen bij arabische schrijvers en dichters dikwijls voor. In twee soorten verdeeld vormen zij eene tusschensoort tusschen hoenders en duiven; hun snavel, kop, staart en pooten zijn als bij de hoenders, het overige doet aan den duif denken. Hun poot is van eene bizondere sterkte even als de snavel; hun geluid is bij de eene soort een onduidelijk gegorgel, de andere daarentegen roept zeer duidelijk: qathâ! qathâ! en zeer snel achter elkander, zoodat het spreekwoordelijk is geworden. Hunne vlucht is sneller dan die van eenigen anderen vogel, hunnen gang met korte schreden houdt men voor schoon en vergelijkt daarmede dikwijls den bevalligen gang der vrouwen. Zij leven op vlakke, zandige, eenzame plaatsen en maken hun nest in 't zand.

2) Waarschijnlijk eene spreekwoordelijke uitdrukking om iemands vlugheid aanteduiden, zooals wij zeggen: «eene losse schaats rijden."

3) 'Abdo-'llâh ibn-Obaij ibn-Salûl was het hoofd van den stam Chazradj te Jatsrib en

schen Shâba en Sâja [1]), twee plaatsnamen. Evenzoo kunt gij u niet op uw verstand verlaten bij namen zooals: Hazm Nobâi' en 'Orwân al-Karâts en Shisâ 'Abqar, een leeuw van Halja en een leeuw van Tardj, Dofâq, Tadhâro' en dergelijke [2]) omdat men hier niet zooals bij de vreemde uitdrukkingen door redeneering en scherpzinnigheid er achter komen kan. Zoo werd er eens in het college van al-Açma'î voorgelezen in een gedicht van Abû-Dso'aib:

„Onder in Wâdî-d-Dair wordt haar veulen alleen gelaten."

Daarop zeide een woestijn-Arabier die het college bijwoonde tot den lezer: „gij verkeert geheel in dwaling, o gij lezer! want die plaats heet Dsâto-'d-Dabr, dat is een bergpas bij ons;" en al-Açma'î nam in het vervolg zijne lezing op. Wanneer iemand in een boek leest den volgenden versregel van Mo'adsdsal ibn-Abdo-'llâh, waarin hij zijn paard beschrijft:

„Een paard, vlug en aan iedereen gehoorzaam, dat, wanneer zijn berijder het bestuurt, u toeschijnt slim (s i b d, سبد, geschr. سسد) in den teugel en krachtig te zijn."

zoo zal hij in plaats van „slim" niet anders lezen dan „s î d" (سيد, geschr سسد) d. i. een „wolf." Abû-'Obaida [3]) zegt: velen lezen dit woord verkeerd; zij spreken dan uit „s î d" dat eenen „wolf" beteekent en de dichters vergelijken wel eens het paard met den wolf, maar de vaststaande lezing op deze plaats is niet anders dan „s i b d" en dat beteekent „slim". Men zegt: „iemand is een s i b d der s i b d's, d. i. een zeer slimme vent."

In een anders vers:

„Uw echtgenoot, o gij met die schitterend-witte tanden die zoo regelmatig geplaatst zijn (a r - r a t i l â t, الرتلات, geschr. الرتلات), en met dat edele voorhoofd!"

lezen de tekstverdraaiers en de menschen die alles uit de boeken halen: „a r - r a b a l â t" (الربلات, geschr. الربلات) dat beteekent: „het begin der dijen"; men zegt: „iemand is 'a t h î m o - 'r - r a b a l a t a i n" d. i. „hij heeft groote dijen", maar hier staat „a r - r a t i l â t;" men zegt van de tanden „r a t i l" wanneer zij regelmatig naast elkander staan met eene kleine tusschenruimte.

Niet elk gedicht wordt uitgekozen en onthouden om zijne schoone woorden en gedachten, doch somtijds ook om verschillende redenen en oorzaken. Daartoe behoort eene gelukkige vergelijking, zooals dit gezegde van den dichter op de maan:

---

1) Shâba, شابة en Sâja, سابة worden in de handschriften gewoonlijk zonder de diakritische punten geschreven, dus سابه.

2) Alle namen van plaatsen, valleien en bronnen in het gebied der Hodsailieten.

3) Abû-'Obaida, geb. ca. 110 — gest. ca. 210, van joodsche afkomst, was een der eerste geleerden. Met al zijne geleerdheid evenwel las hij den Qorân, zelfs al had hij dezen voor zich, dikwijls verkeerd, en maakte hij bij het reciteeren van verzen gewoonlijk fouten tegen de metriek. Niettegenstaande dat wordt hij hooggeprezen om de veelzijdigheid zijner kennis, waarvan trouwens een tweehonderdtal werken de duidelijkste bewijzen geven. In 't jaar 188 ontbood Harûn ar-Rashîd hem naar Baghdâd om te-zamen eenige zijner schriften door te zien. Abû-'Obaida was een — misschien te erge — vrijdenker: ten minste toen hij te Baçra gestorven was begeleidde niemand zijn lijk en geen «hij ruste in vrede!" werd over zijn graf uitgesproken.

eenen anderen om geen andere reden, dan omdat hij ziet dat er in de poëzie van den eerste meer schoons is dan in die van den laatste. God loone hem die gezegd heeft: „de beste dichter van alle menschen is hij met wiens poëzie ge u op zeker oogenblik bezighoudt, zoolang totdat gij ze doorgelezen hebt." — Toen al-'Otbî [1]) eens voor Marwân ibn-Abû-Hafç [2]) een gedicht van Zohair reciteerde, zeide Marwân: „die is de grootste dichter!" maar toen hij hem een van al-A'shâ voordroeg zeide hij: „neen, deze is de grootste!" en toen hij hem een van Imro'o-'l-Qais [3]) hooren liet, was het hem alsof hij gezang vernam bij een drinkgelag en hij riep uit: „Bij God! Imro'o-'l-Qais, die is de grootste dichter!" —

Elke wetenschap heeft noodig dat men er onderwijs in krijgt; wel het meest is dit noodzakelijk bij de theologie, maar dan bij de poëzie. Dat is het gevolg van de vreemde namen, de verschillende dialektische vormen, de ongewone uitdrukkingen, de namen van boomen, planten, plaatsen, stroomen, bronnen, enz. die daarin voorkomen. In de gedichten der Hodsailieten [4]) b. v. kunt gij — als gij het niet goed weet — geen onderscheid maken tus-

---

1) Al-'Otbî, geb. te Baçra was een der beste dichters van den Islâm. Toen hij zich naar Baghdâd had begeven, gaf hij daar onderwijs in de Traditie, maar was toch meer algemeen-bekend om zijn wijndrinken en het maken van minnezangen. Hij stierf in 't jaar 228.

2) Marwân ibn-Abû-Hafç, geb. in al-Jamâma a° 105 - gest. te Baghdâd a° 181, maakte lofgedichten op de chalifen al-Mahdî en Harûn ar Rashîd, welken laatste hij bizonder voor zich innam door zijne satiren op de afstammelingen van 'Alî. Hij was een goed dichter en kan met de voornaamsten op één lijn staan.

3) Imro'o-'l-Qais, de meest-uitstekende der vóór-islâmische dichters — van hem is een der meermaals genoemde zeven gedichten — werd ca. 500 C. J. geboren, uit koninklijken bloede. Reeds vroeg openbaarde zich bij hem eene groote voorliefde voor poëzie, maar daar deze beschouwd werd als beneden eens vorsten waardigheid te zijn, wekte het talent van den jongen prins de ontevredenheid zijns vaders op en nadat deze een gedicht had gehoord waarin hij werd beleedigd, verjoeg hij den oneerbiedigen zoon van zijn hof. Imro'o-'l-Qais leidde nu een waar avonturiersleven, totdat hij na de vermoording van zijnen vader dezen opvolgde en zich ten taak stelde wraak te nemen op de moordenaars. Wel voerde hij eenen verwoeden strijd maar moest wijken en zwierf lang rond, telkens vervolgd door zijne vijanden; eindelijk riep hij in 531 de hulp in van keizer Justinianus, die veel beloofde maar weinig deed, zoodat er aan het zwerven geen einde kwam. Vier jaar later ging hij zelf naar Konstantinopel en werd daar allervriendelijkst ontvangen niet alleen door Justinianus maar ook door diens wonderschoone dochter die weldra in nauwe betrekking stond met den arabischen dichter-vorst. Hij verkreeg hier troepen om zijne verloren bezittingen te gaan heroveren, maar na zijn vertrek wist een zijner vijanden den keizer op de hoogte te stellen van de betrekking tusschen zijne dochter en zijnen beschermeling, en Justinianus daarover ten hoogste verontwaardigd zond Imro'o-'l-Qais een kostbaar maar vergiftigd kleed als geschenk achterna, dat zijnen dood veroorzaakte. Deze laatste bizonderheid schijnt echter als eene fabel beschouwd te moeten worden, uitgedacht om eene onbekende ziekte te verklaren waardoor hij te Angora overvallen werd en waaraan hij na lang lijden omstreeks 540 aldaar stierf. Een arabisch auteur verhaalt dat de Romeinen bij die stad een standbeeld te zijner eere opgericht hebben.

4) De Hodsailieten woonden in de nabijheid van Mekka.

en wanneer de heuvelen hem verteederen zoo maken zij dat de stroom zijner verzen rijkelijk vloeit [1]). 'Abdo-'l-Malik ibn-Marwân [2]) zeide eens tot Arthâ ibn-Sohaija [3]): „maakt gij tegenwoordig nog gedichten?" en hij antwoordde: „hoe zoude ik dat: ik drink niet en ben vroolijk noch toornig, en een vers ontstaat toch slechts door één van deze drie." Zoo sprak men tot ash-Shanfarâ [4]) toen hij gevangen weggevoerd werd: „draag een gedicht voor," — maar hij gaf ten antwoord: „voordragen kan men alleen in vreugde;" daarop zeide hij:

„Begraaft mij niet, want mij te begraven is voor u verboden; maar nader, o hyaena!

„Wanneer zij mijn hoofd wegdragen, waarin toch het meeste van mij is, terwijl dáar op het slagveld het overige van mij achtergelaten wordt,

„Dáar hoop ik niet meer op een leven dat mij verheugen zal, mij den dwalende in den nacht, mij den banneling wegens mijne misdaden!" —

In de poëzie zijn verder tijden waarin het nabijzijnde voor den dichter veraf is en hem het gemakkelijke moeilijk wordt. Evenzoo is dit het geval bij proza in officiëele brieven, redevoeringen en verhandelingen, zoodat het somtijds den beschaafden schrijver en den welsprekenden redenaar zwaar valt. Men kent daarvoor geen andere oorzaak dan dat het gestel iets geleden heeft ten gevolge van slecht voedsel of smartlijke droefheid. Zoo kon al-Farazdaq somtijds zeggen: „ik ben in de oogen van den stam Tamîm [5]) zijn grootste dichter; doch dikwijls overkomt mij een tijd waarin ik mij eerder eenen tand kan laten uittrekken dan een vers maken." Dan zijn er ook in de poëzie tijden waarin het langzame snel is en het weêrspannige zich schikt. Daartoe behoort het begin van den nacht vóordat men slaap krijgt — de morgenstond vóor het ontbijt — de dag waarop men een laxeermiddel heeft ingenomen — het alleen-zijn in een vertrek of op reis. Om al deze redenen verschillen de gedichten van eenen dichter onderling evenals de officiëele brieven van eenen geheimschrijver; zoo zeide men van de gedichten van an-Nâbigha-'l-Dja'dî [6]): „een sluier van één dînâr en een overkleed van duizend"; en ik meen dat het met andere dichters in dit opzicht evenzoo staat als met al-Dja'dî en geloof niet dat iemand van verstand en inzicht in deze zaak — die alles met een onpartijdig oog beschouwt en zich onthoudt van bloot napraten — in staat is eenen van de oudere dichters die veel verzen nagelaten hebben, te stellen boven

---

1) Woordelijk: dat hij overvloedig melk geeft.

2) 'Abdo-'l-Malik regeerde van 65–86.

3) Arthâ ibn-Sohaija wordt gerekend tot de beste dichters in den bloeitijd der Omaijaden.

4) Ash-Shanfarâ was een goed dichter en een van de beroemde loopers kort vóor den Islâm. Geen paard kon deze loopers inhalen, zóo snel waren zij.

5) Tamîm is een der grootste arabische stammen, wiens woonplaatsen zich van Baçra tot al-Jamâma en ver in de woestijn naar Mekka toe uitstrekten.

6) An-Nâbigha-'l-Djâ'di was een vóor-islâmische dichter, die echter ver overtroffen werd door zijnen naamgenoot an-Nâbigha van wien blz. 6 werd melding gemaakt.

zimî: „uwe lofliederen op Mohammad ibn-Mançûr ibn-Zijâd — hij bedoelde den geheimschrijver der Barmakieden [1]) — zijn dichterlijker en beter dan uwe treurzangen op hem;" hij gaf ten antwoord: „toen dichtten wij uit hoop, en nu uit verschuldigde dankbaarheid en daartusschen is een groot verschil." —

Zoo staat het volgens mij ook met al-Komait [2]) en zijne lofliederen op de Omaijaden en de familie van Abû-Thâlib [3]): hij was Shî'iet en had zich van de Omaijaden afgescheiden uit overtuiging en neiging, doch zijne gedichten op de Omaijaden zijn toch beter dan die op de verwanten van Abû-Thâlib; ik zie daarvoor geen andere oorzaak dan de kracht van den band des verlangens, en dat hij het vergankelijke goed dezer wereld verkoos boven het eeuwige van hiernamaals.

Men vroeg eens aan Kotsaijir: „hoe doet gij, Abû-Çachr! als het dichten u moeilijk valt?" hij antwoordde: „dan wandel ik om de verlaten woningen en de groene oasen zoodat het moeilijkste mij gemakkelijk wordt en het schoonste mij toestroomt!" Men zegt dan ook: „door niets wordt een vers dat algemeen in den smaak valt uitgelokt dan door stroomend water, hooge heuvelen en welig-begroeide eenzame plaatsen. Zoo zeide al-Ahwaç [4]):

„En ik bestijg de hooge heuvelen der aarde want de heuvelen verteederen den kouden mensch".

---

1) De Barmakieden stamden af van Barmak, eenen perzischen arts die ook in andere vakken vooral in de perzische geschiedenis als zeer geleerd afgeschilderd wordt, en onder 'Abdo-'l-Malik's regeering naar Damaskus gekomen zou zijn, waar hij spoedig in groot aanzien stond. Later ging hij met zijne familie tot den Islâm over. Onder de volgende chalifen bekleedden de Barmakieden de hoogste staatsbetrekkingen, ja onder Harûn ar-Rashîd had een hunner, Jahjâ, de meest-onbeperkte volmacht in regeeringszaken. Zijn zoon Dja'far was Harûn's beste vriend, zóo zelfs dat deze — om hem steeds in zijne nabijheid te kunnen houden — hem huwde aan zijne zuster die hij (Harûn) hartstochtelijk liefhad, onder voorwaarde evenwel dat hij geen andere rechten had dan alleen den naam van echtgenoot der prinses. Ongelukkig beminden Dja'far en Harûn's zuster elkander en overtraden het gebod. Toen de chalif dat ontdekte besloot hij den ondergang der Barmakieden. Dja'far werd in 't holste van den nacht onthoofd, zijn lijk mishandeld en op de brug van Baghdâd tentoongesteld. Zijne vrouw en kinderen werden levend begraven De goederen der Barmakieden werden verbeurd verklaard en de andere leden der familie eindigden hun leven in de gevangenis.

2) Al-Komait, geb. a° 60 – gest. a° 126, uit Kûfa, was een leerling van al-Farazdaq. Hij was zulk een beroemd dichter dat een geleerde van hem zeide: «had de stam Asad (waartoe hij behoorde) geen andere verdienste dan al-Komait te hebben voortgebracht dan zoude dat reeds genoeg zijn." Men zegt dat hij uitmuntte door tien eigenschappen die den dichters van zijnen tijd vreemd waren, o. a. was hij een goed prediker, kende den Qorân van buiten, en was de eerste die dieper doordrong in de leer der Shî'ieten.

3) Abû-Thâlib was een oom van Mohammad die na den dood der ouders en van den grootvader van den toekomstigen profeet, dezen tot zich nam.

4) Al-Ahwaç werd om zijne scherpe satiren door 'Omar ibn-'Abdo-'l-'Azîz gebannen naar een eiland in de Roode zee, vanwaar hij door den volgenden chalif werd teruggeroepen. Hij stierf in 't jaar 179.

al-Hothai'a en hunsgelijken onder de dichters knechten der dichtkunst waren, omdat zij lang over hunne verzen werkten en niet deden zooals zij die van nature begaafd zijn. Al-Hothai'a zeide gewoonlijk: „de beste poëzie is die waaraan een jaar is gewerkt en geschaafd, en Zohair noemde zijne voornaamste qacîden de „jarige." Sowaid ibn-Karâ' [1]) zegt, sprekende over de manier hoe hij aan zijne verzen werkte:

„Ik overnacht in de poorten der rijmen, alsof ik daar eene kudde gadesla van antilopen die willen wegloopen.

„Ik houd hen in 't oog totdat ik, als het reeds morgen is geworden of nog later, mij neêrleg om te slapen.

„Wanneer ik vrees dat zij mij ontsnappen zullen, drijf ik hen terug achter in mijne keel, vol angst dat zij te voorschijn mochten komen.

„En de vrees voor Ibn-Affân [2]) dwong mij hen terugtehouden, en ik heb een rond jaar en eene lente daaraan gevijld,

„en wel was ik van plan ze nog langer te maken, maar ik zag geen uitweg dan te gehoorzamen en het bevel optevolgen."

'Adî ibn-ar-Riqâ' [3]) heeft gezegd:

„Hoeveel nachten heb ik besteed aan het samenvoegen eener qacîde, totdat ik hare krommingen en oneffenheden gelijk gemaakt had,

„met den blik van den schaver die let op de knoopen van zijne lans, totdat zijn schaven hare ongelijke plaatsen glad gemaakt heeft." —

Ten opzichte van de dichtkunst zijn beweegredenen die den trage opwekken en hem die met moeite arbeidt aansporen. Daartoe behooren de wijn, de vreugde, het verlangen, de toorn en de liefde. Men vroeg eens aan al-Hothai'a: „wie is de meest dichterlijke der menschen?" en hij stak zijne tong uit zóo fijn alsof zij eene slangentong was en antwoordde: „deze, als zij begeert." — Ahmad ibn-Jûsof de geheimschrijver [4]) zei eens tot Abû-Ja'qûb al-Ha-

---

over. Hij is bekend om zijne bijtende satire en wegens zijne leelijkheid. De eerste was oorzaak dat hij door den chalîf 'Omar gevangen gezet werd en niet vrijgelaten dan op voorwaarde geen gedichten meer te zullen maken, waarin hij niemand ontzag, zelfs zijne moeder niet, die deze woorden van hem moest hooren:

«Uw leven — ik weet het maar al te goed — is een schandelijk leven en uw dood zal de braven met vreugde vervullen."

Hij stierf in 't jaar 59 d. H.

1) Sowaid ibn-Karâ' was een jongere tijdgenoot van Djarîr en al-Farazdaq.

2) 'Otsmân ibn-Affân, de derde der Omaijaden regeerde van 31—35.

3) 'Adî ibn-ar-Riqâ' uit Damaskus, een dichter die in groot aanzien stond bij de Omaijaden, vooral bij Walîd ibn-'Abdo-'l-Malik (86—96). Hij was een heftig tegenstander van Djarîr die hem onophoudelijk met zijne scherpe satire vervolgde.

4) Ahmad ibn-Jûsof, de geheimschrijver van al-Ma'mûn (198—218) uitstekend als mensch en dichter, stierf ten gevolge eener ruwe behandeling die de chalîf hem deed ondergaan.

hals gaat;" dezelfde vraag deed men aan Abû-'l-Mohauwash al-Asadî en deze antwoordde: „ik vind dat de spreekwoorden gewoonlijk slechts uit één regel bestaan." —

Het is den dichter van lateren tijd niet geoorloofd aftewijken van den weg der ouderen ten opzichte van de bovengemelde deelen, zóo dat hij staan blijft bij een bewoond huis en weent bij een bepleisterd gebouw, omdat de ouden staan bleven bij eene verwoeste woonplaats en half-uitgewischte sporen, of dat hij reist op eenen ezel of een muildier en dezen beschrijft, omdat de ouden reisden op eenen kameel, of dat hij komt bij zoet, stroomend water, omdat de ouden kwamen bij bedorven, stilstaande poelen, of dat hij op reis naar dengene dien hij bezingt, landen doortrekt waar narcissen, rozen en myrten groeien, omdat de ouden reisden door landen vol paardenbloemen, look en klaver. Chalaf al-Ahmar vertelde eens dat iemand uit Kûfa hem gevraagd had: „vindt gij het niet verwonderlijk dat een dichter gezegd heeft:

„Het bracht qaiçûm en djatsdjâts [1]) voort,"

en men hem toestaat dat te zeggen, terwijl ik gezegd heb:

„Het bracht pruimen- en appelboomen voort,"

en daarop maakt men aanmerking?" Het is ook niet geoorloofd woorden te maken naar analogie van de vormen der ouden en eene beteekenis toetekennen zooals zij die gebruikten: al-Chalîl ibn-Ahmad vertelde eens: „mij reciteerde iemand uit Kûfa:

„De roem heft zich met ons op en verheft zich,"

maar ik zeide: „dat is onzin;" toen vroeg hij: „waarom mag dan al-'Adjdjâdj [2]) zeggen:

„De roem draaft met ons en galoppeert,"

en waarom ik niet?" —

De dichters worden verdeeld in diegenen die met moeite werken en zij die van nature begaafd zijn.

Wat betreft degenen die met moeite werken, dat zijn zij die hunne gedichten door veel vijlen glad maken, ze na lang zoeken in elkander zetten en herhaaldelijk hun oog er over laten gaan, zooals Zohair [3]) en al-Hothai'a [4]). Al-Açma'î pleegde te zeggen dat Zohair en

---

1) Qaiçûm, abrotonum, een welriekend kruid; — djatsdjâts, eene plant die aan den Nijl veel voorkomt, met kleine bloemen bitter van smaak.

2) Al-'Adjdjâdj was een radjaz-dichter in den tijd van al-Açma'î

3) Zohair, een der drie groote dichters uit den vóor-islâmischen tijd openbaarde reeds vroeg zijnen aanleg voor poëzie en ontving bovendien nog van eenen oudoom op diens sterfbed het schoonste deel der nalatenschap n.l. diens dichterlijk talent, ofschoon toch in het testament ook een legaat aan den jongen dichter verzekerd werd. Van hem is een der zeven reeds bovengenoemde (blz. 7 n. 2) gedichten. Hij maakte dat op 80jarigen leeftijd zooals uit dezen regel daarin blijkt:

«Wat mij betreft, ik ben vermoeid door den last des levens! Ja voorwaar, men moet het leven moede zijn, als men tachtig jaren telt!"

Die last drukte hem nog langen tijd: bijna honderd jaar oud stierf hij eerst in 627 C. J.

4) Al-Hothai'a, eveneens een vóor-islâmische dichter ging evenwel later tot Mohammad's leer

en vraagt zijnen metgezel te blijven staan, om daarin eene aanleiding te vinden tot het vermelden der vandaar weggetrokken bewoners, daar de tentbewoners in blijven en gaan juist het tegenovergestelde zijn van de stedelingen, omdat zij telkens andere weiden afloopen, zich van de eene drinkplaats naar de andere begeven en de plaatsen waar regen gevallen is opzoeken — dan knoopt hij het liefdedicht daaraan vast en klaagt over zijn hevig verlangen, zijne door scheiding gepijnigde liefde, zijn overprikkeld gevoel om op die wijze de harten te winnen, aller oogen op zich te vestigen en aandachtige opmerkzaamheid voor zich interoepen, daar het minnedicht na aan het harte gaat en de gemoederen trillen doet, omdat God nu eenmaal Zijne dienaren zóo geschapen heeft dat zij genoegen smaken in de taal der liefde en den omgang met vrouwen, zoodat er niet licht iemand wordt gevonden die niet met een of ander koord daaraan verbonden is en er op geoorloofde of ongeoorloofde wijze aan deelneemt. Wanneer de dichter nu weet dat hij verzekerd kan zijn dat men op hem let en naar hem luistert, doet hij zijn best om hetgeen men hem schuldig is als noodzakelijk voortestellen: want hij reist in zijn gedicht voort, klaagt over afmatting, waken, in den nacht reizen en over het afmageren van zijnen kameel [1]). Als hij vervolgens inziet dat hij hem tot wien hij spreekt de rechtmatigheid van zijne hoop en de billijkheid zijner verwachting goed op het hart heeft gedrukt en hem uiteengezet welke moeilijkheden hij op zijne reis heeft doorgestaan, begint hij met het loflied waardoor hij hem opwekt tot erkentelijkheid en aanspoort tot milddadigheid, terwijl hij hem boven al zijnsgelijken verheft en naast hem de waarde van het groote verklemt. — De goede dichter is nu hij die dezen weg volgt en in deze deelen de middelmaat houdt: noch te lang is zoodat hij zijne hoorders verveelt, noch te kort terwijl men naar meer verlangt. Zoo kwam eens een radjaz-dichter bij Naçr ibn-Saijâr [2]), den stadhouder van Chorâsân onder de Omaijaden, en maakte te zijner eere een radjaz-gedicht waarvan het erotische gedeelte honderd verzen telde en het lofdicht slechts tien. Toen zeide Naçr: „bij God, gij hebt alle zoete woorden en fijne gedachten gebruikt in uw liefdedicht, zoodat ge voor mijnen lof niets hebt overgelaten. Wilt ge mij prijzen, zoo houd dan de maat." En hij kwam terug en reciteerde hem.

„Kent gij het huis van Omm-al-Ghamr? Laat dat blijven en maak een mooi lofdicht op Naçr."

doch Naçr zeide hierop: „noch het een, noch het ander, maar tusschen beide in." -

Men vroeg eens aan 'Aqil ibn-'Ollafa [3]): „waarom maakt gij uwe spotliederen niet langer?" daarop gaf hij ten antwoord: „eene halsketting is lang genoeg, wanneer zij om den

---

1) Hier evenals op de volg. blz. r 7 woordelijk: kameel-hengst of kameel-merrie.

2) Naçr ibn-Saijâr was stadhouder van Chorâsân onder de laatste vier chalifen der Omaijaden. Hij stierf a° 131.

3) 'Aqîl ibn-'Ollafa was een dichter die bij de Qoraishieten in hoog aanzien stond. De chalif Jazîd ibn-'Abdo-'l-Malik (101—105) huwde één zijner dochters.

gedachte, waarbij men zijn verstand moet inspannen om er den verborgen zin uittehalen en laat mij vervolgens daarmeê alleen bezig." Al-Mofadhdhal vroeg hem: „kent gij een vers in welks begin men eenen Bedowijn ziet optreden in zijne deken gewikkeld, die wakker wordt uit zijnen slaap, terwijl het is alsof hij bij zijne reismakkers komt op wier oogleden de slaperigheid is neêrgezonken en die hij wekt op die ruwe manier zooals men in de woestijn gewoon is en op dien harden toon waarmeê men kameelen voortdrijft; en in welks einde diezelfde man optreedt als een fijne Medinenser die opgevoed is met het water van den 'Aqîq" [1])?

Ar-Rashîd hernam: „neen, dat ken ik niet," waarop al-Mofadhdhal zeide: „dat is een vers van Djamîl ibn-Ma'mar [2]):

„Op, gij sluimerende reizigers, op, wordt wakker!"

dan overvalt hem de teederheid der liefde en hij zegt:

„Ik zou u wel eens willen vragen of liefde in staat is den man te dooden!"

„Gij hebt gelijk" was het antwoord van den chalîf, „maar kent gij nu een vers waar men in het begin Aktsam ibn-Çaifî [3]) meent te hooren om de vastheid van zijn inzicht en de voortreffelijkheid van zijnen raad en op het einde Hippokrates om zijne kennis van ziekte en geneesmiddel?"

Al-Mofadhdhal antwoordde: „gij zet mij daar in 't nauw: wist ik toch maar voor welken prijs men de bruid mocht naderen, die achter deze gordijn verborgen is!" en gene hernam: „daarvoor dat gij onpartijdig oordeelt en luistert: het is het vers van al-Hasan ibn-Hâni':

„Laat af mij te berispen, want de berisping wekt op tot meer drinken; maar genees mij met dat wat mijne ziekte veroorzaakt heeft!" —

Abû-Mohammad zegt: „Ik heb eenen geleerde hooren vertellen dat de dichter van qacîden ze begint met het vermelden van verlaten woonplaatsen, aschhoopen en verdere sporen der vorige bewoners; dan klaagt en weent hij, spreekt de huizen aan

---

Bij zijnen dood (a° 168) liet hij na twee verhandelingen over prosodie en over denkbeelden die gewoonlijk in poezie worden uitgedrukt, en een woordenboek.

1) De 'Aqîq is een riviertje bij al-Madîna.

2) Djamîl ibn-Ma'mar, gest. a° 82, een tijdgenoot van Kotsajir was een der grootste minnedichters onder 'Abdo-'l-Malik's regeering. Hij is beroemd geworden door de gedichten zijne geliefde Botsaina toegewijd, die echter zoo leelijk moet geweest zijn dat niemand zich kon begrijpen hoe Djamîl haar dertig jaar lang zóo vurig kon beminnen. Op zijn sterfbed beroemde hij zich hierop dat hij nooit wijn had gedronken en geen andere dan eene platonische liefde voor Botsaina gekoesterd. Na zijnen dood kwam zij eens voor 'Abdo-'l-Malik die haar vroeg: «wat heeft toch wel Djamîl bewogen u zulke teedere gedichten optedragen?" waarop zij zeer gevat antwoordde: «Wat heeft het volk toch wel in u gevonden om u tot chalîf te maken?" De chalîf lachte en stond haar toe wat zij hem kwam verzoeken.

3) Aktsam ibn-Çaifî, bekend om zijne hooge wijsheid, was een tijdgenoot van Mohammad wiens leer hij echter niet omhelsde. Hij bereikte den ouderdom van 106 jaar.

En tot deze vierde soort behoort ook nog het gezegde van al-Moraqqish [1]):

„Zijn de woonplaatsen doof, zoodat zij niet kunnen antwoorden wanneer iemand die leeft en spreekt hen aanroept?

„De jeugd komt de ongelukken te boven: benijd dus uwen broeder niet wanneer hij om zijnen leeftijd ervaren wordt genoemd."

Ik verwonder me over al-Açma'î, dat hij dit vers opgenomen heeft in zijne bloemlezing, want immers het zijn een paar regels waarvan de maat niet juist is, noch de rijm schoon, noch zijn de woorden uitgelezen of is de gedachte fijn: ik voor mij weet er niets moois uit dan den regel:

„De geur is welriekend als muskus, de aangezichten schitterend als goudstukken en de vingertoppen roodgekleurd als de vrucht van den 'Anamboom [2]).

Ook wordt nog mooi gevonden:

„Wat zal men treuren over de lengte van het leven: immers op het leven volgt wat men weet!"

De menschen bewonderden ook het vers van al-A'shâ:

„Hoe menigen beker heb ik gedronken omdat ik hem lekker vond en hoe menigen anderen om mij hiermede van den vorigen te genezen!"

totdat Abû-Nowâs [3]) dezen regel zeide:

„Laat af mij te berispen, want de berisping wekt op tot meer drinken; maar genees mij met dat wat mijne ziekte veroorzaakt heeft!"

zoodat hij het vers overnam en er eene andere gedachte aan toevoegde, waardoor hij de schoonheid in 't begin en op 't einde van het vers vereenigde; al-A'shâ heeft alzoo de verdienste de gedachte het eerst te hebben uitgesproken en Abû-Nowâs die, haar te hebben uitgebreid.

Ar-Rashîd zeide eens tot al-Mofadhdhal adh-Dhabbî [4]): „noem mij een vers van juiste

---

1) Van dezen naam zijn er in den vóor-islâmischen tijd twee dichters geweest, al-Moraqqish de oudere en zijns broeders zoon al-Moraqqish de jongere (gest. ca. 574 C. J.). De eerste is bekend om zijne liefde voor zijne nicht Asmâ', eene ongelukkige liefde die zijnen dood ten gevolge had; de andere door zijne galante avonturen met de prinses Fâtima, die hij later echter beleedigde, waarover hij zich uit spijt eenen duim afbeet. Een spreekwoord der Arabieren: «harts-tochtelijker dan al-Moraqqish" heeft waarschijnlijk zijnen oorsprong aan den ouderen te danken.

2) De 'Anamboom draagt roode vruchten, die het gewone beeld zijn voor de dichters wanneer zij mooie, frischgekleurde vingers beschrijven.

3) Abû-Nowâs, zie blz. 4, 5 .

4) Al-Mofadhdhal adh-Dhabbî was geboortig uit Kûfa. In eenen opstand tegen al-Mançûr, in 't jaar 145, werd hij gevangen genomen, maar kreeg zijne vrijheid terug van den chalîf en werd aan diens zoon al-Mahdî toegevoegd. Voor dezen vervaardigde hij eene bloemlezing uit arabische poëzie waarin hij 128 qacîden opnam. Hij had eene bizondere studie gemaakt van genealogie en kende uitstekend goed de datums der groote veldslagen die de Arabieren geleverd hadden.

ander roepen bij den naam Abû-'l-'Omarain [1]) en zeide: „was die man verstandig dan had hij aan één van hen genoeg." —

Tot deze vierde soort behoort ook het vers van al-A'shâ:

„Hoe dikwijls ben ik 's morgens naar het wijnhuis gegaan, gevolgd door eenen vluggen, behendigen, ijverigen, rustloozen kok!"

Deze vier woorden hebben alle dezelfde beteekenis [2]), zoodat hij met één had kunnen volstaan en de andere niet behoefde neêrteschrijven, maar waarom stijgt dit vers — ofschoon het toch niet mooi is — in waarde doordat al-A'shâ het gemaakt heeft, terwijl men het volgende gedicht van Abû-'l-Asad [3]) minder bewondert omdat deze behoort tot de minder bekende latere dichters:

„O Faidh [4]), wanneer eene vrouw u berispt over uwe mildheid, zoo zeg haar: de berisping heeft geen invloed op de zee!

„Zij heeft plan al-Faidh te doen ophouden met zijne gewone mildheid, maar wie is er die de wolken kan verhinderen water te geven?

„De plaatsen waar de overvloedige weldaden van al-Faidh nederdalen in elk land kan men vergelijken met de streken waar de regen valt in de dorre woestijn.

„Degenen die tot al-Faidh komen om hem hulde te bewijzen en zijne weldaden te ontvangen zijn zóo velen dat de dag zijner ontvangst gelijkt op den nacht van al-qadr [5])."

Abû-'l-Asad is ook degeen die gezegd heeft [6]):

„Och of gij mij één zaak toestondt, die ik dan steeds van u bezitten zal!

„Gij hebt gezworen mij nooit weêr geschenken te geven, maar dat is alsof mij een stuk ijs op 't hart valt.

„Als ik mijnen leeftocht van u moet verkrijgen, zoo geef hem mij, mij die er naar uitzie als eene slang op de loer."

---

1) «Vader der twee 'Omar's," n. l. Abû-Bekr en 'Omar.

2) Zij zijn in den oorspronkelijken tekst alle afgeleid van denzelfden of eenen weinig-verschillenden wortel.

3) Abû-'l-Asad was een vrij-goed dichter onder de regeering van al-Mahdî (158—168).

4) Al-Faidh ibn-Çâlih was een wazîr van al-Mahdî. Het woord faidh beteekent ook «overvloed": de arabische woordspeling gaat dus in de vertaling verloren.

5) De nacht van al-qadr, 't goddelijk besluit, de 27e van de maand Ramadhân, is die nacht waarin alles, levenlooze zaken zoowel als levende wezens, God aanbidt. In dien nacht is de Qorân in zijn geheel aan Mohammad geopenbaard.

Qor: XCVII: «Zie wij hebben den Qorân geopenbaard in den nacht van al-qadr. En wat zal u doen begrijpen hoe groot de nacht van al-qadr is. De nacht van al-qadr is beter dan duizend maanden. In dien nacht dalen de engelen en de geest neder met de besluiten van hunnen heer omtrent alle zaken. Dan is het vrede tot aan het lichten van den dageraad."

6) Abû-'l-Asad had op iemand een lofgedicht gemaakt waarvoor hij niet beloond werd maar de toezegging van een prachtig kleed kreeg. Toen de vervulling der belofte tamelijk-lang uitbleef schreef hij zijnen schuldenaar dit vers.

al-Ahmar, want deze heeft van allen den besten aanleg en de meeste oefening in het verzenmaken En al ware er op het bovenaangehaalde vers niets aantemerken dan alleen (de leelijk-klinkende namen) Omm-al-Banîn en Bauza', dan was het reeds genoeg. Zoo reciteerde Djarîr eens voor een der Omaijadische chalîfen zijne qacîde die begint met de verzen:

„De vrienden scheidden te Ramatân [1]) en zeiden elkander vaarwel, — zijt gij dan steeds bedroefd, telkens wanneer zij weggaan!

„Hoe zoude ik mij troosten, want immers sedert gij vertrokken zijt heb ik geen water gevonden, dat koel was, noch eenen drank die mijnen dorst lescht."

en de chalîf hoorde opmerkzaam toe en geraakte over de schoonheid van het gedicht geheel in bewondering totdat Djarîr dit vers uitsprak:

„en Bauza' zeide: „gij steunt reeds op eenen staf." — Waarom bespot gij geen anderen dan ons, o Bauza'!"

Toen was zijne aandacht weg en hij zeide: „gij hebt door dien naam uw gedicht bedorven." —

Abû-Mohammad zegt: Immers dikwijls doet een leelijke naam schade aan het schoone, evenals omgekeerd een leelijk iets voordeel heeft van eene schoone benaming, en de onaangename klank van iemands naam vermeerdert de minachting voor zijnen persoon, terwijl zijne getuigenis soms verworpen wordt om de slechte beteekenis van zijnen bij- of toenaam. Zoo kwamen er eens twee mannen voor Shoraih [2]) en een van hen sprak: „roep Abû-'l-Kowaifir [3]) voor u, opdat hij getuigenis aflegge;" doch Shoraih weigerde hem te hooren en ondervroeg hem niet maar zeide: „als gij 'adl [4]) waart, zoudt ge geen genoegen nemen met zulk eenen naam," en evenzoo verwierp hij de getuigenis van eenen ander die Abû-ds-Dsibbân [5]) werd bijgenaamd en ondervroeg ook dezen niet. 'Omar [6]) vroeg iemand wiens diensten hij voor iets verlangde naar zijnen naam; hij antwoordde: „Thâlim ibn-Sâriq [7]),"toen hernam 'Omar: „Wat! zijt gij misdadig en uw vader is een dief!" en hij verlangde zijnen dienst niet. 'Omar ibn-'Abdo-'l-'Aziz [8]) hoorde eens iemand eenen

---

1) Ramatân ligt op den weg van Baçra naar Mekka.

2) Shoraih werd door 'Omar aangesteld tot qâdhî te Kûfa en bekleedde die betrekking bijna 75 jaar lang. Op honderdjarigen ouderdom stierf hij a° 87.

3) «Vader van den kleinen ongeloovige" Kowaifir is het diminutief van Kâfir, den naam van ieder die niet aan Mohammad's leer geloofde.

4) 'Adl wordt iemand genoemd die in het volle bezit zijner burgerschapsrechten getuigenis afleggen mag.

5) «Vader der vliegen." De uitdrukking: «vader van de vlieg" wordt gebruikt van iemand met stinkenden adem; o. a. werd zoo genoemd de chalîf 'Abdo-'l-Malik ibn-Marwân (65—86). De Goeje, Fragmenta historicorum arabicorum.

6) 'Omar, de tweede chalîf, regeerde van 13—23.

7) «Misdadiger, zoon eens diefs."

8) 'Omar ibn-'Abdo-'l-'Azîz ('Omar II) kwam in 't jaar 99 aan de regeering en werd twee jaar later door zijnen neef Jazîd opgevolgd.

De vierde soort bestaat uit die gedichten waarvan èn de woorden èn de gedachten gebrekkig zijn, zooals b. v. in het vers van al-A'shâ [1]) op eene vrouw:

„En haar mond is als kamillebloemen die een voortdurende regen gevoed heeft,

„geurig als ware bijenhonig met koelen wijn vermengd."

Of zooals in een ander gedicht van hem:

„Ja, stilhouden en opbreken, en langzaam voorttrekken wanneer zij verder reizen!

„God heeft als Zijn uitsluitend deel den trouw en den lof uitgekozen, en den menschen het berispelijke overgelaten.

„En de aarde draagt wat God haar te dragen geeft, en wijst niet af wat Hij doet.

„Nu eens ziet gij hare oppervlakte gelijken op bont gestreepte bovenkleederen, dan weder op grauw leder."

Dit gedicht is ondergeschoven; ik ken daarin geen plaats die schoon gevonden kan worden behalve de woorden:

„O gij beste van hen die op lastdieren rijden, en die geen beker drinkt met de hand eens gierigen!"

Hij zegt: zie, ieder die drinkt, drinkt met zijne hand: deze man nu is niet gierig, zoodat hij niet drinken kan met de hand eens gierigen. Dit is eene fijne gedachte.

Zoo zegt al-Chalîl ibn-Ahmad, de uitvinder der metriek [2]):

„Zie, de vrienden zijn gescheiden: vlieg dus weg met uwe ziekte of val neder.

„Waren er niet vier schoone meisjes met gitzwarte oogen,

„Omm-al-Banîn, Asmâ', ar-Rabâb en Bauza',

„voorzeker, ik zoude tot mijn hart zeggen: „ga weg, wanneer ge daartoe lust gevoelt, of laat het!"

Het is duidelijk dat dit vers met moeite in elkander geschroefd en slecht gebouwd is. Maar zoo zijn de gedichten der geleerden: niets is daarin gemakkelijk- en lichtvloeiend: men zie slechts de poëzie van al-Açma'î en Ibn-al-Moqaffa' [3]) en al-Chalîl, uitgezonderd Chalaf

---

1) Al-A'shâ, gest. ca. 629 C. J. verkeerde zeer veel met de Christenen in Hîra en Syrië, en nam van hen eenige denkbeelden over die hij later in zijne poezie teruggaf. Zijne gedichten — drink- en minneliederen, satiren en lofzangen — waren zóo gezocht dat men ze in bijna geheel Arabië zong en hem de bijnaam: «cytherspeler der Arabieren" gegeven werd.

2) Al-Chalîl ibn-Ahmad, geb. a° 100 — gest. ca. 170, was een der edelste en geestrijkste geleerden van zijnen tijd en wel volgens getuigenis van één zijner tijdgenooten meer geestrijk dan geleerd. Hij heeft de arabische metriek het eerst vastgesteld en gaf 15 metra aan, waarbij later nog een 16e is gevoegd. Buitendien het hij verschillende lexicalische en grammatische werken na.

3) 'Abdo-'llâh ibn-al-Moqaffa', een Pers van geboorte bekeerde zich na den val der Omaijaden tot den Islâm en werd geheimschrijver van 'Isâ ibn-'Alî den oom der beide eerste Abbâsiden, as-Saffâh en al-Mançûr. Hij was een man van bizondere geleerdheid, die zich verdienstelijk maakte door het vertalen van perzische werken, zoowel oorspronkelijke, als overzettingen van griekse filosofische en medische geschriften. Om politieke redenen werd hij ca. 145 op last van al-Mançûr te Baçra vermoord.

„O zuster van Nâdjija, nog éenmaal groet ik u vóor het vertrek en vóordat de berispers aanmerkingen maken;

„had ik geweten dat het op den dag der afreize de laatste maal was dat ik u ontmoeten zoude, zoo had ik gedaan hetgeen ik nu niet gedaan heb" [1]).

of ook zijne woorden:

„De vrienden gaan uiteen — en had het van mij afgehangen, zij zouden niet gescheiden zijn — en snijden de vaste banden van het samenzijn door.

„Zie, de oogen in welker blik eene kwijning ligt, hebben ons vermoord, en wekken onze lijken niet weder ten leven op,

„zij werpen den dappere terneder, zoodat er geen beweging meer in hem is — en zij zijn toch de zwaksten in kracht van al Gods schepselen." —

De derde soort bestaat uit die gedichten waarvan de gedachte goed is, doch waar de woorden daarbeneden blijven, b. v. in het gezegde van Labîd [2]):

„Niets berispt den edele zooals hij zelf zich berispt: doch ook een goede kameraad verbetert den mensch."

Ofschoon dit vers goed is van gedachte en vorm, zoo munt het toch niet uit in glans en heerlijkheid. —

Of zooals an-Nâbigha zegt tot an-No'mân [3]).

„Kromme haken aan stevige touwen waaraan handen trekken, die tot u ophijschen" [4]).

Abû-Mohammad zegt: „Ik zie dat onze geleerden de gedachte van dit vers mooi vinden, doch ik vind niet dat de woorden haar duidelijk uitdrukken, omdat hij zeggen wil: gij in uwe macht tegenover mij gelijkt op kromme haken en ik ben als 't ware de emmer die aan die haken opgetrokken wordt; — trouwens ook deze gedachte kan ik niet fijn vinden. — Of zooals het gezegde van al-Farazdaq:

„De grijsheid verheft zich tusschen de zwarte lokken even als de nacht aan welks beide einden de dag schemert." —

---

1) D. i. «Ik had mij de oogen uitgerukt om uw vertrek niet te zien."

2) Labîd, een jongere tijdgenoot van an-Nabîgha was een uitstekend dichter. Hij is de vervaardiger van een der zeven beroemde gedichten die uit den vóor-islâmischen tijd tot ons zijn gekomen. Zijn dood valt in 't jaar 42 der Hidjra.

3) An-No'mân, koning van Hîra in Irâq begunstigde an-Nâbigha en Labîd in hooge mate.

4) Ibn-Qotaiba geeft dadelijk eene verklaring van deze woorden die eenen lof op an-No'mân inhouden moeten. Zooals hij terecht zegt is de niet zeer schoone gedachte weinig duidelijk uitgedrukt. Ik heb in mijne vertaling slechts den tekst weêrgegeven: eene lossere overzetting leest men bij Caussin de Perceval, Essai sur l'histoire des Arabes, etc. Tom. II, p. 513: Il semble que des câbles, armés de crocs de fer et tirés par des mains vigoureuses, m'entraînent vers toi avec une force irrésistible."

„Ik zie dat mijn gezicht mij begeeft, nadat het scherp is geweest; voorwaar, het is reeds ziekte genoeg gezond te zijn en te leven!"

Niemand gaf ooit eene schoonere beschrijving van den ouderdom. —

Of zooals an-Nâbigha [1]) zegt:

„O Omaima, laat mij over aan mijnen kwellenden kommer en aan eenen nacht dien ik moet verduren, waarin de sterren zoo langzaam gaan!"

Niemand der ouden heeft ooit een gedicht schooner noch eigenaardiger begonnen. —

Dergelijke voorbeelden komen in de poëzie herhaaldelijk voor; het is echter niet noodig op deze plaats breedvoerig daarover te spreken: men zal het zien bij onze berichten over de dichters afzonderlijk. —

De tweede soort vormen die gedichten waarvan de woorden mooi en schoonklinkend zijn, doch waarin gij bij nauwkeurig onderzoek weinig beteekenis vindt, zooals b. v. de volgende regels:

„En nadat wij te Minâ [2]) al het noodige hadden verricht, en al wie wilde de hoeken der Ka'ba [3]) gekust had,

„en onze zadels vastgemaakt waren op de gebulte mahâri-kameelen [4]), terwijl degeen die 's morgens afreisde zich niet bekommerde om hem die 's avonds wegging,

„toen vatten wij de draden der gesprekken op, terwijl de nekken der lastdieren zich golvend bewogen boven de dalen van Mekka."

Deze woorden zijn voortreffelijker dan iets in begin, einde en indeeling, maar als men ziet wat er achter zit, dan vindt men: „nadat wij den pelgrimstocht naar Minâ hadden volbracht, de hoeken der Ka'ba gekust en onze magere kameelen bestegen, terwijl de menschen weggingen zonder dat degeen die zich 's morgens op weg maakte lette op hem die 's avonds vertrok, begonnen wij te praten en trokken onze lastdieren door de vallei." — Deze soort komt in de poëzie dikwijls voor; een ander voorbeeld is het gezegde van Djarîr:

„Zie, zij die uw hart hebben geroofd, lieten in uw oog fonteinen achter, die niet ophouden te stroomen.

„Zij hielden hare tranen in en zeiden tot mij: „wat hebt gij en wat hebben wij toch veel van de liefde ondervonden!"

en deze regels van hem:

---

1) An-Nâbigha, een der drie grootste dichters uit den heidenschen tijd werd omstreeks 't jaar 535 van onze jaartelling geboren en leefde tot in 't begin der zevende eeuw

2) Minâ, een dorp op 4 mijlen afstand van Mekka is de plaats waar bij de pelgrimstochten de offerdieren geslacht en onder de pelgrims verdeeld worden.

3) De Ka'ba is de heilige tempel te Mekka.

4) De beroemde mahâri-kameelen (enkv. de mahrische kameel) ontleenden hunnen naam aan den stam Mahra die de kuststreek bewoonde tusschen Jemen en 'Omân.

hebben met wijsgeerige stellingen, kennis van paarden, van de sterren, hun op- of ondergaan en hoe men op reis zich naar hen kan richten, van de winden en welke daarvan regen voorspellen of de wolken in eenen kring rondvoeren, van den bliksem en welke slechts weêrlicht of eene werkelijke donderbui is, van de wolken en welke daarvan geen of wel regen geven; vervolgens over hetgeen den gierige tot mildheid, den lage tot zelfverheffing en den laffe tot strijd opwekt — maar ik meende dat hetgeen ik daarvan gezegd heb in mijn „boek der Arabieren" voldoende genoeg is, zoodat ik door herhaling niet uitvoerig wilde worden. Hij die dit alles kennen wil om daarin eene aanwijzing te vinden op het zoete en bittere der poëzie, op haar groot nut en groote schade, kan dus dat boek raadplegen, indien de hooge God het wil. —

Verdeeling der poëzie. —

Abû-Mohammad 'Abdo-'llâh ibn-Moslim ibn-Qotaiba — God zij hem genadig — zegt:

Ik heb de poëzie nauwkeurig onderzocht en bevonden dat zij zich in vier soorten verdeelen laat.

De eerste soort bestaat uit die gedichten waarvan zoowel de woorden als de gedachten schoon en goed zijn, zooals in dit vers op één der Omaijaden:

„In zijne hand houdt hij eenen staf welks geur welriekend is geworden in de hand van eenen schoonen man met eenen edel-gebogen neus;

„uit bescheidenheid slaat hij de oogen neder, terwijl anderen uit eerbied voor hem niet durven opzien; aanspreken doet men hem niet, tenzij wanneer hij glimlacht."

Niemand heeft ooit den eerbied schooner beschreven. —

Of zooals Aus ibn-Hadjar [1]) zegt:

„O mijne ziel! wees sterk in uwe smart, want zie, hetgeen gij vreesdet is reeds geschied."

Nooit heeft iemand schooner eenen treurzang begonnen. —

Of zooals in het vers van Abû-Dso'aib [2]):

„En de ziel is begeerig, wanneer gij haar begeerig maakt; doch wordt zij tot weinig beperkt, zoo is zij tevreden."

Ar-Rijâshî [3]) heeft mij verteld dat al-Açma'î dit voor het schoonste vers hield dat de Arabieren ooit gezegd hadden. —

Of zooals in de woorden van Homaid ibn-Tsaur [4]):

---

1) Aus ibn-Hadjar was een dichter uit den vóor-islâmischen tijd.

2) Abû-Dso'aib, een dichter der Hodsailieten, tijdgenoot van Mohammad nam deel aan eenen veldtocht naar Maghrib, 't noordwestelijke deel van Afrika en sneuvelde daar a° 27, onder de regeering van den chalif 'Otsmân (23–35).

3) Ar-Rijâshî, de veelbeteekenende grammaticus en lexicograaf was een leerling van al-Açma'î; hij werd in 257 te Baçra vermoord.

4) Homaid ibn-Tsaur, een tijdgenoot van Mohammad genoot als dichter eenige reputatie.

zij den dichter zelf gezien hebben. Allâh heeft toch niet de dichtkunst, de wetenschap en de welsprekendheid tot één tijd beperkt met uitsluiting van eenen anderen, noch daarmede het éene geslacht bizonder boven het andere begiftigd: neen, ten allen tijde heeft Hij die voor Zijne dienaren tot gemeengoed gemaakt en ze gelijk onder hen verdeeld: ieder die nu oud is, was in zijnen tijd nieuw en elk beroemd man is bij zijn eerste optreden meer of min een ketter geweest. Immers Djarîr, al-Farazdaq en al-Achthal [1]) met huns gelijken werden in hunnen tijd tot de nieuweren gerekend, en Abû-'Amr ibn-al-'Alâ' [2]) heeft herhaaldelijk gezegd: „deze nieuwere dichter heeft veel schoons gemaakt, zoodat ik er over gedacht heb zijne poëzie overteleveren." — Vervolgens zijn die dichters door verloop van tijd voor ons oud geworden, en evenzoo zal het gaan met degenen die na hen er zijn geweest voor die na ons komen, zooals al-Chozaimî [3]) en al-'Attâbî [4]) en al-Hasan ibn-Hâni' [5]) en dergelijken. Wij echter hebben ieder die iets schoons gezegd of gedaan heeft daarom vermeld en geprezen: noch de nieuwheid van den dichter, noch zijne jeugd vermindert in ons oog de schoonheid van zijn gedicht, evenmin als wanneer ons een slecht gedicht voorkomt van eenen oudere of eenen aanzienlijke, dit bij ons in waarde stijgt door den rang of de oudheid van hem die het maakte.

De eisch van dit boek was dat ik daarin neêrgelegd zou hebben berichten over de hooge waarde der dichtkunst, over menschen die door lofdichten verheven of door spotdichten vernederd zijn, over de dingen die de Arabieren in hunne poëzie hebben beschreven zooals bekende geschiedenissen, onbescholden edele daden, uitspraken die veel overeenkomst

---

1) Al-Achthal uit eenen christenstam in Mesopotamië, al-Farazdaq en Djarîr, beiden uit den stam Tamîm, de grootste satirendichters die de arabische litteratuur kent, waren tijdgenooten uit de eerste eeuw: de twee laatstgenoemden stierven a° 111, weinig maanden na elkander. Ieder stond bloot voor hunnen bijtenden, alles vernietigenden spot; niemand spaarden zij en het allerminst elkander in hunnen hevigen strijd om den voorrang. Aan wien die toegekend moest worden, wisten ook de arabische kunstrechters niet; wat de geleerden aangaat, dezen stelden al-Farazdaq boven zijne tegenstanders om de zuivere en fijne taalkennis waarvan hij in zijne poëzie de grootste bewijzen gaf, zóo dat een latere grammaticus kon getuigen: »zonder de gedichten van al-Farazdaq zoude een derde gedeelte der taal verloren zijn geweest.

2) Abû-'Amr ibn-al-'Alâ', geb. te Mekka ca. 66 — gest. te Kûfa ca. 155, was een uitstekend grammaticus die de taal bij de woestijnbewoners ging beoefenen en zich uitsluitend bezig hield met de voortbrengselen van den vóor-islâmischen tijd.

3) Al-Chozaimî, een tamelijk bekend dichter uit de laatste helft der tweede eeuw genoot de gunst en bizondere vriendschap van Abû-Jûsof den beroemden qâdhî van Baghdâd onder Harûn ar-Rashîd.

4) Al-'Attâbî leefde in denzelfden tijd en heeft zich bekend gemaakt door eenige goede lofdichten op Harûn.

5) Al-Hasan ibn-Hâni', bekend onder den naam Abû-Nowâs was een der beroemdste dichters uit de laatste helft der tweede eeuw. Zijne drink- en minneliederen overtreffen alles wat in dit genre van arabische poëzie ons is bewaard gebleven. Ca. 140 te Baçra geboren, ging hij onder Harûn's regeering naar Bagdhâd waar hij omstreeks 196 stierf.

zijn dan die hij wel kende. Daarbij komen nu nog die dichters der stammen, wier poëzie verloren is gegaan en door de geleerden en overleveraars niet tot ons is overgebracht. Zoo heeft Abû-Hâtim [1]) mij verteld — op gezag van al-Açma'î — dat er drie broeders geweest waren van de Banû-Sa'd [2]): Nodsair, Monaidsir en Mondsir, die nooit in de steden waren geweest en wier gedichten in het radjaz-metrum [3]) verloren zijn gegaan, terwijl men zegt dat de qacîde [4]) van Rûba [5]) die begint met de woorden:

„O die zandige woestijn, in wier eenzame bergpassen de wind huilt!"

van Nodsair is.

Abû-Mohammad zegt: In dit boek bemoei ik mij niet met hen die in andere vakken meer uitmunten dan in de dichtkunst. Wel zie ik dat men over ditzelfde onderwerp een boek heeft geschreven en daarin onder de dichters vermeld menschen die door hunne poëzie niet bekend zijn en die slechts een paar verzen hebben gemaakt, zooals Ibn-Shobroma den qâdhî [6]) en Solaimân ibn-Qatta den overleveraar [7]); doch als wij van plan waren zulke personen onder de dichters optenemen, dan konden wij de meeste menschen opnoemen, daar er bijna niemand is die maar een greintje beschaving en een weinig aanleg bezit of hij heeft wel eens een versje gemaakt; en dan behoorden wij ook optenoemen de metgezellen van den Profeet, en een groot gedeelte hunner volgelingen, en eene menigte priesters der wetenschap, chalîfen en grooten, en die allen te rangschikken in de klassen der dichters. Ook is het mijn plan niet bij het uitgelezene dat ik uit de poëzie van elken dichter vermelden zal, den weg te volgen van hen die anderen naspreken, en die bewonderen omdat anderen bewonderen; noch zie ik den oudere aan met een oog vol eerbied om zijne oudheid of den nieuwere met een oog vol geringschatting wegens zijne nieuwheid, maar ik zal den een en den ander met een onpartijdig oog beschouwen, ieder toekennen waarop hij aanspraak heeft en geven wat hem toekomt. Want ik heb wel ingezien dat er onder onze geleerden zijn, die een mager gedicht voor goed verklaren om de oudheid van den dichter en het rangschikken onder de uitgezochtste poëzie, en daarentegen over een voortreffelijk gedicht de schouders ophalen, ofschoon het voor hen geen andere fout heeft dan dat het gemaakt werd in hunnen tijd en

---

1) Abû-Hâtim Sahl ibn-Mohammad, zie bladz. 2, 2).

2) De Banû-Sa'd bewoonden de zandvlakte ad-Dahnâ die zich over eene breedte van drie dagreizen van al-Jamâma naar Mekka uitstrekt.

3) Het radjaz-metrum is het gemakkelijkste van alle arabische metra.

4) Eene qacîde is een gedicht dat minstens uit twintig, hoogstens uit honderd verzen bestaat.

5) Rûba, gest. a° 145, was een beroemd radjaz-dichter die bovendien uitmuntte door zijne kennis van vreemde, ongewone uitdrukkingen.

6) Ibn-Shobroma de qâdhî was een rechtsgeleerde te Kûfa in den tijd van Marwân II, den laatsten chalîf der Omaijaden (126—132).

7) Solaimân ibn-Qatta was een overleveraar der traditie en dichter. Hij is de eerste geweest die treurzangen op de 'Alîden maakte.

dat de dichters op één lijn staan met de overleveraars van de traditie en de geschiedenis, van de koningen en de grooten, wier aantal beperkt is en die geteld kunnen worden, terwijl de dichters die om hunne poëzie bij hunne stammen en geslachten bekend zijn, in den heidenschen tijd [1]) en in den Islâm, talrijker zijn dan dat iemand hen allen overzien of achter hun aantal komen kan, zelfs al besteedde hij zijn geheele leven aan het onderzoek naar hen en deed hij zijn uiterste best in het nasporen en navragen. Ik voor mij geloof niet dat iemand van onze geleerden zich in de poëzie van één stam zoo door en door ingewerkt heeft, dat geen dichter uit dien stam hem ontgaan is dien hij niet kent, en geen gedicht dat hij niet kan voordragen. Mij heeft Sahl ibn-Mohammad [2]) — op gezag van al-Açma'î [3]), op gezag van Kirdîn ibn-Misma' [4]) — verhaald: er kwamen eens na zonsondergang eenige jongelingen bij Abû-Dhamdham [5]) en hij vroeg hun: „wat voert u hierheen, gij schavuiten?" zij antwoordden: „wij zijn gekomen om wat met u te praten;" doch hij hernam: „gij liegt, neen! gij hebt gezegd, de man is oud en gaat gebukt onder den last der jaren: misschien betrappen wij hem op eenige onjuistheid." Toen reciteerde hij hun verzen van honderd dichters die allen 'Amr [6]) heetten. Al-Açma'î zeide: „ik heb met Chalaf al-Ahmar [7]) nageteld, doch wij hebben het niet verder kunnen brengen dan tot dertig." — Zóóveel kende Abû-Dhamdham, terwijl hij toch niet eens de belezenste [8]) van alle menschen was; en het is allerwaarschijnlijkst, dat zij die zoo heeten doch die hij met kende, talrijker

---

1) Het optreden van Mohammad maakte een einde aan dien «heidenschen tijd." Door de Arabieren wordt dit tijdvak hunner geschiedenis gewoonlijk «al-djâhilîja: de tijd der onwetendheid" genoemd.

2) Sahl ibn-Mohammad was een grammaticus, lexicograaf en Qorânlezer te Baçra in de eerste helft der derde eeuw van de Hidjra, gest. ca. 250.

3) Al-Açma'î, a° 122 te Baçra geb. — gest. a° 216, is een der grootste arabische grammatici en lexicografen geweest. Onder de regeering van Harûn ar-Rashîd trok hij naar Baghdâd en nam daar eene eerste plaats in onder de talrijke geleerden en dichters die de beroemde chalîf aan zijn hof vereenigde.

4) Kirdîn ibn-Misma', evenzeer een philoloog, was een oudere tijdgenoot van al-Açma'î. Hij behoorde tot de sekte der Shî'ieten.

5) Abû-Dhamdham al-Kilâbî was een vriend van Hasan ibn-Sahl, minister van financien, later stadhouder van 'Irâq onder den chalîf al-Mâmûn (198—218). Hij maakte op Hasan eenige lofgedichten waarvan één onovertroffen schoon werd gevonden.

6) 'Amr is een zeer gewone, ontelbaar dikwijls voorkomende naam.

7) Chalaf al-Ahmar, ca. 112 te Baçra geb., heeft zich beroemd gemaakt door zijne navolging der klassieke poëzie, waarin hij zoo goed slaagde dat de geleerden uit dien tijd zijne gedichten van die der ouden niet konden onderscheiden.

8) Woordelijk: de grootste râwî. De gewoonte bij de Arabieren was dat één of meer personen zich aan eenen dichter aansloten en zich ten doel stelden zooveel mogelijk van zijne poëzie te leeren en die onder de menschen te verspreiden. Zij droegen den naam râwî, d. i. opzegger, recitateur, terwijl in elk twijfelachtig geval hunne autoriteit werd ingeroepen.

IN DEN NAAM VAN DEN BARMHARTIGEN EN GENADIGEN GOD.

Abû-Mohammad 'Abdo-'llâh ibn-Moslim ibn-Qotaiba — de genade Gods zij over hem — zegt:

Dit boek heb ik geschreven over de dichters, en daarin verhaald van den tijd waarin zij leefden, hunne waarde en wijze van dichten besproken, en de stammen waartoe zij behoorden, de namen hunner vaders en de bij- of toenamen waaronder ieder van hen bekend is, vermeld. Dan heb ik ook merkwaardige levensbizonderheden van sommigen verhaald en gesproken over hetgeen men in hunne poëzie goedkeurt, zoowel als over de fouten en misslagen in uitdrukking die de geleerden in hen berispen; vervolgens over de wendingen waarin de ouden zijn voorgegaan en die de lateren van dezen hebben overgenomen, en eindelijk heb ik in dit boek opgegeven de verdeeling en de klassen der poëzie, de verschillende gezichtspunten waaruit men haar prijst en schoon vindt, benevens nog eenige andere opmerkingen die ik in deze inleiding heb laten voorafgaan.

Abû-Mohammad zegt: Mijn plan is alleen die beroemden onder de dichters te vermelden die het grootste deel der beschaafde wereld kent en wier verzen als bewijsplaatsen worden aangevoerd bij de behandeling van de gharîb [1]), de grammatica, den Qorân en de traditie [2]). Wat toch hem betreft wiens naam onbekend is, van wien weinig melding wordt gemaakt, wiens gedichten niet gezocht zijn en die door niemand behalve door slechts enkele weinigen gekend wordt, zoo heb ik van deze klasse zeer weinigen vermeld, omdat ik van hen slechts weinigen kende en van die weinigen niets kon vertellen, en omdat ik begreep dat gij niet verlangt dat ik u slechts namen opnoem waaraan ik niets kan vastknoopen, noch eene levensbizonderheid, noch eene tijdsbepaling, noch eene familiebetrekking, noch eene anekdote, noch een mooi of oorspronkelijk vers. Maar misschien meent gij — God zij u genadig — dat iemand die een boek schrijft zooals het onze, geen dichter, 't zij eenen ouderen of eenen jongeren, stilzwijgend mag voorbijgaan, noch nalaten u op hem te wijzen: gelooft gij dan

1) De gharîb is de leer der zeldzaam voorkomende woorden en uitdrukkingen.

2) De traditie, hadîts ar-Rasûl, is de overlevering van gezegden van den Profeet, die mondeling van geslacht op geslacht werden medegedeeld.

ons boek onder beide titels aangeduid, en van twee arabische auteurs eener bibliografie noemt de een het bij dezen, de ander bij genen naam.

Uit al het bovenstaande is het — meen ik — duidelijk dat we in het „boek over de poëzie en de dichters" en in „de klassen der dichters" slechts één en hetzelfde werk voor ons hebben, waarvan één der beide titels stellig meer of minder de officieele is geweest. Hoe het zij, met drie handschriften hoop ik eene goede uitgave tot stand te kunnen brengen van Ibn-Qotaiba's dichter-biografieën en onze arabische litteratuur te verrijken met een belangrijk werk, dank zij den heeren Schefer, Prym en Socin, wien ik voor hunne vriendelijke voorkomendheid hier mijne erkentelijkheid betuig. Ook Dr. Euting, Bibliothekaris van de rijks- en universiteits-bibliotheek te Straatsburg, ben ik dank verschuldigd voor den schoonen kalligrafischen titel dien hij de goedheid had voor me te schrijven en tijdens zijn kort verblijf te Leiden in den vorigen herfst nog de moeite nam te verbeteren. De rand die zijne sierlijke letters omgeeft is genomen uit het Qorân-exemplaar dat bij de eerste expeditie tegen Atjeh door den kapitein der infanterie J. H. A. Yssel de Schepper in den masdjid is gevonden en aan Prof. de Goeje ten geschenke aangeboden, door dezen aan de akademische bibliotheek werd afgestaan.

CHR. R.

Ik ben zoo gelukkig geweest in het tijdelijk bezit van een tweede handschrift te geraken, eigendom van Prof. Schefer te Parijs, die de welwillendheid heeft gehad het mij ten gebruike aftestaan. Dit handschrift geeft op kleine, weinig-beteekenende uitzonderingen na dezelfde lezing als het weener en is stellig eene kopie van éénzelfde origineel. Eene belangrijkere vondst was daarom een derde handschrift toebehoorende aan Dr. Prym te Bonn en Prof. Socin te Basel, deels door Socin, deels door eenen jongen damascener Christen te Damaskus afgeschreven van eenen zich daar bevindenden codex uit het jaar 1090 van de Hidjra, waarvan de heer Mustafâ Efendi as-Sibâ'î de gelukkige eigenaar is. Met de meeste bereidwilligheid werd ook deze schat mij op de eerste aanvraag toegezonden.

Dit laatste handschrift wijkt zeer veel van de andere af, is niet alleen over het geheel uitvoeriger maar geeft ook eenige artikels die de vorige missen zoodat het vermoeden van Nöldeke: dat het weener handschrift niet volledig was, ten volle bevestigd wordt. Evenzoo meen ik dat wij hierdoor in staat gesteld worden de andere vraag naar den titel van het werk voldoende te beantwoorden.

Het Schefer'sche handschrift heeft tot titel: „een boek over de poëzie en de dichters"; het damascener heeft geen titel — welteverstaan, de kopie die voor mij ligt: in de „Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft", Bd. XXVIII, S. 161, spreekt Dr. Goldziher in eenen brief uit Damaskus van het handschrift-zelf als van het „boek over de poëzie en de dichters" — maar aan het einde staat deze aanteekening van den kopiist: „geeindigd zijn de klassen der dichters van Abû-Mohammad 'Abdo-'llâh ibn-Qotaiba op Maandag van de tweede maand Rabî' in 't jaar 1090 door de hand van den armste van Allâh's knechten, en hij heeft het geschreven voor zich-zelf en voor hem wien de hooge God later toestaat het te lezen. Allâh bescherme onzen heer Mohammad en zijne familie en zijne vrienden en zegene hen!"

Daaruit blijkt dat deze „armste der knechten" een origineel voor zich had dat het opschrift: „de klassen der dichters" droeg. Wat de citaten betreft waarvan boven sprake was, één daarvan vinden we in dit handschrift bijna geheel terug.

In zijne beschrijving van het weener handschrift (Catalogus der wiener Hofbibliothek, II. S. 325, N° 1159) zegt Prof. Flügel dat het „kitâbo 'sh shi'r wa 'sh-sho'arâ'" ook genoemd wordt „thabaqâto 'sh-sho'arâ'"; Wüstenfeld verhaalt in zijne voorrede voor het „kitâbo 'l-ma'ârif", dat de „klassen der dichters" bestaan te Parijs en te Venetië: zoo die geleerde Orientalist bij de vermelding van dat parijssche handschrift een ander dan het exemplaar van Prof. Schefer op 't oog had, schijnt hij gedwaald te hebben, daar ik aan de vriendelijkheid van den heer Zotenberg, Employé au département des manuscrits, de mededeeling verschuldigd ben dat in de „Bibliothèque nationale" zulk een werk zich niet bevindt. Ik moet hier trouwens bijvoegen dat ik Wüstenfeld's opgave te laat bemerkte om nog vóór dezen dag van die handschriften gebruik te kunnen maken.

In het „Anzeige-Blatt der (wiener) Jahrbücher der Litteratur", Bd. LXXXVI, S. 48, wordt

spellen, enz. — dan een werk „over den bouw van het menschlijk lichaam", e. m. a. Voor zoover ik heb kunnen nagaan zijn de volgende voor ons bewaard gebleven:

een handboek ten gebruike bij het opstellen van schriftelijke verhandelingen: Adabo 'l-kâtib, waarvan verschillende europeesche bibliotheken een exemplaar in handschrift bezitten; —

een handboek der geschiedenis: Kitâbo 'l-ma'ârif, uitgegeven naar de handschriften van Weenen, Gotha en Leiden door Prof. Wüstenfeld te Göttingen, die in zijne voorrede zegt dat dit het oudste is van alle zuiver-historische werken der Arabieren, die wij kennen. Arabische schrijvers verwijten echter Ibn-Qotaiba dat hij dit boek heeft nageschreven van Abû-Hanîfa Ahmad ibn-Dawûd ad-Dînawarî, gest. 290, die een werk had samengesteld getiteld: Al-achbâro 'th-thiwâl: de lange geschiedenissen, waarvan zich volgens eene mededeeling van Baron Dr. von Rosen te St. Petersburg aan Prof. de Goeje een handschrift aldaar bevindt in het „Orientalisches Institut"; —

een derde werk zijn de bronnen der geschiedenis: 'Ojûno 'l-achbar, verdeeld in tien boeken, waarvan de beide eerste: „over de sultans" en „over den oorlog" zich ook te St. Petersburg bevinden en door Dr. von Rosen zullen worden uitgegeven, zooals hij evenzeer aan Prof. de Goeje heeft gemeld; —

een werk over de onzekere traditie: Moshkilo 'l-hadîts, waarvan de leidsche bibliotheek een handschrift bezit; —

de Mochtalifo 'l-hadîts: een werk over de onderling-verschillende tradities, eveneens op de leidsche bibliotheek aanwezig; —

eindelijk het boek over de poëzie en de dichters: Kitâbo 'sh-shi'r wa 'sh-sho'arâ', waarvan de inleiding hier afgedrukt is. Van dit werk bestaat een handschrift in de „kaiserliche-königl. Hofbibliothek" te Weenen, geschreven in 't jaar 1254 van de Hidjra. Reeds in 1864 heeft Prof. Nöldeke deze inleiding volgens dit handschrift vertaald en met de daarin voorkomende verzen in den oorspronkelijken tekst geplaatst in zijne: „Beiträge zur Kenntniss der Poesie der alten Araber". Daar evenwel het weener handschrift zijnen titel mist vond Nöldeke het moeilijk te bepalen hoe deze zoude moeten luiden. Immers er werd wel een werk genoemd van Ibn-Qotaiba dat ten titel had: „de klassen der dichters: thabaqâto 'sh-sho'arâ'", maar het ons voorliggende te houden voor een exemplaar van die „klassen" ging niet aan omdat de daarin behandelde dichters niet in klassen verdeeld werden en omdat de citaten uit dit laatste werk die bij eenen anderen auteur voorkomen, eensdeels met het handschrift niet overeenstemden, anderdeels volstrekt niet daarin te vinden waren. Om het te beschouwen als een uittreksel van de „klassen der dichters", daarvoor was evenmin eene geldige reden.

Dat alles nam echter niet weg dat om de groote menigte biografieën die Ibn-Qotaiba ons hier geeft, opgeluisterd met aanhalingen uit ieders poëzie, Nöldeke het boek eene uitgave overwaardig keurde — maar onder voorwaarde dat men minstens nog één handschrift zoude hebben om met het weener daartoe tot grondslag te kunnen dienen.

de eerste was die den grondslag legde van de grammatische studie, terwijl wij uit het voorbeeld van den stadhouder Zijâd zien dat de zorg voor de reinheid der taal den ouden Arabieren na aan het harte lag. Die reinheid was trouwens alleen te vinden bij de woestijn-bewoners en alle eeuwen door trok men dáarom-voornamelijk Bedowijnen naar de stad om uit hunnen mond de klassieke taal te hooren en in twijfelachtige gevallen hunnen raad intewinnen.

Zoo was dan Baçra de plaats waar de eerste school voor taalstudie gesticht werd en ongeveer honderd jaar later volgde Kûfa dat voorbeeld. Langen tijd heerschte er eene scherpe afscheiding tusschen de beide scholen, die echter langzamerhand begon aftenemen, zoodat men tegen het einde der vierde eeuw (ca. 1000 C. J.) niet bepaald meer zeggen kan tot welke van de twee een geleerde gebracht moest worden. De baçrische school heeft veel meer aanhangers geteld dan de kûfische en staat hooger dan deze, vooral met het oog op de strengheid waarmede zij de zuiverheid van uitdrukking bewaarde, terwijl de laatste veel toestond dat gene als ongeoorloofd verwierp. —

Intusschen was de gemengde school ontstaan, ook de „eklektische" genoemd, dus geheeten naar de geleerden die zich noch aan de eene noch aan de andere aansloten maar van ieder dat overnamen hetgeen hun persoonlijk voorkwam het meest-juiste te zijn. Aan het hoofd van deze school wordt Ibn-Qotaiba geplaatst zoodat men hieruit mag besluiten dat de drie scholen eene volle eeuw naast elkander bestaan hebben vóordat deze laatste het overwicht verkreeg.

Onze auteur was grammaticus, lexicoloog en theoloog. Hij muntte uit door betrouwbaarheid en heeft ons in zijne werken eenen schat van geleerdheid nagelaten. Baghdâd was de plaats waar hij leefde en leerde; sommigen zeggen dat hij in zijne denkbeelden over de grammatica tot de baçrische school overhelde, ofschoon het toch ook zeker is dat hij veel van de Kûfensers heeft overgenomen. Wat zijne godsdienstige begrippen betreft koos hij in den strijd tusschen orthodoxen en Mo'tazilieten de partij van de eersten en was bepaald anthropomorphist, in dezer voege dat waar b. v. sprake is van de hand van God hij aldus redeneert: God heeft eene hand — het denkbeeld en het voorwerp „hand" zijn bekend — de wijze waarop en hoe God die hand heeft is echter onbekend, en hij tracht dan ook niet die vraag optelossen.

Over zijn sterfjaar is men het niet eens: sommigen noemen het jaar 271, anderen 276, terwijl een auteur die hem in leeftijd het naast staat het jaar 270 opgeeft, dat misschien het meest-juiste is. Zijn dood greep onverwacht en plotseling plaats: eene beroerte schijnt hem getroffen te hebben en reeds den volgenden morgen met het aanbreken van den dag had zijn werkzaam leven een einde genomen.

Van de talrijke geschriften die Ibn-Qotaiba heeft nagelaten kennen wij van meer dan vijftig de titels. Daaronder komen werken voor over alle mogelijke takken van wetenschap: de Qorân- en taalstudie zijn ruim vertegenwoordigd, maar wij vinden o. a. ook een boek „over het op- en ondergaan der sterren", waarin de invloed beschreven wordt die de sterren uitoefenen op het weder, hoe men op reis zich naar hen richten kan, welke voorspoed en welke tegenspoed voor-

bij het grammatisch-lezen en beter-verstaan van den Qorân, maar Abû-'l-Aswad had verzocht daarvan verschoond te mogen blijven. Op zekeren dag echter hoort hij iemand in de Qorân-woorden IX, 3: „anna-'llâha barî'on mini'l-moshrikîn wa rassûloho (nominatief)": „dat God los is van de afgodendienaars evenals zijn Profeet" — het laatste woord rasûlihi (genitief) uitspreken d. i. evenals van zijnen Profeet. Met den uitroep: „ik had niet geloofd dat het zóo ver reeds met de menschen gekomen was!" snelt hij naar Zijâd en verklaart zich bereid tot de taak die deze hem opleggen wilde. Een schrijver werd tot zijnen dienst gesteld en Abu-'l-Aswad zeide nu: „als ge mij bij het uitspreken van eene letter den mond geheel ziet openen, zoo schrijf een punt *boven* de letter (a), sluit ik den mond, zoo schrijft ge een punt *voor* de letter (o) en sluit ik hem half, schrijf dan een punt *onder* de letter (i)". Zoo verkreeg men de vokaalpunten van Abû-'l-Aswad. Tot beter begrip van het laatste is het misschien niet ondienstig hier aantestippen dat men toen ook in den Qorân geen vokaalteekens schreef, en natuurlijk zij die niet al te vast waren in de grammatica en den tekst niet al te goed verstonden dikwijls fouten begingen.

Een ander verhaal schildert ons de aanleiding tot de eerste grammatische studie aldus: Eenige Perzen waren naar Baçra gekomen en wilden Moslim worden. Abû-'l-Aswad zag hen voorbijtrekken en vroeg aan een hunner die zijn paard bij den teugel leidde, waarom hij niet reed. „Farasî dhâli'on: mijn paard is kreupel geboren", gaf deze ten antwoord, terwijl hij zeggen wilde: „farasî thâli'on: mijn paard loopt kreupel". Een der omstanders lachte en Abû-'l-Aswad hernam: „dat zijn nu die menschen die zoo ijverig naar den Islâm gezocht en hem aangenomen hebben. Daardoor zijn zij onze broeders geworden: zou het dus niet goed zijn als we voor hen eene verhandeling schreven hoe zij moeten spreken?".

Eene derde niet minder aardige anekdote bericht het volgende: Abû-'l-Aswad kwam eens t'huis toen zijne dochter hem toeriep: „Papa, mâ ahsano 's-samâ'i: wat is het schoonste van den hemel?" waarop hij antwoordde: „de sterren". Maar de dochter hernam: „Papa, ik heb niet willen vragen wat het schoonste van den hemel is, maar alleen mijne bewondering van den schoonen hemel willen te kennen geven". — „Dan hadt gij moeten zeggen", verbeterde de vader, „mâ ahsana 's-samâ'a: hoe schoon is de hemel!" En daarin vond Abû-'l-Aswad aanleiding zijn eerste grammatisch essay neêrteschrijven over de zoogenaamde *verba admirandi*.

Een verder bericht verhaalt ons dat Abû-'l-Aswad eens aan Zijâd ibn-abîhi, toen deze het bestuur had over het arabische en het perzische 'Irâq, toestemming vroeg tot het schrijven van een boekje over de arabische taal, omdat de Arabieren door hunnen omgang met de Perzen zoo slecht begonnen te spreken. Maar Zijâd weigerde, totdat iemand op zekeren dag hem aldus aansprak: „Allâh leide den Emîr! Towoffija abânâ wa taraka banûn: onzen vader is gestorven en heeft zonen (nominatief) achtergelaten". Hij had moeten zeggen: „Towoffija abûnâ wa taraka banîn". Zijâd zag toen in dat Abû-'l-Aswad recht had tot klagen, liet hem voor zich komen en beval hem zijn vroeger plan uittevoeren.

Welke ook de ware aanleiding moge geweest zijn, algemeen wordt erkend dat Abû-'l-Aswad

Abû-Mohammad 'Abdo-'llâh ibn-Moslim ibn-Qotaiba ad-Dînawarî of ook al-Marwazî werd te Baghdâd of te Kûfa geboren in 't jaar 213, in 't begin van de maand Radjab, de derde maand van het arabische jaar, één van de vier heilige maanden waarin het verboden was oorlog te voeren. Den bijnaam: ad-Dînawarî ontleent hij aan Dînawar, een stadje in het perzische 'Irâq gelegen, waar hij een tijdlang qâdhî of rechter was; de andere naam: al-Marwazî wordt hem gegeven omdat zijn vader afkomstig was uit Marw, eene plaats in Chorâsân.

Ibn-Qotaiba die ons geschilderd wordt als een uitstekende autoriteit voor de kennis der arabische taal en dialekten behoorde tot de gemengde grammatische school. Twee groote scholen waren aan deze voorafgegaan, nl. die van Baçra en van Kûfa Baçra werd onder 'Omar's regeering als militair steunpunt gesticht in het 15e jaar van de Hidjra, na de verovering van Beneden-'Irâq tot aan de Perzische golf; Kûfa twee jaar later door een veldheer die meer in het binnenland van 'Irâq moest doordringen, maar zich door het ongezonde klimaat genoodzaakt zag eene stad dichter bij Arabië aanteleggen.

Beide steden namen zeer spoedig in bloei toe: Baçra door zijne voor den handel met Perzië, Indië en China zoo gunstige ligging, Kûfa als hoofdplaats en zetel van het bestuur der nieuwe provincie; beide steden bleven tot het jaar 145 — toen de chalîf al-Mançûr de nieuwe stad Baghdâd stichtte — de hoofdplaatsen van het arabische leven buiten het moederland, terwijl zij ook op wetenschappelijk gebied te allen tijde vooral voor de arabische grammatica wetgevend zijn geweest.

De taalkundige studie nam haren aanvang in Baçra omstreeks het midden der eerste eeuw van de Hidjra. Wel zijn de meeningen verschillend omtrent hare vroegste beginselen, maar van alle zijden brengt men deze toch in verband met den chalîf 'Alî en Abû-'l-Aswad den eersten grammaticus.

Aardig zijn de anekdoten — en daarom mogen eenige hier eene plaats vinden — die de aanleiding verhalen waardoor Abû-'l-Aswad zich genoodzaakt zag als grammaticus optetreden. De stadhouder der beide 'Irâq's toch, Zijâd ibn-abîhi, had reeds langen tijd bij hem aangedrongen op het samenstellen van een boek dat den menschen als richtsnoer zou kunnen dienen

VERHANDELING

OVER DE

POËZIE

VAN

Abû-Mohammad 'Abdo-'llâh ibn-Moslim

IBN-QOTAIBA

VOLGENS DE HANDSCHRIFTEN VAN

WEENEN, PARIJS EN DAMASKUS

ARABISCHE TEKST MET HOLLANDSCHE VERTALING

DOOR

H. W. CHRIST. RITTERSHAUSEN

Op heden 8 Februari is verschenen:

Diwan poëtae Abu-'l-walíd Moslim ibno-'l-Walíd al-Ançárí cognomine Çarío-'l-ghawání, quem e codice Leidensi edidit, multis additamentis auxit, et glossario instruxit M. J. De Goeje.

Kasira gaki zoų vo kin moų dzų wi. Encyclopédie japonnaise. Le chapitre des quadrupèdes avec la première partie de celui des oiseaux. Traduction française sur le texte original avec fac-similé par L. Serrurier.

Winter, F. W., z. Jav. spraakkunst. 69 — z. Verzameling v. zangstukken. 76.
Wiselius, J. A. B., Djåjå-Båjå. 63.
Wiselius, S. Ipz., Uittreksel uit een Arabisch Hs. 11. — Vertaling v. h. 14e hoofdstuk v. Jesaia. 30. — Vertaling van den lierzang van Habakuk. 30.
Wiwoho of Mintorogo. 78.
Wiwoho Djarwo. 78.
Wolf, A. A., De stemmen der Rabbijnen. 30.
Wolff, D. E. W., Het Semit. letterschrift. 4. — De textu Masorethico V. T. 17.
Wolters, G, De literarum orientt. studiis etc. 4.
Woorden, De meest voorkomende Japansche, 39.
Woorden, Hollandsche, in het Maleisch d. Minahassa. 88.
Woordenboek, Aardrijksk. en statist., v. N. I. 41.
Woordenboek, Bijbelsch, 17.
Woordenboek, Maleisch Nederduitsch, 44.
Woordenboekje, Hebr. en Nederd., 18.
Woordenboekje, Nieuw Holl.-Laag-Mal., 44.
Woordenboekje, Nieuw Nederl.-Laag-Mal., 45.
Woordenboekje: Nederd.-Makass.-Bonys-Balys. 85.
Woordenlijst van de taal van Engano. 66.
Woordenlijst, Beknopte, van talen op Tidoreesch-Halmahera. 89.
Woordenlijst, Formosaansche, 39.
Woordenschat, Nieuwe Nederd. en Mal., 45.
Woordenschat, Nieuwe, in het Nederd., Mal. en Portugeesch. 45.
Wright, W., z. Ibn-Jubair 10. — z. Al-Makkari. 11. — z. Opuscula Arabica. 11.
Wretta Santjaja. 79. (2).
Wulft, M. de, z. De vijf boeken Mozes. 21.
Wijnmalen, T. C. L., Levensbericht v. von Siebold. 39. — z. J. F. C. Gericke. 40.
Yezidius, Al-, z. Al-Hadira. 9.
Zaalberg Pz., J. C., z. Mora Bhatta Dandekara. 33.
Zacharias episc. Mitylenes, Scripta hist., z. Anecdota Syriaca. 5.
Zakwoordenboek, Gemakkelijk, d. Nederd. en Laag-Mal. talen. 45.
Zakwoordenboekje, Nederl.-Jav., 68.
Zamaksarii, Az-, Lexicon geographicum. 11.
Zange, F. G., Inleiding in de boeken d. O. T. 17.
Zedelessen. 78.
Zedespreuken uit de Niti Sastra Kawi. 78.
Zinspreuken. 78.
Zimmerman, C., v. Limburg Brouwer. 4.
Zollinger, H., De Lampongsche districten. 65. — Verslag van eene reis naar Bima en Soembawa. 83

Over de gesch. d. beoef. van de Javaansche taal. 67. — z. A. D. Cornets de Groot. 68. — z. Verslag. 79. — Over hooge en lage taal in het Soend. 80.
Visser, H. W. C. A., z. F. G. Zange. 17.
Vlis, C. J. van der, De Ezrae l. IV. 17. — z. Formosaansche woordenlijst. 39. — z. K. W. M. Montijn. 67. — Jav. letterkunde. 67.
Vloten, G. van, Descriptio cod. Pentat. Sam. 30.
Vocabulary of the English and Malay languages. 44.
Vocabulary of the Dutch, English a. Jav. languages, z. G. Bruckner. 67.
Voorlezingen voor de maand Nisan. 30.
Voorneman, A. A., Tjeritah dari satoe enz. 62. — Peladjaran hadat boewat anak moeda. 62.
Voorneman, F. K., Saridin. 62.
Voorspellingen der Javanen. 77.
Voorst, J. van, De usu verborum in V. T. 20.
Voorstelling, Zinnebeeldige, van den strijd tusschen goed en kwaad. 77.
Voorteeken, Een gelukkig, 36.
Voorzanger, J. L., Metathese d. Hebr. taal. 20. — z. Talmud. en Midrasin. olijfbladen. 27.
Vos, J. R., z. Fleming. 32.
Vraagen voor kinderen. 62.
Vreede, A. C., Handl. tot de Madoer. taal. 82.
Vriend, De, van den Jav. landman. 77. (2).
Vrienden, Chr., Ini ada satoe ingetan enz. 63.
Vroom, J. de, z. Balin. lontarbrieven. 82. — Masoringgih. 82. — De telwoorden in 't Balineesch. 83.
Waanders, P. L. van Bloemen, Aantt. omtrent de Balinezen. 79. — Inhoud van het Kawi-hs. Pamentjangah enz. 79.
Wa kan won seki sjo gen zi ko, thesaurus linguae Japon., z. Bibliotheca Japonica. 36.
Wa nen kei, s. Annales Japonici, z. Bibliotheca Japonica. 36. — z. P. F. von Siebold. 37.
Waal, E. de, z. Over de spelling enz. 3.
Wagenaar, H. A., Jacob Hirschel's Leben. 30.
Wahl, C. A., Geschiedk. inleid. in den Bijbel. 17.
Wajangverhalen, De, van Pâlâ-Sârâ. 77.
Wall, H. von de, Ontwerp van een Mal. woordenboek en eene Mal. spraakkunst. 43. — Antwoord op eenige opmerkingen van A. B. Cohen Stuart. 43. — Lijst van eenige in 't Mal. gebruikelijke woorden. 43. — Twee geschriften van H. C. Klinkert, z. J. Pijnappel Gz. 44. — Mal.-Nederl. woordenboek. 44. — Nog iets over de woorden merbot en modin. 46. — Verklaring v. h. Maleisch woord قكاين. 46. — Vaststelling der beteekenis enz. van Mal. woorden. 46. — De vormveranderingen d. Mal. taal. 46. — Nog iets over de Angka Imâlah. 46. — z. Tjâkap- 2 rampai- 2. 61.
Wap, J., Levensbericht van P. P. Roorda van Eysinga. 41.
Wat beteekent Kabesaran? 46.
Water, J. G. te, z. P. E. Jablonski. 89.
Water, W. C. H. toe, z. Boegin. poëzy. 86.
Waterman, J., Hebr.- en Chald.-Nederl. woordenboek. 18. — Eerste oefeningen in het Hebreeuwsch lezen. 20. — Leerwijze om het Hebreeuwsch te leeren lezen. 20. — Hebreeuwsche oefeningen. 20. — Uitboezeming. 30. — Gebeden en dankzeggingen. 30.
Wawatjan lampah sĕbar. 77.
Wawatjan petikan Bidajatoessalik. 82.
Wawatjan Si Miskin. 82.
Wawatjan woelang goeroe. 82.
Wawatjan woelang moerid. 82.
Weg des heils, De, 63.
Weil, G., Mohamed. 8. — z. Koran. 10. — Legenden der Muzelmannen. 11.
Werndly, G. H., Maleische spraakkunst. 46. — z. De Psalmen. 57.
Werninck, J., z. Beknopt verslag enz. 36.
Wester, H., Bârang panton enz 63. — Barang hhikajet enz. 63. (5). — Kitab midras enz. 63 (2).
Wetboek voor Nederlandsch-Indië. 63.
Wetboeken, Nederl.-Ind., Jav. 77.
Wetboeken, Korte inhoud d. Jav. 77.
Wetten, Javaansche, 77.
Weijde, J. van der, Perkara kenal enz. 63.
Weijers, H. E., z. Catal. cent. libror. 1. — z. Catal. codd. orientt. Bibl. A. R. 1. — z. Orientalia. 2. — Het katalogiseren v. oost. hss. 3. — De literarum Semit. disciplina etc. 4. — Proeve om de Arab. letters uit te drukken. 8. — z. T. Roorda. 8. — z. Ibn-Khacan. 10. — Iets over Job Ludolf. 11.
Wie is de Satan in het boek Job? 20.
Wieling, S. E., Sawatu kitab enz. 63.
Wilde, A. de, Nederd.-Mal. en Soendasch woordenboek. 44.
Wilken, N. P., z. Geslachtregister. 86. — z. Gesprekken. 86. — z. De taal in Bolaäng-Mongondou. 87. — Bijdragen tot de kennis der Alfoeren in de Minahassa. 87.
Wilkens, H. K. H., z. Vriend. 77.
Wilkens, J. A., Aanmerk. op de Jav. spraakkunst, z. A. D Cornets de Groot. 68. — z. Jav. spraakkunst. 69. — z. Proeve van een Jav.-Ned. woordenboek. 68. — z. Prêgiwâ. 75. — z. Sewâkâ. 76.
Willer, T. J., Verzameling d. Battahsche wetten. 64. — z. Aanteekeningen. 64.
William Okeley. 77.
Willmet, J., De retinenda gloria etc. 3. — Staat d. oost. litteratuur. 3. — De Arabum meritis etc. 8. — De vita Labîdi. 8. — z. Antara. 8. — z. Biblia. 48.
Winter Sr., C. F., z. A. D. Cornets de Groot. 68. — Proeve van een Jav.-Ned. woordenboek. 68. — z. Jav. spraakkunst. 69. — z. Adji-Sâkâ. 69. — z. Eenige anecdoten. 70. — z. Jav. anecdoten. 70. — z. Ardjoenâ-Sâsrâ-Bahoe. 70. (2). — z. De Brâtâ-Joedâ. 71. — z. Darmo-Wasito. 71. — z. Duizend en één nacht. 71. — z. Hangling-Darmo. 72. — z. Javaansche mythologie. 74. — z. Romo. 75. — z. Tijdschrift v. d. Javaan. 76. — Jav. zamenspraken. 77. (2). — Jav. stukken tot de regtspleging beh. 77. — z. Verzameling v. zedel. verhalen. 77. — z. Wetboeken. 77. — z. Zedespreuken. 78.
Winter Jr., C. F., z. Kookboek. 73. — z. Lalang. 73. — Serat anjarijossakĕn enz. 77. — Tatedakkan djawi sĕrat enz. 77.
Winter, F. L., z. Raden Atma di Kara. 70. — Sĕrat babad padjang. 78. — Sĕrat babad pratelanipoen enz. 78. — Sĕrat babad awit enz. 78.

Tjeritera Torat dan Indjil. 61. (2).
Tjermin mata bagi segala orang. z. W. Palmer v. d. Broek. 49.
Tjermin segala marika enz. 61.
Tjonto Ilhisab, enz. 61.
Tjonto-tjonto Hisab enz. 61.
Toehan Jesus menarima orang berdosa. 62.
Toewankoe Imam, Memorie. 62.
Tollens Cz., H., z. G. J. Polak. 27.
Tollens, L. J. A., z. Mahomed. 10. — z. De dochtersoldaat. 34. — z. Ni-kou-sse-fan. 35. — z. Proeven v. Chin. poëzy. 35. — z. Een gelukkig voorteeken. 36.
Tornberg, C. J., z. Ibn-el-Athiri. 10.
Traktaat met de vorsten van Badoeng. 82.
Traktaatje, Godsdienstig, 62. 76.
Traktaten, De Japansche, 39.
Transcriptie. 3.
Transcriptie v. Ind. plaatsnamen. 40.
Tsian dsu wen s. mille litterae ideograph., z. Bibliotheca Japonica. 36. — z. P. F. von Siebold. 37.
Tuuk, H. N. van der, Verslag d. Mal. hss. in het E.-I. house. 42. — Verslag d. Mal. hss. v. de R. Asiatic Society. 42. — Iets over de Hoog-Mal. bijbelvertaling. 42. — Hoe 't Maleisch beoefend wordt. 42. — z. Gesch. d. Pandawa's. 50. — Gesch. van Boma. 50. z. Hikajat Bispoe Radja. 51. — z. Hikajat bibi sabaryah. 51. — z. De Pandja-Tandaran. 56. — Verslag v. de lotgevallen v. Samaun. 62. — Mal. leesboek. 62. — z. Vier mal. vertellingen. 62. — z. Exodus. 63. — z. Genesis. 64. — z. Johannes. 64. — z. Lukas. 64. — z. De scheppingsgeschiedenis. 64. — Over schrift en uitspraak d. Tobasche taal. 64. — Bataksch leesboek. 64. — Tobasche spraakkunst. 64. — Opgemerkte fouten enz. 64. — z. Les manuscrits Lampongs. 65. — Woordenlijst v. Lampongsche tongvallen. 65. — 't Lampongsch. 65. — Brieven betreff. het Lampongsch. 65. — Drie vertellingen in proza. 65. — T. Roorda's beoefening van 't Javaansch 67. — Opmerkingen 67. — z. H. Kern. 78. — Brief (over Soend. taal) 80.
Tydeman, B. F., Conspectus operis Ibn Chalicani. 7.
Tijdschrift v. Nederl. Indië. 3.
Tijdschrift v. Indische taal-, land- en volkenk. 3.
Tijdschrift v. d. Maatschappij tot nut der Israëliten in Ned 17.
Tijdschrift uitg. door de Vereeniging v. Joodsche wetensch. 17.
Tijdschrift voor den Javaan. 76.
Tijdschrift, Indisch, 41.
Uilkens, J. A., Pengrenâlan 'akan enz. 62. — z. Soend. dongeng. 80. — z. Soend. spreekwoorden. 81.
Uitbarsting van den Awoeh-Taroena. 88.
Uittreksel uit een Arabisch Hs, z. S. Ipz. Wiselius. 11.
Uittreksel uit een verhaal v. Chatam Thaija. 62.
Uittreksels van de Gesch. v. Mahmoed. 62.
Ullmann, L., z. Koran. 10. — z. Mahomed. 10.
Undang-Undang, The, 65.
Uylenbroek, P. J., De astronomiae conditione apud Arabes. 7. — De Ibn Haukalo. 11.
Valeton, J. P., z., Taalibi. 11. — Schets der Hebr. spraakkunst. 19.
Valk, F. A. F. van der, z. Beschrijving v. N. I. 70. — Rekenboekje. 76.
Valmic, Geschiedenis van Sri Rama. 62.
Van welke taal moeten de zendelingen in de Molukken zich bedienen? 88.
Verburg, J., De fructibus etc. 3. — De arctissimo nexu etc. 3.
Verhaal van den opstand van Dipâ-Nĕgårâ. 76.
Verhaal van den strijd enz 76.
Verhaal, Volledig, van de daden v. Wisnoe. 76.
Verhalen, Bijbelsche, 62.
Verhandelingen v. h. Bat. Genootschap. 3.
Verordeningen op het maken van kaas. 30.
Versjes, Laag Maleische, 62
Verslag aangaande de bijbelverspreiding in de Minahasse 87.
Verslag aangaande Kawi-oorkonden. 79.
Verslag en voorstel omtrent het voorstel van J. J. Hoffmann enz. 36.
Verslag, Beknopt, aang. de volksliteratuur d. Chinezen. 36.
Vertaling, Nieuwe, van den Bijbel in het Arabiesch. 7.
Vertellingen, vert. in het Soend. 82.
Vertellingen, Vier Maleische, 62.
Vertellingen, Zinrijke, v. cost. schrijvers. 3.
Vertelseltjes, Minahasische, 87.
Verwey, W., De lijkzang van David op Saul en Jonathan. 17.
Verzameling van gebeden, z. J. Kam 52.
Verzameling van gezangen. 62.
Verzameling van liederen. 62.
Verzameling van overleveringen betr. het rijk van Mänang-Käbou. 65. (2).
Verzameling van Jav. spreekwoorden. 77.
Verzameling van zedel. verhalen. 77.
Verzameling van zangen, enz. 76.
Verzameling van Holl. zangstukken. 76.
Veth, P. J., z., Dozy, Oosterlingen. 1. — De beoef. d. oost. letteren. 3. — Gesch. v. d. Semiet. taalstam. 4. — z. R. P. A. Dozy. 6. — De religionis islamit. studio. 7. — De institutis Arabum etc. 7. Mohammed en de Koran. 7. — z. R. P. A. Dozy. 8. — z. Sojutius. 11. — Oostersche legenden. 11. — z. G. Weil. 11. — z. A. Kuenen. 11. — De Edomieten. 17 — De toonkunst d. Hebreën. 17. — z. Bijb. Woordenboek. 17. — z. J. H. de de Greef. 18. — Hebr. spraakkunst. 20. — Het Batav. Genootschap. 41. — Levensbericht van J. G. F. Brumund 41. — De nieuwste litteratuur over (de talen van) N. I. 41. — Onze kennis d. talen v. N. I. 41. — Iets over de vertalingen d. Korans. 41. — Portugeesche woorden in de taal der Nederlanders in Indië. 41. — H. C. Millies. 41. — W. H. Engelmann. 41. — z. Aardr. en stat. woordenboek v. N. I. 41. — Opmerkingen omtrent Mal. teksten. 43. — Een paar taalk. opmerkingen. 43. — Mal. woorden in de Nederl. taal. 43. — De oorsprong van het woord »Hoelajat". 46. — z. A. Meursinge. 55. — z. De Pandja-Tandaran. 56. — z. De Psalmen. 57. — z. H. N. van der Tuuk. 62. — z. Vier Mal. vertellingen. 62. — Oostersche legenden. 62. — z. Spécimen. 64. — Over het woord dapo 65. —

Solla, Is. M. de, T'fillâ l'El 'Eljôn. Gebed. 29.
Somadeva van Kaçmir, Vertellingen. 33.
Somerhausen, H., Over de uitspraak v. h. Hebreeuwsch. 16. — Levensbeschrijving v. Mozes Mendelssohn. 16. — Hebr. spel- en leesboekje. 19. — z. S. Cohen. 22. — z. M. Lemans. 26. — Geschriften. 29. — Bruiloftslied. 29. — Epigrammata Hebr. 29. — Haggâdâ l'Lel Schîkkârîm. Parodie enz. 29.
Sosrowinôto, Raden Wedono, De nederlaag enz. 76.
Sparvenfeldius, J. G., z. Catal. cent. libror. 1.
Spécimen d. caractères de la langue des Battas. 64.
Spécimen d. caractères de la langue de Macassar etc. 85.
Spelboekje, Javaansch, 69.
Spelboekje, Mandahelingsch, 64.
Spelboekje, Soendaneesch, 80.
Spel- en leesboekje, Madoereesch, z. W. Palmer v. d. Broek. 82.
Spel- en leesboekje, Maleisch, 46.
Speijer, J. S., De ceremonia etc. 33.
Sporen van het verblijf der Spanjaarden in de Minahassa. 87.
Spraakkunst, Javaansche, 69. (2).
Spreekwoorden, Balineesche, 82.
Spreekwoorden, Eenige Javaansche, 76.
Spreekwoorden, Eenige Maleische, 60.
Spreekwoorden, Soendasche, 81. (3).
Sprenger, A., De originibus medicinae Arab. 7.
Spreuken v. Salomo. 29. (3).
St.-Aulaire, R. J. de, z. Manual of Chin. running-handwriting. 35.
Staatslieden, Chineesche, 36.
Stamkart, J. A., Opstellen ter vertaling in het Hebr. 19.
Statuten, reglementen, enz. 29.
Stein, E. S., Mozes Maimonides. 16.
Steinschneider, M., z. Catalogus codd. Hebr. 12. — z. Abraham Bedarschi. 20.
Stemmen, De, der Rabbijnen, z. A. A. Wolf. 30.
Stern, J. F., Gedichten. 29.
Stibbe Lz., S., Peladjaran jang baik enz. 60. — Tjonto peladjaran enz. 60. — Pengadjaran deri pada enz. 60. — Het nut der koepokinenting. 60.
Stortenbeker Jr., W., z. Tijdschr. v. t.-, l.- en volkenk. 3.
Straaten, J. van der, z. Woordenlijst. 66.
Strijd, De laatste, v. Gen. Michiels. 60.
Stuart, A. B. Cohen, z. G. Schlegel. 35. — Nog eenige bronnen enz. 40. — Een Maleisch handschrift. 42. — Eenige opmerkingen naar aanl. v. h. ontwerp v. een Mal. woordenboek en spraakkunst, z. H. von de Wall. 43. — Repliek aan den Heer von de Wall, z. H. von de Wall. 43. — Naar aanleiding van: Over het Arab-Mal. alphabet, z. J. Pijnappel Gz. 45. — Eenige opmerkingen naar aanl. der Proeve enz. van W. Robinson, z. W. Robinson. 46. — Over het woord Astaga-pĕrlah. 46. — z. Regeringsreglement. 58. — Eroe Tjakra, z. J. A. B. Wiselius. 63. — Etymologie v. ja-itoe enz 67. — z. Jav. almanak. 70. — z. Gesch. v. Baron Sakhender. 72. — z. Hempoe Sedah. 72. — Overzigt v. Djâjâ Lengkârâ. 76.
Studie, De groote, 36.
Stuers, A. de, Salibaboo's woordenboek. 88.
Supplement op het Jav. woordenboek, z. J. F. C. Gericke. 68.
Surat brasih Djandji idja solake, z. Bijbel. 83.
Surat brasih Djandji taheta Tuhan enz., z. Bijbel. 83. — z. N. Testament. 84.
Surat djumala angh basa enz. 60.
Surat hurup hapa madjar enz. 60. (2).
Surat rinting agama enz. 60.
Suringar, F. G. N., De mutato Hebr. ingenio. 17.
Swatoe per-kata-an enz. 60.
Taal, De, in Bolaäng-Mongondou. 87.
Taalibi Syntagma dictorum brevium. 11.
Tableaux synoptiques. z. H. A. le Pileur. 31.
Tabulae geogr. Insularum Japonicarum, z. Bibliotheca Japonica. 36.
Tafereelen uit de Brâta-Joedha. 76.
Tahlil atau njanjian enz. 60.
Tahlil jang dinjanji enz. 60. (2).
Takyoddini Ahmedis al Makrizii, Narratio. 11.
Talen, De Indische, en oudheden enz. 40.
Talimu'-ltahhkhikh 'ya 'ike enz. 60.
Tatambakan ne Tounsea. 87.
Teekenschrift, Oud Alfoersch, 87.
Teissèdre l'Ange, J., Brief aang. M. Lemans. 17.
Tekanoth mechebra enz. Reglement enz. 30.
Teman pengatahoewan bagei anak-anak. 60.
Tenckinck, J. W. C., z. Ruth. 29.
Testa, A. F. E., De conjugiis jure Moslimico. 7.
Testament, Het Nieuwe, Jav. 76.
Testament, Het Nieuwe, Mal. 60. (3).
Testament, Het Nieuwe, Dajaksch. 84.
Testament, Het Oude, Mal. 60.
Testamentum, Novum, Malaice. 61. (2).
Teturu woh leos in peleng enz. 87.
Tex, C. A. den, Over de handschriften v. Titsingh. 39.
Teysmann, J. E., Soerat periengettan enz. 61.
T'fillat Achôt k'tannâ. Twee dichtstukjes, z. D. A. Lissauer. 26.
Tha'alibi, At-, Lataifo 'l-ma'arif. 11.
Theorie der rekenkunde. 76.
Thephiloth, of gebeden enz. 30.
Tholuck, A., De Bijbel. 17.
Thurn, W. C., Leesboek in het Mandhelingsch. 64.
Tiedtke, K. W., Woordenlijst d. Sampitsche en Katinganesche taal. 84.
Tiele, C. P., Godsd. letterkunde d. Feniciërs. 31. — De godsdienst van Zarathustra. 31. — Taal en schrift v. de bewoners van Mesopotamië. 31. — Brief, z. Oud Alfoersch teekenschrift. 87. — De heilige letterkunde d. Egyptenaren. 90.
Tjâkap-2 rampai 2 bahasa Malajoe enz. 61.
Tjarita Abdoerahman. 81.
Tjaritana Ibrahim. 82.
Tjarito-tjarito senderan pengadjaran enz. 61.
Tjerita akan pentjarian enz. 61. (2).
Tjerita bebrapa, enz. 61.
Tjerita binatang enz. 61.
Tjerita Jezus Christus. 61.
Tjerita Jezus Christus. 84.
Tjerita soerat perdjandjian enz. 61.
Tjerita-tjerita peroepama-an. 61.
Tjeritera akan Henry. 61.
Tjeritera deri pada toewan J. Boenjan. 61.
Tjeritera Hikajet Isay Elmeschh. 61. (2).

z. C. F. Winter Sr. 77. — z. Verslag. 79.
Roorda van Eysinga, P. P., De Sanskrit-drukletters. 33. — z. Mengeldichten. 33. — z. Rammohun Roy. 33. — Handboek der land- en volkenkunde enz. v. N. I. 40. — Mal.-Nederl. en Ned.-Mal. woordenboek. 44. — Gids ter beoefening v. h. Maleisch. 44. — Alg. Nederd.-Mal. woordenboek. 44. — Noodzak. handwoordenboek d. Nederl. en Laag-Mal. taal. 44. — Noodzak. handb. d. Laag-Mal. taal. 46. — Beknopte Mal. spraakkunst. 46. — z. Radja Ali Hadji. 47. — z. Bocharie. 48. — z. Indra Poetra. 52. — z. Ismael. 52. — Kalîlah en Daminah. 52. — z. Landahor. 54. — z. Levensschets. 55. — z. Râdin Mantrie. 57. — Ontwikkeling v. Soelaleto 'S-salâthîna. 58. — Tjeritera deri pada Toewan de Stuers. 58. — z. Sjair Bidasari. 59. — z. Uittreksel enz. 62. — z. Uittreksel v. Chatam Thaija. 62. — z. Valmic. 62. — Alg. Nederd.-Jav. en Jav.-Ned. woordenboek. 68. — Jav. spraakkunst. 69. — z. Gesch. v. Sultan Ibrahim. 72. — z. Hempoe Sedah. 72. — z. Hempoe Sedah. 73. — z. Nawolo-Pradhoto. 74. — z. Tafereelen. 76. — z. Niti-Sastrâ. 78.
Roorda van Eysinga, W. A. P., Mal. en Nederd. woordenboek. 44. — Verzameling van noodzak. zamenspraken. 46. — Taman Poesparagam. 58.
Roos, S., Bijdr. tot de kennis van het eiland Soemba. 83.
Rosenberg, C. B. H. von, Woordenlijst v. de taal d. Mentawei-landen. 66 — Woordenlijst van de taal van Engano. 66. — De taal der Gorontalezen. 87. — Woordenlijst van de tongvallen d. Z. O. eilanden. 88.
Roskott, B. N. J., z. J. Bunjan. 49. — Pembitjara bagi guruw Midras. 58. — Pengadjaran akan ilmu hitongan 58 — Kitab pembatja-an enz. 58. — Jezus Kristus. 58.
Rossi, F., z. Papyrus de Turin. 90.
Rozenband, D., Hakinor. 29.
Rusburg, B., z. Micha. 27.
Rutgers, A., z. Historia Jemanae. 9. — De echtheid van het tweede gedeelte v. Jesaja. 16. — z. De Sanskrit drukletters. 33. — z. H. Kern. 33.
Ruth. 29.
Rijksbestierder, De, 59.
Rijnenberg, J., Apa kowé bitjara Melajoe? 46.
Sadi, Muslih Eddin, z. W. Bilderdijk. 31.
Sadjara Râdjâ Djâsâ. 75 (2).
Sale, R., z. Koran. 10.
Salomo ben Jehuda ibn Gabirol, Kroon der Heerlijkheid. 29.
Sanskrit-drukletters, De, 33.
Saridin, Sceatoe tjerita. 59.
Sarrazin, A. de, z. Karavansera. 31.
Sastro di Medjo, Pengataoewan enz. 59.
Savitri, z. F. Heynen. 33.
Sawatu perkata-an natsihhat. 59.
Schaafsma, A. O., Tsohbat kamii enz. 59.
Schaalje, M., Bijdrage tot de kennis der geheime genootschappen. 35. — De kleine voeten d. Chin. vrouwen. 35.
Schaap, J. D. G., z. Mal.-Nederd. woordenboek. 44.
Scheidius, E., z. Lexicon Hebr. et Chald. 17.
Scheppingsgeschiedenis, De, in het Bataksch. 64.
Schets, Geschiedk., v. h. rijk v. Soerakarta. 75.
Schîrîm. Gezangen, z. A. Delaville. 22.
Schîrîm la-Millûîm. Feestzangen. 29.
Schlegel, G., z. Hoa Tsien ki. 34. — Thian Ti Hwui. The Hung-league. 35. — Iets omtrent de betrekkingen d. Chinezen. 35. — Sinico-Aryaca. 36. — Sing chin khao youen. Uranographie Chinoise. 36.
Schoolboek, Israël. godsd. en zedek, 29.
Schoonheidskuur, Eene, 33.
Schroeder, N. G., Institutiones ad fund. linguae Hebr. 19.
Schrijfwijze, Zonderl. Jav, 67.
Schultens, H. A., Drie redevoeringen. 7.
Schultes, H., z. Inlandsche namen enz. 35.
Schwarz, J. A., z. Geslachtsregister. 86. — z. Gesprekken. 86. — z. De taal in Bolaäng-Mongondou. 87.
Sedikit bitjara enz. 59.
Segala soerat perdjandjian enz. 59.
Sekalian djalam pengenalan enz. 59.
Selompret Malajoe. 59.
Sepher Hachajim. Het boek der levenden. 29.
Serat Menaq. 75.
Serat rĕrĕpen enz. 76.
Severyn, P., z. Woordenlijst. 66.
Sewâkâ. 76.
Si indjil in lennas itu kele aipatikem i Mattheus, z. Mattheus. 86.
Si saridin. 59.
Sibinga, D. F., Over de Nederl. vertaling d. Bijbels. 16.
Sichrôn Môscheh. Rituaal enz. 29.
Si Daoed Radja Medan, Zamenspraken. 65.
Siddûr Sch'êrît Ja'âkôb, Dagel. gebeden. 29.
Siebold, Ph. F. von, z. Bibliotheca Japonica. 36. — z. Catalogus libr. Japon. 36. — z. Mimazunzo. 37. — Iets over acupunctuur. 37. — Nippon. Archiv. z. Beschreibung v. Japan. 37. — Nippon. Archief voor de beschrijving v. Japan. 39. — 37. — Epitome linguae Jap. 39. — Isagoge in Bibliothecam Japon. 39. — Verhandeling over de Aino taal. 39. — The Aino language. 39.
Sin zoo zi lin gjok ben; litt. ideograph. thesaurus, z. Bibliotheca Japonica. 36.
Sjair Bidasari. 59. (2).
Sjair Ken Tambochan. 59.
Sjech Djilal Eddin, Verhaal van de Padri-onlusten. 59. (2).
Sluis, D. E., z. B'rît Jizchâk. 21.
Soeal dan Djawab enz. 59.
Soeal et Djawab enz. 59.
Soerat chabar Batawie. 59.
Soerat deri Rasoel Paulus. 59.
Soerat hikajat-hikajat jang baik, enz. 59.
Soerat hoeroef pakei akan enz. 60. (3).
Soerat periengettan enz. 60.
Soerat tjerita akan enz. 60.
Soerat tjeritera jang banjak enz. 60.
Soerjo Alam. 76.
Soest, G. H. van, v. Limburg Brouwer. 3.
Sôhar. Myst. uitlegging v. d. Pentateuch. 29.
Sojutius, As-, Liber de interpretibus Korani. 11. — Liber de nominibus relativis. 11.

Prins, Is., Pengadjarang pendek deri enz. 57.
P'rî Tô'életh. Verzameling v. Hebr. verhandelingen. 28.
Proclamatie, Eene, 75.
Proclamatie van de Perez. 85.
Proeve van Indische dichtkunde. 33.
Proeve van het Maleisch enz. gesproken op Banka enz. 66.
Proeve van een Jav.-Nederd. woordenboek. 68.
Proeve van Jav. poezy. 75.
Proeve van Soendasche poëzy. 81.
Proeven over de wereld, z. Jedaja Happenini. 24.
Proeven v. Chin. drukletters. 35.
Proeven v. Chin. poëzy. 35.
Proeven eener Jav. drukkerij. 67.
Proeven van Javaans. 67.
Proeven van Alfoersche poëzy. 86.
Profeten, De eerste, 28.
Profeten, De schriften d. kleine, 28.
Psalmen. 28.
Psalmen, De, 28.
Psalmen, Het boek der, 28.
Psalmen, De, in het Maleisch. 57. (3).
Psalmen, De, in het Jav. 75.
Psalmi XV. Hammaäloth. 28.
Psalms, The book of, 57.
Pijnappel Gz., J., z. Ibn-Callican. 10. — Laag-Maleisch. 42. — De Mal. handschriften d. Leidsche bibliotheek. 42. — Mal.-Nederd. woordenboek. 44. — Aanteekeningen op H. C. Klinkerts Supplement op mijn Mal. woordenboek. 44. — Over het Arab.-Mal. alphabet. 45. — Mal. spraakkunst voor eerstbeginnenden. 45. — Mal. spraakkunst. 45. — z. Reis van Abd-Allah. 58. — z. Si-Daoed Radja Medan. 65. — z. J. J. de Hollander. 66. — z. Hempoe Sedah. 73. — Iets over 'Kawi. 78.
Quarles van Ufford, J. K. W., Beoordeeling van Pagès, Bibliogr. Japon. 35.
Raadgevingen voor het leven. 57.
Raadsels, Javaansche, 75.
Raadsels, Soendasche, 81.
Raadsels, Tounseasche, 87.
Raat, H., z. Hoe de maan enz. 51.
Raden Bambang Soemitro's huwelijk. 75.
Râdin Mantrie. 57.
Rådjå Pirangon. 75.
Ramâyâna, Episoden uit het, 33.
Rammohun Roy, Rajah, Vert. v. de Vedaas. 33.
Rapporten over Soend. volksboekjes. 80.
Ratha Sarit Segara. 57.
Rau, S. F. J., Orationes duae. 16.
Rees, W. van, Maleisch handboekje. 44.
Rees, W. A. van, z. Lambong Mangkorat. 54.
Regeringsreglement v. N. I. 58.
Register der geslachten v. de rijken d. natuur. 44.
Reglement op de amfioenpacht. 58.
Reglement op het bestuur der Policie. 58.
Reis van Abd-Allah ben Abd'elkader. 58. (2).
Reitsma, A. T., Het boek: De wijsheid v. Salomo. 16.
Reizen van Raden Mas Arjo Poerwo Lelono, z. Radhen Mas Ario Soerio enz. 70.
Rekenboek, Jav., 75.
Rekenboekje. 81.
Rekenboekje, z. F. A. F. van der Valk. 76.
Rénan, E., z. Pierson. 4. — Over het aandeel d. Semiet. volken enz. 4. — De Hebr. leerstoel aan het Collège de France. 16.
Reuss, E., Het boek Job. 16.
Reuvens, C. J. C., z. H. A. Hamaker. 30.
Reynvaan, z. Opmerkingen enz. 35.
Rhijn, L. J. van, De Jav. taal. 67. — De Alfoersche taal. 86.
Riedel, J. G. F., Een kort woord naar aanleiding van Klinkert, Iets enz., z. H. C. Klinkert. 42. — Kitab tamanwandji enz. 58. — Inilah pintú gerbang enz. 58. — Inih e beke enz. 58. — Yai jah nunuwuhun enz. 58. — Yai jah un aasaren enz. 58. — Yai jah wohoh enz. 58. — z. Bataksche legende. 64. — z. De Goegoetoe enz. 86. — z. De Oelalone ni iele aloe. 86. — z. Proeven v. Alf poëzy. 86. — Bijdrage tot de kennis der Holontalosche volksliederen. 86. — z. To oe oenseasche fabelen. 87. — z. De Namo Leo. 88. — Sangi-manganitisch woordenlijstje. 88. — z. Uitbarsting van den Awoeh-Taroena. 88. — Bijdrage tot de kennis d. talen v. Luzon, enz. 88.
Ridley, G., De Syriac. N Foed. versionum indole. 5.
Rigg, Jonathan, Dictionary of the Sunda language. 80.
Rinnâ oet' fillâ enz. Gezangen en gebeden. 28.
Ritter, Brieven, z. G. Happart. 39.
Rituaal voor den 15en Sabbath. 28.
Robinson, W., Proeve tot opheldering d. Mal. spelling. 46. — Catechism of geography. 58.
Roepa-roepa tahlil enz. 58.
Roest Mz., M., z. Ausf. Catalog. 12. Auctions-Catalog. 12. — Catalogue. 12. — De Hebr. poëzy in Nederland. 16.
Rollen, De vijf, 28.
Romo. Een Javaansch gedicht. 75.
Ronkel, S. J. van, Op- en aanmerkingen over verschill. vert. v. h. O. T. 16. — Woordenboek der eigennamen. 18. — z. I. J. Cohen. 22.
Roode, P. J. de, z. K. F. Keil. 14.
Rooker, H., Kitab sual enz. 58. — Pengadjaran agama Mesehi. 58.
Roorda, T., z. Orientalia. 2. — Over dichtmaat enz. 3. — Over de spraakgeluiden. 3. — Abu 'l-Abbasi Amedis vita. 7 — Grammatica Arabica. 8 — Comment. in Jeremiam. 16. — De poëtriis Hebraeis. 16. — Comment. in vatic. Michae. 16. — Grammatica Hebraea. 19. — z. A. de Wilde. 11. — z. Beschrijving d. koffij- en suikercultuur. 48. — Over het doel enz. van het onderwijs in de Jav. taal. 67. — Bijdr. tot de Jav. taalstudie, z. H. N. van der Tuuk. 67. — z. J. F. C. Gericke. 68. — Supplement op het Jav. woordenboek, z. J. F. C. Gericke. 68. — Jav.-Nederl. woordenboek. 68. — z. A. D. Cornets de Groot. 68. — Jav. grammatica. 69. — Bekn. Jav. grammatica. 69. — z. Adji-Såkå. 69. — z. Eenige anecdoten. 70. — z. Ardjoenå Såsrå-Bahoe. 70. — z. De Bårât-Joedå. 71. — z. Jav. brieven. 71. — z. Bijbel. 71. — z. Duizend en één nacht. 71. — z. Jav. gesprekken. 72. — z. Kitab Toehpah. 73. — z. Lotgevallen v. Radin Pandji. 74. — z. Proeve v. Jav. poëzy. 75. — z. Rådjå Pirangon. 75. — z. Verhaal van de oorsprong. 76. — z. De Wajangverhalen. 77. — z. Jav. wetten. 77. —

Outhuys, G., Geschiedk. verslag v. de Biblia polygl. 2. — z. Brief van Simeon. 5. — Aanmerk. over plaatsen v. d. Pentateuchus. 19. — Gissingen over plaatsen uit Josua. 19.
Ouvrages Arabes. 11.
Over de echtheid van de vijf boeken v. Mozes. 16.
Over de spelling van Aziat. en dergel. namen. 3.
Over den tegenwoordigen toestand der Samaritanen. 30.
Overbeek, D. A., z. Sadjara Rådjå Djåwå. 75.
Overleveringen, Jav.-Moh., 74.
Palestina. Tijdschrift v. Hebr. taal. 16.
Palm, J. H. van der, De imperatore Ali, Abu Talebi filio. 7. — z. De Apocr. boeken. 21. — z. Bijbel. 22. — z. Jesaias. 25. — z. Eenige liederen enz. 26.
Pandja-Tandaran. 56. (2).
Pandji Astro Nagoro, Raden, Zinspreuken. 74. — Lessen enz. 74. — Kenteekenen v. kemphanen. 74. — De natuur of de leer? 74. — Gesch. v. Endrodjôijo. 74
Pangadjaran akan enz. 56.
Panniti sastro, De, 56
Pantoen-pantoen enz. 56.
Pantoon Melajoe enz. 56.
Pappenheim, Sch'l., Poet. overdenkingen. 27.
Papyrus, Les, Rollin. 90.
Papyrus de Turin. 90.
Papyrus, Aegyptische, 90.
Papyrus, Aegyptische Demotische, 90.
Papyrus, Aegyptische Hieratische, 90.
Papyrus, Aegyptische lijk-, 90.
Parabelen enz. uit den Talmud. 27.
Pareau, A. H., z. Elegia Davidis. 22.
Pareau, J. H., De amico Gr. et Lat. litt. consortio. 3. — De constanti orientali ingenio. 3. — De honoris studio orientt. 3. — De poemate Kasida-al-Maksoura. 7. — De Tograji carmine. 7. — De Amralkeisi Moallakah. 7. — De ingenuo poëseos Hebr. studio. 16. — Institutio interpretis V. T. 16. — z. Job. 25.
Parindu ja itu babarapa enz. 56.
Parser, G. A., z. Gebedenboek voor het geheele jaar. 23. — z. Hagadah. 24. — z. Josaia. 25.
Patoet kitaorang enz. 56.
Pembatjaan jang gampang. 56.
Pembatjaan jang gampang bergoena enz. 56. (2).
Pengadjaran agama Mesehhy enz. 86.
Pengadjaran akan djalan selamat, enz. 56. (2).
Pengadjaran akan hitoengan enz. 56.
Pengadjaran akan memboedjoek enz. 56 (2).
Pengadjaran akan memboeka enz. 56.
Pengadjaran akan menjatakan enz. 56 (3).
Pengadjaran akan perboeatan Allah, z. J. F. Martinet. 55.
Pengadjaran akan perboeatan Allah. 57.
Pengadjaran akan piara enz. 57.
Pengadjar-an njang pendek enz. 57.
Pengadjaran deri pada asas enz. 57.
Pengadjaran deri pada pri natsiat achirat. 57.
Pengadjaran deri pada sapoe-loeh enz. 88.
Pengadjaran jang pendek akan pergoenaan enz. 57.
Pengadjaran jang pendek deri pada perkara-perkara. 57.
Pengadjaran mesehi terpendek. 57.
Pengadjaran pendek Jezus Elmeseh. 57.
Penjaralan dosa-dosa jang benar enz. 57.
Penoendjoekan bagimana orang enz. 57. (3).
Penon, G., z. F. Max Müller. 2.
Peratoeran Hoekoeman Policie enz. 74.
Perk, M. A., z M. Nicolas. 15.
Peroendjoekan akan pekerdja enz. 57.
Perponcher, W. E. de, z. De drie boeken van Salomo. 21.
Philips, C. F., Overzigt v. h. verhaal Sarikirono. 75. — Overzigt v. h. verhaal Poethoet Gondho Prono. 75. — Het broedergevecht enz. 75.
Pierson, A., Gesch. d. Semiet. talen. 4.
Pileur, H. A. le, Tableaux synoptiques. 31.
Pirä-pirä tjerita bara surat Hatalla enz. 57.
Pirä-pirä tjerita bara surat Hatalla idja solake. 84.
Planten, Balische, 82.
Plessner, S., z. D. A. Lissauer. 26.
Pleyte, W., z. Catalogue de types Egyptiens. 89. — z. Papyrus Rollin. 90. — z. Papyrus de Turin. 90. — Etudes Egyptologiques. 90.
Ploegman, W. F., z. Marcus. 55.
Poem in the Malay language. 57.
Poenika serat tjondra sĕngkala, enz. 75.
Poenika serat woewoelang enz. 75.
Poensen, C., Bijdragen tot de kennis van den toestand d. Javanen. 67. — Iets over Javaansche naamgeving. 67. — De wajang. 67. — Een Jav. handschrift. 75. — Kidong. 75.
Poëzy, Boegineesche, 86.
Poëzy, Oorspronk. Maleische, 57.
Polak, G. J., z. Hebr. en Nederd. woordenboekje. 18. — z. Abraham Bedarschi. 20. — z. Ben Gorni. 20. — z. De vijf boeken Mozes. 21. (2). — De boeken der profeten. 21. — z. De boeken Jeremia enz. 21. — z. Chânukkat enz. 22. — z. Chukkê ha-Elôhîm. 22. — z. Gebeden voor het geheele jaar. 23. — z. Gebeden voor den achtsten dag, enz. 23. — z. R. Ibn-Balam. 24. — z. Volledig dagel. gebedenboek. 24. — z. Vier Hebr. gezangen 24. — z. M. ben Sal. Halevi. 24. — z. Josephus Gorionides. 25. — z. Machzor. 27. — De echtscheiding. 27. — Ha-Pôrêt. Gedichten. 28. — Halikôt Kédem. Oostersche wandelingen. 28. — De Jonaïde. 28. — z. Salomo ben Jehuda ibn Gabirol. 29. — z. Sichrôn Môscheh. 29. — z. Thephiloth. 30. — z. H. A. Wagenaar. 30.
Polak, Meir, N'thib ha-Laschon. Hebr. spraakkunst. 19.
Polak, M. S., z. De vijf boeken Mozes. 21. — z. De boeken der profeten. 21. — z. Gebeden voor den achtsten dag, enz. 23. — z. Volledig dagel. gebedenboek. 24. — z. Machzor. 27.
Pos Ascher, Gezangen. 28.
Posner, J., Errettung der Juden. 28.
Po' Ts'ung Ling, Liao Chai, z. M. Schaalje. 35.
Prawira Koesoemah, Raden, Dongeng-dongeng toeladan. 81.
Prediker, De, 28.
Prêgiwå. 75.
Prins, A., z. B. Kohen. 25.

Peschittô. 5. — Inedita v. van der Vlis. 67.
Monumenten, Aegyptische, 90.
Mora Bhatta Dandekara. 33.
Morel, C. J., Nederl.-Mal. gesprekken. 45.
Morrison, R., z. Beknopt verslag enz. 36.
Moses ben Cohen Tirjatal, Meëmer Imreh Tserouphah. 18.
Mounier, D. L., z. De Panniti sastro. 56. — z. P. P. Roorda van Eysinga. 68. — z. Ardjoeno-Sosro-Bahoe. 70 — z. Babadh. 70. — z. Lotgevallen van Romo. 74. — z. Nawolo-Pradhoto. 74.
Muelen, J. C. van der, Tjeritera enz. 55.
Mulder, S. J., Over Salomo ben Izak. 15. — Leven van Mendelssohn. 15. — Leven van Salomon ben Mediго. 15. — Over het boek Job. 15. — Over de gebeden. 15. — Over de Psalmen. 15. — Moadim v. d. Ritus d. Portug. Israëliten. 15. — Lofrede op Mose di Castro. 15. — Over de misna, de gemara enz. 15. — z. Hebr.-Ned. Handwoordenboek. 17. — Kurze Hebr. Grammatik. 19. — Rudimenta d. Hebr. taal. 19. — Handleiding tot het leeren d. H. S. 19. — z. De vijf boeken Mozes. 21. — z. Gebeden voor het geheele jaar. 23. — Gebeden d. N. Port. Isr. 23. — z. Hagadah. 24. — Een gelegenheidsgedicht. 27. — Lied. 27. — Brurjâ. De sage betr. de dochter van Chanina b. Tradjon. 27. — z. Orde der feestdagen. 27. — z Orde v. h. Nieuwjaarsfeest. 27. — z. De eerste Profeten. 28. — z. Het boek der Psalmen. 28. — z. De vijf rollen. 28. — z. Sepher Hachajim. 29. — z. Spreuken v. Salomo. 29.
Müller, F. Max, De uitkomsten enz. 2. — Het Oosten. 33.
Müller, S., Vergel. woordenlijst v. h. Savoeneesch, Soloreesch, enz. 83. — Lijst van eenige woorden uit talen ter Z. W. kust v. N. Guinea gesproken. 89.
Munk, Over de Cabbala. 15.
Munnich, J., z. Tijdschr. v. t.-, l.- en volkenk. 3.
Muntinghe, H., De docendarum discendarumque dialectt. Hebr., etc. ratione. 4. — Brevis exposites V. Foed. 15. — z. De Psalmen. 28. — z. Spreuken v. Salomo. 29.
Myer, P., z. Chronol. geschiedenis. 34.
Mythologie, Javaansche, 74.
Mythologie Javanaise. 74.
Nahumi Vaticinium. 27.
Nahuys, J. J., Over de verschill. vertaling v. Genesis XXVII, vs. 39. 15. — Tafel d. Hebr. taalleer. 19.
Naamlijst der leden v. h. Jap. gezantschap. 37.
Namen, Inlandsche, v. Jap. en Chin. planten. 35.
Namo Leo, De, 18.
Naville, Ed., De letterkunde van het oude Egypte. 90.
Nawolo-Pradhoto, Het boek, 74.
Netscher, E., z. Tijdschr. v. t.-, l.- en volkenk. 3. — z. Favorlangsche leerredenen. 39. — z. W. Robinson. 46. — Repliek op de opmerkingen op Robinson, Proeve. 46. — z. Radja Ali Hadji. 47. (2). — z. Gesch. d. al-Quadri's. 50. — z. Kronijk. 54. — Battasche taalstudie. 64. — z. Aanteekeningen. 64. — z. Verzameling v. overleveringen. 65. — Iets over Kawi-handschriften. 78.
Netscher, A. van der Gon, Onderrigt aangaande Sawah's. 74.
Neufeld, H. N., Zedekundige bespiegelingen. 27.
Ngabehi Sindoesastrâ, Raden, z. Ardjoenâ-Sâsrâ-Bahoe. 70.
Ngabehi Sindoesosro, Raden, z. Ardjoeno-Sosro. 70.
Ngabei Kromo Prawiro, Mas, Dewa Roetji. 74.
Ngabei Sosrokoesoemo, Raden, Javaansch leesb. 74.
Nicolas, M., De Profeten. 15.
Niemann, G. K., Inleiding tot de kennis v. d. Islam. 7. — Aankondiging van Garcin de Tassy. 34. — Overzigt d. taal- en letterkunde v. N. O. I. 40. — Mededeelingen omtrent de linguistiek v. N. I. 40. — Mal. handschriften in het British Museum. 42. — Bloemlezing uit Mal. geschriften. 55. — Mededeelingen omtr. de Bataks. 64. — Meded. over Makass. taal- en letterkunde. 85. — Meded. omtrent de Alfoersche taal. 86. — Bijdr. tot de kennis d. Alfoersche taal. 87. — Het maandblad enz., z. N. Graafland. 87.
Ni-kou-sse-fan. Chin. ballade. 35.
Niti-Sastra Kawi. 78.
Niti-Sastrâ. 78.
Nieuwenhuis, F. J. Domela, z. Bijb. woordenboek. 17.
Nieuwold, B., z. H. Muntinghe. 15.
Njanjan jang dipakej, enz. 55.
Nöldeke, Th., De Kanon. en Apokr. boeken d. O. T. 15.
Nooten, B. Hoola van, Aurora. 56.
Notice, Short, conc. the Island of Pulo Nias. 65.
Oelalone ni iele aloe, De, 86.
Oelsner, K. E., Verhandeling over Mahomed. 7.
Oendang-oendang enz. 65.
Oesana Bali, De, 82.
Oldeman, G., De Onkelosi Pentat. versione. 4. — Iets over akrostieken enz. in het O. T. 15.
Olijfbladen, Talmud. en Midrasin., 27.
Onderwerping aan God. 56.
Onderwijs, Het, in het Maleisch en Javaansch. 40.
Onderwijs in de Maleische taal. 43.
Onderwijs, Eenvoudig, in de Christel. godsdienst, z. Adjarang gampang. 47.
Onderwijzer, Abr., z. U. Kohen. 26.
Onderzoekingen betr. het boek Henoch. 11.
Ong-Hoë-Hoë, z. Opmerkingen. 35.
Ong-tae-hae, z. Chin. aanteekeningen. 34.
Ontstaan, Het, van het rijk van Wadjo. 86.
Oort, H., z. Th. Nöldeke. 15. — Het boek Judith. 15. — Zefanja. 16. — Numeri XVI en XVII. 16. — z. Het boek Job. 25.
Ophuizen, W. J. van, Vergel. tabel d. Singkelsche enz. talen. 66.
Opmerkingen van den Chinees Ong-Hoë-Hoë. 35.
Opmerkingen, Eenige taalk., omtrent de Minahassa. 87.
Opuscula Arabica. 11.
Orang kristen sobat anak-anak. 56.
Orde der feestdagen enz. 27.
Orde (en gezangen) der feestviering enz. 27.
Orde der inwijding enz. 27.
Orde voor het Nieuwjaarsfeest enz. 27.
Orientalia. 2.
Ot Emet. Verslag enz. 27.
Otter, De, en de krab. 81.
Ottow, F. W., z. Gezangen in de Mafoorsche taal. 89. — Woordenlijst der Myfoorsche taal. 89.

z. Eerste beginselen der Hebreeuwsche taal. 19. — z. De Haftaroth. 24. — T'fillat Achôt k'tannâ. Twee dichtstukjes. 26. — Kinnâ l'Dâvîd. Treurzang. 26. — Israël. feestspiegel. 26.
Loci, Diversorum scriptorum, etc. 10.
Loezen, J. P., Hebr. spelboekje. 19. — Hebreeuwsch leesboekje. 26.
Lokhman dan Bidpai, Dalang enz. 55.
Loman, A. D., z. A. Rutgers. 16. — Het lied van Jakob. 26.
Lontarbrieven, Balineesche, 82.
Lorgion, E. J. Diest, z. Th. Nöldeke. 15.
Lotgevallen, De, van Radin Pandji. 74.
Lotgevallen, De, van Romo. 74.
Lotgevallen, Wonderlijke, van een kantjil. 73.
Louwerier, J., z. Minahasische vertelseltjes. 87.
Löwenstamm, A. b. A. L., Maâmar Kôdesch Hillûlim. Over de 3 antwoorden enz. 26. — Negen stukken enz. 26.
Lucardie, H. G., z. Holl.-Mal. woordenboekje. 44.
Ludeking, E. W. A., Woordenlijst van het Ambonsch Maleisch. 88.
Lui ho, s. vocabularium Sinense, z. Bibliotheca Japonica. 36.
Lukas, in het Tobasch 64.
Lukas, in het Jav. 73.
Lukas, in het Soend. 81.
Lutomirski, A. D., De vertaalmeester. 19. — z. Berachot met Bartenura. 20. — T'fillâ w'Rinnâ. Gebeden. 27.
Luzzatto, J. D., z. Abraham Bedarschi. 20.
Lijst der vertalers d. bijbelsche boeken, enz. 15.
Lijst van eenige vreemde woorden in het Maleisch d. Minahassa. 87.
Lijstje van Rottin. woorden, z. W. M. Donselaar. 83.
Machzor. Bevatt. gebeden van het Wekenfeest. 27.
Maclay, N. von, z. Ad. Bern. Meijer. 89.
Maimonides, (iets over,) 15.
Maimonides, Zielkundige verhandeling. 27.
Mahomed's Koran. 10.
Makkari, Al-, Analectes s. l'hist. et la litterat. etc. 11.
Makoeta segala Radja-Radja, z. Bocharie. 48.
Makoetha Segala, Bahoewa enz. 55. (2).
Manen, W. C. van, z. A. Rutgers. 16.
Mangindaän, L., Oud Tondano. 55.
Mani Batangan. 78.
Manik-Majâ. 74.
Manual of Chin. running-handwriting. 35.
Manuscrits, Les, Lampongs. 65.
Maracci, z. Mahomed. 10.
Martinet, J. F., Pengadjaran enz. 55.
Marcus, H., Derech ha-Haschgâchâ. 27.
Marcus, in het Mal. 55.
Marcus, in het Jav. 74.
Marsden, W., Mal. spraakkunst. 45. — Grammaire de la langue Malaie. 45.
Masman, D. Th. Uden, z. Th. Nöldeke. 15.
Mats Moto, z. J. J. Hoffmann. 37.
Matthes, B. F., z. Abu-'l Mahâsin ibn Tagri Bardii. 8. — z. L. J. Egeling. 49. — z. Makass. chrestomathie. 84. — z. Makass. en Boegin. legenden. 85. — Makass. spraakkunst. 85. — Makass.-Holl. woordenboek. 85. — Proeve eener Makass. vertaling des Korans. 85. — De Makass. en Boegin. Kotika's. 85. — z. Mattheus. 85. — z. Boegin. chrestomathie. 85. — z. Genesis. 85. — z. Boegin. heldendicht. 85. (2). — Verslag van een verblijf in de binnenlanden v. Celebes. 85. — Over de Wadjorezen. 86. — Boegin.-Holl. woordenboek. 86. — z. Het ontstaan van het rijk van Wadjo. 86.
Matthes, J. C., z. J. Hooykaas. 14. — z. Het boek Job. 25.
Mattheus, in het Mal. 55. (5).
Mattheus, in het Soend. 81.
Mattheus, in het Makass. 85.
Mattheus, in het Alfoersch. 86.
Matthiessen, C. Sandenberg, z. Historia Chalifatus etc. 9.
Mawerdi's Publiek en administr. regt. 11.
Medhurst, W. H., z. Chronol. geschiedenis. 34. — Chin.-Engl dictionary. 35. — Notices on Chinese grammar. 35. — English-Jap. and Jap.-Engl. vocabulary. 37. — Brieven, z. G. Happart. 39. — z. R. Baxter. 48.
Meier, Ernst, z. Het Hooglied. 21.
Meinsma, J. J., Herinnering aan Roorda. 2. — Supplement op het Jav. woordenboek, z. J. F. C. Gericke. 68. — z. Babad tanah Djawi. 70. — z. Proclamatie. 75. — z. Rapporten 80.
Mengeldichten uit het Sanskritisch. 33.
Mengkoe-Boewânâ V, Gondhowerdoyo. 71.
Menil, V. E., De Antara. 7. — z. Antara. 8.
Meursinge, A., z. As-Sojutius. 11. — Mal. leesboek. 55. — Handboek Moh. regt. 55.
Meijer, Ad. Bern., Ein Beitrag zu der Kenntniss d. Sprachen auf Mindanao, u. s. w. 89.
Micha. 27.
Michaelis, z. Genesis. 50.
Michielsen, L. J. J., z. Tijdschr. v. l.- l.- en volkenk. 3.
Millies, H. C., De litter. orientt. necessitudine. 2. — Over de oost. vert. v. Grotius, De veritate etc. 2. — z. Aardrijksk. en stat. woordenboek v. N. I. 41. — De Jav. bijbelvertaling. 66. — Opmerkingen over den Oud-Jav. dierenriem. 66. — z. B. F. Matthes. 85.
Mimazunzo, Japansche vroedkunde. 37.
Minchath Ereb, of dagelijksche gebeden. 27.
Miscellanies, Malayan, 40.
Moedjarad Hoessen, Raden, Sair enz. 55.
Moehamad Hoessen, Raden, Sair enz. 55.
Moehamad Moesa, Raden Hadji, z. K. F. Holle. 80. — Radja Soedibja. 81. — Soend. gedichten. 81. — Woelang-Krama. 81. — Gesch. v. Setja Nala. 81. — Ali Moehtar. 81. — Handl. voor de kultuur v. padi. 81. — Dongeng pientengen. 81. (2). — Pandji-woeloeng. 81. — z. Tjarita Abdoerahman. 81. — Vertellingen. 82.
Mohamad Oemar, Raden Hadji, Teelt v. zoetwatervisch. 74. — Wawatjan enz. 74.
Moll, W., z. Bijb. woordenboek. 17.
Moltzer, H. E., z. F. Max Müller. 2.
Montezinos, R., Verzameling v. zelfstand. naamw. 17. — Verzameling d. lees- en taalregels d. Hebr. taal. 19. — z. Orde der feestdagen. 27. — z. Rituaal. 28.
Montijn, K. W. M., De oorspronk. schrijfwijze v.

Kitab menarangkan enz. 53.
Kitâb Midras 53. (3).
Kitab njanjian akan enz. 53. (3).
Kitab njanjian dan soembahjang enz. 53.
Kitab oendang-oendang mendiriekan Iman Chatieb. 54.
Kitab oendang oendang mendirikan penghoeloe. 54.
Kitab pada menjataken enz. 54.
Kitâb peládjaran bahâsa Malâjoe. 54.
Kitab pembatja'an enz. 54.
Kitab pengadjaran basa Malajoe. 54.
Kitab Tochpah. 73.
Kitab tjonto soerat enz. 54.
Kitab tjonto soerat enz. 64.
Kitábo 'l-Oyun etc. z. Fragmenta histor. Arab. 9.
Kitab'sa malanunkai wat Moses. 54.
Klaagliederen. 54.
Klagt van Padmanie. 33.
Klinkert, H. C., Iets over Mal. schoolboeken. 42. — Supplement op het Mal.-Ned. woordenboek v. J. Pijnappel Gz., z. J. Pijnappel Gz. 44. — z. J. I. Doedes. 49. — Poedji poedjian kristen. 54. — Tjarita-nja Joesoep. 54. — Boekoe enz. 54. — Njanjian sekolo. 54. — Inilah hikajat nabi Allah Moesa. 54. — Katja mata. 54. — Korte inhoud van de Hikajat Langlang Boewana. 54. — Korte inhoud van de Hikajat Radja Boedak. 54. z. Mattheus. 55. — z. Pandja-Tandaran. 56. — z Spreekwoorden. 60. — z. De laatste strijd. 60. — z. N. Testament. 60. — z. Ned.-Jav. zakwoordenboekje. 68.
Kluppel, J. M., De Solor-eilanden. 83.
Koenen, H. J., Geschiedenis d. Joden. 14.
Kops, G. F. de Bruyn, Lijst v. boomen en planten enz. 43.
Kontji jang terhilang. 54.
Kookboek, Indisch, in het Mal. 54.
Kookboek, Indisch, in het Jav. 73.
Koopmans, R., De prophetarum scholis. 14.
Koorders, D., Over van der Tuuk, z. H. N. van der Tuuk. 67. — z. J. Rigg. 80. — z. Lukas. 81.
K(oetsveld), C. E. v(an), Talmud. legenden. 25.
Kohen, B., Birkat Kôhânîm. Philos. onderzoek. 25.
Kohen, U., Emûnath Omen. Verklaringen enz. 26.
Kol-Jaäkob. Orde der Hagada. 26.
Koran. 10. — z. Mahomed. 10.
Kreenen, E., z Nahum. 27.
Krehl, L., z. El-Bokhâri. 9. — z. Al-Makkari. 11.
Kronijk van Sambas en Soekadana. 54.
Kruijt, J., Jav. benamingen van ziekten. 68.
Kuenen, A., z. Libri. 10. — Histor.-krit. onderzoek n. de boeken d. O. Verbonds. 14. — De jongste onderzoekingen omtrent den Pentateuch. 14. — De vijf boeken van Mozes. 14. — z. J. P. N. Land. 18. — z. De Prediker. 28.
Lajang piripittan. 73.
Lalang Damar Woelan. 73.
Lambong Mangkorat. 54.
Land, J. P. N., z. Anecdota Syriaca. 5. — Joannes v. Ephesos. 5. — Een christen zendeling. 5. — Syrische bijdragen. 5. — Cureton's Syr. evangeliën. 5. — Nog iets over den naam Peschîttô. 5. — De Koran. 7. — Het verhaal van Datan enz. 14. — Nog iets over het verhaal van Datan enz. 14. — Hebr. grammatica. 18.
Landahor. Fragment enz. 54.
Landou, Is., Das Levitenhaus. 26.
Landou, M. J., Formuliergebeden. 26.
Lange, S. A. de, z. Proeven v. Alfoersche poëzy. 86.
Lauts, G., Levensschets van Cornets de Groot. 66.
Lee, A. van, z. A. A. Wolf. 30.
Leemans, C., z. Horapollo. 19. — Lettre à F. Salvolini. 90. — Mededeeling omtrent de jongste bijdrage tot verklaring van eenen papyrustekst. 90. — z. Aegyptische monumenten. 90.
Leerboekje, Holl. en Chin., 35.
Leerredenen, Favorlangsche, 39.
Leerstelling van de navolging. 54.
Leerwijze voor de exercitie met het kanon. 54.
Leesboek, Soendaneesch, 81.
Leeuw, J. de, Schôschannat Ja'akôb. Verklaringen enz. 26. — P'rî 'Ez Chajjîm. Novellen enz. 26. — Mischk'nôt ha-Rô'îm. Commentaar enz. 26. — Sefer Ahisjkenoth Itaroim. Het boek van de tenten der herders. 26. Nachalath Ya'akob. Aanteekeningen enz. 26.
Leeuw, L. de, Hebr. rudimenta. 19.
Legende, Bataksche, 64.
Legenden, Eenige Makass. en Boegin., 85.
Legge, James, z. De Keizer Tching Tih. 35.
Lehren, H., Sendschreiben. 26. — Drei Briefe aus Jerusalem. 26.
Lemans, J. L., z. Sichrôn Môschch. 29.
Lemans, M., Over de uitspraak v. h. Hebreeuwsch. 14. — Levensbeschrijving van Mozes Majemonides. 14. — Over het Hooglied. 15. — De geest d. Talmudische leer. 15. — z. Hebr.-Ned. Handwoordenboek. 17. — Allereerste gronden d. Hebr. taal. 19. — Rudimenta d. Hebr. taal. 19. — z. E. M. Calisch. 22. — z. A. Delaville. 22. — z. Gebeden voor het geheele jaar. 23. — Lied. 26. — Proeve van Talmud. wiskunde. 26. — Schîr. 26. — z. Sch'l. Pappenheim. 27.
Lenting, D., z. Mal.-Nederd. woordenboek. 44. — z. Gesch. v. Sultan Ibrahiin. 50.
Lessen voor den leerling. Jav. 73.
Leupe, P. A., Albert Ruyl. 42. — Herbert de Jager. 42. — z. J. Büchler. 49. — Wetboek v. Makassar en Boegie. 85.
Leven van Jezus. 54.
Levensbeschrijving van Mozes Mendelssohn. 15.
Levensschets van Sultan Ibrahiem. 55.
Lexicon geographicum. 10.
Lexicon Hebraicum et Chaldaicum. 17.
Libri Geneseos, Exodi et Levitici. 10.
Liederen, Eenige, van David enz. 26.
Liederen, Javaansche, 73.
Liefmans, A., Kôl N'hî. Lijkrede. 26.
Lierzang bij het graf v. Hamaker. 2.
Lion, Iz. J., z. G. Weil. 8.
Lion, J. L., z. Jedaja Happenini. 24.
Lipjes, J., z. Beschrijving der eklips. 71. — z. Raden Bambang enz. 75.
Lissa, J., z. Siddûr Sch'êrît Ja'âkob. 29.
Lissauer, D. A., z. Herzheimer. 18. — Hebr. spraakkunst. 19. — Hebreeuwsche nomenclator. 19. — De kunst om partes te leeren maken. 19.

Ismael, Hhikâjat Isma Jatiem. 52.
d'Israeli, I., Verdichtselen der rabbijnen. 25.
Israëls, A. H., Collectanea gynaecologica. 25.
Isserls, Mos., z. J. Karo. 25.
Italië, I., z. M. I. Landou. 26.
Iu-kino-li, of de twee nichten. 35.
Iye wawatjan tjarita Ibrahim. 80.
Iye wawatjan tjarita Noeroelkamar. 80.
Jaarboeken voor de Israël. in Ned. 14.
Jablonski, P. E., Opuscula. 89.
Jacob b. Mozes uit Lissa, De voorschriften betr. gebeden. 25.
Jagel, A., Heilzame leer. 25.
Jang tawan. 52.
Jansen, A. J. F., Woordenlijst v. talen d. resid. Menado. 80.
Janssen, L. J. F., z. J. L. Ewald. 5.
Jansz, P., Een nieuw vervolg op Gericke's Jav. woordenboek, z. J. F. C. Gericke. 68. — z. Nederl. Jav. zakwoordenboekje. 68. — Kleine Jav. spraakkunst. 69. — Verzameling van spreekwijzen enz. 69.
Jaqubii, Al-, Descriptio. 10. — Kitabo 'l-Boldan. 10.
Jehudith. 25.
Jellesma, J. E., Rarepen kasoekman enz. 73. — Tjarios awarni enz. 73.
Jesaia, 25. (2).
Jesaias. 25.
Joannes episc. Ephesi, Scripta hist., z. Anecdota Syriaca. 5.
Job. 25. (4).
Jobeidis loca, Pulchra, 25.
Johannes, in het Maleisch. 52.
Johannes, in het Tobasch. 64.
Jong, P. de, z. Catal. codd. orientt. Bibl. L. B. 1. — z. Catal. codd. orientt. Bibl. A. R. 1. — z. G. K. Niemann. 7. — z. Ad-Dhahabi. 9. — z. Fragmenta histor. Arab. 9. — z. Ibno-'l-Kaisarani. 10. — z. At-Tha'alibi. 11. — Het belang d. kennis d. Semit. talen. 14. — z. De Prediker. 28.
Jongeneel, J., Neue Entdeckungen auf d. Gebiete d. bibl. Textkritik. 14. — Proeven van oorspronk. strophenbouw. 14.
Josephus Gorionides. 25.
Juynboll, A. W. T., z. Al-Jaqubius. 10. — Een Atchin. vlag. 10. — Psalm 60 en 108. 14. — Etymol. mededeelingen. 42.
Juynboll, T. W. J., De hodierna conditione etc. 2. — De Hamakero. 2. — Letterk. bijdr 2. — De Weyerso. 2. — De codd. orientt. bibl. 2. — z. Orientalia. 2. — De praecipuis progressibus etc. 4. — z. Abu-'l-Mahâsin ibn Tagri Bardii. 8. — z. Chronicon Samaritanum. 9. — z. Lexicon geographicum. 10. — De Amoso. 14. — Comm. in historiam gentis Samarit. 30.
Ka Mooolelo Hawaii. 89.
Kabaktian kapada Allah. 52.
Kabus, Het boek van, 31.
Kadjadi-an langit dan Boemi. 52.
Kalidasa, Çakuntalâ. 33.
Kalîlah en Daminah. 52.
Kaloong-Melatdi dari toewan Indrikh. 52.
Kam, J., Verzameling van gebeden. 52.
Karavansera, De, 31.
Karlsburg, J. L., Streitschrift. 14.
Karo, J., Schulchân 'ârûch. Rituaalboeken. 25.
Kartawinata, Raden, z. Gesch. v. kap. Marion. 72. — z. William Okeley. 77. — Rekenk. voorstellen. 80.
Kasimirski, M., z. Koran. 10. — z. Mahomed. 10.
Kate, J. J. L. ten, Het boek Job. 25.
Kater, C., z. Mahomed. 10.
Kattendijke, W. J. C. Huyssen van, z. J. J. Hoffmann. 37.
Keil, K. F., Handb. d. inleiding in de Kanon. schriften. 14.
Keizer, De, Tching Tih. 35.
Kemink, H. H., De carmine Deborae. 14. — z. De schriften d. kl. Profeten. 28.
Kenteekenen, Over de, van katten. 73. — van paarden. 73. — van perkoetoet. 73.
Kern, H., z. F. Max Müller. 2. — Over het woord Zarathustra. 31. — Ind. theorieën over de standenverdeeling. 31. — z. The Aryabhatîya. 31. — z. Çankara âkârya. 32. — z. Kalidasa. 33. — Het aandeel van Indië enz. 33. — Over tijdstippen d. Ind. geschiedenis. 33. — Over de jaartelling d. zuidel. buddhisten. 33. — Beoord. van Trumpf, Grammar. 34. — Beoord. van Childers, Dictionary. 34. — De naamsoorsprong v. Java. 66. — z. De Wajangverhalen. 77. — z. Ardjuna-Wiwaha. 78. — z. Bharata-Yuddha. 78. — z. Oudjav. eedformulieren. 78. — Inhoudsopgave v. 't Mahâbbârata. 78. — z. Verslag. 79. — z. R. van Eck. 82. — Korte opmerk. over Balineesch. 82.
Kessel, von, Woordenlijst van de dialekten d. Westkust v. Borneo. 81.
Keuchenius, L. W. C., z. Tijdschr. v. t.-, l.- en volkenk. 3.
Keyzer, M., De leerstellingen van de Mohammed. godsdienst. 7. — z. G. Weil. 11.
Keyzer, S., Handboek v. h. Mohammed. regt. 7. — Het Mohammed. strafregt. 7. — z. Abou Chodjâ. 8. — z. Koran. 10. — z. Mawerdi. 11. — De tutela sec. jus talmudicum. 14. — z. Palestina. 16. — z. Benjamin van Tudela. 20. — De waarheid omtrent het woord »Hoelajat". 45. — Spiegel. 53. — z. Tjermin segala enz. 61. — De Jav. handschriften te London. 66. — z. Radhen Mas Ario enz. 70. — z. J. de Blaauw. 71. — De twee eerste Soera's enz. 73. — z. Kitab Toehpah. 73. — z. Verzameling v. spreekwoorden. 77. — z. C. F. Winter Sr. 77.
Kinath Schalom Weemeth. Eifer der Wahrheit. 25.
Kitab A. B. C. 53.
Kitab akan di batja anak-anak. 53.
Kitab akan mengadjar enz. 53.
Kitab bebrapa masmoer tahlil indjil. 53. (2).
Kitab elmoe hitoengan. 80.
Kitab goena pada segala enz. 53.
Kitab hedja dan batja. 53.
Kitab ilmoe itoengan. 53. (2).
Kitab Indjil. Dikarang koe Loekas, z. Lukas. 73.
Kitab indjil jang soetji. 53.
Kitab jang terseboet sohbat orang berdosa. 53. (3).
Kitab Malajoe enz. 53.
Kitab Malajuw akan mengadjar enz. 53. (2).

Heijmering, G., z. Akan gombâla jang bâjik. 47. — Anagurah enz. 47. — Angkaw' ini siapa? 51. — z. W. v. Oosterwijk Hulshoff. 52. — z. J. A. Uilkens. 62. — z. S. E. Wieling. 63. — Bijdrage tot de kennis d. taal d. Z. W. eilanden. 88.
Heynen, F., Blikken op Indië. 33.
Hi Kanta. 82.
Hikajat amin. 51.
Hikajat bibi sabaryah. 51.
Hikajat deri pada perdjandjian enz. 51.
Hikajat Maha Radja Bispoe Radja. 51.
Hikajat seriboe soewatoe enz. 51.
Hikajet deri dihoeloe kala. 51.
Hikajet terpileh deri pada kitab Allah. 51.
Historia Chalifatus Al-Motacimi. 9.
Historia Jemanae. 9.
Historia Kalifatus Al-Walidi 10.
Historia Khalifatus Omari II. 10.
Hoa Tsien ki, of: Gesch. v. h. gebloemde briefpapier. 34.
Hoe de maan zich in tweeën verdeelde. 51.
Hoefen, C. van, Doea kali 52 tjeritaän enz. 52. — Surat serita bara surat enz. 52. — Surat serita akan anak enz 52. — Soerat tjeritera jang banjak enz. 52.
Hoek, L. van, z. J. J. Bellerman. 12.
Hoekstra Bz., S., De Jobeide. 14. — z. Hooglied. 24.
Hoëvell, W. R. van, z. Tijdschr. v. N. I. 3. — z. Chronol. geschiedenis. 34. — z. G. Happart. 39. — Geschiedk. overzigt d. beoef. v. kunsten en wetenschappen. 40. — De Mal. bijbelvertaling. 41. — Bijdrage tot de gesch. d. Mal. bijbelvertaling. 41. — z. Abdullah bin Mohamed el Mazrie. 47. — z. Sjair Bidasari. 59. — z. Sjech Djilal Eddin. 59.
Hoezoo, W., z. Achiring Djaman. 69. — Rantjaganing tjariosipoen. 73. — Niki pitoetoer enz. 73. — Bijdrage tot de bijb. legenden. 73. — z. Spreekwoorden. 76.
Hoffmann, J. J., Iets over een Chin almanak. 34. — De Chin. pelgrim Hioeën ts'âng. 34. — Mededeeling aang. de Chin. drukletters. 35. — z. Inlandsche namen enz. 35. — z. De groote studie. 36. — z. Bibliotheca Japonica. 36. — z. Catalogus libr. Japon. 36. — z. J. H. Donker Curtius. 37. — De trappen der vergelijking enz. 37. — Physiologie d. Jap. hulpwerkwoorden. 37. — Het kursiefschrift Firagana. 37. — Shopping-dialogues. 37. — Japansche spraakleer. 37. — Japanese grammar. 37 — Opmerkingen over de taal van Lioe-Kioe. 37. — z. De Jap. traktaten. 39.
Hofmeyr JHzn., J. H., z. Klagt v. Padmanie. 33.
Hogendorp, W. van, Verzameling v. Timorsche woorden. 83.
Hollander, J. J. de, Handleiding tot de kennis d. Mal. taal- en letterk. 12. — Iets over Mal. poëzy. 42. — Coup d'oeil s. la poesie Malaie. 42. — De Mal. proza-literatuur. 42. — Handl. tot het Mal. letterschrift. 45. — Handl. tot de Mal. taal. 45. — z. Abdullah bin Mohamed el Mazrie. 47. — z. Gesch. v. Djawhar Manikam. 50. — z. Hikajat Bispoe Radja. 51. — Westersche fabelen. 52. — z. Reis van Abd-Allah. 58. — z. Sjair Bidasari. 59. — z. Sjair Ken Tamboehan. 59. — z. Sjech Djilal Eddin. 59. — Handl. tot de Jav. taal- en letterk. 66. — Iets over Javaansch. 66. — z. Manik-Mâjâ. 74. — z. Jav.-Moh. overleveringen. 74.
Holle, K. F., Mal. lettertafel. 45. — Jav. lettertafel. 69. — z. Vriend. 77. — Soend. modellen v. brieven. 79. — Kitab tjatjarakan Soenda. 79. — Soend. lettertafel. 79. — Soend. schrijfvoorbeelden. 79. — Berigt omtrent lontar-handschriften. 79. — Taalk. opmerk. over Soend. machtspreuken. 79. — Het schrijven van Soendasch. 79. — Soend. spelboekje. 79. — Verhandeling over vischteelt. 80. — Over uitzaaijing v. padi. 80. — z. Iye wawatjan tjarita Ibrahim. 80. — z. Iye wawatjan tjarita Noeroelkamar. 80. — Eenige opmerkingen, z. P. J. Veth. 80. — Nog een woord, z. P. J. Veth. 80. — z. Proeve van Soend. poëzy. 81. — z. Soend. raadsels. 81. — z. Soend. spreekwoorden. 81. (2). — z. Tjaritana Ibrahim. 82. — z. Wawatjan Si Miskin. 82.
Homan, J. D., Bijdrage tot de kennis v. h. Batav. Maleisch. 45. — Handl. tot de kennis van 't Bat. Maleisch. 45. — Opstellen tot vert. in het Javaansch. 69.
Hooglied, Het, 24. (2).
Hoogvliet, M., z. Loci. 10.
Hooykaas, J., De wijsheid onder de Hebreeën. 14.
Horapollinis Niloi Hieroglyphica. 89.
Huet, Cd. Busken Huet, z. De Prediker. 28.
Hulshoff, W. van Oosterwijk, Hhikâjet 'âkan Jusof. 52.
Hulst Lz., J. van, z. C. A. Wahl. 17.
Hupe, Over de godsdienst enz. d. Dajakkers. 84.
Hurwitz, H., Hebreeuwsche vertellingen. 24.
Ibn-Adhari, Histoire de l'Afrique etc. 10.
Ibn-Badroun, Commentaire histor. etc. 10.
Ibn-Balam, R., Jehuda. Abhandlung über die poet. Accente etc 24.
Ibn-Callicanis Vitae 10.
Ibn Doreid, z. W. Bilderdijk. 9.
Ibn-el-Athiri, Chronicon. 10.
Ibn-Haukal. Abu 'l-Kâsin. Viae et regna, z. Bibliotheca geogr. Arab. 9.
Ibn-Jubair, Travels. 10.
Ibn-Khacan, Loci de Ibn-Zeidouno. 10.
Ibn Maskowaih, Tadjâribo 'l-Omami, z. Fragmenta histor. Arab. 9.
Ibno-'l-Kaisarani, Homonyma. 10.
Iets betreff. de Pasemah-landen. 65.
Ilmoe, Bab, njawah. 52.
Ilmoe boemi, 52.
Ilmu hitongan. 52.
Imam, Toewankoe, Memorie aang. de komst d. Hollanders enz. 52.
Index locorum etc. z. T. Roorda. 19.
Indjil anoe kaso eratkeun koe Mattheus, z. Mattheus. 81.
Indra Poetra. 52.
Ini ada satoe ingetan dari Toehan Allah enz. 52.
Ini kitab pada mënjatakën enz. 52. (2).
Instructie, Soendasche. 80.
Instructie voor de inl. hoofden, in het Makass. 85.
Inwijding der Synagoge te Uithoorn. 25.
Iperen, J. van, z. Sadjara Rådjå Djåwå. 75.
Iskander, W., Barita na marragam enz. 52. — Siboeloes-boeloes. 52. — z. N. Anslijn Nz. 63. — z. J. R. P. F. Gonggrijp. 64. — z. W. C. Thurn. 63.

Gezegden van den profeet Mozes. 72.
Ghatakarparam. 32.
Ghazzali, Zedeleer. 80.
Glossaire des mots Esp. et Port. dérivés de l'Arabe. 8.
God, natuur en eeredienst enz. 32.
Goedkoop, J. F., Perladjarannja enz. 50.
Goegoetoe no nomata, De, 86.
Goeje, M. J. de, z. Catal. codd. orientt. 1. — Mémoires d'histoire et de géogr. orient. 6. — De belangrijkheid van de beoef. d. Arab. taal- en letterk. 6. — z. Al-Beládsori. 9. — z. Bibliotheca geogr. Arab. 9. — z. Edrisî. 9. — z. Fragmenta histor. Arab. 9. — z. Historia Khalifatus etc. 10. — z. Al-Jaqubius. 10. — Iets over Phoenicië. 30. — Over de namen Phoenicië en Kanaän. 30. — z. H. Kern. 33.
Goeje, P. de, Praecepta Corani 6.
Gondhowerdoyo, z. Mëngkoe-Boewånå. V. 74.
Gonggrijp, J. R. P. F., Een woord over het opstel van Klinkert enz., z. H. C. Klinkert. 42. — Bagejbagej tjeritera. 50. — Hikajat segala binatang. 50. — Ilmoe hitoengan. 50. — Bagej-bagej hikajet. 50. — Kitab pengadjaran akan enz. 50.(2). — Kitab pengadjaran boenjinja. 50. — Saratoes tjeritera. 50. — z. W. Iskander. 52. — z. Lokhman. 55. — z. Is. Prins. 57. — Barita na managam. 64.
Gordijn, z. Sadjara Rådjå Djåwå. 75.
Gorni, J., z. Abraham Bedarschi. 20.
Goudsmit Az., L., z. De Echo. 13. — Israël. Galerij. 13. — z. M. ben Sal. Halevi. 24.
Graafland, N., Het criterium voor geschriften d. Mal. taal, z. H. C. Klinkert. 42. — Kitab batja akan manusaija, enz. 51. — Inilah ilmu hitongan. 51. — Pengadjaran akan agama mesehij. 51. — Inilah penghentaran akan enz. 51. — Inilah ilmu bumi. 51. — Kitab batja akan segala enz. 51. — Inilah kitab batja akan enz. 51. — Bahuwa inilah kitab. 51. — Patatauwan katare tare ne kokih. 51. — Patatauwan kamarua ne kokih. 51. — Bahuwa inilah sulling ja itu. 51. — Inilah kitab hodja enz. 51. — Fragment einer beschrijving van de Minahassa. 87. — De Tjahaja Sijang. 87.
Grashuis, G. J., z. S. Coolsma. 79. — Over de spelling enz. 79. — De Soendan. tolk. 79. — Over de verbale vormen in het Soend. 79. — z. Ghazzali. 80. — z. Soend. leesboek. 81. — z. Lukas 81. — Waan en dunk, z. Lukas. 81. — Dienstijver, z. Lukas. 81. — z. Mattheus. 81.
Grashuis, J. T., z. Indisch tijdschrift. 41.
Grave, M. Salverda de, z. Az-Zamaksarius. 11.
Greef, J. H. de, Handl. tot de studie d. Hebr. taal. 18.
Greve, E. J., De nexu etc. 2. — z. Jesaja. 25. — z. Micha. 27.
Groeneveldt, W. P., z. Manual of Chin. running-handwriting. 35.
Groenewoud, J C. Swyghuisen, De adhibenda etc. 2. — De aetate etc. 2. — Grammatica Aramaea. 4. — Specimina e versione Syriaca Peschito. 5. — De Corano. 6. — Grammatica Hebraica. 18.
Groenewoud, J. J., z. Lexicon Hebr. et Chald. 17.
Gronden, Allereerste, d. Hebr. taal. 18.
Gronden, Eerste, d. Hebr. taal. 18.
Groneman, S. A. J. de Ruever, z. A. Tholuck. 17.
Groots, A. D. Cornets de, Jav. spraakkunst. 68. (2).
Grijs, C. F. M. de, z. Geregtel. geneeskunde. 31.
Haafner, J., z. Proeve van Ind. dichtkunde. 33.
Habib Risk Allah Effendi, De distel enz. 9.
Hadirae, Al-, Diwanus. 9.
Haftaroth, De, 24.
Hagadah. 24 (2).
Hageman Jcz., J., Het Aardrijksk. en stat. woordenboek v. N. I., z. Aardrijksk. en stat. woordenboek v. N. I. 41.
Halbertsma, J. H., Shákya Sinha. 32.
Halevi, M. ben Sal., Lotgevallen d. joden. 24.
Hall, Newman, Marilah kapada toehan Jezus! 51.
Hamaker, H. A., De Gr. Latinisque historicis. 2. — Specimen cat. codd. orientt. 2. — De Jonesio. 2. — De religione Mohammedica etc. 6. — Réflexions critiques etc. 6. — z. Auctoris incerti Liber. 8. — z. Takyoddinus. 11. — z. Samaritaansche brief. 30. — Diatribe de monumentis Punicis. 30. — Lettre à Mr. Raoul-Rochette. 31. — Miscellanea Phoenicia. 31. — Akadem. voorlezingen. 32. — Over de Sakontala. 32.
Hamburger, B. J., z. Job. 25. — z. M. I. Landou. 26.
Handboek tot de berekening v. goede en kwade dagen. 72.
Handboekje, Maleisch, z. W. van Rees. 44.
Handleiding tot de Holl. taal. 51.
Handleiding, Bijbelsche, 24.
Handschriften, De Jav., in de Bibl. v. h. Bijbelgenootschap. 66.
Handwoordenboek, Hebr.-Nederl., 17.
Hangling Darmo. 72.
Happart, G., Woordboek d. Favorlangsche taal. 39.
Happenini Jedaja, Proeven over de wereld. 24.
Hardeland, A., z. Bijbel. 83. — Dajaksch spel- en leesboekje. 84. — Duä tamparae sombajang. 84. — Pirä-pirä njanjian akantara hatalla. 84. — Grammatik d. Dajakschen Sprache. 84. — Dajaksch-Dtsches Wörterbuch. 84.
Hartman, A. F., z. Dschami. 31.
Heerdt, C. van, Eerste gronden der Mal. taal. 45.
Heigmans, S. E., Safa achat. 17. — z. Hebr. en Nederd. woordenboekje. 18. — Vervoegings-tafels d. Hebr. werkwoorden. 18. — z. Brît Jizchâk. 21. — Orach Misor. Hebr. leesboek. 24. — Uittreksel uit de gebeden. 24. — Ben Hê Hê. Twee dichtstukjes. 24. — z. Het boek Jehudith. 25.
Heldendicht, Boegineesch, op den Bonischen veldtogt. 85.
Heldendicht, Boegineesch, op Daeng Kalaboe. 85.
Hemelvaart, De, van Jesaia. 11.
Hempoe Sedah, Brått-Joedå. 72 (2). — 73.
Hengel, W. A. van, De gramm. litt. sacr. interpretatione. 13.
Henny, G. T., z. Beschrijving d. koffij- en suikercultuur. 48.
Hermann, K. T., z. Mattheus. 86. — z. Pengadjaran agame Meschhy. 86. — z. Teturu woh leos enz. 87.
Hertzveld, Estella, Het gebed. 24.
Herwerden, C. H. van, De libro Josuae. 13. — z. H. Muntinghe. 15.
Herwerden, J. D. van, z. Beschrijving d. koffij- en suikercultuur. 48.
Herzheimer, Handl. tot de kennis d. Hebr. taal. 18.

drier. 9. — Historia Abbadidarum. 9. — z. Edrîsî. 9. — z. Ibn-Adhari. 10. — z. Ibn-Badroun. 10. — z. Al-Makkari. 11. — z. Ouvrages Arabes. 11.
Dschami, Medschnoun und Leila. 31.
Dugat, G., z. Al-Makkari. 11.
Duizend en één nacht. 9.
Duizend en één nacht. Jav. 71.
Dünner, J. H., Die Theorien ueber Wesen u. s. w. d. Tosephtha. 13. — z. Abraham Bedarschi. 20.
Echo, De, van Israël. 13.
Eck, R. van, Handl. Balin. taal. 82. — z. Balin. spreekwoorden. 82.
Edrehi, Moses, Over de Sambation. 22.
Edrîsî, Description de l'Afrique etc. 9.
Eedformulieren, Oudjav., 78.
Egeling, L. J., Babrapa perkara enz. 49.
Eisenlohr, A., De papyrus Harris. 89.
Eischen, Onze, z. N. Graafland. 87.
Ekris, A. van, Ilmu bumie. 49. — Woordenlijst v. dialecten d. Ambonsche eilanden. 88.
Elegia Davidis in Saulum et Jonathanem. 22.
Elmoe patenoengan enz. 50.
Elout, C. P. J., Mal.-Nederd.-Fransch woordenboek. 43. — Holl.-Mal. woordenboek. 43. — z. W. Marsden. 45. (2).
Elte, Ph., z. J. Waterman. 18.
Em la-Mikra. Regelen voor de punctuatie. 18.
Embden, J. B. van, De togt naar België. 23.
Emde, J., z. Brief van Paulus. 71.
E(mden), Dr. van, z. H. Somerhausen. 29.
Emden, R., z. Inwijding. 25.
Engelmann, W. H., z. Glossaire. 8. — z. Al-Hadira. 9. — z. Mawerdi. 11. — z. De Jav. handschriften. 66. — Aantt. over Soend. taal- en letterk. 79. — z. De otter en de krab. 81.
Ewald, J. L., De Assyrische en Babylon. ontdekkingen. 5.
Exodus, in het Tobasch. 63.
Extempore bij het overlijden van J. D. Meyer. 23.
Eijbergen, H. C., Woordenlijst van de taal der Aroe- en Kei-eilanden. 88.
Eyk, P. van, Lijst v. drukfouten enz. 13.
Eyk, W. B. J. van, De Hebreeuwsche leerstoel te Deventer. 13.
Fabelen, Vertaling van 57, 72.
Fabelen, To oe oenseasche, 87.
Familie, De, Daing Mabella. 50.
Festcyclus nach Deutschem Ritus. 23.
Filet, G. J., De inlandsche plantennamen. 67.
Fischer, J. F. van Overmeer, Bijdrage tot de kennis v. h. Jap. rijk. 37.
Fkin Shen, z. De Keizer Tching Tih. 35.
Fleischer, H. L., z. Abu-'l-Mahásin ibn Tagri Bardii. 8.
Fleming, J., Naamlijst van Ind. planten. 32.
Fockens, H. F. T., Bedenkingen over Exodus XX, 5 en 6. 13. — Het boek Job. 13. — De Jobeïde. 13. — z. Bijbel. 22. — Bijbel-studie over Bileam. 23. — z. Jobeidis loca. 25. — z. Job. 25.
Fragmenta historicorum Arabicorum. 9.
Fraissinet, F. E., z. Sjair Bidasari. 59.
Fraissinet, J. C., z. Hikajat Bispoe Radja. 51.
Friederich, R., z. Cat. codd. mss. Arab. 6. — Catal. codd. mss. Arab. 6. — Waarom heet de duif Mârâpati? 45. — Over het schrift d. Maleijers. 45. — z. Sjair Bidasari. 59. — z. Ardjoena Wiwaha. 78. — z. Boma-Kawja. 78. — z. Mani Batangan. 78. — z. Wretta Santjaja. 79. — z. De Oesana Bali. 82.
Friedländer, D., z. Gebeden voor het geheele jaar. 23.
Friedrichsfeld, D., Levensbeschrijving van N. H. Wessely. 13. — Gedicht. 23.
Frijlink, H., z. Duizend en één nacht. 9.
Gaal, J. J. B., z. Lexicon geographicum. 10. — z. P. J. Veth. 20. — z. Adji-Såkå. 69. — z. Gesch. v. Baron Sakhender. 72.
Galerij, Israëlitische, 13.
Gebed des Heeren. 1.
Gebeden (voor verschill. gelegenheden). 23.
Gebedenboek voor het geheele jaar. 23.
Gebedenboek, Volledig dagelijksch, 24.
Gebedenboekje, Dagelijksch, 24.
Geboden, De tien, enz. 84.
Gedachten over Ezechiël XX. 25. 13.
Geer, B. J. Lintelo de, De Cantico Mosis. 13. — z. De schriften d. kl. Profeten. 28.
Geissler, J. G., z. Gezangen in de Mafoorsche taal. 89.
Gelaatkunde, Over, 72.
Gelder, J. J. de, Rudimenta d. Arab. taal. 8.
Geneeskunde, Geregtelijke, 34.
Genesis, in het Maleisch. 50.
Genesis, in het Tobasch. 64.
Genesis, in het Boegineesch. 85.
Gericke, A., Pengadjaran agama mesehhij. 50.
Gericke, J. F. C., Nota omtrent de oprichting van een instituut. 40. — Jav.-Nederd. woordenboek. 68. — Jav. spel- en leesboekje. 68. — Jav. tabellen. 68. — Eerste gronden d. Jav. taal. 68. — Schoolboekje ten behoeve d. Jav. jeugd. 68. — z. A. D. Cornets de Groot. 68. (2). — z. Bijbel. 71. — Leerboek voor de Javanen. 72. — Bijbelsche verhalen. 72. — z. Marcus. 74. — z. Psalmen. 75. — z. Het N. Testament. 76. — z. Wiwåhå. 78.
Gersen, G. J., z. Oendang-oendang. 65.
Geschiedenis van Baron Sakhender. 72.
Geschiedenis van Boma. 50.
Geschiedenis, De, van Damarwoelan. 72.
Geschiedenis van Djawhar Manikam. 50.
Geschiedenis van een armen drommel. 50.
Geschiedenis v. Joseph. 50.
Geschiedenis van kap. Marion. 72.
Geschiedenis der Pandawa's. 50.
Geschiedenis d. oude profeten. 50. (2.)
Geschiedenis van Scheikh Salèh. 50.
Geschiedenis van Sultan Ibrahim. Mal. 50.
Geschiedenis van Sultan Ibrahim. Jav. 72.
Geschiedenis der al-Quadri's. 50.
Geschiedenis v. h. vorstenhuis v. Madoera. 72.
Geschiedenis, Chronologische, v. Batavia. 34.
Geslachtsregister in de taal v. Bolaäng-Mongondou. 86.
Gesprek tusschen twee Javanen. 72.
Gesprekken in het Alfoersch enz. 86.
Gesprekken, Javaansche, 72.
Gewigt d. Hebreeuwsche letterkunde. 13.
Gezang bij het 13e openb. examen enz. 24.
Gezangen en gebeden. 24.
Gezangen in de Mafoorsche taal. 89.
Gezangen, Vier Hebreeuwsche, 24.

Bruinier, J. P. H., Over den roem der Hebreeuwen. 12.
Bruining, Alb., Bijdrage tot de kennis van den Vedânta. 32. — z. Çankara âkârya. 32.
Brumund, J. G. F., De Mal. Christenen hebben geenen Bijbel. 41. — Alfoersche legenden. 86. — Proeve over de Aroe-taal. 88.
Bruyn, R. le, Pengadjaran akan menoendjoek enz. 49. — z. J. F. Martinet. 55. — z. Pengadjaran akan perboeatan enz. 57. — z. Verzameling van liederen. 62. — z. H. Wester. 63. (2).
Büchler, J., Scheepstermen. 49.
Bunjan, J., Perdjalanan sa-awrang mesehhij enz. 49.
Burger Jr., D., z. J. J. de Gelder. 8. — Hebr. rudimenta. 18.
Bijbel. 22. (2).
Bijbel, in het Maleisch. 49. (2).
Bijbel, in het Javaansch. 71.
Bijbel, in het Dajaksch. 83.
Bijdrage t. de kennis v. h. Maleisch d. Minahassa. 87.
Bijdragen, Godgeleerde, 1.
Bijdragen tot de beoef. en gesch. d. godgel. wet. z. Godgel. bijdr. 1.
Bijdragen tot de taal-, land- en volkenk. v. N. I. 1.
Bijdragen t. bevord. v. kennis onder de Israël. 12.
Bijdragen, Joodsche letterkundige, 12.
Bijzonderheid, Letterkundige, z. G. Happart. 39.
Calendrier, Le, de Cordoue. 9.
Calisch, E. M., De voorzienigheid. 22.
Calisch, J. M., z. A. Delaville. 22.
Çankara âkârya's Commentaar op den Vedânta. 32.
Cardozo Jr., J. L., Hebr. spel- en leesboekje. 18. — z. Gebeden voor de Vastendagen. 23. — z. Kol-Jaäkob. 26.
Carillon, A. C., z. A. Belais. 20. Zalige hoop op de toekomst. 22. — Gezangen. 22.
Carlier, A. B., Verhaal van Raki Bandang. 71.
Catalog, Ausf. bibliogr., Hebr. u. Jüd. Bücher. 12.
Catalog, (Auctions-,) v. Hebr. u. Jüd. Büchern. 12.
Catalogue de la collection de Is. da Costa. 12.
Catalogue de types Egyptiens hiérat. 89.
Catalogus cent. libror. Bibl. Upsalensis. 1.
Catalogus codd. orientt. Bibl. Lugd. Bat. 1.
Catalogus codd. orientt. Bibl. Acad. Regiae scient. 1.
Catalogus codd. Arabic. in Bibl. Soc. Art., Batayiae. 6. (2).
Catalogus codicum Hebr. Bibl. Acad. L. Bat. 12.
Catalogus van Chin. matrijzen. 34.
Catalogus librorum Japon. 36.
Catalogus d. Mal., Jav. en Kawi-handschr. 40.
Chabas, F., Sur l'étude de la langue Egyptienne. 89. — s. Aeg. Hierat. papyrus. 90.
Chânukkat ha-Bajit l'Dâvid. Gebed. 22.
Chajjim Melammed, z. Psalmen. 28.
Chiarini, C., Over de Profetiën v. Ezechiël. 13.
Chrestomathie, Boegineesche, 85.
Chrestomathie, Makassaarsche, 84.
Chronicon Samaritanum. 9.
Chukkê ha-Elôhîm. De 613 geboden. 22.
Chijs, J. A. van der, z. Tijdschr. v. t.- l.- en volkenk. 3. — Brief aan de Kon. Akad. v. Wetensch. 40.
Clarisse, J., Over Mozes. 13.
Clarisse, T. A., z. Psalmi. 28.
Clercq, F. S. A. de, z. Raadsels. 75. — Bijdrage over het Maleisch v. Timor. 83.
Cohen, I. J., Hulde aan J. A. Uilkens. 22. — Rigschat Lêb'lbrî. Uitbeezeming. 22.
Cohen, M. M., Geloofsbelijdenis v. Israëlieten. 22.
Cohen Jr., M. M., z. Maimonides. 27.
Cohen, S., Massâ Batavi. Hulde aan Holland. 22.
Cohen, S. J., Gronden des geloofs. 22.
Cohen, L. Ali, z. Bijdragen. 12. — De dichter v. het boek Job. 13.
Congres van orientalisten. 1.
Compendium d. Jav. wetten. 71.
Coolsma, S., Handl. bij de beoef. d. Soend taal. 79.
Coquerel, A. L. C., Lettre à C. Coquerel. 89.
Cost, W., Over de woordjes من, عن, מן, ב, ἀπό, *a*, *ab* 18. — Over den regel: Antiphrasis. 18.
Crawfurd, J., De Indische Archipel. 40.
Danoe Koesoemah, Raden Rangga, Radja Darma. 80. — Tjarios Si Miskin. 80.
Darî hal djinis-djinis enz. 49.
Darmo-Wasito, Zedeleer. 71.
Dâtoe-Moêseng. 84.
Dava-Danda. 78.
Delaville, A., Elon Mutzof, bev. eene verzameling v. Hebr. geschriften. 22. — Schîrîm. Gezangen. 22. — Gedichten. 22. — Chânukkâ. De oorsprong der inwijding enz. 22. — z. A. C. Carillon. 22. — z. Estella Hertzveld. 24.
Demang Brata Widjaja, Raden, Bidajatoessalik. 80.
Dereser, Anton, z. Het boek Ruth. 29.
Deutsch, Em., De Talmud. 13.
Dhahabi, Ad-, Al-Moschtabih. 9.
Dibbits, L., De Hebraica poesi. 13.
Dissel, J. A. van, z. Holl.-Mal. woordenboekje. 44.
Dja Sian, Boekoe etongan enz. 63.
Djaja Miskin. 80.
Djatmika, Beschr. d. tentoonstelling. 71.
Djoerse basa, De, Batawi. 43.
Dochter-soldaat, De, 34.
Doea kali 52 tjeritaan enz. 49.
Doedes, J. I., Leer der zaligheid. 49. — Gesch. uit de evangeliën. 71.
Domis, H. J., z. Voorspellingen. 77.
Domis, H. F. de Senerpont, Holl.-Jav. woordenboekje. 67.
Dongeng, Soendasche, 80.
Donker Curtius, J. H., Japansche spraakkunst. 37.
Donselaar, W. M., Aantt. over Savoe. 83. — Lijstje van Rottin. woorden. 83. — Portug. woorden in het Koepangsch Maleisch. 83. — z. Dâtoe-Moêseng. 84. — Aantt. over de Makass. letterkunde. 84. — Godsd. literatuur d. Makassaren. 84. — z. De tien geboden. 84.
Doorenbos, W., Handleiding gesch. letterk. 1.
Doren, J. B. J. van, Noodzak. handboek enz. 43.
Dozy, R. P. A., z. Catal. codd. orientt. Bibl. L. B. 1. — Oosterlingen. 1. — Bijdrage tot de kennis der Arabieren. 6. — Notices s. qq. mss. Arabes. 6. — Recherches s. l'histoire et la litt. de l'Espagne. 6. — Histoire d. Musulmans d'Espagne. 6. — Het Islamisme. 6. — De causis cur Mohammedanorum cultura, etc. 6. — Lettre à M. Fleischer. 6. — Dictionnaire d. noms des vêtemens chez les Arabes. 8. — z. Glossaire. 8. — z. Abdo'l-Wahid al-Marrékoshi. 8. — z. Calen-

Bahoewa inilah kitab permoela-an enz. 48.
Bahwa ini kitab pada menjataken enz. 48.
Bahwa ini tjrita binatang enz. 48.
Bär, J. J., Kitab sombahjang mesehhy. 48.
Barang hhikajet deri dalam enz. 48.
Barang hikajat terlebeh goena deri dalam Elkitab, enz. 48.
Barang hikajet terpil·h deri pada kitab Allah, enz. 48.
Barang pengadjaran dan pertanjaan akan Elkitab. 48.
Barang pertanjaan, deri dalam Indjil Mattheus. 48.
Bastiaan, R. F., Verhaal van Pak Bandjir. 70.
Batikken, Over het, 70.
Baxter, R., Pertentian orang Koedoes. 48.
Bedarschi, Abraham, Chotam Tochnith. Hebr. Synonymik. 20.
Beládsori, Al-, Liber expugnationis regionum. 9.
Belais, A., Ode. 20.
Belinfante, M., z. S. J. Cohen. 22. -- z. Parabelen. 27.
Bellerman, J. J., Handboek d. bijb. litteratuur. 12.
Ben Gorni. Hebr. lettervruchten. 20.
Ben Machir, z. Minchath Ereb. 27.
Benjamin van Tudela, Reize. 20.
Beoefening van het Sanskrit in Hindostan. 31.
Berachot met Bartenura. 20.
Berenstein, S., Neêrlands bededag. 20.
Berg, J. Z. van den, z. Boekoe parintah enz. 49.
Berg, L. W. C. van den, De contractu »do ut des". 6. — Over het contract Al-Bai. 6. — De beginselen v. h. Mohammed. recht. 6. — Catal. codd. mss. Arab. 6.
Bergsma, Th. P., De Zoroastris placitis. 31.
Berigt en proeve van Jav. drukletters. 66.
Berlijn, A., z. Vier Hebr. gezangen. 24.
Bernstein, G. H., Nachträge z. Arab. Chrestomathie. 9.
Berr, Michel, Over de Hebr. taal. 12.
Beschrijving van de koffij- en suikercultuur. 48.
Beschrijving der zon- en maaneklips. 71.
Beschrijving v. Nederl.-Indië. 70.
Beschrijving, Beknopte, van Nederl. O. Indië. 71.
Beteekenis, De, van sommige droomen. 71.
Beweging, De wet. en godsd., in Voor-Indië. 32.
Bey Merto Atmodjo, Mas, Elf verhalen. 71.
Bhavabhoeti, Malati en Madhava. 32.
Bharata-Yuddha. 78.
Biblia, Malaice. 48.
Bibliotheca geographorum Arab. 9.
Bibliotheca Japonica. 36.
Bibliotheek van theol. letterk. z. Godgel. bijdr. 1.
Bierhaus, J. G. G., Kitab pada menjatakan enz. 48. — Indjil-kabar itoe jang kasih soeka hati, enz. 48. — Tjeritera hikajat. 48. — z. Marcus. 55.
Bikkûrê Chînnûch. Verzameling van stukken enz. 21.
Bikkûrê Tô'elet. Verzameling van gedichten. 21.
Bilderdijk, W., Ibn Doreid. 9. — Spreuken v. Muslih Eddin Sadi. 31.
Birkat Ahârôn. Gebeden enz. 21.
Blaauw, J. de, Overzigt van Kitab Toehpah. 71.
Bladwijzer van de aanhalingen uit Jav. leesboeken, enz., z. T. Roorda. 69.
Bleeker, P., z. Tijdschr. v. t.-, l.- en volkenk. 3. — Geschiedenis v. h. Batav. Genootschap. 40.
Blokzijl, A. H. G., z. Dava-Danda. 78.
Bocharie. Bahwa ini Kitab Tadjoe's Salatin enz. 48. — Tadjoe Salatin, of de kroon aller koningen. 48.
Boeboekanning kawroeh hietoeng. 71.
Bock saier oetawa terseboet pantoen, enz. 48.
Boek, Het, van Noach. 21.
Boeken, De vijf, Mozes. 21. (4).
Boeken, De drie, van Salomo. 21.
Boeken, De, der Profeten. 21.
Boeken, De, Jeremia, Ezechiël, enz. 21.
Boeken, De Apocryphe, d. O. T. 21.
Boeken, De heilige, d. Chinezen. 34.
Boekoe adjaran boewat enz. 49.
Boekoe parintah enz. 49.
Boekoe parsipodaän, enz. z. van Asselt. 63.
Boeles, z. H. Hurwitz. 24.
Boetgebeden. 21.
Bohlen, P. von, z. Mengeldichten. 33.
Bokhári, El-, Recueil des traditions Mahom. 9.
Bonna-Kawja. 78.
Bosscha, J., Rantjana hikajat enz. 49.
Brâtâ-Joedâ, De, enz. 71.
Brauw, C. A. de, Aanmerkingen, z. Iets betr. de Pasemahlanden. 65.
Breugel. J. E. van, Korte en gemakk. wijze om de Mal. taal te leeren. 45.
Brief van een reizenden jood. 21.
Brief van Paulus. 71.
Brief van Ptolomeus Philadelphus. 12.
Brief van Simeon. 5.
Brief, Open, over het Mal.-Nederd. woordenboek v. J. Pijnappel Gz., z. J. Pijnappel Gz. 44.
Brief, Samaritaansche, 30.
Brieven over het Favorlangsch woordenboek, z. G. Happart. 39.
Brieven, Javaansche, 71. (2).
Brieven, Maleische, 49.
Brink, A., z. Adjaran gampang. 47. — Pengadjarang jang pendekh enz. 49. (2). — Ichtissar agama Mesehhij. 49. (2).
B'rît Jizchâk. Leesboek en gebeden. 21.
Broek, W. Palmer van den, Tjermin enz. 49. — z. Jav. spraakkunst. 69. — z. Ardjoenâ-Sâsrâ-Baoe. 69. — Jav. landmeetkunde. 71. — z. Gesch. v. h. vorstenhuis enz. 72. — z. Wiwoho Djarwo. 78. — Madoereesch spel- en leesboekje. 82.
Bronsfeld, L. H. J., z. A. Jagel. 25.
Brouwer, P. A. S. van Limburg, Een Hebr. Faust. 12. — De Kabbala. 12. — Transcriptie. 1. — Poezy der woestijn. 9. — z. Avonturen. 31. — z. Bhavabhoeti. 32. — Het boek der koningen. 32. — Nitisastra. 32. -- Buddha. 32. — Bhagavad-Gîta. 32. — Stichtel. lectuur in Hindostan. 32. — Het Ramâyâna. 32. — Vedânta. 32. — Oostersch atheisme. 32. — De maan der kennis 32. — Oude wijsheid. 32. — Vedenstudiën. 32. -- Een »verloren handschrift". 32. — Ghatakarparam. 32. — z. Ramâyâna. 33. — z. Eene schoonheidskuur. 33. — z. Somadeva van Kaçmir. 33. — De wijze v. h. Hemelsche rijk. 34.
Brouwer, J. J. v. Limburg, Kitab Pakih Soenda. 80.
Bruckner, G., Nog iets over den naam van Jezus. 41. — Klein woordenboek d. Holl., Eng. en Jav. talen. 67. — Poenika pamoelang enz. 71.

ALPHABETISCH REGISTER.

Aa, A. J. van der, Neerl. Oost-Indië. 40.
Aa, P. J. B. C. Robidé van der, Opmerkingen over de talen der Halmaheragroep. 88.
Aanteekeningen omtrent de taal der Loeboes. 64.
Aanteekeningen over de taal der Orang-lom. 66.
Aanteekeningen betreff. de Toumbul. en Tounseasche dialecten. 87.
Aanteekeningen, Chineesche, 34.
Abdo-'l-Wahid al-Marrékoshi, The history of the Almohades. 8.
Abdullah bin Mohamed el Mazric, Eenige mededelingen. 47. — Kort begrip. 47.
Abou Chodjâ, Précis de jurisprudence Musulmane. 8.
Abraham van Keulen, Keter Schêm tôb. Over het Tetragrammaton. 20.
Abstract of the genealogy of the Rajahs of Polo Percha. 47.
Abu Ishák al-Faisi al-Istakhrí, Viae regnorum, z. Bibliotheca geogr. Arab. 9.
Abu-'l-Mahásin ibn Tagri Bardii Annales. 8.
Account, Short, of Timor, Rotti, etc. 83.
Achiring Djaman. 69.
Adi Widjaja, Raden, Woelang Poetra. 80.
Adjarang gampang deri Agama Serani. 47.
Adjaran pendek deri adanja Allah. 47.
Adji-Såkå, Het boek, 69.
Admodikromo, Raden, Beschr. d. Koen's feesten. 69.
Afleiding en beteekenis, enz. 66.
Afstamming en literatuur d. Maleijers. 41.
Akan gombâla jang bâjik. 47. (2).
Akersloot, J., z. A. Brink. 49.
Alfabetten, Eenige, v. Jav. schrift. 66.
Ali Hadji, Radja, Abdoel Moeloek. 47. — Sjair di karang. 47. — De twaalf spreukgedichten. 47. — Raadgeving. 47.
Alkalai, J'huda b. Sch'l, Gôrâl l'Adônâi. Over den Messias. 20.
Almanak, Javaansche, 70.
Almanak, Pasoeroeangsche, 70.
Almanak, Sourabayasche, 70.
Amoringen, M. L. van, z. De boeken Jeremia enz. 21. — z. Josephus Gorionides. 25.
Amersfoordt, J., De studio litterarum Arab. 5. — De variis lectionibus etc. 12.
Anagurah deri pada peng asêhan enz. 47. (3).
Anecdota Syriaca. 5.
Anecdoten, Eenige, in het Javaansch. 70.
Anecdoten, Javaansche, 70.
Angelbeek, C. van, z. G. H. Werndly. 46.
Annals of Achin. 47.
Anslijn Nz., N., Hendrik nadenggan roa, enz. 63.
Anspach, J., z. Historia Kalifatus etc. 10. — z. Het Hooglied. 24.
Antarae Poëma Moallakah. 8.
Ardjoenå Såsrå Bahoe. 70. (2).
Ardjoenå-Såsrå-Baoe. 70.
Ardjoeno-Sosro-Bahoe. 70.
Ardjoeno-Sosro. 70.
Ardjoena Wiwaha Kawi. 78. (2).
Ario Djajo Kesoemo, Rekenboekje. 82. (2).
Ario Sastro-darmo, Raden, Beschr. v. Batavia. 70.
Ario Soerio Tjondro Negoro, Radhen Mas, Fout. opstellen. 68. — Reizen v. Raden Mas Ario enz. 70.
Arntz, J., z. God, natuur en eeredienst enz. 32. — z. F. Heynen. 33.
Aryabhatîya, The, 31.
Aryå Tjitrå Sâmå, Radhen Adiepattie, Handleiding enz. 70.
Asscher, E. B., Levensschets van S. J. Mulder. 12.
Asselt, van, Boekoe parsipodaän ni dakdanak. 63.
Asulai, Ch. J. D., Over de godsdienstige opleiding. 20. — z. Chânukkat enz. 22.
Atma di Kara, Raden, Sérat pasamoewan enz. 70. — Sérat lampahan enz. 70.
Auctoris incerti Liber de expugnatione Memphidis. 8.
Avonturen, De, van een Ind. edelman. 31.
Babad tanah Djawi. 70.
Babadh. 70
Babrapa perkara deri sekalién enz. 47.
Badings, A. H. L., Nieuw Holl.-Mal., Mal.-Holl. woordenboek. 43.
Bahoewa ini hikajat Joesoef, enz. 47.

Leemans, C., Lettre à François Salvolini sur les monumens Egyptiens, portant de légendes royales, dans les musées d'antiquités de Leide, de Londres, et dans quelques collections particulières en Angleterre, avec des observations concernant l'histoire, la chronologie et la langue hiéroglyphique des Egyptiens, et une appendice sur les mesures de ce peuple. Leide, Hazenberg. 1838. 8o. *f* 4.20.

— Mededeeling omtrent de jongste bijdrage tot verklaring van eenen hoogstbelangrijken hieratischen papyrustekst van het Britsche Museum. 1867.
Versl. en med. K. Ak. Lett. XI. 44.

Monumenten, Aegyptische, van het Nederlandsch Museum van Oudheden te Leiden, uitgegeven op last der regering door C. Leemans. Leiden, Brill. 1839—73. Afl. 1—26. Met pl. gr. fol. *f* 402.—
Afl. 1—10 verschenen Leiden, H. W. Hazenberg & C°.
Ook met Fransehen tekst onder den titel: Monuments Egyptiens du Musée d'Antiquités de Leide. Afzonderlijke gedeelten, zie Papyrus.

Naville, Ed., De letterkunde van het oude Egypte.
Bibl. v. mod. theol. 1872. I. 49.

Papyrus, Les, Rollin de la Bibliothèque Impériale de Paris, publiés et commentés par W. Pleyte. Leide, Brill. 1868. 4°. *f* 16.

Papyrus de Turin, facsimilés par F. Rossi de Turin, et publiés par W. Pleyte. Leide, Brill. 1869—73. Livr. 1—6. fol. *f* 120.—

Papyrus, Aegyptische, in Demotisch schrift met Grieksche omschrijvingen, uit het Nederl. Museum van Oudheden te Leijden. Leyden, Brill. 1839. M. 14 pl. en 8 tab. gr. fol. *f* 18—

Papyrus, Aegyptische Lijk-, in Hieroglyphisch schrift uit het Nederl. Museum van Oudheden te Leyden. Leyden, Brill. 1841—42. M. 15 pl. gr. fol. *f* 16.—
De beide laatste werken zijn te zamen Afl. 1—3 van de Aegyptische monumenten, uitg. d. Leemans.

Papyrus, Aegyptische Demotische, I. 384. Leiden, Brill. 1856. M. 13 pl. gr. fol. *f* 14.—
Afl. 17 van de Aegypt. monumenten, uitg. door Leemans.

Papyrus, Aegyptische Hiëratische, I. 343—371. Met bekn. toelichtingen door F. Chabas. Leiden, Brill. 1862—71. M. 87 pl. gr. fol. *f* 93.40.
Afl. 14, 16, 18—20 van de Aegypt. monumenten uitg. d. Leemans.
Hiervan afzonderlijk:
I. 343. M. 7 pl. *f* 7.—; 344. M. 21 pl. *f* 20.50; 345. M. 13 pl. *f* 12.50; 346—48. M. 16 pl. *f* 21.—; 349. M. 4 pl. *f* 4.—; 350—71. M. 25 pl. *f* 27.—

Pleyte, W., Etudes Egyptologiques. Leide, Brill. 1866—69. Livr. 1—7. 8°. *f* 7.—
Livr. 1. 3. 5. 7. Étude sur un rouleau magique du Musée de Leide. Traduction analyt. et commentée de papyrus 348 revers.
Livr. 2. 4. 6. Etude sur le chapitre 125 du rituel funéraire. Traduction anal. et comm. d'après les meilleurs manuscrits.

Tiele, C. P., De heilige letterkunde der Egyptenaren. 1872.
Tiele, Gesch. d. Egypt. en Mesop. godsdiensten. blz. 35.

Woordenlijst, Beknopte, van talen op Tidoreesch-Halmahera. 1873.
Bijdr. 3e Rks. VII. 265.

TALEN VAN NIEUW GUINEA, HAWAII ENZ.

Gezangen in de Mafoorsche taal, gebruikt door de zendelingen te Dore en Manzmam op Nieuw-Guinea, (door F. W. Ottow en J. G. Geissler). Amst., v. Gogh. 1861. 8o.

Ka Mooolelo Hawaii. Geschiedenis van den Hawaiischen archipel. (De Sandwich-eilanden). 1864, 65.
Med. Ned. Zendelinggen. VIII. 165; IX. 315.
Verslag van dit werk in 1838 door inlanders geschreven en door henzelven te Lahainaluna op het eiland Maui gedrukt, met vertaling en inl van Jules Rémy.

Meijer, Ad. Bern., Ein Beitrag zu der Kenntniss der Sprachen auf Mindanao, Solog und Sian, der Papuas der Astrolabe-Bay auf Neu-Guinea, der Negritos der Philippinen, und einige Bemerkungen über Herrn Riedel's Uebersetzungen im Tagalische und Visayasche. 1873
T. T. L. V. XX. 411.
N. von Maclay, Eine Correction hierzu. 1873.
T. T. L. V. XXI. 120.

Muller, S., Lijst van eenige woorden uit de verschillende talen ter Zuid-westkust van Nieuw-Guinea gesproken wordende.
S. Muller, Reizen in den Ind. Arch Amst., F. Muller. 1857. 2 dln. 8o. I. 113.

Ottow, F. W., Woordenlijst der te Doreh en omstreken gesproken wordende Myfoorsche taal, in het Hollandsch overgebragt en gerangschikt door J. H. Croockewit Hz. 1862.
Bijdr. N. Rks. V. 201.

AANHANGSEL.

EGYPTISCH.

Catalogue raisonné de types Egyptiens Hiératiques de la fonderie de N. Tetterode a Amsterdam. Dessinés p. W. Pleyte. Leide, Brill. 1865. Av. pl. 4o. *f* 3.50.

Chabas, F., Sur l'étude de la langue Egyptienne. 1865.
Versl. en med. K. Ak. Lett. IX. 195.

Coquerel, A. L. C., Lettre à Mr. C. Coquerel sur le système hiéroglyphique de Champollion dans ses rapports avec l'Ecriture sainte. Amst., Gartman. 1825. 8o. *f* 0.60.

Eisenlohr, A., De groote papyrus Harris, eene belangrijke geschiedenis van Egypte en Israël.
Bibl. v. mod. theol. 1873. I. 127.

Horapollinis Niloi Hieroglyphica, edidit, diversorum codicum recenter collatorum, priorumque edit. varias lect. et vers. Lat. subj., adnot. item hieroglyphicorum imagines et indices adj. C. Leemans. Amst, J. Muller. (Leiden, Brill). 1835. 8o. *f* 6.60; Verm prijs *f* 3.60

Jablonski, P. E., Opuscula, quibus lingua et antiquitas Aegyptiorum difficillima librorum sacrorum loca et historiae ecclesiasticae capita illustrantur. Magnam partem nunc primum in lucem protracta, vel ab ipso auctore emandata ac locupletata. Edid. atque animadv. adj. J. G. te Water. L.B., Luchtmans. (Amst., F. Muller). 1804. 4 dln. 8o. *f* 15.—; Verm. p. *f* 7.
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1805, 7, 11. III. 321; V. 339, 813; IX. 63.

Woorden, De voornaamste Hollandsche, in het Maleisch der Minahassa, door de C.
T. v. N. I. 1870. I. 177; II. 97.

OMLIGGENDE EILANDEN.

(Sangi, Salibaboo, Philippijnen, enz.)

Riedel, J. G. F., Sangi-manganitisch woordenlijstje. 1862.
T. T. L. V. X. 375.

Uitbarsting van den Awoeh-Taroena in 1856; eene beschrijving dezer gebeurtenis in het Sangi-Siawoehsch dialekt, met Nederd. vert. door J. G. F. Riedel. 1867.
T. T. L. V. XVI. 90.

Stuers, A. de, Salibaboo's woordenboek. 1842.
T. v. N. I. 4e jg. II. 406.

Riedel, J. G. F., Bijdrage tot de kennis der talen, voorkomende op de eilanden Luzon of Lesoeng, Panai of Ilong-Ilong, Balangingi, Solog, Sangi alsmede op Noord- en Midden-Celebes. 1868.
Verh. Bat. Gen. XXXIII.

TALEN DER MOLUKKEN.

Aa, P. J. B. C. Robidé van der, Vluchtige opmerkingen over de talen der Halmaheragroep. 1873.
Bijdr. 3e Rks. VII. 267.

Brumund, J. G. F., Proeve over de Aroe-taal. 1844.
T. v. N. I. 6e jg. II. 321.

Eijbergen, H. C., Korte woordenlijst van de Taal der Aroe- en Key-eilanden, met eenige aanteekeningen. 1866.
T. T. L. V. XIV. 557.

Ekris, A. van, Woordenlijst van eenige dialecten der landtaal op de Ambonsche eilanden. 1864, 65.
Med. Ned. Zendelinggen. VIII. 61. 298; IX. 109.

Heijmering, G., Bijdrage tot de kennis van de taal der Zuid-Wester eilanden, benevens eene proeve van vergelijking derzelve met acht andere inlandsche talen, (de talen v. Letti, Timor (3 dialecten), Rotti, Savoe, Solor, Endeh en Soemba). 1846.
T. v. N. I. 8e jg. III. 1.

Ludeking, E. W. A., Woordenlijst van het Ambonsch Maleisch.
Ludeking, Schets van de residentie Amboina. 's Grav., Nijhoff. 1868. 8o. blz. 192.

Namo Leo, De, en andere Tahnatesche vertellingen, gevolgd door een liedje. Met Nederl. vertaling en aantt. door J. G. F. Riedel.
T. v. N. I. 1871. II. 431.

Pengadjaran deri pada sapoe-loeh penjoe-roehan Allah., jung ija soedah membrie diatas boekit Sinaj. Dan tersalin kapada bahasa Lettie. (Overzicht van den christel. leer). Batavia, 1836. 8o.

Rosenberg, C. B. H. von, Vergelijkende woordenlijst van de tongvallen der Zuid-Ooster eilanden.
v. Rosenberg, Reis naar de Z.-O. eilanden. 's Grav., Nijhoff. 1867. 8o. blz. 105.

Van welke taal moeten de zendelingen in de Molukken en in de Minahassa zich bij de verkondiging des Evangelies bedienen? 1858, 59.
Med. Ned. Zendelinggen. II. 170. 194; III. 40.

Rosenberg, C. B. H. von, De taal der Gorontaleezen, met woordenlijst.
v. Rosenberg, Reistogten in de afdeeling Gorontalo. Amst., F. Muller. 1865. 8o.
de C., Beoordeeling der woordenlijst: T. v. N. I. 1871. I. 304.

Taal, De, in Bolaäng-Mongondou met eene schets der spraakkunst door N. P. Wilken en J. A. Schwarz. **1868.**
Med. Ned. Zendelinggen. XII. 189.

Teekenschrift, Oud Alfoersch, Met een plaat. **1862.**
Med. Ned. Zendelinggen. VI. 407.
C. P. Tiele, Brief hieromtrent. **1863.**
Med. Ned. Zendelinggen. VII. 93.

Teturu woh leos in peleng setouw ni liwangen woh mingkot. Catechismus in het dialekt van Tomohon door K. T. Hermann. Batavia, **1841.** 8o.

TALEN VAN DE MINAHASSA.

Aanteekeningen behelzende eene vergelijking tusschen de Toumbulusche en Tounseasche dialecten, door de C.
T. v. N. 1870. II. 246.

Bijdrage tot de kennis van het Maleisch der Minahassa, door de C.
T. v. N. I. 1871. II. 403.

Fabelen, To oe oenseasche, met Nederl. vertaling en aantt. door J. G. F. Riedel. **1868.**
T. T. L. V. XVII. 302.

Graafland, N., Fragment eener onuitgegeven beschrijving van de Minahassa. **1868.**
Med. Ned. Zendelinggen. VIII. 1.
Hierin: Morgenzangen der Mapaloes.

— De Tjahaja Sijang. De glans van het daglicht. Maandblad v. d. Minahassa. Overzicht. **1869.**
Med. Ned. Zendelinggen. XIII. 367.
G. K. Niemann, Het maandblad voor de Minahassa in **1870, 71.**
Med. Ned. Zendelinggen. XV. 153.
Onze eischen (De Tjahaja Sijang). **1872.**
Med. Ned. Zendelinggen. XVI. 1. 183.

Lijst van eenige woorden van vreemden oorsprong in het Maleisch der Minahassa, door de C., met vervolgen.
T. v. N. I. 1870. I. 361; II. 99; 1871. II. 424.

Niemann, G. K., Bijdragen tot de kennis der Alfoersche taal in de Minahassa. Rott., Wijt. **1866.** 1e st. 8°.

Opmerkingen, Eenige taalkundige, omtrent de Minahassa, door de C.
T. v. N. I. 1869. II. 415; 1870. I. 491.

Raadsels, Vijf-en-veertig Tounseasche, met vertaling en aanteekeningen, door de C.
T. v. N. I. 1870. II. 237.

Sporen van het verblijf der Spanjaarden in de Minahassa, door de C.
T. v. N. I. 1869. II. 414.

Tatambakan ne Tounsea of Toenseasche liederen, medeged. door de C.
T. v. N. I. 1871. II. 13.

Verslag aangaande de bijbelverspreiding in de Menahasse van Menado. **1859.**
Med. Ned. Zendelinggen. III. 251.

Vertelseltjes, Minahasische, medeged. door J. Louwerier. **1872.**
Med. Ned. Zendelinggen. XVI. 27.

Wilken, N. P., Bijdragen tot de kennis van de zeden en gewoonten der Alfoeren in de Minahassa. Met aanvullingen en verbeteringen. **1863, 65.**
Med. Ned. Zendelinggen. VII. 117, 289, 371; IX. 372.
Hierin ook bijdragen tot de kennis der taal.

Matthes, B. F., Boegineesch-Hollandsch woordenboek. Uitg. voor rekening v. de Nederl. Regering. 's Grav., Nijhoff. 1875. 8°. Met Ethnogr. Atlas. fol.
De Atlas bestaat, behalve uit 7 nieuwe platen, uit platen reeds voorkomende in de Atlas van het Makass. woordenboek en in de verhandeling van den Heer B. F. Matthes over de Bissoes.

— Over de Wadjorezen met hun handels- en scheepswetboek. Makassar, v. Hartrop. 1869. 8°.
Het geheele wetboek is hierin in het Boegineesch en in het Hollandsch uitgegeven.

Ontstaan, Het, van het rijk van Wadjo en de geschiedenis van Sultan Indjilai; twee Boegineesche verhalen (in het Boegineesch), bewerkt door B. F. Matthes. Makassar, Sutherland. 1863. 8°.
Aankondiging: T. v. N. I. 1863. II. 119.

Poëzy, Boegineesche, vertaald door W. C. H. toe Water. 1844.
T. v. N. I. 6e jg. III. 205.

ALFOERSCH.

Brumund, J. G. F., Alfoersche legenden. 1863.
Med. Ned. Zendelinggen. VII. 114.

Geslachtsregister in de taal van Bolaäng-Mongondou, met woordel. vert. door N. P. Wilken en J. A. Schwarz. 1871.
Med. Ned. Zendelinggen. XV. 278.

Gesprekken in het Alfoersch van Bolaäng-Mongondou, door N. P. Wilken en J. A. Schwarz. 1871.
Med. Ned. Zendelinggen. XV. 115.

Goegoetoe no nomata, De, of het menschelijk verstand, eene Sowawasche vertelling, door J. G. F. Riedel.
T. v. N. I. 1871. I. 343.

Jansen, A. J. F., Vergelijkende woordenlijst van talen en dialekten in de residentie Menado. 1856.
T. T. L. V. IV. 521.

Mattheus. — Si indjil in lennas itu kele aipatikem i Mattheus. Het Evangelie van Mattheus, in het Alfoersch vertaald door K. T. Hermann. Uitg. d. h. Ned. Bijbelgen. Amst., F. Muller. 1852. 8°. geb. *f* 1.50

Niemann, G. K., Mededeelingen omtrent de Alfoersche taal van N. O. Celebes. 1869. 70.
Bijdr. 3e Rks. IV. 205, 399; V. 69, 195.
I. Vergelijkende woordenlijst; II. Spreekwoorden en eigenaardige spreekwijzen in het Toumbulusch.

Oelalone ni iele aloe, De, Eene Tominische vertelling, gevolgd door eenige volksliederen in de oorspronkelijke taal, met Nederl. vertaling en aanteekeningen door J. G. F. Riedel. 1871.
Bijdr. 3e Rks. VI. 166.

Pengadjaran agama Mesehhy jang pendekh didalam bahasa Malajuw dan Alifuru. Catechismus in het Maleisch en het Alfoersch van Amoerang, door K. T. Hermann. Batavia, 1848. 8°.

Proeven van Alfoersche poëzy. (Waarschijnlijk in het dialekt van Tomohon), medegedeeld door S. A. de Lange; in het Nederd. vertaald met behulp eener bijgevoegde Maleische vertaling en van inlicht. door J. G. F. Riedel. 1857.
T. T. L. V. VI. 258.

Rhijn, L. J. van, De Alfoersche taal. 1851.
Rhijn, Reis door den Ned. Ind. Archipel. blz. 366.

Riedel, J. G. F., Bijdrage tot de kennis van de Holontalosche volksliederen.
T. v. N. I. 1871. II. 161.

Instructie voor de inlandsche hoofden in het gouvernement Celebes en aanhoorigheden. (Ind. Stbl. **1864**. N°. **12**) in het Makassaarsch vertaald. Makassar, **1864**. 8°.

Legenden, Eenige Makassaarsche en Boegineesche, medeged. door B. F. Matthes.
Jaarboekje Celebes. 1864. 49.

Leupe, P. A., Wetboek voor zeevarenden van het Koningrijk Makassar en Boegie.
T. v. N. I. 1849. I. 305.

Matthes, B. F., Makassaarsche spraakkunst. Uitg. d. h. Ned. Bijbelgen. Amst, F. Muller. **1858**. 8°. *f* 3.—

— Makassaarsch-Hollandsch woordenboek, met Hollandsch-Makassaarsche woordenlijst, opgave van Makassaarsche plantennamen en Verklaring van den Ethnographischen Atlas. Uitg. d. h. Ned. Bijbelgen. Amst., F. Muller. **1859**. 8°. M. Atlas van **15** platen. fol. *f* 22.50.
De Atlas afzonderlijk *f* 5 —

— Proeve eener Makassaarsche vertaling des Korans, met inl. door H. C Millies. **1862**.
Bijdr. N. Rks. I. 89.

— De Makassaarsche en Boegineesche Kotika's. **1869**. M. **16** pl.
T. T. L. V. XVIII. 1.
Daar er te Batavia geen Makassaarsche typen voorhanden waren, werd deze verhandeling gedrukt te Makassar, door Sutherland. Vandaar dat enkele afzonderlijke afdrukken zijn adres dragen.

Mattheus, Het Evangelie van, in het Makassaarsch vertaald door B. F. Matthes. Makassar, Sutherland. **1864**. 8°.

Niemann, G. K., Mededeelingen over Makassaarsche taal- en letterkunde. **1863**.
Bijdr. N. Rks. VI. 58.

Proclamatie van den Kommissaris voor Celebes, de Perez, in het Makassaarsch vertaald. (Makassar,) **1859**.

Spécimen des caractères de la langue de Macassar et de la langue Bouguie, dans l'île de Célébes, gravés et fondus p. N. Tetterode, sous la direction de H. C. Millies. Amst., Spin. **1856**. plano.

Woordenboekje: Nederduitsch-Makassaarsch-Bonys-Balys.
Verh. Bat. Gen. IV. 265.

BOEGINEESCH.

Chrestomathie, Boegineesche, door B. F. Matthes. **1864—72**. 3 dln. 8°.
Dl. I. II. Chrestomathie; Dl. III. Aanteekeningen. Dl. I werd uitgegeven: Makassar, Sutherland. 1864, voor rek. van het Ned. Bijbelgenootschap; Dl. II. III. Amst. Spin. 1872, voor rek. van het Nederl. Gouvernement.
Matthes B. F., Aankondiging van Boedi-istihârat îndra bostâni-l-aripîna, uitg. door B. F. Matthes. T. v. N. I. 1864. I. 150.
Boedi-istihârat is Dl. I. 2e afl. of blz. 65—464 der Boegin. Chrestomathie.

Genesis, Het boek, in het Boegineesch vert. door B. F. Matthes. Makassar, Sutherland. **1866**. 8°.

Heldendicht, Boegineesch, op Daeng Kalaboe, waarin onder andere de dood van den ambtenaar T. Baron Collot d'Escury en de zegepraal der Holl. wapenen bezongen worden. Voor het eerst uitg. en vert. door B. F. Matthes. Makassar, Muller, Schmidt & Co. (Amst., Höveker). **1858**. 8°. *f* 1.25.

Heldendicht, Boegineesch, op den eersten Bonischen veldtogt van **1859**, voor het eerst uitg. en vertaald, alsmede van aantt. en beknopte hist. inleiding voorzien, door B. F. Matthes. Makassar, Eckhout & Co. **1862**. 8°.
Aankondiging: T. v. N. I. 1863. II. 118.

Matthes, B. F., Beknopt verslag van een verblijf in de binnenlanden van Celebes, waar Boegineesch gesproken wordt, in **1856**.
Berigten betr. Bijbelverspreiding. No. XCI.

Hardeland, A, Dajaksch spel- en leesboekje. Z. pl. n. j. (Bat. 1843?). 8°.
Zonder titel.

— Duä tamparae sombajang. Borneo, itam bagan hong lewu bintang Pulopetak, 1845. 8°.
Op de keerzijde des rooden omslags een gebed in het Dajaksch.

— Pirä-pirä njanjian akantara hatalla. Borneo; injurat hong Pulautelo. 1845. 12°.
Met blauwe inkt gedrukt.

— Versuch einer Grammatik der Dajakschen Sprache. Bearb. und herausg. im Auftrage und auf Kosten d. Nied. Bibelgesellschaft. Amst., F. Muller. 1858. 8°. *f* 4.50.

— Dajacksch-Deutsches Wörterbuch. Bearb. und herausg. im Auftrage und auf Kosten d. Nied. Bibelgesellschaft. Amst., F. Muller. 1859. 8°. geb. *f* 16.—

Hupe, Korte verhandeling over de godsdienst, zeden, enz. der Dajakkers. 1846.
T. v. N. I. 8e jg. III. 127, 215.

Pirä-pirä tjerita bara surat Hatalla idja solake. (Geschiedenis van het boek Gods. Genesis. hoofdst. 1—50). Batavia, 1843. 8°.

Testament, Het Nieuwe, in het Dajaksch. — Surat brasi Djandji Taheta tuhan dan djura-salamat ikei Jezus Kristus enz. Njelo, 1846. 8°.

Tjerita Jezus Christus, tuntang tjerita sekare rasul; tersalin kapada bahasa Dajak. (Uittreksels uit de evangeliën en eenige godsdienstige liederen). Batavia, 1842. 8°.

OVERIGE TALEN EN DIALEKTEN.

Kessel, von, Woordenlijst van de dialekten der Westkust van Borneo. 1849.
Indisch archief. 1e Jg. I. 202.

Tiedtke, K. W., Woordenlijst der Sampitsche en Katingansche taal. 1872.
Verh. Bat. Gen. XXXVI.

TALEN VAN CELEBES EN OMLIGGENDE EILANDEN.

MAKASSAARSCH.

Chrestomathie, Makassaarsche, Oorspronkelijke Makassaarsche geschriften in proza en poëzy, uitg. van aantt. voorzien, en ten deele vertaald door B. F. Matthes. Uitg. d. h. Ned. Bijbelgen. Amst., F. Muller. 1860. 8°. *f* 10.—
Hetzelfde, zonder aantt. en vertaling *f* 5.—

Dâtoe-Moêseng. Een Makassaarsch gedicht, medegedeeld door W. M. Donselaar. 1855.
Bijdr. III. 182.

Donselaar, W. M., Aanteekeningen over de taal der Saleyerezen en de Makassaarsche letterkunde. Met Nederd.-Makassaarsch-Saleyeresche woordenlijst. 1857.
Med. Ned. Zendelinggen. I. 316.

— Proeve van de godsdienstige literatuur der Makassaren. 1861.
Med. Ned. Zendelinggen. V. 84.

Geboden, De tien, Lukas X. 27, Psalm I en het Gebed des Heeren, in het Makassaarsch vertaald door W. M. Donselaar. Macassar, (1858 of 1859). 8°.
Op dit boekje werd nog vóór de uitg. beslag gelegd door den Gouv. v. Macassar D. F. Schaap, zoodat het niet is verspreid. Zie: Handel. v. d. jaarverg. v. h. Ned. Zendelinggenootschap. 17 Juli 1860, blz. 27. — Twee exx. kwamen voor op de auctie Millies, sub N°. 1236.

Vroom, J. de, De telwoorden in 't Balineesch. 1873.
T. T. L. V. XXI. 169.

TAAL VAN SOEMBAWA.

Zollinger, H., Verslag van eene reis naar Bima en Soembawa, enz. ged. Mei tot December 1847. 1850.
Verh. Bat. Gen. XXIII.
Hierin: Vergel. woordenlijst van het Maleisch en de talen van Soembawa, Sangar en Bima. blz. 179.

TAAL VAN SOEMBA.

Roos, S., Bijdrage tot de kennis van taal, land en volk op het eiland Soemba. 1872.
Verh. Bat. Gen. XXXVI.

TAAL VAN SAVOE.

Donselaar, W. M., Aanteekeningen over het eiland Savoe, (met aantt. over de Savoeneesche taal). 1872.
Med. Ned. Zendelinggen. XVI. 281.

TALEN VAN TIMOR EN ROTTI.

Account, Short, of the islands of Timor, Rotti, Savu, Solor, etc. 1820
Malayan Miscellanies. I. N°. 7.
Hierin een vergelijkend woordenlijstje d. talen van Timor, Rotti, Savu enz.

Clercq, F. S. A. de, Korte bijdrage over het Maleisch van Timor. 1874.
Bijdr. 3e Rks. IX. 283.

(Donselaar, W. M.,) Lijstje van Rottinesche woorden in het Koepangsch Maleisch. 1872.
T. T. L. V. XX. 357.

— Portugeesche woorden, en woorden uit andere talen opgenomen in het Koepangsch Maleisch. 1873.
T. T. L. V. XX. 363, 571.

Hogendorp, W. van, Verzameling van eenige Timorsche woorden. 1784.
Verh. Bat. Gen. II. 102.

Kluppel, J. M., De Solor-eilanden. 1873.
T. T. L. V. XX. 378.
Hierin een lijstje van enkele gezegden in de taal der Soloreezen.

Muller, S., Vergelijkende woordenlijst van het Maleisch met het Sawoeneesch, Soloreesch, Rottineesch, Timoreesch. 8°.
S. Muller, Reizen door den Ned. Ind. Archipel. Amst., F. Muller. 1857. 2 dln. II. 307.

TALEN VAN BORNEO.

DAJAKSCH.

Bijbel, vertaald in het Dajaksch door A. Hardeland. Uitg. d. h. Ned. Bijbelgen. Amst., F. Muller. 1858. 3 dln. 8°. *f* 8.25.
Surat brasih Djandji idja solake. (O. Testament). 2 dln. *f* 5.50; Surat brasih Djandji taheta Tuhan tuntang Djuru-Salamat ita Jezus Kristus. (N. Testament). *f* 2.75.

Tjaritana Ibrahim, (uitg. door K. F. Holle). Bat., Landsdrukkerij. 1853. 8o.
Het eerste Soendaneesche boek dat gedrukt werd.

Vertellingen, vertaald uit het Maleisch in het Soendaasch, door Raden Hadji Moehamad Moesa. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1866. 8o.

Wawatjan petikan Bidajatoessalik. (Gedicht, getrokken uit de Bidajatoe'ssalik). Bat., Landsdrukkerij. 1863. 8o.
Uittreksel uit den Bidajathoe'l-Hidajath, in het Mal. bewerkt d. Abdoe'ççamad, onder den titel van Hidájathoe 'ssalikína.

Wawatjan Si Miskin, uitg. door K. F. Holle. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1858. 4o.

Wawatjan woelang goeroe. Wenken voor den onderwijzer. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1865. 2 stn. 8o.

Wawatjan woelang moerid. Lessen voor den leerling. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1865. 2 stn. 8o.

MADUREESCH.

Ario Djajo Kesoemo, Rekenboekje. In het Madureesch. Bat., Landsdrukkerij. 1874. 8o.

— Rekenboekje. In het Madureesch. Bat., Landsdrukkerij. 1874. 8o.

(Broek, W. Palmer van den,) Madoereesch spel- en leesboekje. Bat., Landsdrukkerij. 1866. 8o.

Vreede, A. C., Handleiding tot de beoefening der Madoeresche taal. Leiden, Brill. 1874. 8o. *f* 2.60.

TALEN DER KLEINE SOENDA-EILANDEN.

BALINEESCH.

Eck, R. van, Beknopte handleiding bij de beoefening van de Balineesche taal, ten dienste ven zendelingen en ambtenaren. Utr., Kemink. 1874. 8o. *f* 2. –
H. Kern, Beoordeeling: Bijdr. 1874. 3e Rks. VIII. 279.

Hi Kanta. Balineesch spelboekje. Bat., Landsdrukkerij. 1874. 8o.

Kern, H., Korte opmerkingen over Balineesch en Kawi. 1870, 71.
Bijdr. 3e Rks. V. 210; VI. 25. 77.

Lontarbrieven, Balineesche, met vert. en aantt. door J. de Vroom. 1869, 73.
T. T. L. V. XVIII. 228; XXI. 104.

Oesana Bali, De, (Instellingen der Hindoe-godsdienst op Bali), met vert. en aantt. door R. Friederich. 1847.
T. v. N. I. 9e jg. III. 245.

Planten, Balische, en plantennamen, medegedeeld door L.
T. v. N. I. 1870. II. 442.

Spreekwoorden, Balineesche, en spreekwoordelijke uitdrukkingen, door R. van Eck. 1869, 73.
T. T. L. V. XVIII. 170; XXI. 122.

Traktaat met de vorsten van Badoeng, medegedeeld door L.
T. v. N. I. 1870. II. 437.

Vroom, J. de, Masorsinggih; eenige verspreide aanteekeningen over het bestaan en gebruik van eene hooge en eene lage taal in het Balineesch. 1869.
T. T. L. V. XVIII. 310.

Leesboek, Soendaneesch, met inleiding en aantt. door G. J. Grashuis Lat. kar. Leiden, Sijthoff. 1874. 8°. *f* 2.50.

Lukas, Het Evangelie van, in het Soendasch vertaald door G. J. Grashuis. Rott.' Tassemeijer. 1866. 8°.

D. Koorders, Beoordeeling: T. v. N. I. 1869. I. 276.

G. J. Grashuis, Waan en dunk. Open brief aan Dr. D. Koorders. Rott., Tassemeijer. 1867. 8°.

Naar aanleiding eener beoordeeling der vertaling v. h. Evang. v. Lukas, in de Javabode van 2 Jan. 1867.

G. J. Grashuis, Dienstijver. Open brief aan Dr. W. H. Engelmann. Rott., Tassemeijer. 1867 8°.

Naar aanleiding eener beoordeeling der vertaling v. h. Evang. v. Lukas, in de Javabode van 2 Febr. 1867.

Mattheus. — Indjil anoe kaso eratkeun koe Mattheus. Het Evangelie van Mattheus vertaald in het Soendasch door G. J. Grashuis. Batavia, 1854. 8°.

Moehamad Moesa, Raden Hadji, Radja Soedibja, een Soendasch gedicht. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1862. 8°.

— Soendasche gedichten en fabelen. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1862. 8°.

— Woelang-Krama, een Soendasch zededicht. Soend. kar. Bat , Landsdrukkerij. 1862. 8°.

— Geschiedenis van Setja Nala, bevattende lessen voor den boeren- en handelstand. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1863. 8°.

— Ali Moehtar. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1864. 8°.

— Handleiding voor de kultuur van padi op natte velden. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1864. 8°.

— Dongeng pientengen. Spiegel der jeugd. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1867. 8°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1867. 8°.

— Pandjiwoeloeng. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8°.

Otter, De, en de krab. Eene Soendaneesche dongeng, met vertaling door W. H. Engelmann. 1867.

Bijdr. 3e Rks. II. 348.

Prawira Koesoemah, Raden, Dongeng-dongeng toeladan. Soendasche gedichten. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1863. 8°.

Proeve van Soendasche poëzy (sindirs) door K. F. Holle. 1858.

T. T. L. V. VI. 114.

Raadsels, Soendasche, door K. F. Holle. 1868.

T. T. L. V. XVII. 369.

Rekenboekje over de benoemde getallen, de in de Soendalanden gebruikelijke maten en gewigten en het Nederlandsche maten- en gewigten-stelsel. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1867. 8°.

Spreekwoorden, Honderd-en-een Soendasche, verzameld door K. F. Holle. 1862.

T. T. L. V. X. 62.

Spreekwoorden, Soendasche, verzameld door K. F. Holle. 1870.

T. T. L. V. XIX. 271.

Spreekwoorden, Soendasche, verzameld door J. A. Uilkens. 1869, 71, 73.

T. T. L. V. XVIII. 395; XX. 327; XXI. 183.

Tjarita Abdoerahman. djung Abdoerahhim (Geschiedenis van Abdoerahman en Abdoerahhim) vert. uit het Arabisch in het Soendasch door Raden Hadji Moehamad Moesa. Bat., Landsdrukkerij. 1863. 8°.

Rapporten over Soendaneesche volksboekjes, uit de nalatenschap van Mr. D. Koorders, uitg. door J. J. Meinsma. 1869.
Bijdr. 3e Rks. IV. 253.

Rigg, Jonathan, A dictionary of the Sunda language of Java. Bat., Lange. ('s Grav., Nijhoff). 1862. 4°. *f* 10.—
Verh. Bat. Gen. XXIX.
D. Koorders, Beoordeeling. Bat., 1863. 8°.
Afz. afdruk uit de Javabode.

Spelboekje, Soendaneesch, uitgegeven door de Ned. Zendings-vereeniging. Rott., Tassemeijer. 1866. 8°. *f* 0.15.

Tuuk, H. N. van der, Brief (over de Soendasche taal en literatuur).
T. v. N. I. 1851. I. 341.

Veth, P. J., Nog een woord over de benamingen der hooge en lage taal in het Soendaneesch.
T. v. N. I. 1869. I. 55.
Holle, K. F., Eenige opmerkingen hierop.
T. v. N. I. 1869. I. 401.
— Nog een woord hierover.
T. v. N. I. 1869. II. 226.

Zie Maleisch: de Wilde, Nederd.-Mal. en Soend. woordenboek.

Teksten en vertalingen.

Adi Widjaja, Raden, Woelang Poetra. Gedicht. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1862. 8°.

Brouwer, J. J. van Limburg, Kitab Pakih Soenda. 1870.
T. T. L. V. XIX. 423.

Danoe Koesoemah, Raden Rangga, Radja Darma, een Soendasch gedicht. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1862. 8°.

— Tjarios Si Miskin. Een vertelling van Si Miskin, den armen man. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1863. 8°.

Demang Brata Widjaja, Raden, Bidajatoessalik. Een zededicht. Vervaardigd onder leiding van den regent Raden Adipati Aria Koesoemah Diningrat. Soend. en Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1864. 8°.

Djaja Miskin. Soendasch gedicht vervaardigd onder leiding van Raden Toemenggoen Wika Tanoe Baya. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1862. 8°.

Dongeng, Soendasche, (Nininini malarat djeung dĕlĕg (gaboes) kasaatan. De arme oude vrouw en de visch op het drooge). Medegedeeld door J. A. Uilkens. 1869.
T. T. L. V. XVIII. 284.

Ghazzali, Zedeleer. Soendanesche tekst, met inleiding en aanteekeningen van G. J. Grashuis. Leiden, Sijthoff. 1874. 8°. *f* 1.25.

Holle, K. F., Verhandeling over vischteelt. Soend. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1861. 8°.

— Over uitzaaijing van padi met korrels, in het Soendan. vertaald door Raden Hadji Mochamad Moesa. Bat., Landsdrukkerij. 1872. 8°.

Instructie, Soendasche, voor de districtshoofden op Java en Madura. Bat., Landsdrukkerij. 1862. 8°.

Iye wawatjan tjarita Ibrahim, uitg. door K. F. Holle. Bat., Lange. 1860. 4°.

Iye wawatjan tjarita Noeroelkàmar, uitg. door K. F. Holle. Bat., Landsdrukkerij. 1863. 4°.

Karta winata, Raden, Rekenkundige voorstellen. Soendan. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1874. 8°.

Kitab elmoe hitoengan. (Rekenboekje). Soendan. kar. Batavia, 1853. 8°.

Verslag aangaande afdrukken van te Batavia aanwezige Kawi-oorkonden, door H. Kern, T. Roorda en P. J. Veth. **1870.**
Versl. en meded. K. Ak. Lett. 2e Rks. I. 228.

Waanders, P. L. van Bloemen, Aanteekeningen omtrent de zeden en gebruiken der Balinezen, inzonderheid die van Boeleleng. **1859.**
T. T. L. V. VIII.
Hierin een Oudjavaansch eedformulier.

— Beknopte en zakelijke inhoud van het Kawi-handschrift Pamentjangah Ngoerah Sideman. **1860.**
T. T. L. V. VIII. 61.

Wretta Santjaja. (Verzameling der metra). Kawi-tekst met aantt. naar een Balineesch handschrift, door R. Friederich. **1847.**
T. v. N. I. 9e jg. III. 247.

Wrettasantjaja. (Verzameling der metra). Naar een Balineesch handschrift, met verklaring. Lithographie in plano.
Verh. Bat. Gen. XXII.

SOENDANEESCH.

Taalkundige werken.

Coolsma, S., Handleiding bij de beoefening der Soendaneesche taal. Bat., v. Dorp. ('s Grav., Thierry & Mensing). **1873.** 8°. *f* **1.50.**
G. J. Grashuis: Beoordeeling: Bijdr. 1873. 3e Rks. VIII. 199.

Engelmann, W. H., Aanteekeningen over de Soendaneesche taal- en letterkunde. (Fragmenten uit zijne correspondentie met het Hoofdbestuur van het Nederl. Bijbelgenootschap).
T. v. N. I. 1869. I. 255.

Grashuis, G. J., Over de spelling van het Soendaneesch met Latijnsch letterschrift. **1870.**
T. T. L. V. XIX. 490.

— De Soendanesche tolk. Hollandsch-Soendanesche woordenlijst. Leiden, Sijthoff. **1873.** 8°. *f* **2.50.**

— Over de verbale vormen in het Soendaneesch. **1873.**
Bijdr. 3e Rks. VIII. 4.

Holle, K. F., Soendasche modellen voor verschillende brieven. Bat., Landsdrukkerij. **1861.** 8o.

— Kitab tjatjarakan Soenda. Soendasch spel- en leesboek. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. **1862.** 8o.

— Soendasche lettertafel. Batavia, **1863.** 3 blz. fol.

— Soendasche schrijfvoorbeelden. Batavia, **1864.** 12o. obl.
Gesteendrukt.

— Vlugtig berigt omtrent eenige lontar-handschriften, afkomstig uit de Soendalanden, in de Bibliotheek van het Bat. Genootschap. **1867.**
T. T. L. V. XVI. 450.

— Taalkundige opmerkingen over Soendaneesche machtspreuken van Mr. D. Koorders. **1870.**
Bijdr. 3e Rks. V. blz. LXXVI.

— Het schrijven van Soendaasch met Latijnsche letter. **1871.**
T. T. L. V. XX. 91.

— Soendaneesch spelboekje. Bat., Landsdrukkerij. **1874.** 8°.

Winter, F. L., Sĕrat babad padjang. Jav. kar. Soerak., Voorneman. 1871. 8o.

— Sĕrat babad pratelanipoen dapoer doewoeng mawi kawoedjoeddan gambar soewin sawarnining pamor 75. idji. Jav. kar. Soerak., Voorneman. 1871. 8o.

— Sĕrat babad awit Padjadjaran, doemoegi Dĕmaq. N°. 2. Jav. kar. Soerak., Voorneman. 1871. 8°.

Wiwoho of Mintorogo, een Javaansch gedicht, uitg. door J. F. C. Gericke. 1844.
Verh. Bat. Gen. XX.
Hiervan bestaan ook afzonderlijke afdrukken in folio formaat met het adres van Lange.

Wiwoho Djarwo, met een lijstje van Kawiwoorden door W. Palmer van den Broek. Bat., Landsdrukkerij. 1868. 8°.

Zedelessen. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1860). 8°.

Zedespreuken, Javaansch door C. F. Winter. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1855. 8o.

Zedespreuken uit het Javaansch gedicht Niti Sastra Kawi. 1839.
T. v. N. I. 2e jg. II. 435.

KAWI.

Ardjoena Wiwaha Kawi, uitg. door R. Friederich. 1850.
Verh. Bat. Gen. XXIII.

Ardjuna-Wiwaha. Zang I. II. in tekst en vertaling, met aantt. en inleiding. Kawi-studien door H. Kern. 's Grav., Nijhoff. 1871. 8°. *f* 1.80.

Bharata-Yuddha, Zang XV, in Kawi, met vertaling en aantt. door H. Kern. 1873.
Bijdr. 3e Rks. VIII. 157.

Boma-Kawja (Sanskr. Bhauma Kawja), dat is gedicht van Bhauma, den zoon van Wisjnoe, uitg. door R. Friederich. 1852.
Verh. Bat. Gen. XXIV.

Dava-Danda. Kawi-wetboek, vert. door A. H. G. Blokzijl. 1869.
T. T. L. V. XVIII. 295.

Eedformulieren, Oudjavaansche, op Bali gebruikelijk, door H. Kern. 1874.
Bijdr. 3e Rks. VIII. 211; IX. 197. 208.

Kern, H., Inhoudsopgave van 't Mahâbbârata in 't Kawi. (Volgens mededeeling van H. N. van der Tuuk). 1871.
Bijdr. 3e Rks. VI. 92.

Mani Batangan. Een Kawi-gedicht bewerkt door R. Friederich. Bat.?
Volgens het Aardr. Woordbk. v. N. I. Dl. I. 686, is dit werk reeds lang (in 1861 werd dit geschreven) gedrukt en op Java verspreid, en zoude spoedig in de Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap worden opgenomen, wat tot nu niet is geschied.

Netscher, E., Iets over eenige in de Preanger-Regentschappen gevonden Kawi-handschriften. 1852.
T. T. L. V. 1e jg. I. 469.

Niti-Sastrâ. Een Kawi-werk, met Javaansche vertaling. Uitg. door P. P. Roorda van Eysinga.
Zie: *Javaansch.* Geschiedenis van Sultan Ibrahim.

Niti-Sastra Kawi, met Javaansche verklaring. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8°.

Pijnappel Gz., J., Iets over het Kawi en de Javaansche poezy.
Gids. 1849. II. 601.

Verzameling van zedelijke verhalen, uit het Hollandsch in het Javaansch vertaald door C. F. Winter Sr. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1864. 2 dln. 8°.

Verzameling van Javaansche spreekwoorden en spreekwoordelijke uitdrukkingen, verz. door S. Keyzer. 1863.
Bijdr. N. Rks. VI. 161.

Voorschriften betreffende hulp aan drenkelingen. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1866. 8°.

Voorspellingen der Javanen bij het verschijnen van kometen, vertaald uit een Javaansch handschrift door H. J. Domis. 1835.
De Oosterling. I. 472.

Voorstelling, Zinnebeeldige, van den strijd tusschen goed en kwaad. In Jav. dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1870). 8°.

Vriend, De, van den Javaanschen landman. Bijdrage tot verbetering der kultuur van padi, maïs enz. op Java, getrokken uit geschriften van K. F. Holle en in het Javaansch vertaald door H. K. H. Wilkens. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8°.

Wajangverhalen, De, van Pålå-Sårå, Pandoe en Raden Pandji, in het Javaansch, met aantt. van T. Roorda. Uitg. door het K. Inst. v. taal-, land- en volkenk. v. N. I. 's Grav., Nijhoff. 1869. 8°. *f* 5.—
H. Kern, Bijdragen ter verklaring van eenige uitdrukkingen in de Wajang-verhalen Pålå-Sårå en Pandu. 1869.
Bijdr. 3e Rks. IV. 1.
T. Roorda, Nog eene bijdrage tot verklaring van eenige uitdrukkingen in de Wajang-verhalen Pålå-Sårå, Pandoe en Raden Pandji. 1870.
Bijdr. 3e Rks. V. 121.

Wawatjan lampah sĕbar. Bat., Landsdrukkerij. 1872. 8°.

Wetboeken, Nederl.-Indische, in het Javaansch vert. door C. F. Winter. Jav. kar. Bat., Lange. 1853. 8°.

Wetboeken, Korte inhoud der Javaansche, Hangger-Sapoeloeh, Hangger-hageng en Hangger of Nawôlô-pradôtô en beschrijving der Javaansche gebruiken en instellingen. Soerak., Voorneman. 1868. 8°.

Wetten, Javaansche, (Nawålå Pradåtå, Angger Sadåså, Angger Ageng, Angger Goenoeng, Angger Aroebisoe), uitg. door T. Roorda. Amst., J. Müller. 1844. 8°. *f* 3.45.

William Okeleij en de schoenen van den ouden Kasam, vertaald uit het Nederl. in het Jav. door Raden Kartawinata. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1872. 8°.

Winter Sr., C. F., Javaansche zamenspraken. Amst., J. Müller. 2 dln. 8°.
Dl. I. Zamenspraken over verschillende onderwerpen, uitg. met een Bijvoegsel op het Jav. woordenboek, door T. Roorda. 1848. *f* 8.60 — 2e dr., zonder bijvoegsel. 1862. *f* 4.50.
Dl. II. Zamenspraken over salokas, paribasans, wangsalans en andere onderwerpen, uitg. met een Bijvoegsel op het Jav. woordenboek, door S. Keyzer. 1858. *f* 7.50.

— Javaansche zamenspraken. Jav. kar. Amst., J. Müller. 1866. 8°.
Dit werkje, een uittreksel uit de Javaansche zamenspraken, is alleen voor het Gouvernement gedrukt en niet in den handel.

— Javaansche stukken tot de regtspleging behoorende, met naamlijst der Javaansche woorden daarin voorkomende. 1844.
T. v. N. I. 6e jg. II. 1.

Winter Jr., C. F., Serat anjarijossakĕn bab tĕntrĕm salĕbĕtting grija, sarta bab panarimah ing satitah. Jav. kar. Soerak., Voorneman. 1870. 8°.

— Tatedakkan djawi sĕrat kakantjengngannipoen kangdjeng toewan ing kang witjaksana goepĕrnoer djendral ing India vrĕdĕrlan bab pranatan pangagĕmmannipoen pangeran para agĕng toewin prijantoen djawi ing tanah goeprĕmènnan bawah ing nagari djawi toewin madoera. Jav. kar. Soerak., Voorneman. 1870. 8°.

Sĕrat rĕrĕpen katoer mring koesoemaneng adi. Jav. kar. Soerak., Voorneman. 1871. 8o.

Sewåkå. Een Javaansch gedicht, met eene vertaling en woordenboek uitg. door J. A. Wilkens. Bommel, Noman. 1851. 8°.
Overgedrukt uit het T. v. N. I. 1850. II. 287, 383; 1851. I. 464.

Soerjo Alam; translaat uit de Javaansche Kitap Ambio. 1853.
Bijdr. N. Rks. VI. 1.

Sosrowinôtô, Raden Wedono, De nederlaag van Kjai Mangir door toedoen eener Mataramsche prinses. In Jav. dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1870). 8o.

Spreekwoorden, Eenige Javaansche, bijdrage van W. Hoezoo. 1865.
Med. Ned. Zendelinggen. IX. 283.

Stuart, A. B. Cohen, Overzigt van 't Javaansche dichtwerk Djåjå Lengkårå. 1853.
Bijdr. I. 44; II. 151.

Tafereelen uit het heldendicht Brâta-Joedha. Naar het klassiek Javaansch, door P. P. Roorda van Eysinga.
Warnasarie. 1848. 219.

Testament, Het Nieuwe, Uit het Grieksch in het Javaansch vertaald door J. F. C. Gericke. Amst., Spin. (c. 1850). 8o.
Dit werk is slechts tot het Evangelie van Lukas afgedrukt. De exemplaren werden op enkelen na vernietigd. Toen de Heer Gericke gereed was met de vertaling van het N. Testament was hij niet overtuigd dat die vertaling den grondtekst getrouw teruggaf. Hij begon het nu op nieuw uit het oorspronkelijk Grieksch te vertalen, en zond het aan den Heer Roorda om het ter perse te leggen. Nadat eenige vellen waren afgedrukt, maakte de Heer R. bezwaar tegen het Javaansch, dat, te woordelijk naar het Grieksch gevolgd, veel te wenschen overliet, waarop de Heer G. de uitgave staakte.

Theorie van de hoofdregelen der rekenkunde, in vragen en antwoorden. Jav. kar. Samar., v. Dorp. (c. 1860). 8o.

Traktaatje, Godsdienstig, Bandjerm., 1851. 12o.
Geheel gesteendrukt.

Tijdschrift voor den Javaan, uitg. door C. F. Winter. Soerak., Hartevelt. (c. 1855). 1e afl. 8o.
Niet verder verschenen.

(Valk, F. A. F. van der,) Rekenboekje over de benoemde getallen, de inlandsche maten en gewichten en het Nederl. maten- en gewichtenstelsel. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1864. 8o.

Verhaal van de oorsprong en het begin van den opstand van Dipå-Nĕgårå, volgens een Javaansch handschrift, vert. door T. Roorda. 1860.
Bijdr. N. Rks. III. 137.

Verhaal van den strijd tusschen den Heidenschen koning Noesirwan en zijn Islamitischen schoonzoon Menak Djajengrono, waarbij het rijk van Poerwokondo aan laatstgenoemde onderworpen wordt. In Jav. dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1865). 8°.

Verhaal, Volledig, van de daden en lotgevallen van den God Wisnoe, tijdens hij op aarde verkeerde in den persoon van Rômô, den oudsten zoon van Dôsôrôtô, vorst van Ngajôdyô; en inzonderheid zijnen bestendigen strijd tegen den reuzenvorst Rawônô of Dôsômoekô, zoon van Begawan Wisråwå, vorst van Ngalengkå, wegens het schaken van zijne echtgenoot Sintå, dochter van Djanåkå, den vorst van Mantili, en zijne eindelijke zegepraal over hem. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1870). 4°.

Verzameling van zangen, uitgevoerd door de danseressen aan het hof te Djocjokarta. Samar., v. Dorp. (c. 1870). 8°.
Opgesteld door den tegenwoordigen Sultan van Djocjokarta.

Verzameling van Hollandsche zangstukken in het Javaansch vertaald door F. W. Winter. Bat., Landsdrukkerij. 1874. 8°.

Philips, C. F., Overzigt van het Javaansche verhaal Sarikirono. 1856.
T. T. L. V. IV. 43.

— Overzigt van het Javaansch verhaal Poethoet Gondho Prono. 1858.
T. T. L. V. VI. 202.

— Het broedergevecht uit de wajang Kerno Tandingan. 1859.
T. T. L. V. VII. 33.

Poenika serat woewoelang kalakoean lampahipoen tijang estri sagĕdda kalĕrĕssan anggennipoen angladossi datĕng ing lakennipoen. Jav. kar. Soerak., Voorneman. 1870. 8o.

Poenika sĕrat tjondra sĕngkala, mawi sĕkar agĕng koesoema witjitra. Lampah 12. Jav. kar. Soerak., Voorneman. 1871. 8o.

Poensen, C., Een Javaansch handschrift. (Tjariossipoen djôkô Selining). met aantt. en een aanhangsel, bevatt. eenige Jav. woorden op Oost-Java in gebruik. 1866.
Med. Ned. Zend. Gen. X. 284.

— Kidong. (Liederen voor school en huis). Lat. kar. m. figur. muziek, Rott., Wijt. 1874. 8o.
Jav. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. No. 5. Niet in den handel.

Prêgiwâ. Een Javaansch wajang-verhaal, met inl., vert., en aanteekeningen door J. A. Wilkens. 1846.
T. v. N. I. 8e jg. II. 1.

Proclamatie, Eene, van een Sultan van Bantam, medegedeeld door J. J. Meinsma. 1873.
Bijdr. 3e Rks. VIII. 152.

Proeve van Javaansche poëzy uit het Jav. heldendicht, de Brâtâ-Joedâ, of de strijd der Barathas door T. Roorda. Leeuw., G. T. N. Suringar. 1841. 8o. *f* 0.75.
Beoordeeling: Gids. 1841. I. 394.

Psalmen, De, in het Javaansch vertaald door J. F. C. Gericke. Uitg. d. h. Ned. Bijbelgen. Amst., F. Muller. 1854. 8o. *f* 1.–

Raadsels, Javaansche, medegedeeld door F. S. A. de Clercq. 1873.
T. T. L. V. XX. 570.

Raden Bambang Soemitro's huwelijk. Vertaling van een Javaansch tooneelspel door J. Lipjes. 1842.
T. v. N. I. 4e jg. I. 485.

Rådjâ Pirangon of de geschiedenis van Nabi Moesâ (de legende van Pharaoh en Mozes). Eene Javaansche legende uitg. door T. Roorda. 's Hage, Fuhri. 1844. 8o. *f* 3.25.
Uittreksels uit dit werk in Holl. vert. zie: Jav.-Moh. overleveringen, enz.

Rekenboek, Javaansch, Bat., Landsdrukkerij. 1861. 8o.

Romo. Een Javaansch gedicht, uitg. door C. F. Winter. 1847.
Verh. Bat. Gen. XXI.

Sadjara Rådjâ Djâwâ Begin van eene Javaansche historie (Geslachtsregister der vorsten van Java,) vert. door Gordijn, uitg. d. J. van Iperen. 1781—87.
Verh. Bat. Gen. I. 134. II. 262. III. 185.
D. A. Overbeek, Vlugtige aanmerkingen op bovenst. werk. 1825.
Verh. Bat. Gen. X. 249.

Sadjarah Rådja Djâwa, d. i. Geslachtlijst der vorsten van Java, van Adam af tot op de komst der Europeanen. Uit het Javaansch vertaald. 1821.
Verh. Bat. Gen. VIII. 335.

Schets, Geschiedkundige, der splitsing van het rijk van Soerakarta en der stichting van het rijk van Djodjokarta. Uit een Javaansch HS. vertaald. 1839.
T. v. N. I. 2e jg. II. 204.

Serat Menaq. Jav. kar. Batavia, 1854. 8o.

Lotgevallen, De, van Romo. Naar het Javaansch door D. L. Mounier. 1846.
Indisch Magazijn. I, II. 180.

Lotgevallen van Radin Pandji. Uit het Javaansch vertaald door T. Roorda. 1863.
Bijdr. N Rks. VII. 1.

Manik-Måjå, een Javaansch gedicht, uitg. door J. J. de Hollander. 1852.
Verh. Bat. Gen. XXIV.
Zie: Beschrijving v. zon- en maaneklips. -- Javaansche mythologie.

Marcus, Het Evangelie van, in het Javaansch vertaald door J. F. C. Gericke. Uitg. d. h. Ned. Bijbelgen. 's Grav., Fuhri. 1849. 8°. ƒ 0.90.

(Mĕngkoe-Boewånå V,) Gondhowerdoyo. Tooneelstuk, met beschrijving zooals het in onderscheiding van de gewone wajang aan het Hof van den Sultan te Djocjocarta door menschen wordt opgevoerd. Jav. kar. Samar., v. Dorp 1870. fol.
Méngkoe-Boewånå V is de tegenwoordige Sultan van Djocjocarta.

Mohamad Oemar, Raden Hadji, Handleiding voor de teelt van zoetwatervisch. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1866. 8°.

Mythologie, Javaansche, Vertaling der Manik-Måjå, door C. F. Winter. 1843.
T. v. N. I. 5e jg. I. 1.

Mythologie Javanaise. Vertaling v. bovenst. stuk. 1848.
Moniteur des Indes Or. et Occ. III. 295, 319.

Nawolo-Pradhoto, Het boek der, met vertaling en aantt. door D. L. Mounier. Bat., Landsdrukkerij. 1844. 8o.
Overdruk uit het: T. v. N. I. 6e jg. I, 247.
P. P. Roorda van Eysinga, Beoordeeling: T. v. N. I. 1844. 6e jg. III. 97.

Netscher, A. van der Gon, Onderrigt aangaande het aanleggen van Sawah's en de behandeling der padie. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1870. 8o.

Ngabei Kromo Prawiro, Mas, Dewå Roetji. Verhaal van Ario Werkoedôrô, zoekende naar den weg der volmaaktheid. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1870. 8o.

Ngabei Sosrokoesoemo, Raden, Javaansch leesboek. In dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1870). 8o.

Overleveringen, Javaansch-Mohammedaansche, omtrent de geschiedenis van Mozes en Koning Pharao, (vertaling van uittreksels uit het boek Rådjå Pirangon), door J. J. de Hollander.
T. v. N. I. 1849. II. 93.

Pandji Astro Nagoro, Raden, Zinspreuken van de verschillende residenties en afdeelingen op Java; met toepassing op land en bewoners. In Jav. dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1870). 8o.

— Lessen van godsdienst en zedekunde. In Jav. dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1870. 8o.

— Kenteekenen van goede en kwade kemphanen, en hoe men die te verzorgen en in ziekte te behandelen heeft. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1870). 8o.

— De natuur of de leer? Geld of verstand? Een twistgesprek. In Jav. dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1870). 8o.

— Geschiedenis van Endrodjôijo, behelzende zijne liefdesavonturen, afgewisseld met godsdienstige studiën. In Jav. dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1870). 8o.

Peratoeran Hoekoeman Policie jang oemoem atas bangsa Djawa dan Sebrang di tanah Hindia-Nederland. Menoeroet salinan jang soedah kloewar dari kangdjeng Goebernement, dengan di pindahken kapada Hoeroef Ollanda. Algemeen policiestraf-reglement voor de inlanders in N. Indië. Naar de offic. vertaling. Lat. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1870). 8o.

Hempoe Sedah, De Brata-Joeda, of de krijg der Bharatas; naar het Jav. heldendicht in 69 zangen metrisch overgebragt door P. P. Roorda van Eysinga. Leiden, van der Hoek. 1849. 4°. *f* 3.80.

J. Pijnappel Gz. Beoordeeling, zie: Pijnappel, Iets over Kawi enz.

Hoezoo, W., Rantjaganing tjariosipoen Goesti Jesus, mawi pitaken. (Verkorte geschiedenis van den Heer Jezus, in vragen). Lat. kar. Rott., Wijt. 1855. 8°.

Jav. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 2. Niet in den handel.

— Niki pitoetoer kang prajogå, nedah aké marganing kawiloedjengan. (Onderwijs aangaande den weg des heils). Lat. kar. Rott., Wijt. 1855. 8°.

Jav. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 3. Niet in den handel.

— Bijdrage tot de kennis van de bijbelsche legenden der Mohammedanen. (Het javaansche geschrift Anbîô. — Gesch. van Nabi Ngisô (den profeet Jezus). 1865.

Med. Ned. Zendelinggen. IX. 227.

Jellesma, J. E., Rarepen kasoekman kang kaånggé ing pasamoean-ing tijang Kristen. (Geestelijke liederen, die gebruikt worden in de zamenkomsten der Christenen). Lat. kar. Rott., Wijt. 1855. 8°.

Jav. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. N°. 4. Niet in den handel.

— Tjarios awarni pitaken såhå wangsoelan, menggah ing oemat-ing Allah, awit saking doemados-ing djagad, ngantos doemoegi-ing rawoehipoen djoeroe salamet. Ing kålå oemoering djagad 4000 tahoen. (Geschiedenis van het volk van God, in den vorm van vragen en antwoorden, van 't begin der schepping tot aan de komst van den Zaligmaker. Tijdperk van 4000 jaren). Lat. kar. Rott., Wijt. 1855. 8°.

Jav. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. N°. 1. Niet in den handel.

Kenteekenen, Over de, van goede en kwade katten. In Jav. dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1866. 8°.

Kenteekenen, Over de, van goede en kwade paarden, benevens de behandeling van zieke paarden. In Jav. dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1866. 8°.

Kenteekenen, Over de, van goede en kwade perkoetoet, alsmede over de geneesmiddelen dier vogels. Met een aanhangsel over de goede en kwade prendjak. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1866. 8°.

Keyzer, S., De twee eerste Soera's van den Javaanschen Koran. 1863.

Bijdr. N. Rks. VI. 314.

Lukas. — Kitab Indjil. Dikarang koe Loekas. Uit het Grieksch vertaald. Lat. kar. Rott., Tassemeijer. 1867. kl. fol. geb. *f* 1.25.

Kitab Toehpah. Een Javaansch handboek voor het Mohammedaansche regt. 2e verb. uitg. door T. Roorda. Leiden, Brill. 1874. 8°. *f* 2.80.

De 1e druk: Kitab Toehpah. Javaansch-Mohammedaansch wetboek. Uitg. door S. Keyzer. Grav., Fuhri. 1853. 8°. *f* 3.20

Kookboek, Indisch, uit het Hollandsch in het Jav. vertaald door C. F. Winter. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1868. 4°.

Lajang piripittan. Javaansche parabelen. Jav. kar. Soerak., Hartevelt. 1855. 8°.

Lalang Damar Woelan, uitg. door C. F. Winter. 1863.

Verh. Bat. Gen. XXX

Lessen voor den leerling. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1865. 8°.

Liederen, Javaansche, Jav. kar. m. muzyk. Bat., Landsdrukkerij. 1870. langw. 4°.

Lotgevallen, Wonderlijke, van een kantjil (klein hertje), in den trant van Reintje de Vos. In Jav. dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1870). 4°.

Fabelen, Vertaling van 57, uit Guy's New British reader, uit Gedicke's Eng. leesboek en uit Kramers, keur v. Fabelen. In het Javaansch. Bat., Landsdrukkerij. 1854. 8o.

Gelaatkunde, Over, en de kenteekenen van goede en kwade vrouwen. Javaansch. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1866. 8°.

Gericke, J. F. C., Leesboek voor de Javanen; zamengesteld uit stukken des O. en N. verbonds, verzameld en vertaald. Haarl., Enschedé. 1841. 8o. *f* 2.50.

— Bijbelsche verhalen. Jav. kar. 's Grav., Fuhri. 1855. Met houtsn. kl. 4°.

Geschiedenis, De, van Damarwoelan, en inzonderheid die van zijnen oorlog tegen Menak Djinggo, vorst van Belambangan; zijne overwinning op dezen behaald, zijn huwelijk met de dochter van Brôwidjôjô, den vorst van Môdjôpahit, zijne verheffing tot vorst aldaar, en eindelijke zegepraal over al zijne vijanden. In Jav. dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1870. 4o.

Geschiedenis van Sultan Ibrahim, vorst van Eirak. Uit het Maleisch in Jav. poëzij met Jav. karakters overgebragt, voor eerstbeginnenden; door P. P. Roorda van Eysinga. Mitsgaders Niti Sastra, of zedespreuken, in het Kawi met roode letters, en Jav. vertaling achter iedere spreuk met zwarte letters, voor vergevorderden, uitg. door denz. schrijver. Amst., v. Bakkenes. ('s Grav., Nijhoff). 1843. 8o. *f* 3.—; Verm. prijs *f* 1.50.

Geschiedenis van den kapitein Marion, overgebracht uit het Nederlandsch in het Javaansch (proza) door Raden Kartawinata. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1872. 8o.

Geschiedenis van Baron Sakhender. Een Javaansch verhaal, van vertaling, aantt. en alph. woordenlijst voorzien door A. B. Cohen Stuart. Bat., Lange. ('s Grav., Nijhoff). 1851. 2 dln. 8o. *f* 5.—

A. B. Cohen Stuart, Beoordeeling: Indisch archief. 1851. III. 369; IV. 215.
J. J. B. Gaal, Beoordeeling: Bijdr. 1853. I. 221.
A. B. Cohen Stuart, Antwoord op het verslag van den Heer Gaal van de Geschiedenis van Bar. Sakhender. 1855. Bijdr. III. 389.

Geschiedenis van het vorstenhuis van Madoera, uit het Javaansch vertaald, door W. Palmer van den Broek. 1871, 73.

T. T. L. V. XX. 241, 471.

Gesprek tusschen twee Javanen over het vasten. Jav. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1865). 8o.

Gesprekken, Javaansche, in de onderscheidene taalsoorten, opgesteld door een Javaan van Soerakarta; gevolgd door een bijvoegsel bij het woordenb. op het leesboek tot oefening in de Jav. taal, tot gebruik bij deze gesprekken, door T. Roorda. Amst., J. Müller. 1844. 8°. *f* 2.25.

Gezegden van den profeet Mozes, betrekking hebbende op Jezus Christus. Jav. Bandjerm., z. j. 18o.

Handboek tot de berekening van goede en kwade dagen bij verschillende ondernemingen en ontmoetingen. Naar een handschrift van het Hof van Solo. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1872. 4°.

Hangling Darmo, bevattende de regering, wonderlijke lotgevallen en krijgsbedrijven van dezen vorst te Melowo Pati, bewerkt door C. F. Winter Sr. 1853.

Verh. Bat. Gen. XXV.

Hempoe Sedah, Brâtâ-Joedâ, uitg. door P. P. Roorda van Eysinga. Bat., Lange. 1848. 4o.

De Jav. tekst der Brâtâ-Joedâ was door het Bataviaasch Genootschap in handen gesteld van P. P. R. v. E. De uitgave wachtte op de vertaling, die nimmer aan het Genootschap is geleverd, maar later in Nederland is gedrukt. De Javaansche tekst is intusschen op Java in vele exx. verspreid. Het Bataviaasch Genootschap gaf den onvoltooiden arbeid in handen van A. B. Cohen Stuart, die eene geheel nieuwe bewerking gaf van tekst en vertaling.

— Brâtâ-joedâ, Indisch Javaansch heldendicht, voor de uitgave bewerkt door A. B. Cohen Stuart. 1860.

Verh. Bat. Gen. XXVII, XXVIII.

Beschrijving van het ontstaan der zon- en maan-eklips. Uit de Manik Måjå, door J. Lipjes. 1840.
T. v. N. I. 3e Jg. I. 67.

Beschrijving, Beknopte, van Nederlandsch Oost-Indië in kleine Javaansche zangwijzen. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8°.

Beteekenis, De, van sommige droomen. Javaansch. Sam., v. Dorp. c. 1870. 8°.

Beij Merto Atmodjo, Mas, Elf verhalen in poëzy. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1868. 8°.

Blaauw, J. de, Overzigt over den inhoud van Kitab Tochpah; met inleiding van S. Keyzer. 1862.
Bijdr. N. Rks. IV. 343.

Boeboekanning kawroeh hietoeng. (Rekenboekje). Batavia, 1852. 8°.

Brâtâ-Joedâ, De, de Râmâ en de Ardjoenâ-Sâsrâ, Drie Javaansche heldendichten, in Javaansch proza, verkort door C. F. Winter, uitg. door T. Roorda. Amst., J. Muller. 1845. 8°.

Brief van Paulus aan de Romeinen, in het Javaansch vert., met opheldernde schriftuurplaatsen, uitg. door J. Emde. Bandjerm., 1861. 8°.

Brieven, Javaansche, berigten, verslagen, verzoekschriften, bevelschriften, proclomaties, publicaties, contracten, schuldbekentenissen, quitanties, processtukken, pachtbrieven en andere soortgelijke stukken; naar handschriften uitg. door T. Roorda. Amst., J. Müller. 1845. 8°.

Brieven, Javaansche, uitgegeven door de Akademie te Delft. (Delft), 185(6). 16 bl. gelith. fol.

Broek, W. Palmer van den, Javaansche landmeetkunde. Javaansch. Bat., Landsdrukkerij. 1862. Met pl. 8°.

Bruckner, G, Poenika pamoelang kang sakedik, katoer dateng tiejang kang ngadjeng hangngoelarie hingkarah hardjaning, hawasoekmanie. (Godsdienstig traktaatje). M. Arab kar. Pegou, z. j. 12mo.

Bijbel in de Javaansche taal. Vertaald door J. F. C. Gericke. Uitg. door het Ned. Bijbelgen.
O. Testament. 's Grav., Fuhri. 1851. 3 dln. 8o. geb. *f* 12.— N. Testament. 's Grav., Fuhri. 1847. fol. geb. *f* 9 —; Hetz. herzien d. T Roorda. Amst., Spin. 1860 8°.
De correctie van de 1e (fol) uitg. werd ook door T. Roorda bezorgd. Zie: Nieuwe Testament.

Carlier, A. B., Avontuurlijk verhaal van Raki Bandang, en zijne vier zonen, die ieder in het bezit van een toovermiddel, in twist geraken over het bezit eener koningsdochter. In het Javaansch, op rijm. Sam., v. Dorp. (c. 1870). 8°.

Compendium der voornaamste Javaansche wetten. Naauwk. getrokken uit het Mahomedaansch Wetboek Mogharder. Amst., J. Muller. 1836. 8°. *f* 10.50.
Overdruk uit de: Jaarboeken v. regtspl. en wetgeving.

Darmo-wasito, Zedeleer, vertaald uit het Nederlandsch en Engelsch in het Javaansch. door C. F. Winter. Bat., Landsdrukkerij. 1864. 8°.

Djatmika, Beschrijving der tentoonstelling van nijverheid enz. te Batavia in 1865. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1867. M. plattegrond. 8°.

Doedes, J. I., Geschiedenissen uit de evangeliën. In het Javaansch vertaald. Jav. kar. Haarl., Enschedé. 1867. 12°.

Duizend en één nacht. Arabische vertellingen. Naar de Nederd. vertaling in het Javaansch vertaald door C. F. Winter, uitg. door T. Roorda. 's Hage, Fuhri. (Leid., Engels). 1847, 49. 2 dln. 8°. *f* 21.—; Verm. prijs. *f* 11.—
Beide deelen werden door P. Engels elk afzonderlijk in den handel gebracht, onder den titel: Eenige vertellingen uit de Arabische 1001 nacht.

Almanak, Javaansche, onder redactie van A. B. Cohen Stuart. Sam., v. Dorp. 1853—73. 1e tot 20e jg. 8o.

Almanak, Pasoeroeangsche, voor 1830. Pasoeroeang, Tjokro die Wirio. (1829). 4°.
Tjokro die Wirio was de Inlandsche schrijver van den Hr. H. J. Domis.

Almanak, Sourabayasche, voor het jaar 1833. Sourab., Tjokro die Wirio. (1832). 4°.

Anecdoten, Eenige, en honderd leerzame verhalen van C. Schmid, in het Javaansch vert. door C. F. Winter Sr., uitg. door T. Roorda. Met vervolg. Delft, Beets. 1850, 57. 2 dln. 8°.

Anecdoten, Javaansche, uitg. door C. F. Winter. Haarl., Enschedé. z. j. 8o.

Ardjoeno-Sosro-Bahoe, naar het Javaansch, door D. L. Mounier. 1844.
Indisch magazijn. I. 300.

Ardjoenå Såsrå Bahoe. Javaansche vertaling door C. F. Winter. Samarang, 1853. 8o.

Ardjoenå Såsrå bahoe. Uittreksel in proza van eene Javaansche vertaling van dit Kawiwerk door C. F. Winter, uitg. door T. Roorda. Amst., J. Müller. 1845. 8°.

Ardjoenå-Såsrå-Baoe. Javaansch gedicht, in kleine dichtmaten opgesteld door Raden Ngabehi Sindoesastrå, voor de uitgave bewerkt en vertaald door W. Palmer van den Broek. 1870.
Verh. Bat. Gen. XXXIV.

Ardjoeno-Sosro, een Javaansch gedicht, waarin de lotgevallen van drie rijken: Lokopolo, Ajodijo en Maïspati, benevens die van Sroegriwo en Soebali, en de oorlogen van Dosomoeko, Koning van Alenko, tot aan de regering van Dosoroto, te Ajodijo verhaald worden, met een geslachtlijst van de vorsten van Soerakarta, in kleine dichtmaten opgesteld door Raden Ngabehi Sindoesosro. Jav. kar., Sam., v. Dorp. 1872. 2 dln. 4°.

Ario Sastro-darmo, Raden, Beschrijving van Batavia naar eigen aanschouwing. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1867. 2 st. M. 5 plattegr. 8°.

(Ario Soerio Tjondro Negoro, Radhen Mas.) Reizen van Raden Mas Arjo Poerwo Lelono. Bat., Landsdrukkerij. (’s Grav., Nijhoff). 1865. 2 st. 8°. *f* 1.—
S. Keyzer, Beoordeeling: T. v. N. I. 1868. II. 1, 120.

Aryå Tjitrå Såmå, Radhen Adiepattie, Handleiding voor den Javaanschen landbouwer. Lat. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1865). 8o.

Atma di Kara, Raden, Sérat pasamoewan saoen baroe ing nagari Soerakarta, kawĕdallakĕn dening F. L. Winter. Jav. kar. Soerab., Voorneman. 1870. 8°.

Atma di Kara, Raden, Serat lampahan ringgit poerwa ing kang winartan Danoemaja, angittan karaton dalen ing Soerakarta, kawedallaken dening F. L. Winter. Jav. kar. Soerab., Voorneman. 1871. 8°.

Babad tanah Djawi, in proza. Javaansche geschiedenis loopende tot het jaar 1647 der Javaansche jaartelling, met aantt. van J. J. Meinsma. Uitg. door het K. Inst. v. taal-, land- en volkenk. v. N. I. ’s Grav., Nijhoff. 1874. Dl. I. Tekst. 8°. *f* 7.50.

Babadh (Kronijk), naar het Javaansch door D. L. Mounier. 1844, 45.
Indisch Magazijn. 1e twaalft. III. 33; IV. 145; 2e twaalft. III. 186.

Bastiaan, R. F., Avontuurlijk verhaal van Pak Bandjir, door zijne slimheid tot rijkdom en eere gekomen. In Jav. rijm. Jav. kar. Samar., v. Dorp. 1853. 8o.

Batikken, Over het, van Javaansche kleedjes, in het bijzonder die van Soerakarta. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1865. 8°.

Beschrijving van Nederlandsch-Indië, voorafgegaan door eene algem. inleiding door F. A. F. van der Valk. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1863. 8°.

J. A. Wilkens, Aanmerkingen op de Javaansche spraakkunst door wijlen A. D. Cornets de Groot, uitg. door T. Roorda; gevolgd van taalkundige verhandelingen over de voorzetsels en aanhechtsels, door C. F. Winter en J. A. Wilkens. **1844—46.**
T. v. N. I. 6e jg. III. 1, 105, 219; IV. 1; 7e jg. I 314; 8e jg. I. 1.

Holle, K. F., Javaansche lettertafel. Batavia, (c. 1860). plano.

Homan, J. D., Opstellen ter vertaling in het Javaansch voor eerstbeginnenden. Gron., v. Bolhuis Hoitsema. 1862. 1e Proeve. 8o.

Jansz, P., Kleine Javaansche spraakkunst, benevens een lijst van spreekwijzen en eenige gesprekken. Tweede veel vermeerd. uitgave. Sam., v. Dorp. (Amst., Scheltema & Holkema). 1873. 8o. *f* 3.—
De 1e druk verscheen onder den titel: Aanleiding tot de kennis der Javaansche spraakkunst, benevens een lijst van spreekwijzen en eenige gesprekken; alsmede een tal van verbeteringen en bijvoegselen op het Nederd.-Jav. woordenboekje. Aldaar, 1862. 8o. *f* 3.50.

— Verzameling van spreekwijzen en eenige gesprekken tot oefening in de Javaansche taal, behoorende bij de Javaansche spraakkunst. Sam., v. Dorp. (Amst., Scheltema en Holkema). 1872. 8o. *f* 2.—

Roorda, T., Javaansche grammatica, benevens een leesboek tot oefening in de Javaansche taal door T. Roorda. Amst., J. Muller. 1855. 2 dln. 8o. *f* 13.—
Bladwijzer van de verschillende aanhalingen uit Javaansche leesboeken, voorkomende in de Javaansche grammatica van T. Roorda. Delft, Beets. 1856. 8o.

— Beknopte Javaansche grammatica, benevens een leesboek tot oefening in de Javaansche taal. Tweede verbeterde uitgaaf van de Javaansche grammatica. Amst., J. Muller. 1874. 8o. *f* 5.55.
T. Roorda bezorgde alleen den druk van de Grammatica, terwijl Dr. A. C. Vreede op zijn verzoek dien van het leesboek bezorgde. De bekorting betreft vooral het rijke aantal aangehaalde plaatsen in den 1en druk.

Roorda van Eysinga, P. P., Javaansche spraakkunst, of de wijze om op eene gemakkelijke manier de Javaansche taal te leeren schrijven, lezen en spreken, toegelicht door autogr. tafelen, met voorbeelden uit schrijvers gestaafd, met vele zamenspraken over allerlei onderwerpen in de hooge en lage taal verrijkt; en door vele brieven, van den keizer tot den geringsten Javaan, opheldert en bevatt. gemaakt, ook voor diegenen, welke zonder het Jav. karakter, de Jav. taal wenschen te leeren. Amst., Rietberg. 1835. 4o.

Spelboekje, Javaansch, 5e dr. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8o.

Spraakkunst, Javaansche, voor de Jav. scholen, (door W. Palmer v. d. Broek en F. W. Winter). Bat., Landsdrukkerij. 1866. 8o.

Spraakkunst, Javaansche, door (C. F.) Winter en (J. A.) Wilkens. (In het Javaansch). Sam., v. Dorp. 1861. 8o.

Teksten en vertalingen.

Achiring-Djaman, Fragment van het Javaansch geschrift, medegedeeld door W. Hoezoo. 1869.
Med. Ned. Zend. Gen. XIII. 307.

Adji-Såkå, Het boek, oude fabelachtige geschiedenis van Java, van de regering van vorst Sindoelå te Galoeh tot aan de stichting van Mådjå-paït, door vorst Soesoeroeh. Uit de poëzie in Jav. proza overgebragt door C. F. Winter Sr. uitg. door J. J. B. Gaal en T. Roorda. Met een uitv. bijvoegsel tot het Woordenboek der Jav. taal van Gericke en Roorda. Uitg. d. h. Kon. Inst. v. taal-, land- en volkenk. v. N. I. Amst., F. Muller. 1857. 8o.

Admodikromo, Raden, Beschrijving der Koen's feesten te Batavia, ten jare 1869. In dichtmaat. Jav. kar. Sam., v. Dorp. 1870. 4o.

Gericke, J. F. C., Javaansch-Nederduitsch woordenboek op last en ten dienste v. h. Ned. Bijbelgen. zamengesteld. Uitg. en verb. d. T. Roorda. Amst., J. Müller. 1847. 8o. *f* 22.30; in carton *f* 22.90.

Bijvoegsels tot dit woordenboek zijn geplaatst achter: Gesch. v. Bar. Sakhender, uitg. d. Cohen Stuart; — Duizend en één nacht, uitg. door T. Roorda; — Roorda, Jav. grammatica; — Adji-Såkå, uitg. d. T. Roorda, — Javaansche zamenspraken uitg. d. Winter, 2e deel, uitg. S Keyzer

Supplement op het Javaansch-Nederlandsch woordenboek van J. F. C. Gericke, door T. Roorda en J. J. Meinsma. Amst., F. Muller. 1862. 8o. cart. *f* 11.75.

P. Jansz, Een nieuw vervolg op Gericke's Javaansch-Nederl. woordenboek. Sam., v. Dorp. (Amst., Scheltema & Holkema). 1869. 8o. cart. *f* 18.—

Kruijt, J., Javaansche benamingen van ziekten of ziekte-verschijnselen. 1868.
Med. Ned. Zend. Gen. XII. 312.

Proeve van een Javaansch-Nederduitsch woordenboek door C. F. Winter en J. A. Wilkens. 1844.
T. v. N. I. 6e jg. I. 1.

Roorda, T., Javaansch-Nederlandsch woordenboek. Nieuwe uitg. van het woordenboek van J. F. C. Gericke. Amst., J. Müller. 1871—74. Afl. 1—5. 8o. *f* 13.75.
De 6e (laatste) aflevering wordt bewerkt door Dr. A. C. Vreede.

Roorda van Eysinga, P. P., Algem. Nederduitsch-Javaansch en Javaansch-Nederduitsch woordenboek, in de Kromo-, Ngoko-, Modjo- en Kawische taal, met geautographieerde tafel. Kampen, v. Hulst. 1835. 8o. *f* 20.—
Aankondiging: De Oosterling. 1836. II. 135*.
D. L. Mounier, Beoordeeling: T. v. N. I. 5e jg. 1843. II. 363.

Zakwoordenboekje, Nederlandsch-Javaansch, voornamelijk ten dienste van wie zich 't Javaansche schrift nog niet hebben eigen gemaakt, door P. Jansz en H. C. Klinkert. Nieuwe ongew. uitg. Sam., v. Dorp. (Amst., Scheltema). 1865. 8o. *f* 4.—
De eerste uitg. verscheen 1861; Verbeteringen en bijvoegselen daarop, zie: Jansz, Aanleiding tot de Jav. spraakkunst, enz.

Grammatikale werken.

Ario Soerio Tjondro Negoro, Radhen Mas, Foutieve Javaansche opstellen. Jav. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1865. 8o.

Gericke, J. F. C., Javaansch spel- en leesboekje. Jav. kar. Amst., 1860. 8o.

— Javaansche tabellen. Haarl., Enschedé. fol. *f* 2.50.

— Eerste gronden der Javaansche taal, benevens Javaansch leer- en leesboek met eene woordenlijst. Bat., Landsdrukkerij. 1831. 4o.

— Schoolboekje ten behoeve van de Javaansche jeugd. Jav. kar. Haarl., Enschedé. 1839. 8o. *f* 1.50.
Er bestaan ook exx. zonder adres.

Groot, A. D. Cornets de, Javaansche spraakkunst uitg. door J. F. C. Gericke. 1833.
Verh. Bat. Gen. XV.

Groot, A. D. Cornets de, Javaansche spraakkunst. Uitg. in naam en op verzoek v. h. Bat. Genootschap v. Kunsten en Wetenschappen door J. F. C. Gericke. 2e verb. en verm. uitgaaf, gevolgd door een leesboek tot oefening in de Jav. taal; verz. en uitg. d. J. F. C. Gericke. Op nieuw uitg. en voorzien van een nieuw woordenboek d. T. Roorda. Amst., J. Müller. 1843. 2 st. 8o. *f* 7.80.

P. J. Veth, Verslag en beoordeeling van Gericke's Javaansche spraakkunst, bevattende een overzigt van de beoefening der Javaansche taal- en letterkunde. Amst., v. Kampen. 1844. 5 st. 8o. *f* 5.—
Overdruk uit: De Gids. 1844. I. 431, 491, 555, 615, 679.

Montijn, K. W. M., Inedita van Dr. C. J. van der Vlis.
T. v. N. I. 1870. I. 5.

Poensen, C., Bijdragen tot de kennis van den godsdienstigen en zedelijken toestand der Javanen. Eene beschouwing van den inhoud van eenige voorname geschriften der Javaansche literatuur. Met een aanhangsel bevatt. eenige Javaansche woorden op Oost-Java in gebruik. 1869, 70.
Med. Ned. Zend. Gen. XIII. 153, 313; XIV. 259.

— Iets over Javaansche naamgeving en eigennamen. 1870.
Med. Ned. Zend. Gen. XIV. 304.

— De Wajang. 1862.
Med. Ned. Zend. Gen. XVI. 59. 204. 233. 353.

Proeven uit de eerste oprigting eener Javaansche drukkerij, naar het ontwerp van van Vlissingen en onder deszelfs toezigt ter lettergieterij van Joh. Enschedé & Zn., te Haarlem vervaardigd. Haarl., Enschedé. 1824. 4o.

Proeven van hoog, gemeen en berg-Javaans. 1784.
Verh. Bat. Gen. II. 289.

Rhijn, L. J. van, De Javaansche taal. 1851.
v. Rhijn, Reis door den Ind. archipel. blz. 137.

Roorda, T., Over het voorname doel en de methode van het onderwijs in de Javaansche taal. Tot opening van de lessen aan de Rijksinstelling van onderwijs in de Ind. taal-, land- en volkenkunde te Leiden. Leiden, Engels. 1864. 8o. *f* 0.30.

Schrijfwijze, Zonderlinge Javaansche, door C. 1856.
T. T. L. V. IV. 205.

Stuart, A. B. Cohen, Etymologie van ja-itoe, istiar, merbot en modin. 1870.
T. T. L. V. XIX 540.

Tuuk, H. N. van der, T. Roorda's beoefening van 't Javaansch bekeken. Amst., R. C. Meijer. 1864. 8o. *f* 0.75.
Bevat ook vele opmerkingen omtrent de Maleische spraakkunst
T. Roorda, Bijdrage tot de Javaansche taalstudie, naar aanleiding van T. Roorda's beoefening van 't Javaansch bekeken door H. N. van der Tuuk. 1864.
Bijdr. 2e Rks. VIII. 75.
H. N. van der Tuuk, Opmerkingen naar aanleiding van eene taalkundige bijdrage van den hoogleeraar T. Roorda. Amst., Loman & Verster. 1864. 8o. *f* 1.50.
D. Koorders, Over den Heer H. N. van der Tuuk en zijn jongste geschriften. Bat., v. Dorp. (Amst., Noordendorp). 1865. 8o. *f* 1.—

Veth, P. J., Inleiding over de geschiedenis der beoefening van de Javaansche taal.
Zie: Veth, Beoordeeling d. Jav. spraakkunst d. Cornets de Groot.

Vlis, C. J. van der, Javaansche letterkunde.
De Kopiist. 1841. 91*.

Woordenboeken.

Bruckner, G., Klein woordenboek der Hollandsche, Engelsche en Javaansche talen. Batavia, 1842. 8o.
Ook onder den titel: Vocabulary of the Dutch, English and Javanese languages.

Domis, H. F. de Senerpont, Hollandsch en Javaansch woordenboekje, behelzende de woorden, die in de dagelijksche verkeering het meeste te pas komen. Sam., Karto die Wirio. 1827. 2 st. 4o.
Karto die Wirio was inlandsch schrijver bij den Heer Domis.

Filet, G. J., De inlandsche plantennamen, bijeenverzameld en in alphab. orde gerangschikt. Batavia, 1859. 8o.

Ophuizen, W. J. van, Vergelijkende tabel der in het Singkelsche, in Pak-pak, Toba, en op de Banjak-eilanden gesproken wordende talen en dialecten. **1855.**
T. T. L. V. III. 466.

Rosenberg, C. B. H., Woordenlijst van de taal der Mentawei-eilanden. **1853.**
T. T. L. V. 1e jg. I. 399.

— Woordenlijst van de taal van Engano. **1854.**
T. T. L. V. 2e jg. 370.

Woordenlijst van de taal van Engano, door J. van der Straaten en P. Severyn. **1855.**
T. T. L. V. 2e jg. 338.

Aanteekeningen over de taal der Orang-lom op Banka. **1861.**
T. T. L. V. XI. 338.

Proeve van het Maleisch en Chineesch gesproken op Banka en Blitong.
T. v. N. I. 1868. II. 332.

TALEN VAN JAVA EN MADURA.

JAVAANSCH.

Algemeene werken.

Afleiding en beteekenis der namen van eenige plaatsen enz. op Java. **1845.**
Indisch magazijn. Nalez. I. 242; verg. II. 2. 195.

Alfabetten, Eenige, en proeven van oud-Javaansch schrift. M. 9 pl. **1863.**
Bijdr. N. Rks. VI. 280.

Berigt en proeve van de nieuwe Javaansche drukletters, naar het voorschrift en onder toezigt van T. Roorda vervaardigd ter lettergieterij van Joh. Enschedé & Zonen te Haarlem. Haarl., Enschedé. **1839.** 4o.

Handschriften, De Javaansche, in de Bibliotheek van het Ned. Bijbelgenootschap. Catalogus door W. H. Engelmann.
T. v N. I. 1870. II. 157.

Hollander, J. J. de, Handleiding tot de kennis der Javaansche taal- en letterkunde voor de kadetten van alle wapenen, bestemd voor de dienst in N. Indie. Breda, Broese. **1848.** 12o. *f* 5.20.
J. Pijnappel Gz., Beoordeeling: Gids. 1849. I. 736.

— Iets over het Javaansch, en de oudste geschiedenis der Javanen.
Gids. 1848. II. 35.

Kern, H., De naamsoorsprong van Java. **1863.**
Bijdr. 3e Rks. VI. 116.

Keyzer, S., De Javaansche handschriften te London. **1854.**
Bijdr. II. 330.

Lauts, G., Levensschets van A. D. Cornets de Groot, grondlegger der Javaansche taalstudie.
Konst- en Letterbode. 1843. I. 68. 82.
Herdrukt vóór C. de G's Spraakkunst, door T. Roorda.

Millies, H. C., De Javaansche bijbelvertaling.
Gids. 1853. II. 148.

— Opmerkingen over den Oud-Javaanschen dierenriem. **1863.**
Versl. en Med. K. Ak. Lett. VII. 297.

Oendang-oendang of verzameling van voorschriften in de Lematang-Oeloe en Ilir en de Pasemah-landen van oudsher gevolgd, en door langdurig gebruik, hadat of wet geworden, medegedeeld door G. J. Gersen 1871.
T. T. L. V. XX. 108.

Si-Daoed Radja Medan, Menangkabausch-Maleische zamenspraken, uitg. door J. Pijnappel Gzn., 's Grav., Nijhoff. 1872. 8o. *f* 1.50.

Undang Undang, The, of Moco Moco in the Menangkarbau dialect and character. With the English translation. 1822.
Malayan Miscellanies II. No. 13, 14.
Hierin een vergelijkend woordenlijstje der Maleische en Menangkabausche talen.

Verzameling van overleveringen van het rijk van Mănang-Kăbou, uit het oorspronkelijk Maleisch vertaald door E. Netscher. 1850.
Indisch archief. III. 33.

Verzameling van overleveringen van het rijk van Mănang-Kăbau.
Indisch tijdschrift, uitg. door J. T. Grashuis. 1864. 14.

Veth, P. J., De beteekenis van het woord dapo.
T. v. N. I. 1869. II. 417.

DIALEKTEN DER PASEMAH-LANDEN.

Iets betreffende de verhouding der Pasemah-landen tot de Sultans van Palembang. 1856.
T. T. L. V. IV. 186.
Dit stuk heeft betrekking op een in de Pasemah-landen gevonden tekst.

C. A. de Brauw, Aanmerkingen op het stuk getiteld: Iets betreffende de verhouding der Pasemah-landen tot de Sultans van Palembang. 1856.
T. T. L. V. IV. 516.

LAMPONGSCH.

Manuscrits, Les, Lampongs, en possession de M. le Bar. Sloet van de Beele, publiés p. H. N. van der Tuuk. Leide, Hooiberg. (La Haye, Nijhoff). 1868. 4o. *f* 10.—
P. J. Veth, Aankondiging: T. v. N. I. 1868. II. 336.

Tuuk, H. N. van der, Vergelijkende woordenlijst van Lampongsche tongvallen. 1868.
T. T. L. V. XVII. 569.

— 't Lampongsch en zijne tongvallen. 1869.
T. T. L. V. XVIII. 118.

— Brieven betreffende het Lampongsch. 1870.
T. T. L. V. XIX. 362.

— Drie vertellingen in proza. In het Lampongsch. Bat., Landsdrukkerij. 1874. 8o.

Zollinger, H., De Lampongsche districten en hun tegenwoordige toestand. 1847.
T. v. N. I. 9e jg. I. 1. 121. 249.
Hierin veel over Lampongsche taal, met een Mal.-Ned.-Lampongsch woordenboek.

OMLIGGENDE EILANDEN.

(Mentawei-eilanden; Engano; Banka; Blitong).

Notice, Short, concerning the island of Pulo Nias, — with comparative vocabularies in the languages of Nias, Batta, Bima and Lampung, — and in three dialects of the Dayaks in Borneo. 1822.
Malayan Miscellanies. II. No. 8.

Genesis, Het boek, in het Tobasch vertaald door H. N. van der Tuuk. Uitg. door het Ned. Bijbelgen. Amst., F. Muller. 1859. 8°. *f* 4.—

Gonggrijp, J. P. R. F., Barita na marragam, di ata Mandailingkon W. Iskander. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1868. 8°.

Johannes, Het evangelie van, in het Tobasch vertaald door H. N. van der Tuuk. Uitg. door het Ned. Bijbelgen. Amst., F. Muller. 1859. 8°. *f* 2.—

Legende, Bataksche, in het oorspronkelijke met Nederl. vert. door J. G. F. Riedel. 1868.
T. T. L. V. XVII. 258.

Lukas, Het evangelie van, in het Tobasch vertaald door H. N. van der Tuuk. Uitg. door het Ned. Bijbelgen. Amst, F. Muller. 1859. 8°. *f* 2.85.

Netscher, E., Battasche taalstudie. 1857.
T. T. L. V. V. 315.

Niemann, G. K., Mededeelingen omtrent de letterkunde der Bataks. 1866.
Bijdr. 3e Rks. I. 245.

Scheppingsgeschiedenis, De, volgens Genesis I, overgebragt in de taal der Bataks door H. N. van der Tuuk. Uitg. door het Ned. Bijbelgen. Amst., F. Muller. 1853. langw. 8°. *f* 0.90.
Geheel gestoendrukt.

Spécimen des caractères de la langue des Battas, de l'île de Sumatra, gravés et fondus par N. Tetterode, sous la direction de H. C. Millies. Amst., Spin. 1855. 1 bl. fol.
P. J. Veth, Aankondiging: T. v. N. I 1856. II. 192.

Spelboekje, Mandahelingsch, Bat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1872. 8°.

Thurn, W. C., Leesboek, in het Mandhelingsch vertaald door W. Iskander. Bat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8°.

Tuuk, H. N. van der, Over schrift en uitspraak der Tobasche taal, als eerste hoofdstuk eener spraakkunst. 1856.
Bijdr. IV. I.

— Bataksch leesboek, bevattende stukken in het Tobasch, Mandailingsch en Dairisch. (Met taalk. aantt. en bladwijzer, vertaalde stukken en inhoudsopgave). Uitg. door het Ned. Bijbelgen Amst., F. Muller. 1860—62.4 stn. 8°. *f* 22.60.

— Bataksch-Nederduitsch woordenboek. In dienst en op kosten van het Nederl. Bijbelgenootschap vervaardigd. Amst., F. Muller. 1861. 8°. Met 30 gekl. pl. cart. *f* 20.—

— Tobasche spraakkunst; voor het Nederl. Bijbelgenootschap vervaardigd. Amst., F. Muller. 1864- 67. 2 st. 8°. *f* 5.90.

— Opgemerkte fouten in Aug. Schreiber's Kurzer Abriss einer Batta'schen Formenlehre in Toba-Dialekte 1866.
Bijdr. 3e Rks. I. 361.

Willer, T. J. Verzameling der Battahsche wetten en instellingen in Mandheling en Pertibie. Batavia, Drukkerij v. h. Bat. Genootschap. 1846. 8°.
Afz. afdruk uit het Tijdschr. v. N. I. 1846. II. 145. Hierin: Schrift, taal- en letterkunde, met uitsl. tabellen. blz. 245.

TAAL DER LOEBOES.

Aanteekeningen omtrent de taal der Loeboe's en Oeloe's op Sumatra, naar meded. van T. J. Willer, door E. Netscher. 1855.
T. T. L.V.IV. 56.

MENANGKABAUSCH-MALEISCH.

Kitab tjonto soerat roepa roepa serta pitoeah dan pengadjaran jang berbagei. (Brievenboek, in het Menangkab. Maleisch). Bat., Landsdrukkerij. 1861. 8°.

Vrienden, Chr., Ini ada satoe ingetan dari Toehan Allah poenja baik dan tjinta. Gedachtenissen van de weldaden der liefde Gods. Maleisch en Hollandsch. Lat. kar. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. 1853. 18o.

Weg des heils, De, Mal. met Mal. kar. Kampen, Lughten. z. j. 8o.

Wester, H., Bârang panton dàn' amtzâl jang terpanton gûna' ânakh. Tersalin kapada bahasa Malâjuw 'awleh R. le Bruyn. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1829. 12o.

— Barang hhikajet jang terlebeh berguna deri dalam Elkitab, ya itu segala surat perdjandjian lama dan baharuw; terkarang dengan Sual dan Djawab. (Onderwijzingen uit den Bijbel in vragen en antwoorden). Lat. kar. Tertara pûla di Manada. 1837. 8o.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. 2e dr. Rott., Wijt. 1852. 8o.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. No. 16. Niet in den handel. De 1e druk verscheen in 1849.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Batavia, 1855. 12.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bat., Bruining. 1856. 8o.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. 1859. 8o.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. 1867. 8o.

— Kitab midras, jang dalamnja ada tersimpan babarapa Fatsal jang pendekh dan berguna akan debatjakan. (Schoolboek inhoudende verscheidene korte en nuttige leeslessen). Tersalin kapada bahasa Malajuw awleh R. le Bruyn. Lat. kar. Batavia., 1829. 8o.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. 8e dr. Rott., Wijt. 1859. 8o.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. No. 3. De 1e druk verscheen in 1838. Een verbeterde herdruk verscheen als No. 28 der serie. 3e dr. 1869. Niet in den handel.

Wetboek voor Nederlandsch-Indië. Mal. m. Mal. kar. Batavia, 1853. 8o.

Weijde, J. van der, Perkara kenal dan taoe darie oemoornja koeda. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1864. 8o.

Wieling, S. E., Sawatu kitab pengadjian 'ákan ilmu ádab; 'ataw peng adjàran 'akan alam dan kalakuwan; guna segala midras. Tersalin deri pada bahasa Wolandawij 'awleh G. Heijmering. Timor-Kupang, 1844. 8o.

Wiselius, J. A. B., Djåjå-Bâjå, zijn leven en profetiën. 1873.
Bijdr. 3e Rks. VII. 172.
A. B. Cohen Stuart, Eroe Tjakra. 1873.
Bijdr. 3e Rks. VII. 285.

TALEN VAN SUMATRA EN OMLIGGENDE EILANDEN.

BATAKSCH.

(Tobasch, Mandailingsch en Dairisch dialekt).

Anslijn Nz., N., Hendrik nadenggan roa, sada boekoe basaon ni Dakdanak, di ata Mandailingkan. (De brave Hendrik) in het Bataksch (Mandailingsch dialekt), vertaald door W. Iskander. Lat. kar. Padang, Zadelhoff & Fabritius. 1865. 8°.

(Asselt van,) Boekoe parsipodaän ni dakdanak di skola. Spel- en leesboekje (Battasch) voor scholen. Lat. kar. Bat., Ogilvie. 1862. 8o.

Dja Sian, Boekoe etongan Mandailing etongon ni dakdanak di medja. No. 1. (Mandhelingsch rekenboekje voor de hoogste klasse). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1868. 8o.

Exodus, Het boek, vertaald in het Tobasch door H. N. van der Tuuk. Uitg. door het Ned. Bijbelgen. Amst., F. Muller. 1859. 8o. ƒ 3.25.

Toehan Jesus menarima orang berdosa. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. 1860. 8o.

Toewankoe Imam, Memorie aangaande de komst der Hollanders op Sumatra's Westkust, uit het Maleisch vertaald. 1850.
de Stuers, Vestiging enz. der Nederlanders ter Westkust van Sumatra. II. 221.

Traktaatje, Godsdienstig, Mal. en Lat. kar. Bat., z. j. 8o.

Tuuk, H. N. van der, Verslag van een Maleisch verhaal, behelzende de lotgevallen van Samaun. 1866.
Bijdr. 3e Rks. I. 357.

Tuuk, H. N. van der, Maleisch leesboek. Uitg. d. h. K. Inst. v. taal-, land- en volkenkunde v. N. I. 's Grav., Nijhoff. 1868. 8o. *f* 1.40.
P. J. Veth, Aankondiging: T. v. N. I. 1868. II. 336.

Uilkens, J. A., Pengrenâlan 'âkan 'elchalakh deri pada penenâlan thabie et bagi 'awrang muda âkan 'asâs segala pengadjâran 'agama. Tersâlin deri pada bahâsa Wolanda 'awleh G. Heijmering. Timor-Kûpang, 1840. 12o.

Uittreksel van de Geschiedenis van Mahmoed, Sulthan van Badar, uit het Maleisch vertaald door P. P. Roorda van Eysinga. 1834.
De Oosterling. I. p. 348.

Uittreksel uit een verhaal van Chatam Thaija, uit het Maleisch vertaald door P. P. Roorda van Eysinga. 1834.
De Oosterling. I. 352.

Valmic, Geschiedenis van Srî Râma. Beroemd Indisch heroïsch Dichtstuk oorspr. in het Sanskrit. Naar eene Maleische vertaling daarvan, in het Mal. met Arab. karakters; met eene voorrede uitg. door P. P. Roorda van Eysinga. Amst., v. Bakkenes. (G. Th. Bom). 1843. Met 1 plaat. 4o. *f* 6.—; Verm. pr. *f* 2.50.

Verhalen, Bijbelsche, des Nieuwen Testaments, in het Maleisch. Mal. kar. Batavia, 1840. 8o.

Versjes, Laag Maleische, en prozastukjes, alsmede eenige Holl. versjes, allen vervaardigd voor O. I. kinderen en gedrukt met Hollandsch karakter, door een Oosterling. Delft, Beets. 1858. 12o. *f* 0.50.

Vertellingen, Vier Maleische, voor den inlander bestemd, uitg. en met aantt. voorzien door H. N. v. d. Tuuk. Leiden, Brill. 1868. 8o. *f* 3.—
De tekst afzonderlijk, zonder aantt. *f* 2.—
Meursinge, Mal. leesboek. 7e stukje.
P. J. Veth, Aankondiging: T. v. N. I. 1868. II. 336.

Verzameling van gezangen. Batavia, 1834. 8o.

Verzameling van liederen, waarbij eenige psalmen en evangelische gezangen, in het Maleisch vertaald door R. le Bruyn. Lat. kar. met muzijknoten. Bat., Landsdrukkerij. 1828. 8o.

Veth, P. J., Oostersche legenden.
Gids. 1847. II. 271. 293.

Voorneman, A. A., Tjeritah dari satoe anak laki-laki njang tjinta orang toewahnja. Vertelling van een ouderlievend kind. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1860. 8o.

— Peladjaran hadat boewat anak moeda. Levensregelen voor jonge menschen. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1860. 8o.

Voorneman, F. K., Saridin, satoe tjerita boeat djadi pengadjaran. Bat., Landsdrukkerij. 1862. 8o.

Vraagen (sic) voor kinderen. Taniahan sama Anak-anak. Holl. en Mal. met Lat. kar. Bat., z. n. v. dr. 1833. 8o.

Testamentum, Novum, Malaice et Psalmi. Lat. kar. Uitg. door het Ned. Bijbelgen. Harl., Enschedé. 1823. 8°.

Testamentum, Novum, Malaice. Lat. kar. Amst., den Hengst. 1824. 8°. *f* 3.—

Teysmann, J. E., Soerat periengettan darie perkara tanem kapas poeloe-poeloe bielangan tanah India. Batavia, 1860. 4°.

Tjakap-2 rampai-2 bahasa malajoe Djohor, terkarang oleh Hadji Ibrahim jaitoe dengngan pertoeloengan dan pengatoeran H. von de Wall. Mal. en Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1872. 2 st. 8°.

Tjarito-tjarito senderan pengadjaran kapada manosia, jang bingoeng den pandorang paham atowa pikirannja. Bat., Landsdrukkerij. 1867. 8°.

Tjerita akan pentjarian dan hoekoeman doso serta pembaroean hati manoesia akan mendapat kahidopan kekal. (Geschiedenis der wereld voor Adams val). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1835. 8°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bat., Lange. 1854. 8°.

Tjerita binatang banjaknja lima poeloch toedjoeh bab. Bat., 1865. 8°.

Tjerita Jezus Christus, tuntang tjerita sekare rasul; tersalin kapada bahasa Dajah. Bat., Tertara di Parapattan. 1842. 8°.

Tjerita soerat perdjandjian baroe terkarang oleh saorang padri, pesoeroehan indjil di tanah Hindi. Bat., 1861. 8°.

Tjerita-tjerita peroepama-an. 2e druk. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8o.
De 1e druk verscheen aldaar, 1865.

Tjerita, Bebrapa, jang ada tersimpan di dalem segala soerat jang soetji kadjadian langit dan boemi. 8°.

Tjeritera akan Henry serta dengan boedjangnia. (Geschiedenis van Henry met zijne dragers). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1837. 8o.

Tjeritera deri pada toewan J. Boenjan. Bat., 1863. 8°.

Tjeritera hhikajet Isay Elmesehh jang Anakh Allah dan Muchalits segala awrang berdawsa. (Geschiedenis van den Heer Jezus, den Zoon van God, den Zaligmaker van zondaren). Lat. kar. 3e druk. Rott., Wijt. 1852. 8°.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. No. 5. Niet in den handel. De 1e druk verscheen in 1839.

— Hetzelfde werk, uitg. door G. Heijmering. Lat. kar. Batavia, 1846 12o.

Tjeritera Torat dan Indjil. (Verhalen uit het Oude en Nieuwe verbond). Lat kar. Amst., Höveker. 1856. 2 dln. 12o.

— Hetzelfde werk. 2e uitg. Utr., Kemink. 1864. 8o.
Niet in den handel.
De 1e dr. aldaar. 1859. 12°.

Tjermin segala marika jang menoentoet 'ilmoe fiqh. d. i.s: Spiegel der leergierige wetgeleerden, door een Atjineesch priester. Alleen de voorrede, met vert. en aanteek. uitg. door S. Keyzer. 1868.
T. T. L. V. VII, 211.

Tjonto Hhisab, guna sakalijen anakh jang baharuw mulaij beladjar Ilmu hitongan. (Rekenboekje). Lat. kar. Rott., Wijt. 1e st. 2e dr. 1861; 2e st. 2e dr. 1861; 3e st 2e dr. 1861; 4e st. 1862. 8o.
Mal. werkjes uitg. door h. Ned. Zendlinggen. N°. 23, 24, 25 en 29. Niet in den handel. De 1e dr. v. h. 1e st. verscheen in 1857; die van het 2e st. 1857; die van het 3e st. 1857.

Tjonto-tjonto Hisab guna sakalijen anakh jang hendakh beladjar hitongan akan bilangan-bilangan perpulohan dan perbahagi-bahagian bijasa. (Rekenboekje). Lat kar. Bat., Landsdrukkerij. 1866. 8o.

Soerat hoeroef pakei akan mengadjar anak-anak membatja. (Spel- en leesboekje). Lat. kar. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. **1861.** 8o.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. **1867.** 8o.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. **1869.** 8o.

Soerat periengettan darie perkara tanem kapas die Poelo-Poelo bielangan tanah India. Bat., Lange. **1860.** 4o.

Soerat tjerita akan anak-anak mengadji. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. **1860.** 8o.

Soerat tjeritera jang banjak natsehat akan orang toeah dan orang moeda jang soeka membatjanja dengan beringat dan berpikir. Mal. kar. Bandj., Rijnsch Zendelinggen. **1868.** 8o.

Spreekwoorden, Eenige Maleische, en spreekwijzen verzameld, vertaald en opgehelderd door H. C. Klinkert. Met opgave van Errata. **1866.**
Bijdr. 3e Rks. I. 37, 495.
Vervolg hierop, benevens eenige Maleische raadsels en kinderspelen. **1869.**
Bijdr. 3e Rks. IV. 21.

Stibbe Lz., S., Peladjaran jang baik, ja-itoe manjatakan dari pada bagian matahari, boelan dan bintang, serta boemi jang kita diami ini, adanja. Bat, Landsdrukkerij. **1867.** 8o.

— Tjonto peladjaran beretong, di toeroet bagimana dalem kitab beritong J. C. Kempees. Bat., Landsdrukkerij. **1869.** 8o.

— Pengadjaran deri pada elmoe boemi. Bat., Landsdrukkerij. **1869.** 8o.

— Het nut der koepokinenting. Mal. m. Mal. kar. Bat., Landsdrukkerij. **1871.** 8o.

Strijd, De laatste, en heldendood van den Gen. Michiels. Vertaald uit het locaal-Maleisch van Java door H. C. Klinkert.
T. v. N. I. 1870. II. 187.

Surat djumala angh bara surat hatalla awang kampili. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. **1855.** 8o.

Surat hurup hapa madjar anak olo membasa. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. **1857.** 8°.

— Hetzelfde werk. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. **1865.** 8o.

Surat rinting agama ia ta surat batang adjar tuntang surat njanji tutang surat lakudoa. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. **1858.** 8o.

Swatoe per-kata-an meng-ingat-an. (Godsd. traktaatje). Lat. kar. Bat., Bruining. **1854.** 8o.

Talimu-'ltahhkhikh'ija'ike peng'adjaran kabenaran jang pohon ibadet. Lat. kar. Tertara di Bendar Ambon, **1842.** 8o.

Tahlil atau njanjian orang kristen etc. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. **1855** 8o.

Tahlil jang dinjanji orang kristen etc. (Maleische gezangen). Batavia, **1840.** 8o.

Tahlil jang dinjanji orang Mesehhi tatkali ija menoedji Allah. (Christelijke lofzangen). Lat. kar. 4e dr. Rott., Wijt. **1851.** 8o.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. No. 12. Niet in den handel. De 1e dr. verscheen in 1843.

Teman pengatahoewan bagei anak-anak. Bat., Landsdrukkerij. **1866.** 8°.

Testament, Oud, in het Maleisch vertaald. Lat. kar. Uitg. door het Ned. Bijbelgen. Haarl., Enschedé. **1826.** 8°. *f* 8.—

Testament, Nieuw, in het Maleisch. Lat. karakters. Batavia, **1835.** 8°.

Testament, Nieuw, in het Laag-Maleisch. Uitg. door het Ned. Bijbelgen. Amst., F. Muller. **1850.** 8°. geb. *f* 2 75.

Testament, Het Nieuwe, in het Maleisch vertaald door H. C. Klinkert. Met Lat. kar. Sam., **1862, 63.** 2 st. 8°.

Rijksbestierder, De, Oud oorspr. Maleisch gedicht met Nederd. vertaling. **1842.**
T. v. N. I. 4e jg. I. 496.

Saridin, Soeatoe tjerita di-boeat pengadjaran. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. **1866.** 8o.

Sastro di Medjo, Pengataoewan oekoer tanah. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. **1866.** 8o.

Sawatu perkata'an natsihhat. (Een woord van waarschuwing). Lat. kar. 3e dr. Rott., Wijt. **1841.** 8o.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. No. 4. Niet in den handel. De 1e dr. verscheen in 1838.

Schaafsma, A. O., Tsohbat kamii jang benar rawajat jang terkarang. (Godsdienstig traktaatje). Lat. kar. Bat., Ogilvie. **1865.** 8o.

Sedikit bitjara akan menogorkan orang jang bermain top ataoe kartoe. (Godsdienstig traktaatje). Lat. kar. Bat., Bruining. **1855.** 8o.

Segala soerat perdjandjian bahroe mata tochan kita-orang Jesus Kristus, tersalin kapada bahasa Malajoe, tertera dengan balandja segala orang pemarentah hal pasoeroehan indjil, jang berkoempoel di-bendar Soerabaija. Batavia, **1835.** 8o.

Sekalian djalan pengenalan Dosa oleh kapertjayaän dengan pengasehan Allah. (Godsdienstig traktaatje). Lat. kar. Bat., Bruining. **1854.** 8o.

Selompret Malajoe, soerat kabar bahasa Malajoe rendah. Samar., **1861—63.** fol.

Si saridin, sada barita ambaen parsipodaän. Bat., Landsdrukkerij. **1872.** 8o.

Sjair Bidasari, een oorspronkelijk Maleisch gedicht, uitg. en van eene vertaling en aantt. voorzien door W. R. van Hoëvell. Bat., (Gron., Bolhuis Hoitsema). **1843.** 8o. *f* 10.—
Afz. afdruk: Verh. Bat. Gen. XIX.
P. P. Roorda van Eysinga, Beoordeeling: Indisch Magazijn. 1844. II. 9 en 10. 167.
W. R. van Hoëvell, Antwoord aan den Heer P. P. Roorda van Eysinga: T. v. N. I. 1845. 7e jg. IV. 270.
P. P. Roorda v. Eysinga, Repliek op het Antwoord van Dr. W. R. van Hoëvell: Indisch Magazijn. 1845. II. 11 en 12. 207.
Friederich, D., De Professor Roorda van Eysinga en het Sanskrit. (Repliek op R. v. E.'s beoordeeling): T. v. N. I. 1846. 8e jg. II. 135.
Beoordeeling v. Sjair Bidasari, d. v. Hoëvell: T. v. N. I. 1844. 6e jg. II. 37.
J. J. de Hollander, Beoordeeling van Sjair Bidasari, d. v. Hoëvell. Gids. 1847. I. 559.

Sjair Bidasari. — Imitation métrique de quelques passages du poëme malai Bidasari, par le Bav. W. R. van Hoëvell, mise en vers franç. par Mad. F. E. Fraissinet. **1846.**
Moniteur d. Indes-Or. et Occ. I. 21.

Sjaïr Ken Tamboehan. Een oorspr. Maleisch gedicht, met aanteek. Uitg. door J. J. de Hollander. Leiden, Brill. **1856.** 4o. *f* 1.80.
Zie de Ned. vertaling: Râdin Mantrie, enz.

Sjech Djilal Eddin, Verhaal van den aanvang der Padri-onlusten op Sumatra. Uit het Maleisch vertaald door W. R. van Hoëvell. **1850.**
de Stuers, Vestiging enz. der Nederlanders ter Westkust van Sumatra. II. 243.

— Verhaal van den aanvang der Padri-onlusten op Sumatra. Mal. tekst met aantt. uitg. door J. J. de Hollander. Leiden, Brill. **1857.** 8o. *f* 1.70.
Meursinge, Mal. leesboek. 5e stukje.

Soeal dan Djawab dari pada agama tochan Jezus Kristus. Bat., Lange. **1855.** 8o.

Soeal et Djawab, tersambong dengan sombahjang dan Tahlil. Lat. kar. Bat. z. j. 12o.

Soerat chabar Batawie. Batavia, **1858.** fol.

Soerat deri Rasoel Paulus kapada orang-orang jehoedi ataoe Israel jang soeda mendjadi kristen, ataoe orang ibrani. Bat., Bruining. **1856.** 8o.

Soerat hikajat-hikajat jang baik, lagipoen bergoena dibatja oleh anak-anak. (Zedekundige verhaaltjes). Bat., Landsdrukkerij. **1861.** 8o.

Regeringsreglement v. Nederlandsch-Indië en politiereglementen. In het Mal. vertaald door A. B. Cohen Stuart. Mal. kar. Bat., Lange. 1853. 8o.

Reglement op het bestuur der Policie onder den inlander, in de stad en voorsteden van Batavia. Maleisch, m. Mal. en Lat. kar., en Holl. Bat., Landsdrukkerij. 1828. 4o.

Reglement op de amfioenpacht en dat op de pandjeshuizen. Mal. m. Lat. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1866). 8o.

Reis van Abd-Allah ben Abd'elkader van Singapoera naar Kelantan. In Holl. vertaling, eenigzins verkort, medegedeeld door J. J. de Hollander.
Gids. 1851. I. 76.

Reis van Abd-Allah ben Abd-el-kader Moensji van Singapore naar Kalantan; gedrukt naar de 1e en 2e uitg., verschenen in de jaren 1838 en 1852, te Singapore. Een Maleisch leesboek uitg. door J. Pijnappel Gz. Leiden, Brill. 1865. 8o. *f* 2.90.
Meursinge, Mal. leesboek. 4e stukje.

Riedel, J. G. F., Kitab tamanwandji namanja jah itoe babarapa hhikajat orang-orang jang ampunja tjerita. Udjong pandang, 1852. 8o.

— Inilah pintú gerbang pengatahuwan itû apatah dibukakan guna orang-orang padudokh tanah Minahasa. Bahagyan kalima artinja pada menjataken babarapa perkara deri pada hhikajatntja tuwah tanah Minahasa sampej pada kadatangan orang kulih pútih Nederlanda itú. (De poort der wetenschap). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1862. 4o.

— Inih e beke lahih bawihoh dingang u sesambah gahih-gahih e, seng nikomore. Bat., Landsdrukkerij. 1869. 8o.

— Yai jah nunuwuhun totor maendoh paturuhan ne kokih, sey si pahar mangilek un tuturuh. Bat., Landsdrukkerij. 1869. 8o.

— Yai jah un aasaren tuah puhuhna ne Mahasa. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1870. 8o.

— Yai jah wohoh pirah un aasaren woh raranihan ne touw un buluh. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1870. 8o.

Robinson, W., Catechism of geography for the use of the Sumatra native school. Maleisch. Bencoelen, 1826. 8o.

Roepa-roepa tahlil atau njanjian orang kristen bagi Allah. (Verzameling van godsdienstige liederen). Lat. kar. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. 1868. 8o.

Rooker, H., Kitab sual akan pengadjaran Agama Meschhi. (Vraagboekje bij het onderwijs in de Christel. godsdienst). Lat. kar. Rott., Wijt. 1870. 8o.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 34. Niet in den handel.

— Pengadjaran agama Mesehi akan depakejkan pada kitab sual akan pengadjaran Agama Mesehi. (Handboek bij het bijbelsch vraagboek). Lat. kar. Rott., Wijt. 1870. 8o.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 33. Niet in den handel.

Roorda van Eysinga, P. P., Ontwikkeling van het Maleische werk Soelaleto' S-salâthîna, behelzende de afkomst der Maleische koningen, met vert. enz. 1844.
T. v. N. I. 6e jg. III. 224; IV. 17. 257; 7e jg. V. 291.

— Tjeritera deri pada Toewan Littenan Kolonel de Stuers. Breda, Broese. (Amst., G. Th. Bom). 1839. 8o. *f* 1.50; Verm. pr. *f* 0.50.

Roorda van Eysinga, W. A. P., Taman Poesparagam. Rotterdam, 1856. M. pl. 4o.

Roskott, B. N. J., Pembitjara bagi guruw Midras. Lat. kar. Tertara di Ambon, 1843. 8o.

— Pengadjaran akan ilmu hitongan. Batavia, 1851. 8o.

— Kitab pembatja-an guna sakalyen anakh-anakh midras di pulaw-pulaw Molukko, baserta dengan sawatu peng-adjaran akan ilmu dunja. Bat., Landsdrukkerij. 1862. 8o.

— Jesus Kristus permula-an dan kasudahan. Batavia, 1864. 8o.

Pengadjaran akan perboeatan Allah: goena segala orang jang mengarti bahasa Malajoe. Terkarang oleh R. le Bruyn. Bat., Landsdrukkerij. **1834**. 8o.

Pengadjaran akan piara dan bertambah Koedah-Koedah jang baik. Bat., Landsdrukk. **1863**. 8o.

Pengadjaran deri pada asas agama Jesu Elmesch. (De leer van Jezus Christus). Lat. kar. Bat., z. n. v. dr. **1835**. 8o.

Pengadjaran deri pada pri natsiat achirat. (Vermaningen over de toekomende wereld). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. **1838**. 8o.

Pengadjarang jang pendek akan pergoenaan bagi anak-anak ketjiel. (Godsd. traktaatje). Lat. kar. Bat., Bruining. **1854**. 8o.

Pengadjaran jang pendek deri pada perkara-perkara agama orang kristen goena bagi siapa jang soeka masoek agama itoe. Lat. kar. Bat., Bruining. **1860**. 8o.

Pengadjaran mesehi terpendek. (Katechismus). Lat. kar. Batavia, **1853**. 18o.

Pengadjar-an njang pendek darie agama toehan Jezus Christus. (Kleine bijbelsche verhaaltjes in vragen en antwoorden). Lat. kar. Soerab., **1863**. 8o.

Pengadjaran pendek Jezus Elmesch. Roermond, **1866**. 12mo.

Penjaralan dosa-dosa jang benar di kardjakan oleh Rohhoelkhoedoes. (Godsdienstig traktaatje). Lat. kar. Bat., Ogilvie. **1865**. 8o.

Penoendjoekan bagimana orang misti sombahjang. Tjitakan jang katiga. (Godsdienstig traktaatje). Lat. kar Bat., Lange. **1856**. 8o.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bat., Bruining. **1857**. 8o.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bandjerm., **1861**. 8o.

Peroendjoekan akan pekerdja dan tanem soklat, perloe sekali di djalankan di tanah Djawa, baik mendjadi tanem njang pekerdja tanem-tanem. Bat., Lange. **1860**. 4o.

Pirä-Pirä Tjerita bara Surat Hatalla idja solake. Bat., Tertara di Parapattan. **1843**. 8o.

Poem in the Malay language descriptive of the journey of the Lieut. Governor to Menangcabou in **1818**. **1820**.
Malayan Miscellanies. I. No. 13.

Poezy, Oorspronkelijke Maleische, **1842**.
T. v. N. I. 4e jg. I. 572.
De vriendschap; Fragment uit een Minnedicht; Een volmaakte vrouw.

Prins, Is., Pengadjarang pendek deri segali tjeritera njang didalam, boekoe Bijbel itoe, tersamboeng dengan pengadjaran agama njang pendek, tersalien deri pada bahasa Wolanda oleh J. R. P. F. Gonggrijp. (Kleine bijbelsche verhalen). Lat. kar. Bat., Lange. **1855**. 8o.

Psalmen, De, in het Maleisch vertaald. Lat. kar. Uitg. door het Ned. Bijbelgen. Haarl., Enschedé. **1826**. 8o.

Psalmen, De, in het Maleisch. Lat. kar. Uitg. door het Ned. Bijbelgen. Amst., F. Muller. **1846**. 8o. *f* 1.80.

Psalmen, De, in het Maleisch, of berijming van alle Psalmen Davids door C. H. Werndly, benevens eenige andere gezangen en formulieren van doop, avondmaal en huwelijk, nagezien door P. J. Veth. Bommel, Noman. 8o. *f* 1.50; geb. *f* 1.80; idem met verg. kop. slot. *f* 2.05.

Psalms, The book of, in the Malayan language. Mal. kar. Padang, **1827**. 8o.

Raadgevingen voor het leven hier namaals. (Bencoolen, Ward), z. j. (vóór **1820**). 8o.

Râdin Mantrie, eene romance, naar een Indisch handschrift van Ali Musthathier, door P. P. Roorda van Eysinga. Breda, Broese. **1838**. 8o.

Ratha Sarit Sagara. Eene verzameling van Indische vertellingen. **1843**.
T. v. N. I. 5e jg. I. 134; II. 115.

Nooten, B. Hoola van, Aurora atau permoelaan bebrapa pengatahoean. Bagei-bagei tjerita dari adab dan pengatahoean dalam bahasa Malajoe dan Wolanda. Aurora of de morgenstond der kennis. Mengelingen op zedekundig en wetenschappelijk gebied. Mal. m. Lat. kar. en Nederlandsch. Bat., Landsdrukkerij. **1869.** 8°.

Onderwerping aan God. Mal. Batavia, **1841.** 8°.

Orang kristen sobat anak-anak. Lat. kar. Bat., Bruining. **1856.** 8°.

Pandja-Tandaran, De, Tamilsche omwerking van het Indische fabelboek: De Pantja-Tantra, vermaleischt door Abdullah ben Abdilqâdir, bijgenaamd „De Munsji" (de tolk). Uitg. en met aantt. voorzien door H. N. van der Tuuk. Leiden, Brill. **1866.** 8°. *f* 3.—
Meursinge, Mal. leesboek. 6e stukje.
P. J. Veth, Aankondiging: T. v. N. I. 1868. II. 336.

Pandja-Tandaran, of de geschiedenis van Galilah en Daminah. Een keur van Oostersche fabelen, uit het Maleisch vertaald door H. C. Klinkert. Bommel, Noman. **1870.** 8°. *f* 0.90.

Pangadjaran akan mamaliharakan batang kapoer baroes, getah dan rotan. Bat., Landsdrukkerij. **1871.** 8°.

Panniti sastro, De, vertaald met voorberigt door D. L. Mounier. **1843.**
T. v. N. I. 5e jg. II. 236.

Pantoen-pantoen ambon, terhoempoel pada Goena anak-anak moeda di poeloe Molukos. Soerab., Thieme. **1874.** 8°.

Pantoon Melajoe sama Tjerita anehanch poor Orang-orang, njang soekakh Ketawa (Maleische gedichten en verhalen voor ieder, die lust tot lachen heeft). Leyden, Sijthoff. **1858.** 8°. *f* 1.—

Parindu ja itu babarapa panton dan kidong pada menjukakan hati segala Anakh midras dan aurang mudu. (Regelen om muziek in maten af te deelen). Lat. kar. 2e dr. Rott., Wijt. **1873.** 8°.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. No. 27. Niet in den handel. De 1e dr. verscheen 1863.

Patoet kitaorang menjembah Allah dan kerdja baktipada dia. (Godsdienstig traktaatje). Lat. kar. Samarang, **1837.** 12°.

Pembatjaan jang gampang, goena anak-anak Midras. (Korte natuurl. geschiedenis voor kinderen). Bat., Landsdrukkerij. **1840.** 12°.

Pembatjaan jang gampang bergoena anak anak skola. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. **1852.** 8°.

— Hetzelfde werk. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. **1869.** 8°.

Pengadjaran akan djalan selamat, ija itoe djalan ka-ampoenan Dosa. (Over de Christelijke geloofsleer). Bat., Landsdrukkerij. **1837.** 8°.

— Hetzelfde werk. Bat., Lange. **1853.** 8°.

Pengadjaran akan hitoengan pitjahan maring. Bat., Landsdrukkerij. **1871.** 8°.

Pengadjaran akan memboedjoek orang masoek gredja. (Over den gelukkigen toestand in de schoot der kerk). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. **1837.** 8°.

— Hetzelfde werk. Bat., Landsdrukkerij. **1846.** 12°.

Pengadjaran akan memboeka perkara anak allah didalam doenia. Lat. kar. Bat., **1841.** 12°.

Pengadjaran akan menjatakan perkara Anak Allah didalam doenja, dan apa sebabnja Anak Allah soedah masoek didalam doenja itoe. (Over de openbaring Gods in de wereld). Uitg. d. G. Heijmering. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. **1838.** 8°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. **1846.** 12°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Amst., Höveker. **1855.** 12°.

Levensschets van Sulthan Ibrahiem, vorst van Eirakh. Uit het Arabisch in het Maleisch en uit het Maleisch in het Nederduitsch door P. P. Roorda van Eysinga. Bat., Landsdrukkerij. 1822 4°.

Lokhman dan Bidpai, Dalang atawa segala tjerita dan dongeng jang telah di Karangkan. Di artikan kapada bahasa Malajoe oleh J. R. P. F. Gonggrijp. (Fabelen en vertellingen). Bat., Landsdrukkerij. 1866. 2 dln. 8°
Het 2e stuk heeft den titel: L. d. B., Dalang ya itoe segala tjerita dan dongeng jang enz.

Makoetha Segala, Bahoewa ini kitab Tadjoe's salathen. Mal. en Lat. kar. Bat., 1864. 4°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Sam., v. Dorp. 1866. 8°.
De titel is eenigzins anders gespeld: Makoeta Segala, Bahwa enz.

Mangindaän, L., Oud Tondano. 1872.
T. T. L. V. XX. 364.
Hierin als Bijlage een contract in het Maleisch, dd. 20 April 1783.

Marcus, Het Evangelie van, vertaald in het Laag-Maleisch door W. F. Ploegman en J. G. G. Bierhaus. Lat. kar. Bat., Lange. 1856. 8°.

(Martinet, J. F.,) Pengadjaran akan perbocatan Allah: goena segala orang jang mengarti bahasa Malajoe. Terkarang oleh R. le Bruyn. (Kleine katechismus der natuur). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1834. 12°.

Matthaeus. — Indjil anoe kasoerat-keun koe Matthaeus. (Het Evangelie v. Mattheus). Lat. kar. Batavia, 1838. 8°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Batavia, 1854. 8°.

Mattheus. — Indjil jang tersoerat oleh Mattheus. (Evangelie van Mattheus). Lat. kar. Batavia, 1840. 12°.

Mattheus. — Indj'il jang khudus tersurat awleh Mataj. (Evangelie van Mattheus). Lat. kar. Rott., Wijt. 1851. 8°.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. N°. 18. Niet in den handel.

Mattheus, Het heilig Evangelie naar de beschrijving van, in het Maleisch vertaald, (door H. C. Klinkert). Lat. kar. Amst., Spin. 1868. 8°.

Meursinge, A., Maleisch leesboek voor eerstbeginnenden en meergevorderden. Leiden, Luchtmans. (Brill). 1842—47. 1e—3e st. 8°. ƒ 6.40.
P. J. Veth, Beoordeeling: Gids. 1842. I. 407; 1845. I. 643.
Het 1e tot 7e stukje verscheen aldaar onder verschillende titels; zie: Reis van Abd-Allah enz.; — Sjech Djilal Eddin, Verhaal enz.; — Pandja Tandaran; — v. d. Tuuk, Vier Mal. vertellingen.

— Handboek van het Mahomedaansche regt, in de Maleische taal, naar oorspr. Maleische en Arabische werken van Mahomed. regtsgeleerden, bewerkt. Amst., J. Müller. 1844. 8°. ƒ 5.60.

Moedjarad, Radhen Bagoes, Lima poeloe toedjoe dongeng dari binatang. (Fabelen, uit het Nederl. vertaald). Mal. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1860. 8°.

Moehamad Hoessen, Raden, Sair tjaritra orang pamales di karang. (Gedicht over de luiheid). Mal. en Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1863. 8°.

Muelen, J. C. van der, Tjeritera deri pada kapal basap jang bernama Willem I jang soedah kena-karam di atas karang Lucipara pada malam anam harie boelan Mai tahon 1837. Maka di atas kapal itoe adalah toean Littenan Kornel de Stuers dengan toean teman di djalam dan awakh prahoe. Z. pl. (1838). 8°.

Niemann, G. K., Bloemlezing uit Maleische geschriften. Uitg. d. h. K. Instituut v. taal-, land- en volkenkunde v. N. I. 's Grav., Nijhoff. 1870, 71. 2 dln. 8°. ƒ 5.—

Njanjan jang dipakej, apabiela orang seranie berkompol di gredja akan membrie hormat pada toehan Allah dan anakhnja jang terkekasch toehan Jezus Christus. Samar.,? 12°.

Kitab oendang-oendang mendiriekan Iman Chatieb. Bat., Landsdrukkerij. 1861. 8°.

Kitab oendang-oendang mendirikan penghoeloe. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1860. 8°.

Kitab pada menjataken dasi pada permoelaän beladjar mengedja dan membatja soerat-soerat Melajoe. Bat., 1864. 8°.

Kitâb peládjaran bahâsa Malâjoe. Bat., 1863. 8°.

Kitab pembatja'an jang berguna pada anakh Midras. Lat. kar. Tertara di Ambon, 1844. 8°.

Kitab pengadjaran basa Malajoe. (Maleisch spel- en leesboekje). Batavia, 1856. 8°.
Hetzelfde werkje, dezelfde druk bestaat ook met het adres van W. Beets te Delft.

Kitab'sa malanunkai wat Moses. Bandjermasing, z. j. 8°.

Kitab tjonto soerat roepa roepa serta pitoeah dan pengadjaran jang berbagei. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1861. 8°.

Klinkert, H. C., Poedji poedjian kristen. Ija itoe brapa mazmoer dan njanjian gredja kristen. (Lof van God, uittreksels uit de psalmen en gezangen). Sam., v. Dorp. 1859. 12°.

— Tjarita-nja Joesoep anak Jakoeb, terpilih dari dalam kitab nabi Moesa jang bernama Genesis. (Geschiedenis van Jozef). Lat kar. Sam., v. Dorp. 1860. 8°.

— Boekoe jang bergoena pada segala orang jang soeka adjar batja Malajoe. (Leesboekje, gevolgd door godsd. verhaaltjes). Sam., v. Dorp. 1860. 8°.

— Njanjian sekola. (Godsdienstige gezangen). Lat. kar. Sam., v. Dorp. 1860. 2 dln. 12°.

— Inilah hikajat nabi Allah Moesa jang indah indah tjaritanja. (Geschiedenis van Mozes). Lat. kar. Sam., v. Dorp. 1861. 8. *f* 0.50.

— Katja mata. (6 Godsdienstige traktaatjes). Sam., v. Dorp. 1862. 12°.

— Korte inhoud van de Hikajat Langlang Boewana.
T. v. N. I. 1868. II. 107.

— Korte inhoud van de Hikajat Radja Boedak of Anak Saudagar mendjadi Radja.
T. v. N. I. 1869. I. 118.

Kontji jang terhilang. (Godsdienstig traktaatje.) Lat. kar. Bat., Lange. 1854. 8°.

Kookboek, Indisch, in het Maleisch. Batavia, 1843. 8°.

Kronijk van Sambas en Soekadana; in het oorspronkelijk Maleisch, voorzien van de vertaling en aantt. door E. Netscher. 1852.
T. T. L. V. 1e jg. I. 1.

Lambong Mangkorat. Oude geschiedenis van het Bandjermasinsche rijk. (Door een Bandjermasingsch priester). Medegedeeld door W. A. van Rees.
Tijdspiegel. 1867. II. 50, 143.

Landahor, Fragment uit de geschiedenis van Emir Hanzah, die een voorlooper was van Mahomed. Uit het Maleisch door P. P. Roorda van Eysinga.
Warnasarie. 1849. 139.

Leerstelling van de navolging. Bat., 1832. 8°.

Leerwijze voor de exercitie met het kanon à drie pond à pivot aan boord der Gouvernements kruisbooten. Pengadjaran kaloe membaris mariam tiga pond diatas roda pemoetaran di prahoe kroeis derie Goebernement. Hollandsch en Maleisch, in Lat. en Mal. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1862. 4°.

Leven van Jezus Christus naar de Evangeliën. Bat., 1840. 4 stn. 12°.

Keyzer, S., Spiegel voor leergierige wetgeleerden. 1864.
Bijdr. N. Rks. VII. 211.

Kitab A. B. C., ijaitoe parmoelaijan pengadjaran akan mangadjarkan anak-anak mangadjie bhasa Malaijoe, dangan hoeroef Walanda. Padang, 1865. 8°.

Kitab akan di batja anak-anak di skola Djawa. Bat., Landsdrukkerij. 1860. 2 st. 8°.
I. Twee zedelijke verhalen. II. Drie en veertig fabelen.

Kitab akan mengadjar permoelaän dari ilmoe boemi. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1852. 8°.

Kitab bebrapa masmoer tahlil indjil, dan njanji-an akan di pakekan dalam pekoempoelan orang mesehi. (Een boek, bevattende vele psalmen, evangel. gebeden en gezangen, ten gebruike bij vereenigingen van Christenen). Batavia, 1860. 4°.

— Hetzelfde werk. Amst., Höveker. 1862. 8°. *f* 1.80.

Kitab goena pada segala orang jang soeka adjar batja. Batavia, 1860. 8°.

Kitab hedja dan batja. (Spel- en leesboekje). Lat. kar. Rott., Wijt. 1e st. 3e dr. 1866; 2e st. 4e dr. 1869; 3e st. 2e dr. 1864. 8°.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. No. 19, 20 en 22. Niet in den handel. De 1e dr. van het 1e st. verscheen 1853; die van het 2e st. 1853; die van het 3e st. 1856.

Kitab ilmoe itoengan akan di pakei kanak-kanak di skola tanah Hindia Nederland. Bat., Landsdrukkerij. 1860. 8°.

— Hetzelfde werk. Bat., Landsdrukkerij, 1864. 8°.

Kitab indjil jang soetji etc., tersalin djadi bahasa Malajoe rendah. (De Evangeliën). Samarang, 1861. 8°.

Kitab jang terseboet sohbat orang berdosa. (De vriend der zondaren). Lat kar. Bat., Landsdrukkerij. 1839. 8°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij, 1842. 12°.

— Hetzelfde werk. Bandjerm., z. n. v. dr. 1853. 8°.

Kitab malajoe akan mangadjar permoelaän deri pada ilmoe hitongan. (Rekenboekje voor eerstbeginnenden). Bat., Landsdrukkerij. 1834. 8°.

Kitab Malajuw akan mengadjar Hedja, guna segala anakh. (Maleisch spelboekje). Lat. kar. Rott., Wijt. 1e st. 8e druk. 1851; 2e st. 6e druk. 1857. 8°.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. No. 1 en 2. De 1e dr. v. beide stukjes verscheen in 1838. Het 2e st. werd in 1855 herdrukt als N°. 21 der Serie. Niet in den handel.

— Hetzelfde werk. Batavia, 1845. 2 dln. 12°.

Kitab menarangkan perda-awalan ija itoe daa' wa dan Djawab. Bat., Landsdrukkerij. 1861. 8°.

Kitâb Midras, 'âkan mengâdjar bâtja gûna segala 'Anakh, jang sudah beladjar sidikit sâdja. (Leesboekje voor de scholen). Toumohon, 1841. 12°.

— Hetzelfde werk. Bat., Landsdrukkerij. 1845. 12°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. 2e dr. Rott., Wijt. 1852. 12°.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. No. 15. Niet in den handel. De 1e druk verscheen in 1849.

Kitab njanjian akan depakejkan dalam Midras. (Gezangboek voor de scholen). Lat. kar. 4e dr. Rott., Wijt. 1872. 8°.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 14. Niet in den handel. De 1e dr. verscheen in 1860.

Kitab njanjian akan depakejkan dalam Midras. (Gezangboek voor de scholen). Lat. kar. 5e dr. Rott., Wijt. 1866. 8°.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 14*. Niet in den handel. De 1e dr. verscheen in 1848.

Kitab njanjian dan soembahjang akan goena orang meschi. Di kaloewarkan dengan parentah madjlis gredja di Batavia. Amst., 1862. 8°.

Hoefen, C. van, Doea kali 52 tjeritaän toemalan di Kitab Allah. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. 1865. 8°.

— Surat serita bara surat augh hatalla. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. 1865. 8°.

— Surat serita akan anak olo idjä radjin membasa. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. 1867. 8°.

— Soerat tjeritera jang banjah natschat akan orang toeah dan orang moeda jang soeka membatjanja dengen beringat dan berpikir. Bandjerm., Rijnsch Zendelinggen. 1868. 8°.

Hollander, J. J. de, Westersche fabelen in een oostersch gewaad. 1871.
Bijdr. 3e Rks. VI. 55.

Hulshoff, W. van Oosterwijk, Hhikâjet 'âkan Jusof, bagi 'ânakh. (Geschiedenis van Jozef, voor kinderen). Dan tersalin kapada behâsa Malajuw 'awleh G. Heijmering. Lat. kar. Rott., Wijt. 1841, 42. 2 dln. 8°.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 10 en 11. Niet in den handel.

Ilmoe boemi, ja-itoe pengatahoean segala hal doenia. (Aardrijkskunde, de kennis van al de aangelegenheden der wereld). Bat., Landsdrukkerij. 1859. 8°.

Ilmoe, Bab, njawah. (Batavia,) 1868. 8°.

Ilmu hitongan. Pengadjaran akan pitjahan persapuloh. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8°.

Imam, Toewankoe, Memorie aangaande de komst der Hollanders in Sumatra's binnenlanden en den aldaar door hen gevoerden oorlog. Uit het Maleisch vertaald. Met een Nota van den Gen. de Stuers aangaande die Memorie. 1850.
de Stuers, Vestiging en uitbr. der Nederl. ter Westkust v. Sumatra. II. 221.

Indra Poetra. Fragment, vrij gevolgd naar het Maleisch door P. P. Roorda van Eysinga.
Warnasarie. 1849. 173.

Ini ada satoe ingetan dari Toehan Allah poenja baik dan tjinta! hawes segala orang toewa moesti adjar dan tjerita ini saben hari sama anak-anaknja. Oleh W. E. di-Soerabaija. (Christel. vermaningen). Lat. kar. Bandjerm., Rhein. Missionspresse. 1853. 12°.

Ini kitab pada mĕnjatakĕn dari pada pĕrmoelaän bĕladjar mĕngedja dan mĕmbatja soeratsoerat Malajoe. (Maleisch spel- en leesboekje). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1864. 8°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij, 1869. 8°.

Iskander, W., Barita na marragam na ni soerathan ni J. P. R. F. Gonggrijp. Bat., 1870. 8°.

— Si-boeloes-boeloes, si-roemboek-roemboek sada boekoe basaon. Bat., Landsdrukkerij. 1872. 8°.

Ismael, Hhikâjat Isma Jatiem, Iâ ietoe, sjarth segala râdja-râdja, dan mantrie, dan hoeloebâlang dan sekaliënnja. Geschiedenis van Isma Jatiem, bevattende inzettingen of instellingen voor alle vorsten, rijksgrooten, legerhoofden en anderen. Nagezien en van fouten gezuiverd door P. P. Roorda v. Eysinga. Bat., Landsdrukkerij. 1821. 4°.
P. P. Roorda van Eijsinga, Verhandeling over bovengen. werk. 1825.
Verh. Bat. Gen. X. 1.

Jang tawan. Maleisch gedicht. Bat., 1860. 4°.

Johannes, Het Evangelie van, in het Maleisch. Mal. kar. Benkoelen, 1823. 8°.

Kabaktian kapada Allah. (Leerrede). Lat. kar. Bat., 1841. 8°.

Kadjadi-an langit dan Boemi. (Godsdienstig traktaatje). Lat. kar. Bat., 185 .? 12°.

Kalîlah en Daminah. Maleisch, uitg. door P. P. Roorda v. Eysinga. 1844.
T. v. N. I. 6e jg. I. 435.

Kaloong-Melatdi dhari toewan Indríkh; terhoendjoekken kepada Nonah-Nonah di negrie Djawa. (Minnedichtjes). Lat. kar. Sam., v. Dorp. c. 1866. 2 dln. 8°.

(Kam, J.,) Verzameling van eenige kerk- of litturgi-gebeden, enz. Ambon, 1820, 21. 8°.

Graafland, N., Kitab batja akan manusaija, binatang dan tatanaman, guna sakalijan anakh-anakh jang tahu batja. (Over den mensch, de dieren en de planten). Bat., Landsdrukkerij. 1861. 8°.

— Inilah ilmu hitongan guna sakalijan orang jang suka bertambahkan pengenalan akan hitongan. Bat., 1848. 8°.

— Pengadjaran akan agama mesehij. Bat., v. Dorp. 1856. 8°.

— Inilah penghentaran akan beladjar kenal dan berindahkan segala surat an jang khudus. (Inleiding tot de H. schriften). Lat. kar. Rott., Wijt. 1863. 8°.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 30. Niet in den handel.

— Inilah ilmu bumi. (Wiskundige aardrijksbeschrijving). Lat. kar. Rott., Wijt. 1863. 8°.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 31. Niet in den handel.

— Kitab batja akan segala machlukh jang hidop diatas muka bumi ja itu: segala manusya, binatang dan tatanaman. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1866. 8°.

— Inilah kitab batja akan tanah Minahassa. (Leesboek over de Minahassa). Lat. kar. 2e druk. Rott., Wijt. 1867. 8°.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 32. Niet in den handel. De 1e druk verscheen in 1863.

— Bahuwa inilah kitab pada menjatakan peri hal segala machluk jang hidop diatas muka bumi ja itu segala manusya, binatang dan tumbuh tumbuhar. Bat., Landsdrukkerij. 1870. 8°.

— Patatauwan katare tare ne kokih. (Spelboekje). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1870. 8°.

— Patatauwan kumarua ne kokih (Spelboekje). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1870. 8°.

— Bahuwa inilah suling ja itu: barapa hidong jang disampejkan kapada segala orang-orang muda di tanah Minahassa. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8°.

— Inilah kitab hedja dan batja. Tanawangko, 1871. 8°.

Hall, Newman, Marilah kapada toehan Jezus! (Komt tot Jezus). Lat. kar. Bat., 1855. 8°.

Handleiding tot het aanleeren van de Hollandsche taal voor de Inlandsche bevolking van den Indischen Archipel. Mal. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1866. 8°.

Heijmering, G., Angkaw'ini siapa? apatah angkaw berbowat? apatah haros 'angkaw djadi?. Timor-Kupang, 1843. 8°.

Hikajat Maha Radja Bispoe Radja. Met aanteek. voorzien door J. C. Fraissinet. Leiden, Hazenberg. 1849. 8°. *f* 2.—
J. J. de Hollander, Beoordeeling: Gids. 1849. I. 456.
H. N. van der Tuuk, Beoordeeling, met opgave van Errata: T. v. N. I. 1849. II. 1; 1850. II. 287.

Hikajat bibi sabaryah. Maleisch handschrift in Arab. karakters onder toezigt van H. N. van der Tuuk uitg. Amst., R. C. Meijer. 1866. 12°. *f* 0.35.

Hikajat amin. Lat. kar. 2e dr. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8°.
De 1e druk. ald. 1866. 8°., met den titel: Hikajat amien.

Hikajat deri pada perdjandjian jang lama dan baharuw. Amst., 1869. 8°.

Hikajat seriboe soewatoe malam ja-itoe tjeritera-tjeritera Arab di tjeriterakan pada bahasa Malajoe dengngan mengikoet karanga behasa Wolanda. Bat., Bruining & Wijt. 1874. N°. 1, 2. 8°.

Hikajet deri dihoeloe kala; goena segala anak-anak. Bat., 1839. 12°.
Godsdienstig traktaatje Chineesch en Maleisch, het Chineesch met Chin. karakters en transcriptie, het Maleisch geheel met Lat. karakters.

Hikajet terpileh deri pada kitab Allah, ija itoe soerat kadjadian. Lat. kar. Bat., 1839. 12°.

Hoe de maan zich in tweeën verdeelde. Uit het Maleisch vertaald door H. Raat. 1859.
T. T. L. V. VII. 78.

Elmoe patenoengan pegangannja orang doeloe kala. (De kunst van waarzeggen uit den ouden tijd). Lat. kar. Sam., Koster. (c. 1860). 8°.

Familie, De, Daing Mabella, volgens een Maleisch handschrift.
T. v. N. I. 1874. II. 115.

Genesis, Het boek, in het Maleisch vertaald door Michaelis. Lat. kar. Bat., 1858. 8°.

Gericke, A., Pengadjaran agama mesehhij. (Christelijke geloofsleer). Lat. kar. Tertara-di-Ambon, 1834. 12°.

Geschiedenis der eerste al-Quadri's (Het vorstenhuis van Pontianak). Maleisch met vert. en aantt. door E. Netscher. 1856.
T. T. L. V. IV. 285.

Geschiedenis der Pandawa's, naar een Maleisch handschr. der R. Asiatic Society. N°. 2. in fol., door H. N. van der Tuuk. 1873.
T. T. L. V. XXI. 1.

Geschiedenis van Boma, naar een Maleisch handschr. der R. Asiatic Society door H. N. van der Tuuk. 1873.
T. T. L. V. XXI. 91.

Geschiedenis van een armen drommel, genaamd Josef. Kampen, Lughten. (c. 1850?) 8°.

Geschiedenis van de prinses Djawhar Manikam, uitg. door J. J. de Hollander. Breda, Broese. 1845. 12°. *f* 1.—
Beoordeeling: Gids. 1846. I. 784.

Geschiedenis van den profeet Joseph. Mal. kar. Bat., 1839. 8°.
Geheel gesteendrukt.

Geschiedenis der oude profeten. Mal. kar. Bat., 1843. 8°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. Bat., 1843. 8°.

Geschiedenis van Scheikh Salèh. Mal. kar. Bat., 1841. 8°.

Geschiedenis van Sultan Ibrahim, zoon van Adaham, Vorst van Irakh. Naar een Maleisch handschrift met inleid. en aantt. door D. Lenting. Breda, Broese. ('s Grav., Nijhoff). 1846. 4°. *f* 4.50.

Goedkoop, J. F., Perladjarannja toekang hoekoer tanah. Bat., 1857. 8°.

Gonggrijp, J. R. P. F., Bagej-bagej tjeritera. (Verhalen in het Maleisch). Uitg. door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in O. I. Bat., 1859. 8°.

— Hikajat segala binatang. Bat., 1860. 8°.

— Ilmoe hitoengan. (Rekenboekje). 2e druk. Pamoekaän ni parbinotoän ni etongani ima sada boekoe etongan toe dakdanak di bagasan hata ankola W. F. Betz. Mal. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8°.
De 1e dr. verscheen aldaar, 1861.

— Bagej-bagej hikajet dhoeloe kala. (Bijbelsche verhalen.) Mal. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1862. 8°.

— Kitab pengadjaran akan goena anak-anak jang bahroe mengarti menbatja. Maleisch leesboekje voor eerstbeginnenden. Lat. kar. Sam., v. Dorp. 1866. 8°.

— Hetzelfde werk. Bat., Landsdrukkerij. 1866. 8°.

— Kitab pengadjaran boenjinja deri pada hal tanam djagoeng, oebi, padi, dan pyara ikan. Menoeroet karangannja toewan K. F. Holle, di Garoet. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1866. 8°.

— Saratoes tjeritera. (100 verhalen). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1869. 8°.

Boekoe adjaran boewat anak-anak aken mengenal tiga roepa hoeroep, seperti Wolanda, Malajoe dan Djawa, harganja. Maleisch leesboek voor kinderen. Lat., Jav. en Mal. kar. Sam., van Dorp. 1867. 8°.

Boekoe parintah njang bergoena kapada segala orang njang adi di bawak parintahnja Kompeni Olanda. Njang menjalin dari bahasa Olanda dalem bahasa Melaijoe ia itoe toewan J. Z. van den Berg. Soerab., Gimberg. 1864. 8°.

Bosscha J., Rantjana hikajat doenia jang bergoena kapada segala goeroe dan kanak kanak dalem sekolah malajoe dan Djawa adanja. Schets der algemeene geschiedenis, ten dienste van onderwijzers en leerlingen op de Inlandsche scholen. Lat. kar. Sam., v. Dorp. (c. 1855). 8°.

Brieven, Maleische, uitg. door de Akademie te Delft. 14 bl. facs. lith. fol.

Brink, A., Pengadjaran jang pendekh 'âkan segala kabenâran 'agama Messêhhij, tersâlin deri pada bahâsa Wolandâwij kapada bahâsa Malâjuw, dàn tertambah dengan bârang sû-'âl dan djawâbnja dàn dalil áwleh J. Akersloot. (Korte lessen over de waarheden der Christel. godsdienst). Lat. kar. Bat., 1829. 12°.

— Hetzelfde werk. Lat. kar. 4e dr. Rott., Wijt. 1863. 8°.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 6. Niet in den handel. De 1e dr. verscheen in 1840.

— Ichtissar agama Mesehhij. (Catechismus der Christel. godsdienst). Lat. kar. 2e dr. Rott., Wijt. 1857. 12°.
Mal. werkjes uitg. d. h. Ned. Zendelinggen. N°. 17. Niet in den handel. De 1e dr. verscheen in 1849.

— Hetzelfde werk. Ambon, 1861. 8°.

(Broek, W. Palmer van den,) Tjermin mata bagi segala orang, jang menoentoet pengetahoewan. (Spiegel voor leergierigen). Mal. en Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1866. 2 dln. 8o.
Hierin een woordenboek van saamgestelde woorden in het Maleisch en Javaansch.

Bruyn, R. le, Pengadjaran akan menoendjoek bagimana orang boleh membatja Elkitab, dengan beroleh faidahnja. Bat., 1836. 12°.

Büchler, J., Scheepstermen en kommando's in de Hollandsche en Maleische talen; zooals zij in O. Indië, op de onder Nederl. vlag varende schepen worden gebezigd. Met een voorberigt van P. A. Leupe. Kampen, Fels. 1848. 8°. ƒ0.75.

Bunjan, J., Perdjalanan sa-awrang mesehhij kapada rumahnja jang kakal. Tersalin kapada bahasa Malajuw awleh B. N. J. Roskott. Bata-Mejrah, 1860. 8°.

Bijbel in het Maleisch. Mal. kar. Uitg. d. h. Bijbelgen. Haarl., Enschedé. 3 dln. 8°.
O. Testament. 1814. 2 dln. geb. ƒ6.—; N. Testament. 1820. geb. ƒ2.25.

Bijbel in het Maleisch. Lat. kar. Uitg. d. h. Bijbelgen. Haarl., Enschedé. 3 dln. 8°.
O. Testament. 1858. 2 dln. geb. ƒ5.50; N. Testament. 1820. geb. ƒ2.75.

Darî hal djinis-djinis 'élmoe kepandajan orang-Airopa. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1866. 8°.

Doea kali 52 tjeritaan toematan di Kitab Allah. Lat. kar. Bandj., Rijnsch Zendelinggen. 1865. 8°.

Doedes, J. I., De leer der zaligheid voorgesteld ten behoeve van het onderzoek der christel. waarheid inzonderheid bij het onderwijs op katechisatiën, met eene Maleische vertaling door H. C. Klinkert Lat. kar. Samarang, 1860. 8°.
De Maleische vertaling is afzonderlijk herdrukt. Utr., Kemink. 1861. 8°.

Egeling, L., Babrapa perkara akan segala soerat perdjendjian bahroe, terkarang oleh B. F. Matthes. (Een en ander over de boeken des N. Test.). Lat. kar. Rott., Wijt. 1846. 8°.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. N°. 13. Niet in den handel.

Ekris, A. van, Ilmu bumie. (Aardrijkskunde). Bat., Landsdrukkerij. 1869. 8°.

Bahoewa inilah kitab permoela-an pengatoe-an dan ilmoe-ilmoe, jang terkarang akan di batja oleh kanak-kanak di sekola Djawa dan Malajoe adanja. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1863. 8°.

Bahwa ini kitab pada menjataken dari hal djinis-djinis 'elmoe kapandajan orang Airopa. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1864. 8°.

Bahwa ini tjrita binatang banjanknja lima poeloeh toedjoeh bab. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1865. 8°.

Bär, J. J., Kitab sombahjang mesehhy. Lat. kar. Tertara di Ambon, Atas titah dan balandja deri pada Perhimponan Uturan Wolandawij. 1844. 8°.

Barang hhikajet deri dalam perdjandian lama dan bahuroo. (Geschiedenissen des Ouden en Nieuwen Verbonds). Lat. kar. 2e dr. Rott., Wijt. 1867. 8°.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. N°. 26. Niet in den handel. De 1e dr. verscheen in 1860.

Barang hikajat jang terlebeh goena deri dalam Elkitab, ija itoe segala soerat perdjandjian lama dan bahroe terkarang dengan soeal dan djawab. (Vraagboekje over de Bijbelsche geschiedenis). Bat., Lange. 1855 8°.

Barang hikajet terpileh deri pada kitab Allah, ija itoe soerat kadjadian. (Uittreksels uit Genesis). Mal. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1839. 8°.

Barang pengadjaran dan pertanjaan akan Elkitab, jang terpakij kapada guna Midras dan Djamu at Mesehhy. (Lessen en vragen over den bijbel, ten gebruike in de school en de gemeente). Lat. kar. Rott., Wijt 1862. 8°.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. N°. 27. Niet in den handel.

Barang pertanjaan, deri dalam Indjil Mattheus. (Eenige vragen betr. het Evangelie van Mattheus). Bat., Landsdrukkerij. 1840. 8°.

Baxter, R., Pertentian orang Koedoes: dan tersalin oleh W. Medhurst. Lat. kar Bat., 1842. 12mo.

Beschrijving van de koffij- en suikercultuur in het plat Maleisch en Javaansch door Javaansche ambtenaren. Met aantt. Uitg. door T. Roorda. 1856.
Bijdr. N. Rks. I. 235.
De aantt. zijn gedeeltelijk van G. T. Henny, gedeeltelijk van J. D. van Herwerden.

Biblia, id est Vetus et Novum Testamentum. Malaice cur. J. Willmet. Harl., Enschedé. 1824. 3 dln. 8o.
Hiervan 2 verschill. uitgaven, een met Mal. en een met Lat. karakters.

Bierhaus, J. G. G., Kitab pada menjatakan segala kabenaran agama orang kristen. Lat. kar. Bat., v. Dorp. 1853. 8o.

— Indjil-kabar itoe jang kasih soeka hati, tersoerat derri pada Markus. Tersalin derri pada bahasa jang moela-moela itoe, pada bahasa Malaijoe. Bat., 1856. 8°.

— Tjeritera hikajat. Sa 'orang manoesia jang terlebeh besar dan moelia ia itoe Allah ternjatakan didalam daging. Bat., ? 8°.

Bocharie. — Bahwa ini kitab Tadjoe's Salatin ja-itoe Makoeta segala Radja-Radja. (Fragment uit de: Kroon aller koningen). Maleisch leesboek, met Lat. karakters. Sam., v. Dorp. 1866. 8o.
Bochari, een Maleijer van Djohor, vervaardigde de Kroon aller koningen in 1603.

Bocharie, Tadjoe Salatin of de Kroon aller Koningen. Naar een Maleisch Hs.; uitgegeven. en vertaald door P. P. Roorda van Eysinga. Bat., Landsdrukkerij. 1827. 4°.

Boek saier oetawa terseboet pantoen, aken anak-anak ampoenja perbatja-an dan pengadjaran, soepaija dija boleh mengatahwie aken ampoenja perdjalanan ijang baek dan ijang tida adanja, di atoerken oleh sa-orang jang bangsjawan. (Liederen.) Lat. kar. Bat., 1857. 8°.

Teksten en vertalingen.

Abdullah bin Mohamed el Mazrie, Eenige mededeelingen omtrent het eiland Bali, met Nederd. vertaling en aantt. door W. R. van Hoëvell. Met kaart. 1845.
T. v. N. I. 7e jg. II. 139.

— Kort begrip der geschiedenis van de vorsten van Siam, in vertaling uitg. door J. J. de Hollander. 1874.
Bijdr. 3e Rks. VIII. 229.
De naam wordt hier gespeld: Abdoe'llah ben Mohammed Almisri.

Abstract of the genealogy of the Rajahs of Pulo Percha (Sumatra); from a ms. in the possession of the Sultan of Indrapura. 1822.
Malayan Miscellanies. II. N° 12.

Adjarang gampang deri Agama Serani of Eenvoudig onderwijs in de Christelijke godsdienst; nog eenigzins volgens A. Brink. Holl. en Mal. m. Lat. kar. Samar., Oliphant. 1853. 8°.
Een vorige druk verscheen aldaar, 1848. 12mo.

Adjaran pendek deri adanja Allah. (Godsdienstig traktaatje). Lat. kar. Bat. 185.? 12mo.

Akan gombâla jang bâjik. (Over den goeden herder). Timor-Kupang. 1838. 8°.

— Hetzelfde werk. Tersalin deri pada bahâsa Malâjuw, awleh G. Heijmering. Lat. kar. Rott., Wijt. 1840. 8°.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. N°. 7. Niet in den handel.

Ali Hadji, Radja, Abdoel Moeloek, Koning van Barbarije, met vert. en aantt. uitg. door P. P. Roorda van Eysinga. 1847.
T. v. N. I. 9e jg. IV. 285.
Ali Hadji, een neef van den onderkoning van Riouw, vervaardigde dit gedicht in 1846. De Maleische tekst afzonderlijk. 's Grav., Nijhoff. *f* 2.—

— Sjair di karang.
Warnasarie. 1853. 113.

— De twaalf spreukgedichten. Een Maleisch gedicht, uitg. en van vert. en aantt. voorzien door E. Netscher 1853.
T. T. L. V. 1e jg. II. 1.

— Raadgeving. Maleisch gedicht uitg. met vert. door E. Netscher. 1859.
T. T. L. V. VII. 67.
Ali Hadji, vervaardigde dit gedicht in 1847. In de inleiding verklaart hij het onderscheid tusschen de dichtsoorten *Goerindam* en *Sjair*.

Annals of Achin. The genealogical chain of all the Sovereigns of the Kingdom of Achin, the harbour and abode of peace. Translated from the original Ms. 1820.
Malayan Miscellanies. I. N°. 3.

Anagurah deri pada peng asêhan jang Mesêhhij bagi ánakh. (Geschenk der christelijke liefde aan kinderen). Timor-Kupang. 1838, 39. 2 dln. 8°.

— Hetzelfde werk. Tersalin deri pada behâsa Wolandâwij kapada bahâsa Malâjuw, 'awleh G. Heijmering. Lat. kar. Rott., Wijt. 1840, 41. 2 dln. 8o.
Mal. werkjes uitg. door het Ned. Zendelinggen. N°. 8 en 9. Niet in den handel.
— Hetzelfde werk. Batavia, 1846. 2 dln. 12mo.

Babrapa perkara deri sekaliĕn alam jang haroes di katahoein. (Over de natuur). Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1861. 8°.

Bahoewa ini hikajat Joesoef, jang terlaloe amat indah-indah tjeriteranja. Lat. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 8°.

Robinson, W., Proeve tot opheldering van de gronden der Maleische spelling, vertaald door E. Netscher, 1854- 57.
Verh. Bat. Gen. XXVI.

A. B. Cohen Stuart, Eenige opmerkingen en bedenkingen naar aanleiding der Proeve tot opheldering van de gronden der Maleische spelling, door W. Robinson, uit het Engelsch vertaald door E. Netscher. 1858, 58.
T. T. L. V. VI. 37.

E. Netscher, Replick op de Opmerkingen van den Heer Cohen Stuart op Robinson, Proeve enz. 1858.
T. T. L. V. VI. 156.

Roorda van Eysinga, P. P., Noodzakelijk handboek der laag-Maleische taal voor Nederlanders, die naar O. Indië wenschen te gaan, bevattende de regels van een volledig woordenboek over, benevens de noodige zamenspraken in die taal. 4e druk. Breda, Nijs. 1840. 8°. *f* 1.20.
Aankondiging: De Oosterling. I. 251.

— Beknopte Maleische spraakkunst en chrestomathie, met Ital. en Arabische karakters, benevens een volledig hoog- en laag-Maleisch en Nederd. woordenboek, met Ital. karakters. Breda, Broese. 1840. 8°. *f* 3.—

Roorda van Eysinga, W. A. P., Verzameling van eene menigte noodzakelijke zamenspraken met inlanders van allerlei klassen, in de laag-Maleische taal; voorafgegaan van eene beknopte spraakkunst dier taal; zooals dat alles door den lageren Maleijer wordt gesproken en verstaan. 2e dr. Amst., G. Th. Bom. 1866. 8°. *f* 0.50.
De 1e druk verscheen Bat., Lange. 1847. 8°.

Rijnenberg, J., Apa kowé bitjara melajoe? Spreekt gij Maleisch? Woorden en samenspraken in vijf talen: Hollandsch, Maleisch, Fransch, Duitsch en Engelsch, met de woordelijke vertaling onder het Maleisch, ten dienste van hen, die deze talen willen beoefenen of aanleeren: doch inzonderheid voor hen, die het Maleisch willen leeren verstaan en spreken. Leiden, Sijthoff. 1873. langw. 4°. in linn. *f* 1.50.

Spel- en leesboekje, Maleisch, 2e dr. Mal. kar. Bat., Landsdrukkerij. 1871. 2 st. 8°.
De 1e druk verscheen aldaar, 1863. 8°.

Stuart, A. B. Cohen, Over het woord Astaga-pérlah. (God beware ons)
T. v. N. I. 1869. II. 227.

Veth, P. J., De oorsprong van het woord „Hoelajat."
T. v. N. I. 1867. I. 101.

Wall, H. von de, Nog iets over de woorden merbot en modin.
T. v. N. I. 1870. II. 310.

— Verklaring van het Maleische woord كاين. 1859.
T. T. L. V. VII. 526.

— Vaststelling der beteekenis en afstamming van eenige in 't Maleisch gebruikelijke woorden. 1863.
T. T. L. V. XI. 197.

— De vormveranderingen der Maleische taal. 1864.
Verh. Bat. Gen. XXXI.

— Nog iets over de zoogenaamde Angka Imalah en de woorden Netijasa en Arakijan. Bat., Lange. ('s Grav., Nijhoff). (1865). 8°. 0.75.

Wat beteekent Kabesaran? door de C.
T. v. N. I. 1869. II. 416.

Werndly, G. H., Maleische spraakkunst, uit de eige schriften der Maleijers opgemaakt; met eene Voorreden, behelzende eene Inleiding tot dit werk, en een aanhangsel van twee boekzalen van boeken in deze tale zo van Europeërs, als Maleijers geschreven. Met weglating van de voorrede, het aanhangsel en eenige andere gedeelten, uitg. door C. van Angelbeek. Bat., Landsdrukkerij. ('s Hage en Amst., v. Cleef). 1823. 4°. *f* 6.—
De oorspronkelijke druk, waarin de voorrede, het aanhangsel enz. voorkomen, verscheen te Amsterdam, Wetstein. 1736. 8°.

Woordenboekje, Nieuw Nederlandsch-Laag-Maleisch, voornamelijk ten dienste van hen, die naar N.-Indië gaan of daar vreemd aankomen. Leiden, Sijthoff. 1872. 8°. linn. *f* 1.90.

Woordenschat, Nieuwe Nederduitsche en Maleische, ten gebruike van Nederlanders die naar de Indiën gaan. Amst., Holtrop. 1802. 8°. *f* 0.70.

Woordenschat, Nieuwe, in het Nederduitsch, Maleisch en Portugeesch. Bat. 1801?
Zie Vad. letteroef. 1802. 342.

Zakwoordenboek, Gemakkelijk, der Nederduitsche en Laag-Maleische talen met eenige zamenspraken uit het dagelijksche leven. Ten dienste van Nederlanders, die zich in Indië komen vestigen. Bat., 1860. 8°.

Grammatikale werken.

Breugel, J. E. van, Korte en gemakkelijke wijze om de Maleische taal te leeren. Haarl., Enschedé. 1823. 8°. *f* 1.—

Friederich, R., Waarom heet de duif in het Maleisch Mârapati, heer des doods? 1852.
T. T. L. V. 1e jg. II. 2.

— Iets over het schrift der Maleijers. 1852.
T. T. L. V. 1e jg. II. 471.

Heerdt, C. van, Eerste gronden der Maleische taal, ten dienste van hen, die het Maleisch letterschrift op eene practische en gemakkelijke wijze leeren willen. Amst., v. Kampen. 1857. Met vijf gesteendr. schrijfvoorbeelden. 8°. *f* 0.90.

Hollander, J. J. de, Handleiding tot de oefening van het Maleische letterschrift. 2e druk. Utr., Broese. 1859. 8°. *f* 0.50.

— Handleiding tot de kennis der Maleische taal. 7e dr. Utr., Broese. 1870. 8°. *f* 1.—
De 1e druk verscheen in 1845.
J. Pijnappel Gz., Beoordeeling: Gids. 1849. I. 736.

Holle, K. F., Maleische lettertafel. Batavia, 1864. in plano.

Homan, J. D., Bijdrage tot de kennis van het Bataviasch Maleisch, uitg. door H. N. van der Tuuk. Bommel, Noman. 1867. 8°. *f* 0.90.

— Handleiding tot de kennis van 't Bataviasch Maleisch. Bommel, Noman. 1868. 8°. *f* 1.20.
P. J. Veth, Aankondiging: T. v. N. I. 1868. II. 336.

Keyzer, S., De waarheid omtrent het woord „Hoelajat."
T. v. N. I. 1867. I. 289.

Marsden, W., Maleische spraakkunst; uit het Eng. vertaald, door C. P. J. Elout. Haarl., Enschedé. 1824. 4°. *f* 10.50.

— Grammaire de la langue Malaie; trad. de l'Anglais par C. P. J. Elout. Harl., Enschedé. 1824. 4°. *f* 10.50.

Morel, C. J., Nederlandsche-Maleische gesprekken ten dienste van hen die met de spreektaal der inlanders van den Indischen Archipel wenschen bekend te worden, benevens eene beknopte spraakkunst en eene alphabetische lijst van de in het dagelijksch leven meest voorkomende woorden. Leiden, Brill. 1874. 8°. *f* 1.60.

Pijnappel Gz., J., Over het Arabisch-Maleische alphabet. 1860.
Bijdr. N. Rks. III. 229.
A. B. Cohen Stuart, Naar aanleiding van een opstel van J. Pijnappel Gz.: Over het Arabisch-Maleische alphabet. 1864.
T. T. L. V. XII. 105.

— Maleische spraakkunst voor eerstbeginnenden. 's Grav., Nijhoff. 1862. 8°. *f* 0.50.

— Maleische spraakkunst. 's Grav., Nijhoff. 1866. 8°. *f* 1.90.

Pijnappel Gz., J., Maleisch-Nederduitsch woordenboek, naar het werk van W. Marsden en andere bronnen bewerkt. Amst., F. Muller. 1863. 8°. cart. *f* 5.75.

Open brief van een nieuw-gast aan een oud-gast, over het Mal. woordenboek van J. Pijnappel Gz. Amst., v. Helden. 1864. 8°. *f* 0.30.

H. C. Klinkert, Supplement op het Maleisch-Nederd. woordenboek van J. Pijnappel Gz. Amst., F. Muller. 1869. 8°. cart. *f* 5.75.

J. Pijnappel Gz., Aanteekeningen op H. C. Klinkerts Supplement op mijn Maleisch woordenboek. 's Grav., Nijhoff. 1870. 8°. *f* 0.50.

Overdruk uit de Bijdr. 3e Rks. V. 1.

H. von de Wall, Twee geschriften van den Heer H. C. Klinkert. (o. a. het Supplement op het Mal.-Ned. wdbk. van J. Pijnappel Gz.). 1871.

T. T. L. V. XX. 78.

(Rees, W. van,) Maleisch handboekje of Hollandsch-Maleisch en Maleisch-Hollandsch woordenboekje. Arnhem, Moeleman. 1803. 8°. *f* 1.80.

Register der geslachten van de drie rijken der natuur, in het Maleidsch, Hollandsch en Latijn.

Verh. Bat. Gen. I.

Roorda van Eysinga, P. P, Maleisch-Nederduitsch en Nederduitsch-Maleisch woordenboek. Bat., Landsdrukkerij. 1824, 25. 2 dln. 8o.

— Gids ter beoefening van het Maleisch voor alle standen; bevatt. den omvang dier taal in 63 hoofdstukken, waarbij de woorden tot hunne soorten zijn teruggebragt; met een aardrijksk. woordenboek van de voorn. Indische landen en plaatsen, voorafgegaan door eene verklaring dier taal; naar aanl. van meer dan honderd Indische schrijvers, met aanw. van de twaalf talen, waarmede zij vermengd is; verrijkt met eene autogr. tafel. Breda, Broese. 1837. 8°. *f* 3.—

— Algemeen Nederduitsch-Maleisch woordenboek, in de hof-, volks- en lage taal. 's Grav., v. Cleef. 1855. 8°. *f* 11.90.

— Noodzakelijk handwoordenboek der Nederlandsche en Laag-Maleische taal. 13e dr. 's Grav., v. Cleef. 1869. 8°. *f* 1.—

Roorda van Eysinga, W. A. P., Maleisch en Nederduitsch woordenboek, ook ten dienste van hen, die geen Arabisch karakter verstaan. N. Diep, Hoogvorst. (Alkm., Roem). 1856. 8°. cart. *f* 1.50.

Vocabulary of the English and Malay languages, with the proper orthography for Englishmen. Bat., v. Dorp. 1865. 8°.

Wall, H. von de, Maleisch-Nederlandsch woordenboek, op last van het Gouvernement van Nederl.-Indië samengesteld. Bat., Landsdrukkerij. 1872, 73. Dl. I, II. vel 1—14. (Vel 1—69). 8o.

Dit werk zoude in 7 a 8 dln. van ongeveer 50 vel kompleet zijn. Of, en zoo ja, door wien, na den dood van den samensteller, het werk zal worden voortgezet is nog onzeker.

Wilde, A. de, Nederduitsch-Maleisch en Soendasch woordenboek, benevens twee stukken tot oefening in het Soendasch. Uitg. door T. Roorda. Amst., J. Müller. 1841. 8°. *f* 3.75.

Woordenboek, Maleisch-Nederduitsch, door D. Lenting en J. D. G. Schaap. Bat., Landsdrukkerij. blz 1—280. 4o.

Bij adres van 4 Febr. 1835 gaven de bewerkers aan de regering kennis dat het woordenboek tot en met de 10e letter van het Maleische alphabet was afgedrukt. In den nacht van 11 op 12 Febr. 1839 gingen de afgedrukte bladen bij eenen brand verloren, ten gevolge waarvan er slechts zeer weinige, waarschijnlijk slechts vier, kompl. exx. bestaan. Een ex. is in het bezit van de Kon. Bibliotheek te 's Hage, een in dat van de Instelling v. onderwijs in de taal-, land- en volkenk. v. N. I. te Leiden, een in dat van het Indisch Genootschap te 's Gravenhage, en een in dat van den Heer Mr. L. E. Lenting.

Woordenboekje, Nieuw Hollandsch-Laag-Maleisch, bevatt. eenige duizende woorden, enz. door J. A. van Dissel en H. G. Lucardie. Leiden, Sijthoff. (1860). 12°. In linn. *f* 1.80.

Veth, P. J., Een paar opmerkingen omtrent Maleische teksten over de geschiedenis van Atjih op Sumatra.
T. v. N. I. 1867. I. 291.
Deze opmerkingen hebben betrekking op den Kroniek van het rijk Atjeh, uitg. door Dulaurier in het Journal Asiatique. 3e Série. 1839. Tome VIII p. 47 en in Eng. vertaling opgenomen in het Journal of the Ind. Archipelago, 1850. Vol. IV. p. 598.

— Een paar taalkundige opmerkingen.
T. v. N. I. 1869. II. 66.

— Eenige Maleische woorden in de Nederlandsche taal.
T. v. N. I. 1869. II. 67.

Wall, H. von de, Ontwerp van een Maleisch woordenboek en eene Maleische spraakkunst. Met opgave van Errata. 1858.
T. T. L. V. VI. 535 VII. 178.

A. B. Cohen Stuart, Eenige opmerkingen naar aanleiding van het ontwerp van een Maleisch woordenboek en eene Maleische spraakkunst door H. von de Wall, met eene nieuwe Proeve van bewerking voor het woordenboek. Met opgave van Errata. 1859.
T. T. L. V. VII. 287, 144.

H. von de Wall, Antwoord op Eenige opmerkingen enz. door A. B. Cohen Stuart. Met opgave van Errata. 1860.
T. T. L. V VIII. 327; IX. 419.

A. B Cohen Stuart, Repliek aan den Heer von de Wall. Met opgave van Errata. 1864.
T. T. L. V. XII. 1, 354.

— Lijst van eenige in 't Maleisch gebruikelijke woorden van Sanskrit-oorsprong, waarvan die afstamming in de bestaande Maleische woordenboeken niet aangetoond is. 1867.
T. T. L. V. XVI. 381.

Woordenboeken.

Badings, A. H. L., Nieuw Hollandsch-Maleisch, Maleisch-Hollandsch woordenboek. Zoo gemakkelijk mogelijk ingerigt ten dienste van Nederlanders die zich in Indië wenschen te vestigen. Schoonh., v. Nooten. 1872. 8°. ƒ1.80.

Djoerse basa, De, Batawi. Eenvoudige Bataviaasch-Maleische woordenverzameling. Bat., v. Dorp. 1868. Dl. I. Mal.-Holl. 8°.

Doren, J. B. J. van, Noodzakelijk handboek voor hen, die naar Nederlandsch Indië vertrekken. Bewerkt op ondervinding. Amst., Sybrandi. 1866. 8°. ƒ1.10.
Hierin een Holl.-Maleische woordenlijst.

Elout, C. P. J., Maleisch, Nederduitsch en Fransch woordenboek; naar het Maleisch en Engelsch woordenboek van W. Marsden. Haarl., Enschedé. 1825. 4°. ƒ14.—
Ook met den titel: Dictionnaire Malai-Hollandais-Français, etc.

— Hollandsch-Maleisch woordenboek, gevolgd door een Fransch-Maleisch woordenboek; naar het Engelsch en Maleisch woordenboek v. W. Marsden. Haarl., Enschedé. 1826. 4°. ƒ24.—
Ook met den titel: Dictionnaire Hollandais-Malai, suivi d'un dictionnaire Français-Malai, etc.

Hofhout, J., Bataviasche historische, geogr., huishoud. en reis-almanack voor hun die naar O.-Indiën varen, enz. Rott., (1823). 8°.
Hierin een Nederl. en Mal. woordenboekje.

Kops, G. F. de Bruyn, Lijst van boomen en planten, gevonden wordende in de Residentie Riouw en omliggende landen. (Met de Maleische benamingen). 1852.
T. T. L. V. 1e jg. II. 271.

Onderwijs in de Maleische taal, of nieuwe Nederlandsche en Maleische woordenschat en spraakkunst. Amst., Holtrop. 1815. 8°. ƒ0.70.
Dit is een herdruk van de: Nieuwe Nederd. en Mal. woordenschat, waarbij alleen de titel op den omslag veranderd is, terwijl die op het titelblad dezelfde is gebleven.

Hollander, J. J. de, Handleiding tot de kennis der Maleische taal- en letterkunde, voor de kadetten van alle wapenen, bestemd voor de dienst in N. Indië. 3e druk. Breda, Broese. 1864. 8°. *f* 5.20.

— Iets over Maleische poëzy.
Gids. 1847. II. 193.

— Coup d'oeil sur la poésie Malaie. 1847.
Moniteur d. Indes-Or. et Occ. II. 189.
Vertaling van bovenstaand artikel in: De Gids.

— De Maleische proza-literatuur.
Gids. 1849. I. 533.

Juynboll, A. W. T., Etymologische mededeelingen.
T. v. N. I. 1870. I. 442.

Klinkert, H. C., Iets over de Maleische school- en volksleesboeken, bekroond en uitg. door het N. Ind. gouvernement. Met opgave v. Errata. 1865, 66.
Bijdr. 3e Rks. I. 88, 496.
J. R. P. F. Gonggrijp, Een woord over het opstel van den Heer H. C. Klinkert, Iets over Maleische school- en leesboeken. 1866.
Bijdr. 3e Rks. I. 402.
J. F. G. Riedel, Een kort woord naar aanleiding van H. C. Klinkert, Iets over Maleische school- en volksleesboeken. 1867.
Bijdr. 3e Rks. III. 394.
N. Graafland, Het criterium voor geschriften in de Maleische taal. 1867.
Bijdr. 3e Rks. III. 407.
H. C. Klinkert, Antwoord op de antikritiek van de heeren J. R. P. F. Gonggrijp, J. G. F. Riedel en N. Graafland. 1867.
Bijdr. 3e Rks. III. 556.

Leupe, P. A., Albert Ruyl, Maleische taalkundige. 1859.
Bijdr. N. Rks. II. 102.

— Herbert de Jager. 1862.
Bijdr. N. Rks. IV. 17; 3e Rks. IV. 67.

Niemann, G. K., De Maleische handschriften in het British Museum. 1871.
Bijdr. 3e Rks. VI. 96.

Pijnappel Gz., J., Laag-Maleisch.
Gids. 1865. IV. 148.

— De Maleische handschriften der Leidsche Bibliotheek, met Catalogus. 1870.
Bijdr. 3e Rks. V. 142.

Stuart, A. B. Cohen, Een Maleisch handschrift met klankteekens. 1865.
T. T. L. V. XIV. 189.

Tuuk, H. N. van der, Kort verslag van de Maleische handschriften in het East-India-house te London. Met opgave van Errata.
T. v. N. I. 1849. I. 385; 1850. II. 287.

— Kort verslag der Maleische handschriften, toebehoorende aan de Royal Asiatic Society te Londen. 1866.
Bijdr. 3e Rks. I. 409.

— Iets over de Hoog-Maleische bijbelvertaling. 1856.
Bijdr. N. Rks. I. 171.

— Hoe 't Maleisch in Holland beoefend wordt. Padang, Klitsch. 1873. 8°.
Overgedrukt uit het Padangsch Handelsblad.

Tijdschrift, Indisch, gewijd aan Indische taal-, land- en volkenkunde, Indische toestanden en aangelegenheden, enz. onder redactie van J. T. Grashuis. Padang, v. Zadelhoff & Fabritius. (Amst., Noordendorp). **1864.** 1e afl. 8o. P. jg. *f* 12.—
Niet verder verschenen.

Veth, P. J., Het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.
Gids. 1857. I. 217, 356, 687; II. 375.

— Levensbericht van J. F. G. Brumund. Met lijst zijner voornaamste geschriften.
Levensberichten d. M. v. N. L. 1864. 1.

— De nieuwste litteratuur over (de talen van) Nederlandsch-Indië.
Gids. 1864. I. 134, 399, 581.
Hierin een overzigt van de geschiedenis der Ind. taalstudie en beoordeelingen van: Suppl. op het Jav.-Ned. woordenboek v. Gericke; Roorda, Jav. Grammatica; de werken v. Matthes; van Hardeland; Pijnappel, Maleische spraakkunst; de werken van v. d. Tuuk over het Bataksch, enz.

— Onze kennis der talen van Nederlandsch-Indië.
T. v. N. I. 1867. II. 443.

— Iets over de vertalingen des Korans in de talen van den Indischen Archipel.
T. v. N. I. 1867. II. 303.

— Portugeesche woorden in de taal der Nederlanders in Indië en in het Moederland.
T. v. N. I. 1867. I. 295.

— H. C. Millies. Nekrologie.
T. v. N. I. 1869. I. 304.

— W. H. Engelmann. Necrologie.
T. v. N. I. 1869. I. 315.

Wap, J., Levensbericht van P. P. Roorda van Eysinga. Met een lijst zijner werken.
Handelingen d. M. v. N. L. 1857. 9.

Woordenboek, Aardrijkskundig en statistisch, van Nederlandsch-Indië, bewerkt naar de jongste en beste berigten, met voorrede van P. J. Veth. Amst., v. Kampen. **1861—69.** 3 dln. 8o. *f* 44.—; geb. in hf. leder *f* 49.—; Verm. prijs, geb. *f* 22.50.
Hierin zeer belangrijke bibliographiën, waaronder de belangrijkste die van werken over Celebes, bewerkt door H. C. Millies.

J. Hageman Jcz., Het Aardrijkskundig en statistisch woordenboek van N. Indië, bewerkt naar de jongste en beste berigten, enz. Soerabaya, **1865.** 8o.

MALEISCH.

Algemeene werken. Monographiën.

Afstamming en literatuur der Maleijers enz. (Recensie van Marsden's Woordenboek en Spraakkunst. (Uit de Edinb. Review, **1813**).
Indisch Magazijn. Nalezing 1. 250. vrg. II, II. 195.

Bruckner, G., Nog iets over den naam van Jezus. **1839.**
T. v. N. I. 2e jg. II. 540.

Brumund, J. F. G., De Maleische Christenen hebben geenen Bijbel. (Aanmerkingen op de Maleische bijbelvertaling). **1852.**
Indiana. I. 169.

Hoëvell, W. R. van, De Maleische bijbelvertaling een monument van den godsdienstigen zin onzer vaderen.
Tijdschr. ter bevord. v. Christ. zin in N. I. 1846. 85.

— Bijdrage tot de geschiedenis der Maleische vertaling van den Bijbel. **1846.**
T. v. N. I. 8e jg. IV. 229.

TALEN VAN DEN INDISCHEN ARCHIPEL.

Algemeene werken. Monographiën.

Aa, A. J. van der, Nederlandsch Oost-Indië, of beschrijving der Nederl. bezittingen in Oost-Indië, voorafgegaan van een beknopt overzigt van de vestiging en uitbreiding der magt van Nederland aldaar. Amst., Schleijer. (Breda, Broese). 1845—57. 4 dln. 8°. ƒ 20.75.
Hierin: De Maleische taal; de Javaansche taal; de Soendasche taal; de Boegische taal; de Hoewamohelsche taal; de taal der Alfoeren; de Timoresche taal; de Papoesche taal. Dl. I. 207.

Bleeker, P., Overzigt der geschiedenis van het Bataviaasch Genootschap v. Kunsten en Wetenschappen van 1778—1853. 1854.
Verh. Bat. Gen. XXV.

Catalogus, Eerste vervolg-, d. Bibliotheek en Catalogus d. Maleische, Javaansche en Kawi-handschriften v. h Bataviaasch Genootschap v. Kunsten en Wetenschappen. Bat., Bruining & Wijt. ('s Grav., Nijhoff). 1872. 8°. ƒ 1.—

Chijs, J. A. van der, Brief aan de Kon. Akademie v. Wetenschappen, ter beantwoording der vraag: Wat hebben wij op linguistisch terrein in 250 jaren voor N. Indie niet gedaan, dat we hadden kunnen en moeten doen? 1860.
Versl. en med. K. Ak. Lett. XII. 287.

Crawfurd, J., De Indische archipel in het bijzonder het eiland Java enz. Uit het Engelsch vertaald. Haarl., Loosjes. 1825. 3 dln. M. pl. 8°. ƒ 14.30.
Hierin: Taal- en letterkunde van Java, van de Maleijers, van Celebes, enz. Algemeene opmerkingen over de Polynesische talen. II. 109.

Gericke, J. F. C., Nota omtrent de oprichting van een instituut voor de inlandsche talen en litteratuur (opgesteld omstreeks 1830); medegedeeld door Th. C. L Wijnmalen. 1874.
Bijdr. 3e Rks. IX. 313.

Hoëvell, W. R. van, Geschiedkundig overzicht der beoefening van kunsten en wetenschappen in Nederlandsch-Indië.
T. v. N. I. 1839. I. 102, 105.

Miscellanies, Malayan, Bencoolen, Sumatra Mission Press. 1820, 22. Vol. I, II. 8°.

Niemann, G. K., Overzigt der taal- en letterkunde van Ned. O. Indië. M. Addenda. 1866.
Bijdr. 3e Rks. I. 113, 332.

— Mededeelingen omtrent de linguistiek van Ned.-Indië. 1871.
Bijdr. 3e Rks. VI. 124.

Onderwijs, Het, in het Maleisch en Javaansch te Utrecht.
T. v. N. I. 1863. I. 60.

Roorda van Eysinga, P. P., Handboek der land- en volkenkunde, geschied-, taal-, aardrijks- en staatkunde van N Indië, enz. Amst., v. Bakkenes. (G. Th. Bom). 1850. 5 stn. 8°. ƒ 24.75; Verm. prijs ƒ 7.—

Stuart, A. B. Cohen, Nog eenige bronnen voor de taal-, land- en volkenkunde onzer Indische bezittingen, te London. 1863.
Bijdr. N. Rks. VI. 145.

Talen, De Indische, en oudheden, volgens de regeringsverslagen over 1849—60. 1864.
Bijdr. N. Rks. VII. 270.

Transcriptie van Indische plaatsnamen. Met opgave van Errata. 1871.
Bijdr. 3e Rks. VI. 1; VII. 228.

Siebold, Ph. F. von, Nippon. Archief voor de beschrijving van Japan en deszelfs toegevoegde en cynsbarelanden, enz. Leijden, bij den schrijver. Amst., J. Müller; Leijden, v. d. Hoek. 1832. 1e st. 4o.
Tekst: Titel 1 bl.; — Opdragt. 1 bl. — Verkl. v. d. titelplaat. blz. I—IV; — Voorwoord 2 blz.; — 1e *afd.* Wis- en natuurk. aardrijkskunde v. Japan. Vel 1—8 (vel 3 is gemerkt 2) blz. 1—32; — Firato en Dezima. Vel 1—2½. blz. 1—9. — 2e *afd.* Bijdr. tot de gesch. v. Japan. Vel 1—4, blz. 1—15; — Oudheidkunde. Vel 1—2½. blz. 1—9.
Platen: Titelplaat; — Tab. I. Kaart v. Japan.

— Epitome linguae Japonicae. Leiden, Arnz. (omstr. 1825). Met 4 pl. 8o.
Ook Verh. Bat. Gen. 1826. XI. 65., terwijl de eerste druk verscheen te Oesaka.

— Isagoge in Bibliothecam Japonicam et studium literarum Japonicarum. L. B., Arnz. 1841. fol. *f* 1.50.

Siebold, Ph. F. von, Verhandeling over de Aino taal.
Achter de Reis van M. Gz. Vries in 1643 naar Japan, uitg. door Leupe. Amst., F. Muller. 1858. 8o.

— The Aino language; collection of Aino words. (Vertaling van het voorgaande).
v. Siebold, Elucidations to the discoveries of M. Gs. Vries. Transl. from the Dutch by F. M. Cowan. Amst., F. Muller. 1859. 8o. p. 125.

Tex, C. A. den, Over de bij het Instituut berustende Handschriften van Titsingh en het Nederduitsch-Japansch woordenboek.
Versl. en med. K. N. Instituut over 1841. 227.

Traktaten, De Japansche, met Nederland, Rusland, Engeland, de Vereenigde Staten en Frankrijk in 1858 te Jedo gesloten. Facsimile van den Japanschen tekst. Met voorrede in het Holl. en Eng. van J. J. Hoffmann. 's Grav., Nijhoff. 1862. 4o. *f* 6.—
J. Hoffmann, Jr., Aankondiging van: De Japansche traktaten van 1858 en van de St. Aulaire en Groeneveldt, Manual of Chinese running-handwriting: Bijdr. N. Rks. 1864. VII. 174.

Woorden, De meest voorkomende Japansche, in het Nederduitsch.
Verh. Bat. Gen. III. 161.

Wijnmalen, T. C. L., Levensbericht van Ph. F. von Siebold. 8o.
Levensberichten M. v. N. L. 1871. 265.

FAVORLANGSCHE (FORMOSAANSCHE) TAAL.

Happart, G., Woordboek der Favorlangsche taal. Met taalk. en oph. aantt. d. W. R. v. Hoëvell. 1842.
Verh. Bat. Gen. XVIII. 31.
G. Happart was protest. predikant te Formosa, van 1649—56.
Letterkundige bijzonderheid. Vinden van een woordenboek der Favorlangsche taal. 1839.
T. v. N. I. 2e jg. II. 143.
Brieven over het Favorlangsch woordenboek, van Ritter en Medhurst. 1839.
T. v. N. I. 2e jg. II. 428.
Over het woordenboek der Favorlangsche taal. 1840.
T. v. N. I. 3e jg. I. 633.

Leerredenen, Favorlangsche, gevonden in de kerkeraads-archieven van Batavia, uitg. door E. Netscher.
T. T. L. V. VI. 105.

Woordenlijst, Formosaansche, volgens een Utrechtsch handschrift. Voorafgegaan door eenige korte opmerkingen door C. J. van der Vlis. 1842.
Verh. Bat. Gen. XVIII. 132.

Platen: Titelplaat; — Schilling-Canstatt Denkmahl [1]); Tab. I. Karte v. Japan; — *a.* II. Das Japan. Reich; — II. Niederl. Factorei Dezima; — *a.* III. Mura Sjuksja & Kristo Moota; — *a.* IV. Plan v. h. eiland Tanegasima; — *b.* I. Firato; — *b.* V. Nagasaki. — *c.* Tat. I—XVI. [2]). — Tab. I. Gezicht v. Muntok; — II. Het eiland Banka; — III. Kaart van de Chin. kust; — IV. De baai v. Nagasaki; — V. Gedaene ontdeckinghe onder M. Gz. Vries. 1643; — VI. Haven van Nagasaki; — VII. Kaart van de Z. en Z. W. kust van Japan. 1851; — Insularum Japonic. tab. geogr. I—IV.

Abth. II. Beschreibung der Bewohner, ihrer Sitten, Staatsverfassung und Verwaltung, u. s. w.

Tekst. Beschreibung der Bewohner van Japan. Vel 1½. blz. 1—6; — Staatsverfassung und Gesetze. Volksklassen, bürgerl. Einrichtungen u. Vereine. Vel 1—6. blz. 1—24 [3]); — Von den Waffen, Waffenübungen, u. s. w. Vel 1—13. blz. 1—52; — Land- u. Seereisen. Vel 1—37. blz. 1—146.

Platen: a. Taf. I—XVIII; — *b.* I—IV; — *c.* I—V, V bis en ter; VI—XXVII, XXIX en XXXI. (Taf. XXIX is gemerkt: XIX); — *d.* I—XXXVI, XXXVI bis, XXXVII—XXXIX (Taf. IV, VI en XXXVI zijn gemerkt *b.*; XXXVIbis is zonder letter) [4]); — *e.* I—VIII, VIII bis, IX—XXV; — *f.* I—XII; — *g.* I—XII; — *h.* I—IV, VI, VII A—F, VIII—XII, XV; — *i.* I—XV; — *k.* I—V. [5]).

Abth. III. Mythologie, Geschichte, Archaeologie u. Numismatik.

Tekst: Beiträge zur Geschichte v. Japan. Vel 1—39. blz. 1—154 [6]); — Archaeologie. Vel 1—2½. blz. 1—9.

Platen: Wa Nen Kei. Annales Japonici. 7½ vel. 4 blz. en blz. 1—25. Facsimile; — *a.* Taf. I—XI. (VII—XI zijn zonder letter); — *b.* I—VI (V, VI zijn zonder letter, terwijl *b.* II gemerkt is *a.* II).

Abth. IV. Künste u. Wissenschaften.

Tekst: Längen-, Flächen- u. Körpermass, Gewicht u. Münzfuss des Reiches Japan. Vel 1. 2. blz. 1—8; — Tsian Dsü Wen. Buch von Tausend Wörtern. Vel 42—48. blz. 165—91 [7]).

Platen: a. Taf. I. II—V; — *b.* I—XI; — *c.* I—XIII.

Abth. V. Religion, unter dem Titel: Pantheon von Nippon.

Tekst: Pantheon, Anhang u. Index. Vel 1—47. blz. 1—186.

Platen: »Appendix" tot blz. 38 v. d. tekst; — Taf. I—XXXVII, XXXVIII a en b, XXXIX—XL, LI—LXII, LXII A, LXIII—LXXIV. (Taf. LV staat abusievelijk vermeld als te behooren tot de 2e afd.) [8]).

Abth. VI. Landwirthschaft, Kunstfleiss u. Handel.

Tekst. Anbau des Theestrauches u. s. w. Vel 1—5. blz. 1—19; — Landwirthschaft, u. s. w. Vel 1—18. blz. 1—72. (De tekst houdt midden in een zin op met het woord »zeigt").

Platen: Taf. I—III, VI, VII; — *a.* I—III, X; — *b.* IV, IX. XII, — Jagd. *b.* I; *b.* I bis; *b.* II; *d.* III.

Abth. VII. Neben- u. Schutzländer von Japan.

Tekst: Inhalt, Literatur, Japan. Schriften, u. s. w. blz. I—XI; — Nachrichten über Koorai: Vel 1—37. blz. 1—148; — Anhang. Legenden von der Expedition d. Japaner nach Sinzo im Jahre 200 n. Chr. Geb. Vel 38—41. blz. 149—163; — Nachrichten über Jezo, die Kurilen, Krafto u. das Amurland. Vel 42—69*. blz. 165—280 [9]). — Beschreibung d. Liu-Kiu-Inseln. Vel 70—82. blz. 280—328.

Platen: Appendix. 5 vel. blz. 1—18; — Taf. *a.* I—XXIII, XXV (twee pl. gem. XXV, de eene »Die Insel Jezo," de andere »Die Insel Krafto)," XXVI—XXIX. (Alleen Taf. I—XIV zijn met de letter *a* gemerkt).

Het werk verscheen met gekl. pl. in fol. en met zwarte pl. in-4o.; van eene Hollandsche vertaling verscheen slechts het 1e stuk:

---

1) Ontbreekt in het ex. der Kon. Bibliotheek.
2) Deze 16 pl. zijn in het ex. der Kon. Bibliotheek bij de 2e afd. gebonden.
3) Deze 6 vellen ontbreken aan het ex. der Kon. Bibliotheek.
4) In het ex. d. Kon. Bibliotheek zijn slechts de platen *d.* I—XXIV, XXXI—XXXVIII.
5) In het ex. d. Kon. Bibliotheek een kaart: Zeemansgids van de vaarwaters van Nagasaki naar Ohosaka, gemerkt Tab. XXVI.
6) In het ex. d. Kon. Bibliotheek ontbreekt vel 5. blz. 17—20.
7) Is in het ex. d. Kon. Bibliotheek bij de 7e afd. gebonden.
8) Pl. V. VI ontbreken aan het ex. d. Kon. Bibliotheek.
9) Het ex. d. Kon. Bibliotheek gaat slechts tot vel 51, blz. 204.

Donker Curtius. J. H., Proeve eener Japansche spraakkunst. Toegel., verbeterd en met uitgebreide bijvoegsels verm. door J. J. Hoffmann. Leiden, Sijthoff. 1857. 8°. geb. *f* 9.45.

Fischer, J. F. van Overmeer, Bijdrage tot de kennis van het Japansche rijk. Amst., J. Müller. 1833. M. pl. 4°. *f* 24.—; best pap. in prachtb. *f* 40.—

Hierin op blz. 88: Wetenschappen, met plaat het Jap. alphabet, Katakane letter, voorstellende en Hollandsch-Japansche zamenspraken.

Hoffmann, J. J., De trappen der vergelijking in de Japansche taal. Leiden, Sijthoff. 1857. 8°. *f* 0.50.

Afz. afdruk uit Donker Curtius, Proeve eener Jap. spraakkunst, d Hoffmann.

Hoffmann, J. J., Physiologie in de Japansche hulpwerkwoorden. Leiden, Sijthoff. 1857. 8°. *f* 0.50.

Afz. afdruk uit Donker Curtius, Proeve eener Jap. spraakkunst, d. Hoffmann.

— Het Japansche kursiefschrift Firagana. Overzigt zijner meest gebruikelijke vormen met opgave der Chin. karakters waarvan zij zijn afgeleid. Tweede dr. Verb. en vermeerderd volgens de opgaven der Heeren Mats Moto en W. J. C. Huyssen van Kattendijke. Leiden, Sijthoff. 1860. plano *f* 1.—

— Shopping-dialogues, Dutch, English and Japanese Winkelgesprekken in het Hollandsch, Engelsch en Japansch. 's Grav., Nijhoff. 1861. langw. 8°. *f* 1.70.

— Japansche spraakleer. Uitg. op last v. Z. Excell. den Minister van Koloniën. Leiden, Brill, Sijthoff. 1868. 8°. *f* 5.40.

— A Japanese Grammar. Published by command of H. M. Minister for Colon. affairs. Leiden, Brill, Sijthoff. 1868. 8°. *f* 5.40.

— Opmerkingen aangaande de taal van Lioe-Kioe. 1866.

Bijdr. 3e Rks. I. 395.

Medhurst, W. H., English-Japanese and Japanese-English vocabulary, compiled from native works. Batavia, 1830. 8°.

Dit werk is geheel gesteendrukt.

Mimazunzo, Beantwoording van eenige vragen over Japansche vroedkunde; met eenige aanmerkingen door Ph. F. von Siebold. Leiden, Arnz. 1825. 8°.

Ook Verh. Bat. Gen. X. 193.

Mimazunzo was geneesheer te Nangasaki en leerling van von Siebold.

Naamlijst der leden van het Japansche gezantschap dat Nederland in Juni 1862 bezocht heeft. Japansche tekst met vert. Leyden, Sijthoff. 1862. 4°.

Siebold, P. F. von, Iets over de acupunctuur (naaldensteekkunde), getrokken uit eenen brief van den Japansch-Keizerlijken naaldensteker Isi Saka Sotels. M. 1 plaat. 8°.

Verh. Bat. Gen. XIV. 381.

Hierin een getrouwe vertaling van den Japanschen brief.

— Nippon. Archiv zur Beschreibung von Japan und dessen Neben- und Schutzländern: Jezo mit dem südlichen Kurilen, Krafto, Kooraï und den Liukiu-Inseln, nach Japan. und Europ. Schriften und eigenen Beobachtungen bearbeitet. Leiden, Arnz; Amst., J. Müller. 1832—51. Facs. 1—20. 4°.

Collatie volgens B. Quaritch, te London, den tegenwoordigen eigenaar van het restant der exx., met eenige varianten, volgens het ex. van de Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage; het ontbrekende aan dat ex. is niet door v. Siebold zelven te Leiden uitgegeven, maar door B. Quaritch bijgedrukt.

Abth. I. Mathemat. u. phys. Geographie vom Reiche Nippon.

Tekst. Voordehandsche titel en titel. 2 bl. — Erklärung d. Titelbildes. blz. I—IV. — Dedication. 1 bl. — Vorwort. 1 bl. — Uebersicht. 1 bl. — Math. u. phys. Geographie v. Japan. Vel 1—8. blz. 1—32. — Firato und Dezima, Factoreien der Niederländer auf Japan. Vel 1—2½. blz. 1—9. — Land- u. Seereisen. Vel 1—13, 15—64. blz. 1—52, 57—256. (*Inhoud*: Reise von Bat. nach Japan, 1832. Vel 1—13, blz. 1—52; Entdeckungen d. Europeanen. Anm. Vel 15—64, blz. 57—256)[1]).

---

1) In het ex. der Kon. Bibliotheek gaan de: Entdeckungen d. Europeanen tot blz. 122; op dezelfde blz volgen de Entd. d. Japaner tot blz. 145; de Anmerkungen gaan van blz. 146—174, waarmede die afd. eindigt.

Schlegel, G., Sinico-Aryaca ou recherches sur les racines primitives dans les langues Chinoises et Aryennes. Bat., Bruining & Wijt. ('s Grav., Nijhoff). 1872. 4°. *f* 5.25.
Afdruk uit: Verh. Bat. Gen. XXXVI.
Beoordeeling: Bijdr. 3e Rks. VII. 385.

Schlegel, G., Sing chin khao youen. Uranographie Chinoise ou preuves directes que l'astronomie primitive est originaire de la Chine, et qu'elle a été empruntée par les anciens peuples occidentaux à la sphère Chinoise. La Haye, Nijhoff. 1875. 2 vol. 8°. Avec un Atlas céleste Chinois et Grec, comp. de 7 cartes. fol.
Hierin talrijke aanhalingen uit Chineesche schrijvers, in oorspronkelijken tekst; lijsten der Chin. namen der sterren, enz.

Staatslieden, Chineesche, en staatspapieren. Uit het Engelsch vertaald.
Wetenschappel. bladen. 1871. II. 236.

Studie, De groote, (Ta Hio of Dai gaku), (met Holl. en Eng. tekst) uitg. door J. J. Hoffmann. Leiden, Brill. 1864. 2 dln. 8°. *f* 3.50.
I. De Chinesche tekst met eene tusschenregelige Japansche vertaling; II. Lezing van den Japanschen tekst.

Verslag en voorstel van de Heeren T. Roorda, A. Rutgers en C. Leemans, omtrent het voorstel van den Heer J. J. Hoffmann, tot bevordering van de beoefening der Chin. en Jap. taal- en letterkunde. 1856.
Versl. en Med. K. Ak. Letterk. I. 48.

Verslag, Beknopt, aangaande de volksliteratuur der Chinezen; getrokken uit hunne eigene schriften, door R. Morrison. Uit het Eng. vertaald door J. Werninck. 1818.
Mnemosyne. 1e verz. V. 141.

Voorteeken, Een gelukkig, Chineesch gedicht medegedeeld door L. T(ollens?).
Gids. 1839. 121.

Zie: Japansch. Bibliotheca japonica.
Maleisch: Hikajet deri dihoeloe kala.

JAPANSCH.

Bibliotheca Japonica, sive selecta quaedam opera Sinico-Japonica in usum eorum, qui literis Japonicis vacant, in lapide exarata a Sinensi Ko-Tsching-Dschang et edita curantibus Ph. F. de Siebold et J. J. Hoffmann. L. B., off. edit. 1833—41. 6 vol. 4°.
I. Sin zoo zi lin gjok ben, novus et auctus literarum ideograph thesaurus, s. collectio omnium literarum Sinensium secundum radices disposita, pronuntiatione Japonica adscripta. — II. Wa kan won seki sjo gen zi ko, thesaurus linguae Japonicae s. illustratio omnium, quae libris recepta sunt, verborum ac dictionum loquelae tam Japonicae quam Sinenses. Addita synonymarum literarum ideograph. copia. Opus japonicum in lapide exaratum a Ko-Tsching-Dschang, editum curante Ph. F. de Siebold. 1835. M. 4 pl. — III. Tsian dsu wen s. mille literae ideograph., opus Sinicum origine cum interpretatione Kôraiana, in peninsula Kôrai impressum. Annexo systemate scripturae Kôraianae ac versione Japonica, Germanica et Anglica, cui titulus inscriptus: Tsian dsu wen oder Buch von tausend Wörtern, aus den Schinesischen, mit Berücksichtigung der Kôraischen und Japanischen Uebersetzung ins Deutsche übertragen v. Dr. J. J. Hoffmann. M. 1 pl. — IV. Lui ho, s. vocabularium Sinense in Kôraianum conversum, opus Sinicum origine in peninsula Kôrai impressum. Annexa appendice vocab. Kôraianorum, Japon et Sinensium comparativa necnon interpretatione Germanica. — V. Insularum japonicarum tabulae geographiae secundum opus Nippon jo tsi no tei sen tsu. fol. — VI. Wa nen kei, s. succincti Annales Japonici. (Opus originale c. interpret.) M. 5 pl.

Catalogus librorum et Mss. Japonicorum à de Siebold collect., annexa qui in Museo Reg. Hagana servantur, a Ph. Fr. de Siebold et J. J. Hoffmann. L. B., 1845. M. 16 pl. fol.

Hoffman, J. J., Mededeeling aangaande de Chinesche matrijzen en drukletters krachtens magtiging van Z. M. den Koning vervaardigd. Amst., v. d. Post. 1860. 8°. *f* —.10.
Overdruk uit de: Versl. en med. K. Ak. Lett. VI. 29.

Iu-kiao-li, of de twee nichten. Een oorspronkelijk Chineesche roman. Naar het Fransch. Leiden, v. d. Hoek. 1831. 2 dln. 8°. *f* 6.50.

Keizer, De, Tching Tih en zijne hovelingen. Een oorspronkelijk Chineesch verhaal, op aanbeveling en onder medewerking van James Legge, in het Eng. vert. door Ekin Shen, en daaruit in het Nederd. overgebragt. Amersfoort, v. Bommel v. Vloten. (Amst., Klinkert). 1844. 2 dln. 8°. *f* 5.50.

Leerboekje, Hollandsch en Chineesch, Batavia, 1829. 4°.

Manual of Chinese running-handwriting especially as it is used in Japan, compiled from orig. sources by R. J. de St. Aulaire and W P. Groeneveldt. Amst., v. Gelder. ('s Grav., Nijhoff). 1861. 4°. *f* 15.—
Zie *Japansch*: Hoffmann, Aankondiging van de Jap. traktaten, enz.

Medhurst, W. H., Chinese-English Dictionary, containing all the words of the Chinese Imperial dictionary, according to Radicals. Batavia, 1842, 43. 2 vol. 8°.
De English-Chin. dictionary verscheen in 2 dln. te Shanghae, 1847.

— Notices on Chinese Grammar, by Philo-Sinensis. Batavia, 1842. Part. I. Orthography and Etymology. 8°.

Namen, Inlandsche, eener reeks van Japansche en Chinesche planten, bestemd naar de op 's Rijks herbarium te Leyden aanwezige exemplaren, door J. J. Hoffmann en H. Schultes. Nieuwe vermeerde uitgaaf. Holl. en Fransch. Leiden, Brill. 1864. 8°. *f* 4.—

Ni-kou-sse-fan. Chineesche ballade medegedeeld door L. T(ollens?)
Gids. 1838. II. 195.

Opmerkingen van den Chinees Ong-Hoë-Hoë, gedurende zijn verblijf in den Indischen archipel. Uit het Chin. vertaald door Reynvaan.
T. v. N. I. 1852. II. 1.

Proefdruk van een stel Chineesche drukletters uit China ontboden. Leiden, Sijthoff *f* 0.80.

Proeven van Chinesche poëzy, medegedeeld door L. J. A. Tollens. Met aantt.
Warnasarie. 1851. 57.
I. Ni-kou-sse-Fan. II. De dochter soldaat. III. De terugkomst in het dorp. IV. Het gelukkige vooteeken. V. De gastvrijheid. VI. Elegie van Sou-Hioui.

Quarles van Ufford, J. K. W., Beoordeeling van Léon Pagès, Bibliographie Japonaise.
Gids. 1860. I. 284.

Schaalje, M., Bijdrage tot de kennis der Chinesche geheime genootschappen. 1871.
T. T. L. V. XX. 1.
Hierin afbeelding van het diploma van een geheim genootschap, met vertaling.

— De kleine voeten der vrouwen in China. Eene bijdrage tot de kennis van Chinesche gewoonten. 1871.
T. T. L. V. XX. 31.
Hierin de vertaling van een Chineesch verhaal: »De vos in vrouwengedaante," getrokken uit het 13e boek van het werk Liao Chai, door Po' Ts'ung Ling.

Schlegel, G., Thian Ti Hwui. The Hung-league or Heaven-earth-league. A secret society with the Chinese in China and India. With an introduction and numerous cuts and illustrations. 1866.
Verh. Bat. Gen. XXXII.
Hierin het ritueel van het Hemel- en aarde-Verbond in Chin. tekst m. Eng. vertaling.

— Iets omtrent de betrekkingen der Chinezen met Java, voor de komst der Europeanen aldaar. 1871.
T. T. L. V. XX. 7.
Hierin een rapport daaromtrent opgemaakt door een Chineesch geleerde, in oorspronkelijken tekst en vertaling.
A. B. Cohen Stuart, Toelichting: T. T. L. V. 1871. XX. 151.

HINDOSTANI.

Niemann, G. K., Aankondiging van: La langue et la littérature hindoustanies en 1872. Revue annuelle p. Garcin de Tassy.
Bijdr. 3e Rks. VII. 376.

Zie: Sanskrit: Fleming, Naamlijst enz.

SINDHI.

Kern, H., Beoordeeling van E. Trumpf, Grammar of the Sindhi language, compared with the Sanskrit, Prakrit and the cognate Indian vernaculars. 1873.
Bijdr. 3e Rks. VII. 367.

PALI.

Kern, H., Beoordeeling van R. C. Childers, A Dictionary of the Pali language. I. 1873.
Bijdr. 3e Rks. VII. 361.

CHINEESCH.

Aanteekeningen, Chineesche, omtrent Nederlandsch-Indië (door Ong-tae-hae). 's Grav., Nijhoff. 1858. 8°. *f* 1.—

Boeken, De heilige, der Chinezen of de vier klassieke boeken van Confucius en Mencius. (Koeng-Tseu en Meng-Tseu). Voorafgegaan door een inleidend levensberigt van Confucius en Mencius, en voorzien van opheld. aanm. en hist. aantt. naar de beste Europesche vertalingen. Haarl., v. Brederode. 1862. 8°. *f* 3. –
Eene nieuwe (titel-) uitgave verscheen Arnh., de Jong. 1864. geb. *f* 3.50.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1864. XXXVIII. 705.

Brouwer, P. A. S. v. Limburg, De wijze van het Hemelsche rijk en zijne school.
Gids. 1872. II. 193.

Catalogus van Chineesche matrijzen en drukletters vervaardigd onder toezigt van J. J. Hoffmann. Nieuw overzigt met opgave van de nieuw bijgekomen karakters. Leiden, Sijthoff. 1864. 4°. *f* 1.—
De 1e druk verschoen in 1860.

Dochter-soldaat, De, Chineesche ballade medegedeeld door L. T(ollens?).
Gids. 1838. II. 263.

Geneeskunde, Geregtelijke, uit het Chineesch vertaald door C. F. M. de Grijs. 1863.
Verh. Bat. Gen. XXX.

Geschiedenis, Chronologische, van Batavia, geschreven door een Chinees, vertaald door W. H. Medhurst, met aantt. van P. Myer en W. R. v. Hoëvell.
T. v. N. I. 3e jg. II. 1.

Hoa Tsien ki, of: Geschiedenis van het gebloemde briefpapier. Chinesche roman, uit den oorspronkelijken text vertaald door G. Schlegel. 1866.
Verh. Bat. Gen. XXXII.

Hoffmann, J. J., Iets over een' Chineschen almanak voor het jaar 1851.
Gids. 1852. I. 593.

— De Chinesche pelgrim Hioeên ts'áng en zijne reizen in Indië van 629—645.
Gids. 1853. II. 581.

Heynen, F., Blikken op Indië. Geschiedenis, godsdienst, maatschappelijke toestand, taal- en letterkunde. Gevolgd van Savitri, eene epizode der Maha-Bharata, uit het Sanskriet vertaald en toegelicht door J. Arnts. Rott., v. Belle. 1870. 8°. ƒ1.90; kart. ƒ2.20.

Kalidasa, Cakuntalâ of het herkenningsteeken. Indisch tooneelspel in 7 bedrijven. Uit het Sanskrit vert. door H. Kern. Haarlem, Kruseman. (Amst., Funke) 1861. 8°. ƒ1.75; Verm. prijs ƒ0.90.

Kern, H., Het aandeel van Indië in de geschiedenis der beschaving en de invloed der studie van het Sanskrit op de taalwetenschap. Leiden, J. Hazenberg Cz. 1865. 8°. ƒ0.50.

— Over eenige tijdstippen der Indische geschiedenis. 1873.
Versl. en med. K. Ak. Lett. 2e Rks. III. 170.
Hierin ook veel over de taal.

— Over de jaartelling der zuidelijke buddhisten en de gedenkstukken van Açoka den buddhist. Amst., v. d. Post. 1874. 4°. ƒ2.25.
Afz. afdruk uit de Verh. K. Ak. Lett.
A. Rutgers en M. J. de Goeje, Verslag: Versl. en med. K. Ak. Lett. 1873. 2e Rks. III. 357.

Klagt van Padmanie, bij den dood van haar echtgenoot Chimaren. Uit het Indisch gedicht Ramaijon, door J. H. Hofmeyr JHzn.
Warnasarie. 1858. 299.

Mengeldichten, uit het Sanskritisch, gevolgd naar de Hoogd. vertaling van P. von Bohlen, door P. P. Roorda van Eysinga.
Warnasarie. 1849. 258.

Mora Bhatta Dandekara, Hindu-Dharmasthâpana, of apologie der Hindu-godsdienst tegenover de Christelijke. (Naar de Duitsche vertaling van Paret, door J. C. Zaalberg Pz.). 1854.
Bibl. v. buitenl. theologie. I. 224.

Müller, M., Het Oosten. (Uittreksel uit de rede tot opening van het Congres v. Orientalisten).
Bibl. v. Mod. theol. 1875. I. 1. 135.

Proeve van Indische dichtkunde, volgens den Ramayon, naar het oorspronkelijk Sanscritsch gevolgd door J. Haafner. Amst., v. d. Hey. 1823. 8°. ƒ3.60.

Ramâyâna, Episoden uit het, vertaald door P. A. S. v. Limburg Brouwer.
Gids. 1864. I. 342.

Rammohun Roy, Rajah, Vertaling van versch. voorname boeken, plaatsen en texten van de Vedaas, of van eenige twistschriften over Brahmiensche godgeleerdheid. Naar het Eng. van dien schrijver door P. P. Roorda v. Eysinga. Kampen, v. Hulst. (Amst., van Bakkenes). 1840. 8°. ƒ 3.60.

Roorda van Eysinga, P. P., De typographische rangschikking van de Sanskritische drukletters. Leiden, Brill. 1849. 4°.

Sanskrit-drukletters, De, typographisch gerangschikt en met eene proeve van Sanskrittekst voorzien door A. Rutgers. Leiden, Brill. 1851. 8°.
Niet in den handel.

Schoonheidskuur, Eene, (Verhaal ontleend aan de: Daçakoemâratjarita; Avonturen der tien prinsen), door P. A. S. v. Limburg Brouwer.
Gids. 1868. III. 13.

Somadeva van Kaçmir, Vertellingen van een duivel, naverteld door P. A. S. van Limburg Brouwer.
Tijdspiegel. 1869. II. 163, 262.

Speijer, J. S., De ceremonia apud Indos, quae vocatur jâtakarma. L. B., J. Hazenberg Cz. 1872. 8°.
Deze dissertatie over de ceremoniën voor jonggeborenen bevat, tot dusver onuitgeven, gedeelten van Sanskr. handschriften.

Beweging, De wetenschappelijke en godsdienstige, in Voor-Indië. **1867.**
Med. Ned. Zend. Gen. X. 215.

Bhavabhoeti, Malati en Madhava. Een Indisch drama (vertaald en verkort) door P. A. S. van Limburg Brouwer.
Tijdspiegel. 1871. I. 418.

Brouwer, P. A. S. van Limburg, Het boek der koningen. (van Kalhana).
Gids. 1867. II. 385.

— Nitîsastra.
Gids. 1860. I. 22, 222.

— Buddha.
Gids. 1860. II. 317.

— Bhagavad-Gîta.
Gids. 1861. I. 1. 323.

— Stichtelijke lectuur in Hindostan.
Gids. 1861. II. 421.

— Het Ramâyana.
Gids. 1863. II. 369.

— Vedânta, eene proeve van Indische regtzinnigheid.
Gids. 1867. IV. 494.

— Oostersch atheisme.
Gids. 1868. IV. 425.

— De maan der kennis. Theol.-metaphisisch drama.
Gids. 1864. III. 25.

— Oude wijsheid. De spreuken van Bartrihari. (Met vertaling v. sommige gedeelten).
Tijdspiegel. 1870. II. 538.

— Vedenstudiën.
Gids. 1871. II. 385. III. 69.

— Een „verloren handschrift" (oudste bewerking van het Pandja-tantra.). **1871.**
Bijdr. 3e Rks. VI. 33.

Bruining, Alb., Bijdrage tot de kennis van den Vedânta. Leiden, v. Doesburgh. **1871.** 8°.

Çankara âkârya's Commentaar op de aphorismen van den Vedânta. Vertaald door A. Bruining; met eene inleiding van H. Kern. **1874.**
Bijdr. 3e Rks. VIII. 249. IX. 211.

Fleming, J., Naamlijst van Indische geneeskundige planten en droogerijen, met hunne namen, in de Hindostansche en Sanscritische talen; uit het Eng. vert. en verm. door J. R. Vos. Rott., Hendriksen. **1820.** 8°. *f* 0.90.

Ghatakarparam, eene Indische elegie, door P. A. S. v. Limburg Brouwer.
Gids. 1869. I.

God, natuur en eeredienst bij de aloude Arische Indiërs. Eene keuze van zangen uit de eerste afdeeling der Rig-Veda-Sanhita. Vertaald uit het Sanskriet en toegelicht door J. Arntz. 's Hert., v. Gulick. **1872.** 8°. *f* 0.40.

Halbertsma, J. H., Shákya Sinha. Het buddhisme en zijn stichter.
Overijsselsche almanak. 1843. blz. 192.

Hamaker, H. A., Akademische voorlezingen over het nut en de belangrijkheid der grammatische vergelijking van het Grieksch, het Latijn en de Germaansche tongvallen met het Sanskrit. Leiden, v. d. Hoek. **1835.** 8°. *f* 3.—

— Over de Sakontala van Calidas. **1823.**
Mnemosyne. 2e verz. II. 213.

Hamaker, H. A., Lettre à Mr. Raoul-Rochette sur une inscription en caractères Phéniciens et Grecs récemment découverte à Cyrène. Leide, Luchtmans. 1825. 4°. *f* 1.—

— Miscellanea Phoenicia, sive commentarii de rebus Phoenicum, quibus imcriptiones multae lapidum ac nummorum, nominaque propria hominum et locorum, explicantur, item Punicae gentis lingua et religiones passim illustrantur. L. B., Luchtmans. (Brill). 1828. 4°. cum V. tab. lith. *f* 10.—; Verm. prijs *f* 5.—

Tiele, C. P., Godsdienstige letterkunde der Feniciërs, enz. 1872.
Tiele, Gesch. der Egypt. en Mesopot. godsdiensten. blz. 438.

ARISCHE TALEN.

PERZISCH.

Bergsma, Th. P., De Zoroastris quibusdam placitis cum doctrina christiana comparatis. Traj. ad. Rh., v. Paddenburg. 1825. 8°.

Bilderdijk, W., Spreuken en voorbeelden van Muslih Eddin Sadi. Uit zijne Rozengaard, vertaald. Rott., Smit. 1828. 8°.

Dschami, Medschnoun und Leila, ein Persischer Liebesroman, durch A. T. Hartmann. Amst., Kunst- u. Ind.-Comptoir 1809. 2 Bde. 8°. *f* 3.40.

Kabus, Het boek van, uit het Perzisch voor de jeugd bearbeid; benevens Oostersche verhalen; uit het Hoogd. Amst., Schalekamp & v. d. Grampel. 1825. M. gekl. pl. 8°. *f* 1.20.

Karavansera, De, of verzameling van oostersche verhalen, naar een Perzisch handschrift vertolkt door A. de Sarrazin; uit het Fransch. Gron., Zuidema. 1808. 8°. *f* 7.25.

Kern, H., Over het woord Zarathustra en den mythischen persoon van dien naam. 1867.
Versl. en med. K. Ak. Lett. XI. 132.

– Indische theorieën over de standenverdeeling. 1871.
Versl. en med. K. Ak. Lett. 2e Rks. II. 25.
Hierin: Aanteekening op Vendidad XIII, 46. (ed. Westergaard).

(Pileur, H. A. le,) Tableaux synoptiques des mots similares, qui se trouvent dans les langues persane, sanscrite, grecque, latine etc. Amst., Dufour. 1812. 8°. *f* 2.20.

Tiele, C. P., De godsdienst van Zarathustra, van haar ontstaan in Baktrië tot den val van het Oud-Perzische rijk. Haarl., Kruseman. 1864. 8°. *f* 4.30.
Hierin mededeelingen over de verlorene Zend-schriften, de Bundehesh, de Zend-Avesta, de Yaçna, de Vendidad, enz. en vertalingen van gedeelten van die werken.

— Taal en schrift van de bewoners van Mesopotamië. 1872.
Tiele, Gesch. der Egypt. en Mesopot. godsdiensten blz. 283.

SANSKRIT.

Aryabhatîya, The, with the Commentary Bhatadîpikâ of Paramâdîçvara, edited by H. Kern. Leyden, Brill. 1874. 4°. *f* 4.40.

Avonturen, De, van een Indisch edelman, (verhaal ontleend aan de: Daçakoemâratjarita; Avonturen der tien prinsen), door P. A. S. v. Limburg Brouwer.
Gids. 1867. III. 211.

Beoefening van het Sanskrit in Hindostan. 1871.
Bijdr. 3e Rks. VI. 131.

Tekanoth mechebra kedôscha Gemîlôth Chasâdîm, enz. (Reglement voor de begravenissen der Hoogduitsche joden te Amsterdam). Amst., Proops. 1811. 8o.

Thephiloth, of gebeden der Israëliten voor het geheele jaar. Hoogd. liturgie of ritus, naauwk. verbeterd, de teksten en gebeden naar de beste en oudste kerkuitgaven opgesteld door G. J. Polak. 4e dr. Amst., Proops. 1842. 8o. *f* 0.50.

Verordeningen op het maken van Israelitische kaas in Amsterdam. Joodsch-Duitsch en Holl. Amst., 1846. 2 stn. 8o.

Voorlezingen voor de maand Nisan en voor de nacht van de nieuwe maan v. Nisan. Hebr. Amst., 1859. 8o.

Wagenaar, H. A., Jacob Hirschel's (Emden's) Leben und Schriften, nebst Auszügen aus seinen noch ungedruckten Handschriften und einer alphabetisch geordneten, erklärenden Tabelle von tausend sieben hundert in seinem Gebetbuche vorkommenden Abbreviaturen. Durch Beiträge vermehrt und redigirt von G. J. Polak. Amst., Proops. 1868. 8o.

Waterman, J., Uitboezeming bij het graf van H. J. Hertzveld, in leven Opperrabijn enz. Met Hebr. tekst en biographie. Amst., Belinfante & de Vita. 1846. 8o. *f* 0.50.

— Gebeden en dankzeggingen, bij den aanvang en het eindigen van het onderwijs, ten dienste der Ned.-Israël. scholen. Amst., Belinfante & de Vita. 1846. 8o.

Wiselius, S. Iz., Berijmde vertaling van het 14e hoofdstuk van Jesaia. Amst., Gartman. 1813. 8o.

— Berijmde vertaling van den lierzang van Habakuk, zijnde het derde hoofdstuk. Amst., Gartman. 1815. 8o. *f* 0.25.

(Wolf, A. A.,) De stemmen der oudste Rabbijnen over de Pyutim, met een aanhangsel (door A. van Lee). Haarlem, Kruseman. 1842. 8o. *f* 0.60.

SAMARITAANSCH.

Brief, Samaritaansche, met eene verhandeling over de Samaritanen en hunne briefwisseling met eenige Europesche geleerden door H. A. Hamaker. 1834. Met facs.
Archief voor kerk. gesch. door N. C. Kist en H. J. Royaards. V. 1.

Juynboll, T. W. J., Commentarii in historiam gentis Samaritanae. L. B., Luchtmans. (Brill). 1846. 4o. *f* 4.80.

Over den tegenwoordigen toestand der Samaritanen. 1817.
Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godgel. wet. V. 165.
Hierin veel voor Samaritaansche taal- en letterkunde.

Vloten, G. van, Descriptio codicis ms. Bibliothecae Lugduno-Batavae, pars inde exerpta versionis Samaritano-Arabicae Pentateuchi Mosaici. L. B., Luchtmans. 1803. 4o. *f* 1.90.
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1804. II. 197.

PHOENICISCH.

Goeje, M. J. de, Iets over Phoenicië. (Naar aanleiding van werken van Levy, Schlotmann en Schröder over de Phoenicische taal).
Gids. 1870. II. 30.

— Over de namen Phoenicië en Kanaän. 1870.
Versl. en med. K. Ak. Lett. 2e Rks. I. 76.

Hamaker, H. A., Diatribe philologico-critica, monumentorum aliquot Punicorum, nuper in Africa repertorum, interpretationem exhibens; et C. J. C. Reuvens, periculum animadversionum archaeologicarum ad cippos Punicos Hubertianos. L. B., Luchtmans. 1822. 4o. cum fig. *f* 6.50.

Rozenband, D., Hakinor, of de harp. Bevattelijke Hebreeuwsche Gedichten. Amst., Proops. 1841. 8°. *f* 1.—

Ruth, Het boek, een tafereel van huislijke deugden; uit het Hebreeuwsch overgezet, verklaard en voor leeraars ten platten lande bewerkt, door Anton Dereser. Uit het Hoogduitsch vertaald, en met een kort voorberigt, eenige aanmerkingen, en eene vrije vertaling van het gemelde Bijbelboek vermeerderd, door J. W. C. Tenckinck. Amst., Brave. 1808. 8o. *f* 0.80.

Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1808. VI. 545.

Salomo ben Jehuda ibn Gabirol, Kroon der heerlijkheid, vertaald door G. J. Polak. Amst., 1841. 8o.

Schîrîm la-Millûîm. Feestzangen bij de inwijding van Dr. J. Isaäcsohn tot Opper-rabbijn van Rotterdam. Hebr. en Holl. (Rott., 1850). 8°.

Gesteendrukt. Niet in den handel.

Schoolboek, Israëlitisch godsdienstig en zedekundig, 's Grav., 1825. 8°.

Sepher Hachajim. Het boek der levenden. Bevatt. gebeden en smeekingen op de begraafplaatsen en op de graven van dierbare afgestorvenen. Hebr. met Ned. vertaling van S. J. Mulder. Amst., v. Embden. 1851. 8°. *f* 2.—

Sichrôn Môscheh. Rituaal voor den nacht van den 7en Adar, bevattende de gebruikelijke gebeden op den verjaardag van het overlijden van Mozes, naar den regel van de godvruchtige oostersche geleerden, benevens dien van den Zeergel. R. Samuel Abuab, nauwkeurig zamengesteld en geordend door G. J. Polak, en uitg. door J. L. Lemans. Amst., Proops. 1851. 8o. *f* 1.—

Siddûr Sch'êrît Ja'âkôb. De dagelijksche gebeden naar den Duitschen ritus, uitg. door J. Lissa. Amst., 1859. 8o.

Sôhar. Mystieke uitlegging van de Pentateuch. Naar de Amst. uitg. van 1772. Amst., Rufa. 1805. 4 dln. 8o.

Solla, Is. M. de, T'fillâ l'El 'Eljôn. Gebed ter afsmeeking van hulp en bijstand van den Almagtige, tegen snood geweld en vreemde overheerschingen. Hebr. en Holl. (Amst., 1832). 8°.

Somerhausen, H., Geschriften in de Hebreeuwsche en Hollandsche talen, door het Genootschap חֲנוֹךְ לַנַּעַר, met medewerking der leden, uitgegeven. Amst., 1809. 12°.

— Bruiloftslied voor eenen vriend. Hebreeuwsch met Hollandsche metrische vertaling door Dr. van E(mden). Amst., 1811. 4°.

— Epigrammata Hebraica, partim composita, partim e variis linguis versa. Amst., v. Embden, Belinfante & de Vita. 1840. Fasc. I. Epigr. Satir. 12o. *f* 1.50.

— Haggâdâ l'Lêl Schîkkârîm. Parodie der Pesach-Haggâdâ. 2e uitg. met een voorwoord voorzien. Amst., v. Embden. 1849. 8o.

Spreuken van Salomo, uit het Hebreeuwsch met aanm. door H. Muntinghe. Leiden, 1816. 8o.

Nieuwe titel-uitgave van het werk. Delft, Allart. 1797. 8o. *f* 3.60.

Spreuken, De, van Salomo, op nieuw in het Nederd. vertaald door S. J. Mulder. Amst., Proops. 1836. 8o. *f* 1.50.

Spreuken, De, van Salomo met eenige opheldering en, enz. Amst., de Hoogh. 1854. 12o. *f* 0.25.

Statuten, reglementen en gebruiken der (vroegere) gemeente Adath Jeschurun te Amsterdam. Joodsch-Duitsch. Amst., 1800. 8o.

Stern, I. F., Gedichten, parabelen en sjnoekes, of poëtische parelsnoer voor de kalle. Eene rariteit. Het Joodsch-Duitsch vrij gevolgd, door W. S. Naar den 3en druk, met aantt. verrijkt, en een aanh. of verklaring der Loosjnekoudische woorden daarin voorkomende. Amst., Moolenijzer. (v. Cittert). 1854. 8o. *f* 1.80.

Polak, G. J., Ha-Pôrêt. Gedichten en redevoeringen in de Hebreeuwsche taal. Amst., Proops. 1836. 8°. *f* 4.—

— Halikôt Kédem. Oostersche wandelingen, bevattende gedichten, lofzangen en briefwisselingen met geleerde vrienden, omtrent belangrijke archaeologische onderwerpen. Amst., Proops. 1846. Met facs. 8°. *f* 2.—
Hierin belangrijke stukken over den schrijver der Hagada, over de verdeeling van de H. Schrift in hoofdstukken, enz.

— De Jonaïde. Dichtstuk in de Hebreeuwsche taal, in 4 zangen. Amst., Coster. 1853. 8°. *f* 2.—

Pos Ascher, Gezangen bij de inwijding der Synagoge te Leeuwarden. Hebr. Amst., 1805. 4°.

Posner, J., Errettung der Juden durch Mardechai und Ester. Ein Trauerspiel in Jüd.-Deutscher Sprache. Amst., 1800. 8°.

Prediker, De, vertaald en verklaard door P. de Jong. Leid., Brill. 1861. 8°. *f* 2.—
A. Kuenen, Beoordeeling: Godg. bijdr. 1862. XXXVI. 328.
Cd. Busken Huet, Hebreeuwsch scepticisme. (Beoordeeld van boveng. werk): Gids 1862. I. 777.

P'rî Tô'életh. (Verzameling van Hebreeuwsche verhandelingen in proza en poezie, gehouden in de Vereeniging Tô'életh te Amsterdam). Amst., 1825. Dl. I. 8°.
Niet verder verschenen.

Profeten, De eerste, op nieuw in het Nederduitsch vertaald en met verbeterde Ras'si voorzien, door S. J. Mulder. 2e dr. Amst., v. Embden. 1839—45. 4 st. 8°.

Profeten, De schriften der kleine, overgezet en verklaard (door B. J. L. de Geer en H. H. Kemink). Utr., Kemink. 1843, 44. 2 st. 4°. *f* 4.30.
Afzonderlijk: I. Joël. Amos en Obadja. *f* 1.90; II. Hosea en Micha. *f* 2.40.
Niet verder verschenen.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1844. XVIII. 183.

Protesten van verscheiden rabbijnen tegen de besluiten der Vergadering v. rabbijnen te Brunswijk. (Amst., 1845). 2 stn. 4°.

Psalmen met Kimchi, en מעמדות. Amst., 1806. 8°.

Psalmen, Davids, in het Hebreeuwsch. Amst., v. Embden. 1816. 8°. *f* 0.50.

Psalmen, Davids, Hebreeuwsch en Joodsch-Duitsch. Amst., v. Embden. 1815. 8°. *f* 1.—

Psalmi XV Hammaäloth, philologice et critice illustr. T. A. Clarisse. L. B., Hazenberg. 1819. 8°. *f* 1.80.

Psalmen, De, uit het Hebreeuwsch vertaald. Met taalk. aanmerkingen door H. Muntinghe. 2e uitg. Delft, Allart. 1821. 4 dln. 8°. *f* 12.45.
Beoordeeling: Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. 1821. IX. 627, 831.

Psalmen, met תהילות ה' v. Chaijim Melammed. Amst., 1852—69. 6 dln. 8°.

Psalmen, Het boek der, op nieuw in het Nederd. vertaald door S. J. Mulder. (Met den Hebr. tekst.) 2e druk. Amst., Joachimsthal. 1864. Met pl. 8°. *f* 2.—

Psalmen met eenige gebeden. Hebr. Amst., 1865. 8° obl.

Rinnâ oet' fillâ laël b'jôm chag hajjôbel 'êth m'lôth chamisjsjîm sjânâ likrô d'rôr l'jôsj'bê haârets hazzôth minn'sô'ôl hakkâb'ed mê'am zâr etc. (Gezangen en gebeden op het jubelfeest, op den dag op welken voor 50 jaren de bewoners van dit land bevrijd werden van het zwaren juk, hun door een vreemd volk opgelegd). Amst., Proops. 1864. 8°.

Rituaal voor den 15en Sabbath, uitg. door D. Montezinos. Hebr. Amst., 1851. 8°.

Rollen, De vijf, bevattende het Hooglied, het boek Ruth, de Klaagliederen, de Prediker en het boek Esther. Op nieuw vertaald door S. J. Mulder, Amst., v. Embden. 1835. 8°. *f* 2.25.

Lutomirski, A. D., T'fillâ w'Rinnâ. Gebeden en gezangen, ten dienste van Nederl. Israëlitische scholen. Hebr. en Holl. Amst., (1838). Met 7 muzykbladen. 8°.

Machzor. Bevattende de gebeden van het Wekenfeest. Met eene Nederd. vertaling van M. S. en G. J. Polak. 2e dr. Amst., Proops. 1849, 50. 4 dln. 8°. *f* 6.—

Maimonides, Zielkundige verhandeling. 2e met aantt. verm. dr. door M. M. Cohen Jr. Assen, v. Gorkum. 1860. 8°. *f* 0.90.

Marcus, H., Derech ha-Haschgâchâ. Over het bestaan en de eenheid Gods, de schepping der wereld, voorzienigheid, wondergeloof, enz. Amst., Rufa. 1805. 8°.

Micha, vertaald en opgehelderd door B. Rusburg, benevens eene korte tijdrekenkundige opgave der 12 kleine Profeten en eene vertaling van dezen profeet door E. J. Greve. Kampen, v. Hulst. 1831. 8°. *f* 2.70.

Minchath Ereb, of dagelijksche vesper- en avondgebeden der Israeliten, met het formulier der omertelling en derzelver bijgevoegde psalmen en bijzondere gebeden, zooals hetzelve alle avonden tusschen het Paasch- en Wekenfeest gevolgd wordt, nevens eene verklaring dezer telling door den beroemden godvr. geleerde Ben Machir. Amst., Proops. 1834. 32°. *f* 0.25.

Mulder, S. J., Een gelegenheidsgedicht. Hebr. Amst., 1822. 8°.

— Lied bij de inwijding van eenen tempel. Hebr. Amst., 1827. 8°.

— B'rurjâ. De sage betreffende, de dochter v. Chanina b. Tradjon. Een gedicht. 2e verb. druk. Amst., Coutinho & Ricardo. 1859. 8°.
Niet in den handel.

Nahumi Vaticinium philologice et critice expl. E. Kreenen. Hard., Tijhoff. 1808. 4°.
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1809. VII. 1.

Neufeld, H. N., Zedekundige bespiegelingen. Hebr. en Holl. Utr., 1834. 8°.

Olijfbladen, Talmudische en Midrasinische, geplukt door J. L. Voorzanger. Veend., Mulder. 1852, 53. 1e en 2e afl. 8°. *f* 1.35.

Orde der feestdagen naar den ritus der Nederl. Portugeesche Israelieten (Hebreeuwsch) met Nederd. vertaling door S. I. Mulder. Verm. en verbet. door D. R. Montezinos. Amst., de Mesquita. 1864. 8°. *f* 6.—
De Hebreeuwsche tekst afzonderlijk *f* 3.—

Orde voor het Nieuwjaarsfeest en den Verzoendag, naar Portug. ritus, vertaald door S. J. Mulder. Amst., 1849, 50. 6 stn. 8°.

Orde der inwijding van de nieuwe synagoge voor de Nederl. Israëlitische gemeente te Utrecht. Hebr. en Holl. Amst., 1849. 8°.
Niet in den handel.

Orde (en gezangen) der feestviering bij de eerste godsdienstoefening in de herstelde Israëlitische Synagoge te Leiden. Hebr. en Holl. Amst., 1858. 8°.
Niet in den handel.

Ot Emet. Verslag van de te Amsterdam gevestigde P'kidim en Amarkalim der joodsche gemeenten in het H. land, van Tischri 5611 (Nieuwjaar 1850) tot op Tischri 5616 (Nieuwjaar 1855). (Amst.,) 1850—55. No. 1—4. 8°.
No. 1. 2 zonder plaats noch naam van drukker; No. 3. 4. Amst., Levisson.

Pappenheim, Sch'l, Poetische overdenkingen over de nietigheid der wereld. Met eenige verbeteringen en aantt. door M. Lemans. Amst., v. Embden. 1817. 8°.

Parabelen, zedelijke verhalen en zedelessen, meerendeels getrokken uit den Talmud en andere geschriften der oude Rabbijnen, enz. door M. Belinfante. 's Hage, Belinfante. 1822, 34. 2 dln. 8°. *f* 0.80.

Polak, G. J., De echtscheiding, door H. Tollens Cz. In Hebreeuwsche verzen overgebragt. Amst., Proops. 1834. 8°. *f* 1.—

Kohen, U., Emûnath Omen. Verklaringen v. plaatsen uit den Bijbel en den Talmud, na zijnen dood uitg. door Abr. Onderwijzer. Amst., Proops. 1829. 8°. *f* 1.50.

Kol-Jaäkob, Orde der Hagada of voordragt van het Paaschfeest. Naar den P. I. Ritus. Met eene nieuwe Nederd. vertaling en eene verklaring in den vorm van aanteek., enz. door Jakob Lopez Cardozo Jr. Amst., de Mesquita. 1859. 12°. *f* 0.75; best pap. *f* 0.90.
De Hebreeuwsche tekst afzonderlijk *f* 0.25.

Landou, M. I., Formuliergebeden voor Israelit. vrouwen. Uit het Hoogd. door B. J. Hamburger en I. Italie. Amst., Joachimstahl. 1852. 8°. *f* 0.75.

Landou, Is, Das Livitenhaus. Häusliche Ceremonial- und Ritual-Gesetze, das Schemalesen. u. s. w. enthaltend. Abhandl in Dtscher Sprache aus d. Hebr. bearbeitet und mit Erkl. versehen. 2e verb. und verm Aufl. Amst., Proops. 1859. 8°. *f* 1.—

Leeuw, J. de, Schôschannat Ja'ăkôb. Verklaringen van het talmud-traktaat K'tûbôt, Fol. 23 b. Leyden, Hazenberg. 1848. 8°. *f* 5.—

— P'rî 'Ez Chajjîm. Novellen op het talmud-traktaat K'tûbôt, Fol. 26 b. Leyden, Hazenberg. 1852. 8°.

— Mischk'nôt ha-Rô'îm. Commentaar op de 2 eerste afdeelingen van het talmud-traktaat K'tûbôt, en op het traktaat Schabbât. Leyden, Hazenberg. 1854. 8°.

— Sefer Ahisjkenoth Itaroim. Het boek van de tenten der herders. Collectanea over den Sabbath en den Talmud. Leyden, de Breuk. 1855. 8°. *f* 9.—.

— Nachalath Ya'akob. Aanteekeningen op het talmud-traktaat K'tûbôt. Rott., 1857. 8°.

Lehren, H., Sendschreiben, oder Wahrheit aus dem heiligen Lande. Eine Uebersetzung des Emet me-Erez von S. Kohen. Amst., 1843. 8°.

— Drei Briefe aus Jeruzalem, zur Vertheidigung der Ehrlichkeit des Amsterd. Komités in Betreff der Palästina-Spenden. Amst., 1843, 44. 2 stn. 8°.

Lemans, M., Lied bij de benoeming van den Chasan Cardoso in de Portugeesche Synagoge. Uit het Hebreeuwsch vertaald door H. Somerhausen. Amst., 1812. folio.

— Proeve van Talmudische wiskunde. Amst., Geysbeek. 1816. [8°. *f* 0.40.

— Schîr. Gedicht bij het huwelijk van M. H. Binger. (Amst., 1823). 4°.
Niet in den handel.

Loman, A. D., Het lied van Jakob. Gen. XLIX. (vertaald en verklaard). 1858.
Godg. bijdr. XXXII. 705.

(Lissauer, D. A.), T'fillat Achôt k'tannâ. Twee dichtstukjes. N°. 1. Inganggebed op den eersten avond Rosch Haschana (met Duitsche vert. door S. Plessner). N°. 2. Lofgedicht op 's Konings verjaardag. Hebr. en Holl. Amst., 1835. 8°.

— Kinnâ l'Dâvîd. Treurzang bij het afsterven van A. L. Löwenstamm. Hebr. en Holl. Amst., 1836. 8°.

— Israëlitische feestspiegel of beschrijving van den Sabbath en de feestdagen der Joden. 2e zeer verm. dr. Amst., v. Kesteren. 1842. 8°. *f* 1.—

Liederen, Eenige, van David benevens alle de liederen van Azaf vertaald en opgehelderd door J. H. van der Palm. Leiden, Honkoop. 1815. 8°. *f* 2.90.
Beoordeeling: Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. 1817. V. 364.

Liefmans, A., Kôl N'hî. Lijkrede op den Amsterdamschen Opperrabijn J. M. b. Schaul. Amst., 1818. 8°.

Loezen, Joh., Hebreeuwsch leesboekje. Amst., 1825. 8°.

Löwenstamm, A. b. A. L., Maâmar Kôdesch Hillûlim. Over de 3 antwoorden van Hillel in het talmud-traktaat Schabbât, Fol. 31. Amst., 1818. 8°.

— Negen stukken betrekkelijk den tempel te Hamburg. Amst., 1820. 4°.

Inwijding der Synagoge te Uithoorn, met gedichten van R. Emden. Hebr. Amst., 1805. 4°.

d'Israeli, I., Verdichtselen der rabbijnen. (Verhalen van den Talmud bespottelijk gemaakt). Uit het Eng. vertaald.
Gids. 1837. I. 362.

Israëls, A. H., Collectanea gynaecologica ex Talmude Babylonico. Gron., v. Zweeden. 1845. 8°. *f* 1.50.

Jacob b. Moses uit Lissa, De voorschriften betreffende de gebeden. Hebr. Amst., 1861. 8°.

Jagel, A., Heilzame leer, handelende over de geloofstukken en zedepligten van de Joodsche godsdienst; uit het Hebr. vertaald door L. H. J. Bronfeld. Amst., Poster. 1804. 8°. *f* 1.20.

Jehudith, Het boek, met Nederduitsche vertaling van S. E. Heigmans. Amst., Coster. 1853. 8°. *f* 0.75.

Jesaja, Het boek, met de bekroonde, Nederduitsche vertaling en Hebreeuwsche opheldering van G. N. Parser. Amst., Coster. 1858. 1e afl. 8°. *f* 0.65; best pap. *f* 0.75.

Jesaias, vertaald en opgehelderd door J. H. van der Palm. 2e druk. Rott., v. d. Meer & Verbruggen. 1841. 3 dln. 8°. *f* 10.80; Verm. prijs *f* 3.75.
Beoordeeling (van den 1en druk. Dordr., Blussé & v. Braam. 1806. 3 dln. 8°.): Bibl. v. theol. letterk. 1806, 7. IV. 510; V. 233, 526.

Jesajae Vaticinium, cap XL usque ad LVI Hebraice recensuit, vers. et not. adjecit E. J. Greve. Amst., Brave. 1810. 4° obl. *f* 5.—
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1811. IX. 856.

Job. — J. H. Pareau, Commentatio de immortalitatis ac vitae futurae notitiis ab antiquissimo Jobi scriptore in suos usus adhibitis. Accedit sermo Jobi de sapientia mortuis magis cognita, quam vivis: sive Jobeidis caput XXVIII, philolog. et crit. illustr. Dav., Karsenbergh. 1807. 8°. *f* 3.10.
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1807. V. 682.

Jobeidis loca, Pulchra, ed. H. F. T. Fockens. Amst., J. Müller. 1844. 8°. *f* 3.40.

Job, Het boek, vertaald en opgehelderd ten dienste van beschaafde christenen, door H. F. T. Fockens. Leeuw., Schierbeek. 1846. 8°. *f* 4.—
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1847. XXI. 830.

Job, Nieuwe Nederl. vertaling van het boek, door B. J. Hamburger. Amst., Joachimsthal. 1849. 8°. *f* 0.70.

Job, Het boek, vertaald en verklaard door J. C. Matthes, inzonderheid naar aanleiding van de jongste buitenlandsche kommentaren. Utr., Bosch. 1865. 2 dln. 8°. *f* 8.—
H. Oort, Job en zijne vrienden. (Beoordeeling van bovengen. werk): Gids. 1867. I. 219.

Josephus Gorionides (Josipon), uit het Hebreeuwsch vertaald door M. L. van Ameringen, met geschied- en letterkundige aantt. door G. J. Polak. Amst., Proops. 1868. 8°.

Karo, J., Schulchân 'ârûch. Rituaalboeken. 4e afd. Chôschen ha-Mischpât, met de glossen van Mos. Isserls. Amst., 1806. 8°.

Kate, J. J. L. ten, Het boek Job. In Nederduitsche dichtform overgebracht. Leyden, Sijthoff. 1865. 8°. *f* 2.70; in linn. *f* 3.—

Kinath Schalom Weemeth. Eifer der Wahrheit und des Friedens. Ein Gegenschrift wider das Werk des Aniam Reu Schemida, genannt: Augthereth Schalom Weemeth. Leeuw., v. Gelder. 1842. 8°. *f* 0.30.

Klaagliederen naar den Duitschen ritus. Hebr. Amst., 1815. 8°.

K(oetsveld), C. E. v(an), Talmudische legenden en parabelen.
Tijdspiegel. 1858. I. 506; II. 131, 470; 1859. I. 81, 327, 413; 1860. I. 171, 405.

Kohen, B., Birkat Kôhânîm. Philosophische onderzoekingen. Uitg. door A. Prins. Amst., Proops. 1828. 4°.

Gebedenboek, Volledig dagelijksch, voor het geheele jaar. Met eene nieuwe Nederd. vertaling van G. J. Polak en M. S. Polak. Amst., Proops en Joachimstahl. 1852. 8°. *f* 2.50.

Gebedenboekje, Dagelijksch, der Hoogduitsche Israëliten. Hebr. Amst., v. Embden. 1814. 32°. *f* 0.45.

Gezang bij gelegenheid van het 10e openbaar examen der N. Port.-Isr. Armenschool te Amsterdam, 27 Mei 1835. (Hebr. en Holl.)
Jaarb. v. Israël. in N. 1835. VI. 7.

Gezangen, Vier Hebreeuwsche, voor kinderstemmen, ten dienste van scholen, synagogen enz. De tekst bewerkt onder opzigt van G. J. Polak, gecomponeerd door A. Berlijn. Amst, Joachimsthal. 1860. M. muziek. 8°. *f* 0.50.

Gezangen en gebeden, benevens orde der plegtigheden bij de inwijding der nieuwe Synagoge van de Nederl. Israël. gemeente te 's Gravenhage. (Hebr. en Holl.). Amst., Proops. 1844. 8°.

Haftaroth, De, der Nieuwejaars- en verzoendagen en van het Paasch- en Loofhuttenfeest. naar den leiddraad van den beroemden Mendelssohn en deszelfs volgelingen, door D. A. Lissauer. Amst., Lissauer. 1833—34. 2 stn. 8°. *f* 0.60.

Hagadah, of voordragt voor de beide eerste avonden van het Paaschfeest. Met Nederd. vertaling door S. J. Mulder. 2e dr. Amst., Belinfante & de Vita. 1848. 8°. *f* 0.60

Hagadah, voordragt op de beide eerste avonden van het Paaschfeest in het Nederd. vertaald en met vele opheldering en voorzien door G. A. Parser. Amst., Proops. 1864. 8°.

Halevi, M. ben Sal., Lotgevallen der joden in alle werelddeelen (tot 1770). Vertaald door L. Goudsmit, met aantt. door G. J. Polak. Amst., 1853. 8°.

Handleiding, Bijbelsche, voor kinderen, in vragen en antwoorden. (Hebr. en Holl.) Amst., v. Embden. 1827. 2 st. 8°. *f* 0.55.

(Happenini, Jedaja,) Proeven over de wereld. Uit het Hebreeuwsch vertaald door J. L. Lion. Leeuw., v. Gelder. 1837. 8°. *f* 0.65.

Heigmans, S. E., Orach Misor. Hebreeuwsch lees- en Israëlit. godsd. gebedenboek voor eerstbeginnenden. 2e veel verm. en verb. druk. Amst., Proops. 1843. 8°. *f* 0.15.

— Uittreksel van de geboden der Israëlitische godsdienst naar Maimonides. Amst., Proops. 1842. 8°. *f* 0.55.

— Ben Hê Hê. Twee dichtstukjes. Met Holl. vertaling. Amst., Proops. 1847. 8°.

Hertzveld, Estella, Het gebed. Dichtstuk met eene Hebreeuwsche vertaling van A. D. Delaville. 's Gravenh., Belinfante. 1857. 8°. *f* 0 25.

Hooglied, Het, vrij bewerkt naar het Hoogduitsch v. Ernst Meier, door J. Anspach. Tiel, v. Wermeskerken. 1855. 8°.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1855. XXIX. 739.

Hooglied. — S. Hoekstra Bz., De triumf der liefde in alle beproeving, bezongen in het lied der liederen. Het Hooglied vertaald en toegelicht. Utr., Kemink. 1856. 8°. *f* 0.90,

Hurwitz, H., Hebreeuwsche vertellingen, benevens verhandeling over de ongewijde letterkunde der Hebreërs. Uit het Eng. Met aanmerk. (door Boeles). Gron., v. Boekeren. 1828. 8°. *f* 2.90.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1829. III. 610.

Ibn-Balam, R., Jehuda. Abhandlung über die poëtische Accente der 3 Bücher Hiob, Sprüchen und Psalmen. Zum ersten Male aus einer Hs. von Mercerus herausgegeben. Paris. 1556. Aufs neue herausg. mit einigen Anmerk. versehen u. s. w. von G. J. Polak. Amst., Proops. 1858. 8°. *f* 0.25.

Embden, J. B. van, De togt naar Belgie; dichtstuk. Hebr. en Hollandsch. Amst., 1831. 8°.

Extempore bij het overlijden van Mr. J. D. Meyer. Hebreeuwsch gedicht.
Jaarb. v. Israël. in N. 1835. IV. 64.

Festcyclus nach Deutschem Ritus, nur für den Vorabend des Versöhnungstags, mit Comment. u. deutschen Uebersetzung. 4e Aufl. Amst., 1828. 8°.

Fockens, H. F. T,, Bijbelstudie over Bileam en zijn spreuken. Num. XXII—XXIV. 1862.
N. Jaarb. v. wetensch. theol. V. 383.

Friedrichsfeld, D., Gedicht op de vrede van Amiens. Hebr. Amst., 1802. 8°.

Gebeden, uitgesproken bij de S'fard-gemeente te Amsterdam, omtrent de vrede te Amiens. Amst., 1802. 8°.

Gebeden der joden voor het geheele jaar, vertaald en met aanteek. voorzien door D. Friedländer. Amst., Proops. 1807. 8°.

Gebeden der Nederduitsche Israelieten voor het geheele jaar, naar de Hoogd. liturgie. Uit het Hebr. vertaald door M. Lemans. Amst., v. Embden. 1822. 8°.

Gebeden der Nederlandsche Israëliten voor het geheele jaar, door G. J. Polak in beh. orde gebragt, vert. door S. J. Mulder. 3e dr. Amst., Proops & v. Embden. 1847. 9 dln. 8°.

Gebeden der feestdagen voor de Hoogduitsche en Poolsche Israëliten. Hebr. Amst., v. Embden. 1815. 18°. ƒ1.—

Gebeden der Sabbathdagen voor de Israëliten. Hebr. Amst., v. Embden. 1815. 12°. ƒ 0.80.

Gebeden voor de Sabbathdagen, naar den Duitschen ritus met Piutim. Hebr. Amst., 1828. 8°.

Gebeden, treur- en troostgezangen bij de Israëlitische begravenissen in gebruik. Uit het Hebreeuwsch. Paramaribo, 1854. 8°.

Gebeden voor den eersten dag van het Nieuwjaarsfeest. Amst., Proops. 1840. 8°. ƒ1.75; best pap. ƒ2.25.

Gebeden voor den tweeden dag van het Nieuwjaarsfeest. Amst., Proops. 1840. 8°. ƒ1.75; best. pap. ƒ2.25.

Gebeden voor den eersten en tweeden dag van het Paaschfeest. Amst., Proops. 1846. 8°. ƒ1.75; best pap. ƒ2.25.

Gebeden voor den zevenden en achtsten dag van het Paaschfeest. Amst., Proops. 1841. 8°. ƒ1.75; best pap. ƒ2.25.

Gebeden voor den eersten en tweeden dag van het Wekenfeest. Amst., Proops. 1842. 8°. ƒ1.75; best. pap. ƒ2.25.

Gebeden voor den eersten en tweeden dag van het Loofhuttenfeest. Amst., Proops. 1840. 8°. ƒ1.75; best pap. ƒ2.25.

Gebeden voor den achtsten dag, het Slotfeest en het Vreugdefeest der Wet, door G. J. en M. S. Polak. Amst., Proops. 1843. 8°. ƒ1.75; best. pap. ƒ2.25.

Gebeden voor den avond van den Verzoendag. Amst., Proops. 1841. 8°. ƒ1.75; best. pap. ƒ2.25.

Gebeden der Nederlandsch-Portugeesche Israëliten. Op nieuw in het Nederduitsch vertaald door S. J. Mulder. Amst., Belinfante & de Vita. 1837. 8°.
Beoordeeling: Jaarb. v. Israël. in N. 1837. 70.

Gebeden voor de Vastendagen naar Portugeeschen ritus, vertaald door J. L. Cardozo Jr. Amst., 1858. 8°.

Gebedenboek voor het geheele jaar. Hebr. met aanwijzing der gebruiken en ceremonien in het Nederduitsch door G. A. Parser. Amst., Proops. 1856. 8°.

Bijbel, vertaald en met aanmerkingen voorzien door J. H. van der Palm. Leyden, du Mortier. 1818—25. 6 st. 4°. *f* 47.40.

— Hetzelfde werk. Aldaar, 1827—29. 6 dln. 8°. *f* 30.32½.

Afzonderlijk: Tekst. 3 dln. *f* 12.—; Volled. aantt. 3 dln. *f* 18.32½.

Beoordeeling: Bijdr. tot de beoef. en geschied. d. godg. wet. 1819—25. VII. 114, 224; VIII. 777; IX. 1, 627, 831; XIII. 691.

Bijbel voor het Christelijk gezin. Uit de oorspronkelijke talen op nieuw overgezet en ingerigt naar de behoeften van den tegenwoordigen tijd, door H. F. T. Fockens. Fran., Ippius Fockens. 1852—54. 1. st. De 5 boeken van Mozes. 8°. *f* 3.25.

Niet verder verschenen.

Calisch, E. M., De voorzienigheid. Dichtstuk met Hebreeuwsche vertaling van Mozes Lemans.

Jaarb. v. Israël. in N. 1836. 334.

Carillon, A. C., Zalige hoop op de toekomst. Leerrede op den grooten bededag van 2 Dec. 1832, benevens een woord over de proselitenmakers. Amst., Carillon. 1833. 8°. *f* 1.25.

Hierin een Hebreeuwsche brief en een Hebreeuwsch gebed.

— Gezangen, voorgezongen in de synagoge te Utrecht, tijdens het 2e eeuwfeest aldaar en in het Hebreeuwsch overgebracht door A. Delaville. Amst., Carillon. 1836. 8°. *f* 0.20.

Chânukkat ha-Bajit l'Dâvid. Gebed en aanwijzing van leerstof bij het betrekken van eene nieuwe woning, naar het werk van Ch. J. D. Asulai. (Uitg. door G. J. Polak). (Amst., 1856?). 8°.

Niet in den handel.

Chukkê ha-Elôhîm. De 613 geboden en verbodsbepalingen, met korte verkl. aanmerkingen door G. J. Polak. Amst., Proops. 1841. 12o. *f* 0.50.

Cohen, I. J., Hulde aan de nagedachtenis van J. A. Uilkens. Hebr., Duitsch en Hollandsch. Gron., Oomkens. 1825. 8o. *f* 0.25.

— Rigschat Lêb' Ibrî. Uitboezeming eens Hebreërs na den tiendaagschen veldtogt. Hebreeuwsch gedicht, met vert. door S. J. van Ronkel. Amst., 1831. 8o.

Cohen, M. M., Geloofsbelijdenis voor Israëlieten. Koevorden, v. d. Scheer. 1849. 8o. *f* 0.20; best. pap. *f* 0.40.

Cohen, S., Massâ Batavi. Hulde aan Holland, bij de bevrijding van het Fransche juk. Met eene Hollandsche vertaling door H. Somerhausen. Amst., 1814. 8°.

Cohen, S. J., Gronden des geloofs en zedelijke pligten voor de Israëlieten. Uit het Hebreeuwsch vertaald en vermeerderd door M. Belinfante. Amst., Belinfante. 1816. 8°. *f* 0.80.

Delaville, A., Elon Mutzof, bevattende eene verzameling van Hebreeuwsche grafschriften, benevens eene elegie op het overlijden van M. Lemans. Amst., Proops. 1852. 8°. *f* 1.—.

(—) Schîrîm. Gezangen bij het eeuwfeest van het weeshuis M'gadlê J'tômîn te Amsterdam, met Hollandsche vertaling door J. M. Calisch. Amst., 1838. 8°.

Niet in den handel.

— Gedichten op de perikopen van den Pentateuch, enz. Amst., (1840?) 8o.

— Chânukkâ. De oorsprong der inwijding van den tempel of het zoogenaamde feest der Maccabeen. (Amst.,) Proops. (1850?). plano.

Niet in den handel.

Edrehi, Moses, Over de Sambation en de in de nabijheid wonende joden. Hebr. Amst., 1818. 8°.

Elegia Davidis in Saulum et Jonathanem, 2 Sam. I. 17—27, grammatice et critice explicata, et cum aliorum poetarum, sive Hebraeorum, sive gentilium antiquiorum, orientalium, Graecorum, septentrionalium in simili argumento versantium poematibus comparata ab A. H. Pareau.

Ann. Ac. Gron. 1825—26.

Beoordeeling: Godg. bijdr. 1830. IV. 140.

Bikkûrê Chînnûch. Verzameling van stukken in de Hebr. en Nederd. talen, dienende tot proeve van opvoedingsgeschriften en schoolboeken, uitg. door het Genootschap onder de zinspreuk: Chanoch lanangar gnal pie darkoo, te Amsterdam. Amst., Belinfante. 1809. 8°.

Bikkûrê Tô'elet. Verzameling van gedichten, verhandelingen en brieven van het letterkundig genootschap Tô'elet te Amsterdam. Amst., v. Embden. 1820. 8°.

Birkat Ahârôn. Gebeden verricht den 5 Julij 1815 in de Synagoge van de aschk'nas gemeente te Amsterdam na den slag van Waterloo, benevens eene leerrede bij die gelegenheid uitgesproken door Ahar. Krijn. Amst., Proops. 1815. 8°.

Boek, Het, van Noach, vertaald en verklaard door P. 1861.
Godg. bijdr. XXXV. 353.

Boeken, De vijf, Mozes in het Hebreeuwsch met de Rabbijnsche verklaring. Amst., v. Embden. 1818. 12°. *f* 1.20.

Boeken, De vijf, van Mozes, met aant. der geboden, naar Maimonides, benevens de Haphtaroth, naar ritum der Ned. en Port. Israëlieten, en de orde der Sabbath-gebeden en Piutim, met eene getrouwe, naar de verklaarders der H. S. voor Israël, bewerkte, zooveel mogelijk woordelijke Nederd. vertaling. Het Hebr. in de beste orde bijeengebragt en nagezien, door G. J. Polak, en de Nederd. vertaling onder deszelfs toezigt bewerkt door M. S. Polak. Amst., Proops. 1842—44. 10 dln. 8°. *f* 10.—; best pap. *f* 15.—

Boeken, De vijf, van Mozes, benevens de Haphtaroth, de Sabbath-gebeden, de Piutim en de vijf Rollen. Hebr. m. Nederd. vertaling van S. J. Mulder. 4e dr. Amst., Joachimsthal. 1858. 5 dln. 8°. *f* 9.—
Beoordeeling: Jaarb. v. Israël. in N. 1837. 295.
M. de Wulft, De zwakke en onbeduidende stem, of aanvraag aan S. J. Mulder, om eenige opheldering bij deszelfs vertaling der 5 boeken van Mozes. Amst., Proops. 1827. 8°. *f* 1.—

Boeken, De vijf, van Mozes. Hebr. zonder vokalen, naar de uitg. van J. Piza, met eenige bijvoegingen uitg. door G. J. Polak. Amst., 1866. 8°.

Boeken, De drie, van Salomo. (Spreuken, De Prediker, Het Hooglied). Vertaald door W. E. de Perponcher. Utr., v. Schoonhoven. 1804. 8°. *f* 0.90.
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1805. III. 836.

Boeken, De, der profeten en geschriften, met eene getrouwe, zooveel mogelijk woordelijke Nederl. vertaling. Het Hebr. naar de oudste uitg. nauwk. nagezien door G. J. Polak, en de Nederd. vert. onder deszelfs toezigt bewerkt door M. S. Polak. Amst., Proops. 1844. 1e st. Het boek Ijob. 8°. *f* 1.25.

Boeken, De, Jeremia, Ezechiël, de 12 kleine profeten, Daniël, Ezra, Nehemia en der Kronijken. Met eene Nederd. vert. en geschied- en letterkundige inleiding door G. J. Polak en M. L. van Ameringen. Met kerkel. goedkeuring. Amst., de Mesquita. 1862–64. 8°. *f* 9.—

Boeken, De Apocryphe, des Ouden Testaments, vertaald en met aanmerk. voorzien door J. H. van der Palm. Leyden, du Mortier. 1829. 2 st. 4°. *f* 5.10.
— Hetzelfde werk. Aldaar, 1838. 8°. *f* 4.35.

Boetgebeden, naar Duitschen ritus. Hebr. met joodsch-duitsche vertaling. Amst., 1800. 2 dln. 8°.

Brief van een reizenden jood uit vroegeren tijd, in het jaar 33 na de geboorte van Jezus Christus. Uit het Hebreeuwsch vertaald en aan alle Joden en Christenen opgedragen. 2e verb. druk verm. met den brief van Publius Lentulus, behelzende eene beschrijving van de uiterlijke gedaante en het gelaat van J. C. en bijgevoegde karakterkundige aanteekeningen, alsmede een Christusgezigt volgens Lavater. Amst., Saakes. (Sneek, Holtkamp). 1835. 8°. *f* 0.50.

B'rît Jizchâk. Leesboek en gebeden voor den vooravond van de besnijdenis, door S. E. Heigmans en D. E. Sluis. Verm. en verbet. uitg. Amst., Coster. 1852. 8°.

Veth, P. J., Beknopte Hebreeuwsche spraakkunst voor de gymnasiën en tot eigen voorbereiding voor de academische lessen. 2e herz. en verm. druk. Amst., v. Kampen. 1852. 8°. *f* 3.—

P. Halbertsma, Beoordeeling. (1e dr. Aldaar, 1847): Gids. 1847. I. 653.

J. J. B. Gaal, Inhoud van Veth, Beknopte Hebreeuwsche spraakkunst. Amst., v. Kampen. 1848. 8°. *f* 0.60.

Voorst, J. van, De usu verborum cum praepositionibus compositorum in V. T. L. B., Luchtmans. 1818. 8°. *f* 1.80.

Voorzanger, J. L., Metathese d. Hebr. taal, bevattende alle in den Bijbel voorkomende woorden, die bij letterverzetting geene andere beteekenis aannemen. Amst., 1847. 8°.

Waterman, J., Eerste oefeningen in het Hebreeuwsch lezen, bepaaldelijk ingerigt om de Israël. jeugd de letters en derzelver zamenvoeging tot lettergrepen en woorden te leeren. Haarl., v. Loghem. 1847. 8°. *f* 0.30.

Dertien leestafels ten gebruike bij bovenst. oefen. Haarl., v. Loghem. 1847. plano. *f* 1.50.

— Leerwijze om kinderen het Hebreeuwsch te leeren lezen, benevens een aanhangsel over de verschill. vakken van onderrigt, welke in iedere welingerigte Ned. Israël. school behooren onderwezen te worden. Amst., Belinfante & de Vita. 1847. 8°. *f* 1.25.

— Hebreeuwsche oefeningen, met de noodige spraakk. aanwijzingen en opheldering. 's Grav., Belinfante. (Leeuw., Swarts). 1850. 8°. *f* 1.90.

Wie is de Satan in het boek Job? 1807.

Bibl. v. theol. letterk. V. 801.

Teksten en vertalingen.

Abraham van Keulen, Keter Schêm tôb. Over het Tetragrammaton, en de 10 S'fîrôt. Amst., 1810. 4°.

Alkalai, J'huda b. Sch'l, Gôrâl l'Adônâi. Over den Messias, de herstelling van Palestina, enz. 2e uitg. Amst., Proops. 1858. 8°.

Asulai, Ch. J. D., Over de godsdienstige opleiding en zedeleer. Amst., 1824. 8°.

Bedarschi, Abraham, aus Beziers (XIII Jahrh.), Chotam Tochnith (Hebraeische Synonymik). Nach der einzigen, Leidener Handschrift, nebst Anhange: Chereb Hammithappechet, Gedicht vom Verfasser, aus der Hs. Almanzi's mitgetheilt, punktirt u. erkl. v. J. D. Luzzatto; Briefe u. noch ander unedirte Gedichte, v. Verfasser; Gedicht auf den Verfasser v. J. Gorni, mitgeth. v. M. Steinschneider; krit. und erl. Anmerkungen zu Chotam Tochnit v. J. H. Dünner, zum ersten Male herausg. und mit Einl., Indicibus, Quellennachweis und versch. Anm. versehen v. G. J. Polak. Amst., Proops. 1865. 8°. *f* 4.—

Belais, A., Ode en honneur du Roi et de la Reine des Pays-Bas. Hébreu avec trad. franç. par A. C. Carillon. Amst., 1824. 8°.

Ben Gorni. Hebreeuwsche lettervruchten, bevatt.: Sepher Hanimtza van Maimonides, exegetische en grammat. verklaringen, lofzangen en dichterlijke vertalingen, benevens archaeologische onderwerpen de gewijde taal betreffende, ontworpen en bijeenverzameld door G. J. Polak. Amst., Proops. 1851. 8°. *f* 2.—

Benjamin van Tudela, Reize in 1160—73 door Europa, Azië en Afrika. Vert. en met aanteek. door S. Keyzer. Leyden, Hazenberg. 1846. 8°. *f* 1.25.

Berachot met Bartenura. Hebr. met inleiding en vocabularium in het Nederl. door A. D. Lutomirski. Rott., 1863. 8°.

Berenstein, S., Neêrlands bededag op 2 Dec. 1832, of verslag der viering van dezen dag, zooals dezelve heeft plaats gehad in de Nederl. Israël. Synagoge te Amsterdam. Amst., 1833. 8°.

Hierin een Hebreeuwsch gedicht van B.

Leeuw, L. de, Hebreeuwsche rudimenta. 2e uitg. Kampen, Zalsman. 1870. 8°. *f* 1.60.

Lemans, M., Allereerste gronden der Hebreeuwsche taal. Amst., v. Embden. 1827. 8°. *f* 0.50.

— Rudimenta, of gronden der Hebreeuwsche taal. 3e dr. omgew. en verm. door S. J. Mulder. Amst., Belinfante & de Vita. (v. Helden). 1849. 8°. *f* 1.—

Lissauer, D. A., Veraangenaamde Hebreeuwsche spraakkunst, met toepasselijke opstellen. Amst., Proops. 1825. 8°. *f* 1.65.

— Hebreeuwsche Nomenclator, zijnde een bundel van Hebreeuwsche woorden, spreuken en zamenspraken. Met bijv. van de Nederd. vertaling. Amst., Brouwer. 1826. 8°. *f* 0.45; best pap. *f* 0.65.

— De kunst om binnen korten tijd te leeren partes maken. Amst., b. d. Auteur. 1828. 1e stukje. 8°. *f* 0.60.

— Eerste beginselen der Hebreeuwsche taal. 2e verm. druk. Amst., Proops. 1837. 8°.
Beoordeeling: Jaarb. v. Israël. in N. 1837. 297.

Loezen, J. P., Hebreeuwsch spelboekje voor eerstbeginnenden. Naar de Nederl.- en Portug.-Israël. uitspraak. Nieuwe verb. uitg. Amst., Coster. 1847. 8°. *f* 0.20; M. tabel *f* 0.30.

Lutomirski, A D., De vertaalmeester, of Hebreeuwsche voorlegbladen, met Nederd. letterlijke vertaling en verklar. aanmerkingen, ter voor- en naoefening voor de eerstbeginn. leerlingen in het vertalen d. Hebr. Bijbels. Rott., v. Belle. 1848. 8°. *f* 0.90.

Montezinos, R., Verzameling van de voornaamste lees- en taalregels der Hebreeuwsche taal voor eerstbeginnenden. Amst., Belinfante & de Vita. (Coster). 1846. 2 st. 8°. *f* 0.50.

Mulder, S. J., Kurze Hebraïsche Grammatik. Amst., 1820. 8°.

— Rudimenta of gronden der Hebreeuwsche taal. Amst., 1840, 48. 3 st. 8°.

— Handleiding voor eerstbeginnenden, tot het leeren vertalen der Heilige Schrift. Amst., de Mesquita. 1861. 2 stukjes met bijv. (Genesis, Exodus). 8°. *f* 2.—

Nahuys, J. J., Tafel der Hebreeuwsche taalleer, zonder Masoretische punten. Utr., Bosch. 1846? 8°. *f* 0.75.

Outhuys, G., Aanmerkingen over sommige plaatsen van den Pentateuchus. 1816.
Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. IV. 363.

— Gissingen en verklaringen over en van sommige plaatsen uit Josua. 1815.
Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. III. 865.

Polak, Meïr, N'thib ha-Laschon. Hebreeuwsche spraakkunst in de Joodsch-Duitsche landtaal. Amst., Proops. 1812—18. Dl. I. II blad 1—8. 8°.
Deel I kostte *f* 1.50; de 8 bladen van het 2e deel zijn uiterst zeldzaam, zoodat zij zelfs in het British Museum ontbreken.

Roorda, T., Grammatica Hebraea. L. Bat., Luchtmans. 1831—34. 2 dln. 8°. *f* 8.—
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1836. X. 161, 477, 637.
Index locorum, quae in syntaxi Hebraea Roordae explicantur. L. B., Luchtmans. (Brill). 1842. 8°. *f* 0.80.

Schroeder, N. G., Institutiones ad fundamenta linguae Hebraeae. Ed. tertia. Gron., Bolt. 1812. 8°. *f* 3.—.

Somerhausen, H., Hebreeuwsch spel- en leesboekje voor eerstbeginnenden. Amst., Belinfante, v. Embden en Proops. 1810. 2 st. 8°. *f* 0.55.

Stamkart, J. A., Opstellen ter vertaling in het Hebreeuwsch, bij de Hebreeuwsche spraakkunst van P. J. Veth. Amst., v. Kampen. 1862. 8°. *f* 1.—

Valeton, J. P., Schets der Hebreeuwsche spraakkunst. Gron., 1850. 8°.

Moses ben Cohen Tirjatal, Meëmar Imreh Tserouphah. Woorden met hunne zuivere uitspraak, gerangschikt naar de orde der Hebreeuwsche letters. Amst., Rufa. 1808. 8°.

Ronkel, S. J. van, Woordenboek der eigennamen, naar hunne eerste spelling en oorspronkelijke uitspraak, met eene korte beschrijving van de personen, landen en plaatsen in het O. T. voorkomende en voor het grootste gedeelte ook etymologisch behandeld. Gron., Smit. 1835. 8°. *f* 2.50.
Beoordeeling: Jaarb. v. Israël. in N. 1835. VI. 16.

Waterman, J., Beredeneerd Hebreeuwsch- en Chaldeeuwsch-Nederlandsch woordenboek, naar de grammaticale en lexicale werken van Fürst, Gesenius, Vater, Landau e. a. Rott., Nijgh & v. Ditmar. 1859—73. Afl. 1—21. 8°. P. afl. *f* 1.—
Beoordeeling van de 1e afl., door G. V. v. H-g.: Gids. 1860. I. 262.

Ph. Elte, Eenige blikken in de 19e afl. van het: Bereden. Hebr. en Chald.-Nederl. woordenboek door J. Waterman. Amst., Proops. 1871. 8°. *f* 0.30.

Woordenboekje, Hebreeuwsch en Nederduitsch, door S. E. Heigmans en G. J. Polak. 2e verb. en verm. druk. Amst., Coster. 1856. 8°. *f* 0.30.

Grammatikale werken.

Burger Jr., D., Hebreeuwsche rudimenta voor eerstbeginnenden. 2e dr. met aantt. Amst., v. Kampen. 1855. 8°. *f* 0.65.
De Aantoekeningen afzonderlijk. *f* 0.15.

Cardozo Jr., J. L., Hebreeuwsch spel- en leesboekje. Eene leiddraad tot het spoedig, gemakkelijk en grondig leeren lezen der Hebreeuwsche taal. Amst., Joachimsthal. 1861. 2 st. 8°.

Cost, W., Over het gebruik van de woordjes מִן, עִם, מֵעַל, מ, ἀπὸ, *a*, *ab* in de beteekenis van afscheiding en verwijdering; ter toelichting van onderscheidene plaatsen des Bijbels. 1825.
Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. XIII. 481.

— Over den rhetorischen regel: Antiphrasis, toegepast op vele Hebr. woorden, tot opheldering van eene menigte bijbelplaatsen. 1826
Bijdr. tot de beoef en gesch. d. godg. wet. XIV. 329, 485.

Em la-Mikra. Regelen voor de punctuatie (van het Hebreeuwsch). (Amst. 1810?) 8°.

Greef, J. H. de, Praktische handleiding tot de studie der Hebreeuwsche taal. Volgens de spraakkunst en met eene voorrede van P. J. Veth. Amst., Hassels. 1853. 8°. *f* 1.—.
Hiervan verscheen in 1861 eene 2e (titel-) uitgave.

Groenewoud, J. C. Swyghuisen, Institutio ad grammaticam Hebraicam ducens, in discipulorum usum Traj. ad Rh., Altheer. 1834. 8°. *f* 1.80.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1836. X. 161, 477.

Gronden, Allereerste, der Hebreeuwsche taal. Amst., Joachimstahl. 1846. 8°. *f* 0.90.

Gronden, Eerste, der Hebreeuwsche taal. Amst., Proops. 1820. 8°. *f* 0.55.

Heigmans, S. E., Vervoegings-tafels der Hebreeuwsche werkwoorden. Amst., Proops. 1822. 8°. *f* 0.30.

Herzheimer, Prakt. handleiding tot eene spoedige kennis der Hebreeuwsche taal. Vrij gevolgd naar het Hoogd. door D. A. Lissauer. Amst., Lissauer. (v. Kesteren). 1836. 8°. *f* 1.—; Verm. pr. *f* 0.80.

Land, J. P. N., Hebreeuwsche grammatica ten dienste van het hooger onderwijs. Amst., v. Kampen. 1869. 1e st De leer van de klanken en die van de woorden. 8°. *f* 2.50.
Met nog één stuk kompleet.
A. Kuenen, Beoordeeling: Gids 1869. II. 387.

Suringar, F. G. N., De mutato Hebraeorum ingenio post reditum e captivitate Babylonica. L. B., Luchtmans. 1859. 4°.

Teissèdre l'Ange, J., Berigt aangaande Mozes Lemans. 8°.
Alg. Konst- en letterbode. 1832. N°. 37. 38.

Tholuck, A., De Bijbel. Uit het Hoogd. door S. A. J. de Ruever Groneman. Utr., v. d. Post. 1852. 8°. *f* 0.90.

Tijdschrift van de Maatschappij tot nut der Israëlieten in Nederland, uitg. van wege het hoofdbestuur. 's Grav., Belinfante. 1850—55. Dl. I—III. 8°. *f* 8.20.
Dl. I, II verschenen Amst., Coster. 1850—53.

Tijdschrift uitgegeven door de Vereeniging ter beoefening van Joodsche wetenschappen te Rotterdam. Rott., Hagens. 1869. 2 dln. 8°. *f* 3.60.

Verwey, W., De lijkzang van David op Saul en Jonathan, in deszelfs dichterl. waarde beschouwd en met andere soortgelijke dichtstukken der oudheid vergeleken. 2e uitg. Gron., v. Zweeden. 1847. 8°. *f* 0.80.

Veth, P. J., De Edomieten en Nabateërs.
Gids. 1850. II. 1. 653; 1852. I. 265.
Hierin over het boek Job, den leeftijd van den schrijver van dat boek, enz.

— De toonkunst der Hebreën.
Gids. 1853. II. 241.
Hierin over de liederen, voor de openbare Godsvereering bestemd.

Vlis, C. J. van der, De Ezrae libro apocrypho, vulgo quarto dicto. Amst., J. Müller. 1839. 8°.

Wahl, C. A., Geschiedkundige inleiding in de boeken des Bijbels; uit het Hoogduitsch vertaald door J. van Hulst Lz. 's Hage, Wallez. 1806. 8°. *f* 2.—
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1808. VI. 1.

Wolff, D. E. G., Observationes de textu Masorethico Veteris Testamenti comparato cum versione Graeca Alexandrina. Amst., Kirberger. 1858. 8°.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1858. XXXII. 1013.

Woordenboek, Bijbelsch, voor het Christelijk gezin, uitg. door W. Moll, P. J. Veth en F. J. Domela Nieuwenhuis. Amst., Beijerinck; Utr., v. Heijningen. (Amst., v. Kampen). 1850—59. 3 dln. 8°. *f* 26.50; geb. *f* 28.—

Zange, F. G., Korte inleiding in de boeken des Ouden Testaments. Uit het Hoogduitsch vert. en veranderd door H. W. C. A. Visser. 2e dr. Leiden, du Mortier. 1809. 8°. *f* 0.35.

Woordenboeken.

Handwoordenboek, Hebreeuwsch-Nederlandsch, voorafgegaan van eene spraakkunstige handleiding en eene lijst van woorden, wier stamwoorden den beginner niet wel bekend zijn; en gevolgd van een dubbel register der eigennamen, als 1°. Mans- en vrouwennamen. 2°. Namen van landen, gewesten, steden, dorpen, zeeën, rivieren, enz. door M. Lemans en S. J. Mulder. Amst., v. Embden en den Hengst. 1831. 8°. *f* 16.—
Beoordeeling: Jaarb. v. de Israël. in N. 1835. V. 9.

Heigmans, S. E., Safa achat, bevatt. alle de grondwoorden der Hebr. taal, met plaatsaanwijzing waar die slechts éénmaal in den Bijbel gevonden worden, op 24 bladzijden. Amst., v. Embden. 1835. 16°. *f* 0.30.

Lexicon Hebraicum et Chaldaicum manuale in Codicem Sacrum V. Testamenti, cura E. Scheidii et J. J. Groenewoud. L. B., Luchtmans; Hard., Tijhoff; Gron., v. Bolhuis. 1805—10. 2 dln. 4°. *f* 9.80.
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1806, 10. IV. 655; VIII. 833.

Montezinos, R., Verzameling van alle zelfstandige naamwoorden welke in den Pentateuchus voorkomen. Amst., Belinfante & de Vita. 1839. 8°.

Oort, H., Zefanja. 1865.
Godg. bijdr. XXXIX. 812.

— Numeri XVI en XVII. (Over het verhaal van Qorach, Datan en Abiram). 1865.
Godg. bijdr. XL. 205.

Over de echtheid van de vijf boeken van Mozes. 1811.
Bibl. v. theol. letterk. IX. 321, 657, 817.

Palestina. Tijdschrift voor Hebreeuwsche taal, geschiedenis enz. ook met betrekking tot de overige Semitische talen, uitg. door S. Keyzer. Leiden (Amst.), Gebhard. 1847. 1e jg. in 12 no. 8o. *f* 5.40.
De titel en het register zijn nooit verschenen.

Pareau, J. H., De ingenuo poëseos Hebraicae studio, nostris temporibus magnopere commendando. Hard., Tijhoff. 1805. 4o.
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1806. IV. 13.

— Institutio interpretis Veteris Testamenti. Traj. ad Rh., Altheer. 1822. 8o. *f* 5.10.
Beoordeeling: Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. 1822. X. 771.

Rau, S. F. J., Orationes duae, altera de poëseos Hebraicae prae Arabica poësi praestantia, altera de poet. facultatibus excell. in scriptoribus Jobi, Homero et Essiano. L. B., Luchtmans. 1800. 4o.

Reitsma, A. T., Het boek getiteld: De wijsheid van Salomo.
Gids. 1874. IV. 1.

Renan, E., De Hebreeuwsche leerstoel aan het Collège de France. Verklaringen aan mijne ambtgenooten. Uit het Fransch. 's Hertogenbosch, v. Heusden. 1862. 8o. *f* 0.50.

Reuss, E., Het boek Job.
Bibl. v. mod. theol. 1870. II. 255.

Roest Mz., M., De Hebreeuwsche poezy in Nederland. (Met een lijstje der Hebreeuwsche dichters in Nederland). 8o.
Ned. Isr. Jaarboekje. 1855.'67; ook in de Navorscher. Bijblad. 1854. 56.

Ronkel, S. J. van, Eenige op- en aanmerkingen over verschillende vertalingen van het O. T., onderling vergeleken, en derzelver meerdere of mindere afwijking van den grondtekst. Gron., v. Zweeden. 1856. 1e st. Genesis. 8o. *f* 0.45.
Niet verder verschenen.

Roorda, T., Commentarii in aliquot Jeremiae loca. Gron., v. Boekeren. 1824. 8o.

— De poëtriis Hebraeis.
Ann. Ac. L. Bat. 1828—29.
Beoordeeling: Godgel. bijdr. 1829. III. 670.

— Commentarius in vaticinium Michae. L. B., Engels. 1869. 8o. *f* 2.20.

Rutgers, A., De echtheid van het tweede gedeelte van Jesaja aangetoond. Leid., Brill. 1866. 8o. *f* 2.25.
A. D. Loman, Een apologetisch kunststuk. (Beoordeeling van boveng. werk): Gids. 1866. IV. 1.
W. C. van Manen, Deutero-Jesaja. (Idem): Godg. bijdr. 1867. 543.

Sibinga, D. F., Over de Nederlandsche vertaling des Bijbels, de Staten-overzetting genoemd. 1831.
Godg. bijdr. V. 641.

Somerhausen, H., Over de ware uitspraak van het Hebreeuwsch. Een strijdschrift voor Mos. Lemans. Amst., 1808. 8o.

— Levensbeschrijving van Moses Mendelssohn, voorgedragen in het Israël. letterkundig Genootschap „Tot nut en beschaving." Amst., 1811. 8o.

Stein, E. S., Moses Maimonides. 's Grav., Noordendorp. 1846. 8o. *f* 0.50.

Lemans, M., Verhandeling over het Hooglied van Salomo. Amst., v. Kesteren. 1825. 8°.
Overgedrukt uit het Apollineum.

— De geest der Talmudische leer, of toelichting tot den roman Levi en Sara. Amst., Portielje. 1826. 8°. *f* 0.40.

Levensbeschrijving van Mozes Mendelssohn. Met eenige zijner brieven.
Jaarb. v. Israël. in N. 1836. 38. 174. 260 en 312.

Lijst der vertalers der bijbelsche boeken uit het Hebreeuwsch in het zuiver Hoogduitsch, sedert Mendelssohn. Met jaar en plaats van uitgave der vertalingen.
Jaarb. v. Israël. in N. 1835. VI. 25.

Maimonides, (Iets over,) 1861.
Godg. bijdr. XXXVI 119.

Mulder, S. J., Over de verdiensten van R. Salomo ben Izak, bij verkorting genaamd Ras'si, als verklaarder der heilige schrift en talmudische werken, enz. Amst., v. Embden. 1826. 8°. *f* 0.90
Herdrukt in de Verspr. lettervruchten. Leid., 1841. pag. 143.

— Leven van Mendelssohn. Amst., 1833. 8°.

— Leven van Salomon del Medigo. Amst., 1834. 8°.

— Over de dichterlijke schoonheid van het derde hoofdstuk van Job.
Jaarb. v. Israël. in N. 1837. 86. Herdrukt in de: Verspreide lettervruchten. Leid., 1844. blz. 169.

— Iets over de gebeden in het algemeen, en bijzonder over die der Nederl. Port. Israeliten.
Jaarb. v. Israël. in N. 1837. 315.

— Proeve eener algemeene beschouwing over de Psalmen, kunnende strekken als inleiding bij het lezen derzelven. Amst., 1840. Met 3 pl. de speeltuigen der oude Hebreërs voorstellende. 8°.
Herdrukt in de: Verspr. lettervruchten. Leid., 1844. pag. 73.

— Moadim van den Ritus der Portugeesche Israëliten. Amst., 1843. 8°.

— Lofrede op Mose di Castro. Amst., 1847. 8°.

— Iets over de misna, de gemara en de mythologie des Talmuds. Uit de beste bronnen bijeengebragt. 's Grav., Belinfante. 1855. 8°. *f* 0.80.

Munk, Over de Cabbala.
Jaarb. v. Israël. in N. 1837. 393.

Muntinghe, H., Brevis expositio criticea Veteris Foederis. Edd. B. Nieuwold et C. H. van Herwerden. Gron., Oomkens. 1827. 8°. *f* 2.—
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1828. II. 37.

Nahuys, J. J., Over de verschillende vertaling van Genesis XXVII, vs. 39. Briefwisseling. Utr., Bosch. 1845. 8°. *f* 0.40.

Nicolas, M., De Profeten, eene bijdrage tot de bijbelsche kritiek. Naar het Fransch door M. A. Perk. Dordr., Braat. 1861. 8°. *f* 1.25.

Nöldeke, Th., De Kanonieke en Apokriefe boeken des Ouden Testaments. Uit het Hoogd. vertaald door D. Th. Uden Masman, met een woord ter aanbeveling door E. J. Diest Lorgion. Dev., ter Gunne. 1870. 8°. *f* 2.60.
H. Oort, Over van-alles iets, over het geheel niets. (Beoordeeling van boveng. werk): Tijdspiegel. 1870. II. 493.

Oldeman, G., Iets over akrostieken en strophen in de boeken des Ouden Testaments. 1870.
Godg. bijdr. XLIV. 715.

Oort, H., Het boek Judith. 1862.
N. Jaarb. v. wetensch. theol. V. 360.

Hoekstra Bz., S., De Jobeide.
Gids. 1856. I. 585.

Hooykaas, J., Proeve eener geschiedenis der beoefening van de wijsheid onder de Hebreeën. Leiden, Engels. 1862. 8°. *f* 2.90.
J. C. Matthes, Beoordeeling: Godg. bijdr. 1862. XXXVI. 931.

Jaarboeken voor de Israëlieten in Nederland. 's Grav., Belinfante. 1835—38. 4 jg. 8°. *f* 20.—

Jong, P. de, Het belang dat de beoefenaar van het Hebreeuwsch heeft bij de kennis der overige Semitische talen. Leiden, Brill. 1869. 8°. *f* 0.50.

Jongeneel, J., Neue Entdeckungen auf dem Gebiete der biblischen Textkritik. Proben und Hypothesen. Leiden, Brill. 1868. 8°. *f* 1.—

— Proeven van oorspronkelijken strophenbouw in de verhalende boeken des bijbels. Dev., ter Gunne. 1870. 8°. *f* 0.75.

Juynboll, T. W. J., Disputatio de Amoso ejusque scriptis ac veteribus eorum interpretibus. L. B., Luchtmans. 1828. Pars 1. De Amoso. 4°. *f* 2.40.
Niet verder verschenen.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1829. III. 41.

Juynboll, A. W. T., Psalm 60 en 108. 1860.
Godg. bijdr. XXXIV. 357.

Karlsburg, J. L., Streitschrift gegen Uebergriffe der relig. Reformen, nam. in Bezug auf den 2. Feiertag. Amst., 1833. 8°.

Keil, K. F., Handboek der historisch-kritische inleiding in de Kanonieke schriften en de Apokryfe boeken des Ouden Testaments. Uit het Hoogd. vertaald door P. J. de Roode. Utr., Kemink. 1857, 61. 8°. *f* 6.20.
Afz. hieruit: Histor.-krit. inleiding in de Apokryfe boeken des Ouden Testaments. 1861. *f* 0.90.

Kemink, H. H., De carmine Deborae, quod legitur libri Jud., c. versione. Traj. ad Rh., Kemink. 1840. 8°. *f* 1.20.

Keyzer, S., De tutela secundum jus talmudicum. L. B., Hazenberg. 1847. 8°.

Koenen, H. J., Geschiedenis der Joden in Nederland. Utr., v. d. Post. ('s Grav., Nijhoff). 1843. 8°. *f* 4.20; Verm. prijs *f* 3.—
Hierin op pag. 318—357. Over joodsche geleerdheid en letteren in Nederland.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1844. XVIII. 608.

Koopmans, R., De prophetarum scholis apud Hebraeos disputatio. Amst., Pieper & Ipenbuur. 1824. 4°.
Comm. Classis 3ae Inst. R. B. Tom. III.

Kuenen, A., Historisch-kritisch onderzoek naar het ontstaan en de verzameling van de boeken des Ouden verbonds. Leiden, Engels. 1861—65. 3 dln. 8°. *f* 15.15.
P. J. Veth, Beoordeeling v. Dl. I.: Godg. bijdr. 1862. XXXV. 40.

— De jongste onderzoekingen omtrent de zamenstelling van den Pentateuch. 1862.
Godg. bijdr. XXXVI. 353.

— De vijf boeken van Mozes. Eene voorlezing. Leiden, Engels. 1872. 8°. *f* 0.60.

Land, J. P. N., Het verhaal van Datan en Abiram en de Levitische geschiedkunde. 1865.
Godg bijdr. XXXIX. 977.

— Nog iets over het verhaal van Qorach, Datan en Abiram. 1866.
Godg. bijdr. XL. 416.

Lemans, M., Bewijzen voor de bij de Spaansche joden heerschende uitspraak van het Hebreeuwsch. Amst., 1808. 8°.

— Levensbeschrijving van den wereldberoemden geleerde Mozes Majemonides Amst., v. Embden. 1815. 8°. *f* 1.40.

Chiarini, C., Over de Profetiën van Ezechiël. (Vertaling van: Fragment d'Astronomie Chaldéenne, découvert dans le Prophète Ezechiël. Lpzg. 1831. 8°.) 1832.
Godg. bijdr. VI. 629.

Clarisse, J., Over Mozes als dichter. Amst., van der Hey. 1815. 8°.

Cohen, L. Ali, De dichter van het boek Ijob, beschouwd als uitmuntend dierkundige, getrouw waarnemer en verheven beschrijver der natuur, en vergeleken met de denkbeelden van vele latere dierkundigen. Twee voorlezingen met aantt. Gron., v. Zweeden. 1843. 8°. *f* 1.10.

Deutsch, Em., De Talmud. 's Bosch, v. d. Schuyt. 1870 (?). 8°. *f* 0.65.
Overdruk uit de Bibl. v. mod. theologie.

Dibbits, L., De Hebraica poësi cum Graeca comparata. Traj. ad Rh., v. Paddenburg & v. Schoonhoven. 1818. 8°.
Ook in de Ann. Ac. Rh. Tr. 1817—18.

Dünner, J. H., Die Theorien ueber Wesen und Ursprung der Tosephtha, kritisch dargestellt: zur Geschichte der Halachahliteratur waehrend der ersten fuenf Jahrhunderte der ueblichen Zeitrechnung. Amst., Seyffardt. 1874. 8°. *f* 1.20.

Echo, De, van Israël, onder hoofd-redactie van L. Goudsmit Az., en onder medewerking van onderscheidene letterkundigen. Amst., de Mesquita. 1855. 8°. Per jaarg. v. 12 afl. *f* 3.60; fr. p. p. *f* 4.20.
Niet verder verschenen.

Eyk, P. van, Lijst van drukfouten in de uitgave van den Hebreeuwschen Bijbel van E. van der Hooght. 1818.
Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. VI. 1.

Eyk, W. B. J. van, De Hebreeuwsche leerstoel aan het Athenaeum te Deventer. Akadem. redevoering. Dev., de Lange. 1868. 8°.
Niet in den handel.

Fockens, H. F. T., Bedenkingen over Exodus XX, 5. 6. 1829.
Godg. bijdr. III. 90.

— Het boek Job, rijk in verscheidenheid van dichterl. beelden en vergelijkingen. 1833, 38.
Godg. bijdr. VII. 676. XII. 216.

— Commentatio de Jobeide. Zutphen, Thieme. 1836. 8°.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1838. XII. 851.

Friedrichsfeld, D., Levensbeschrijving van den Hebreeuwschen dichter N. H. Wessely. Amst., Proops. 1809. 8°. *f* 1.50.

Galery, Israëlitische, of verzameling van Joodsche legenden, mythen, kronyken enz. betreff. Israëlieten, onder hoofdredactie van L. Goudsmit Az. Amst., de Mesquita. 1853, 54. Jaarg. I. II. 1—7. 8°.
Niet verder verschenen.

Gedachten over Ezechiël XX. 25. 1827.
Godg. bijdr. I. 615.

Geer, B. J. Lintelo de, Commentatio de Cantico Mosis, quod legitur Exodi Cap. XV. Traj. ad Rh., Kemink. 1841. 8°. *f* 1.40.

Gewigt der Hebreeuwsche letterkunde; uit Eichhorns Inleiding tot het O. verbond.
Jaarb. v. Israël. in N. 1836. 136.

Hengel, W. A. van, De grammatica litterarum sacrarum interpretatione.
Ann. Ac. L. Bat. 1827—28.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1829. III. 502.

Herwerden, C. H. van, De libro Josuae, sive de diversis, ex quibus constat Josuae liber, monumentis deque aetate, qua eorum vixerunt auctores. Gron., v. Boekeren. 1826. 8°.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1827. I. 627.

WESTELIJKE TAK.

(*Kenaäneesch*).

HEBREEUWSCH.

Algemeene werken. Monographiën.

Amersfoordt, J., De variis lectionibus Holmesianis locorum quorundam Pentateuchi Mosaici. L. Bat., Luchtmans. 1815. 4°. *f* 3.—

Asscher, E. B., Levensschets van Samuel Israël Mulder. Amst., de Mesquita. 1863. 8°. *f* 1.—

Bellerman, J. J., Handboek der bijbelsche literatuur. Uit het Hoogd. vertaald door L. van Hoek. Gor., v. d. Wal. 1806. Dl. I. 8°. *f* 2.20.
Niet verder verschenen.
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1808. VI. 11.

Berr, Michel, Over de Hebreeuwsche taal.
Bijdr. betr. de verbet. van den maatsch. staat der Joden. 1e jg. 1806—7. 336, 376.

Brief van Ptolomeus Philadelphus aan den hoogepriester Eleazar nopens de vertaling der heilige schrift in het Grieksch, en antwoord.
Jaarb. v. Israël. in N. 1836. II. 69.

Brouwer, P. A. S. van Limburg, Een Hebreeuwsche Faust. (Over den Prediker).
Tijdspiegel. 1870. I. 283.

— De Kabbala.
Gids. 1870. III. 1.

Bruinier, J. P. H., Proeve eener voorlezing over den roem der Hebreeuwen. Leeuw., Schetsberg. 1832. 8°. *f* 0.75.
Hierin: Over de jaarboeken d. Hebr.; over de dichtkunst der Hebr. enz.
Beoordeeling: Godg. bijdr. 1833. VII. 535.

Bijdragen ter bevordering van kennis en beschaving onder de Israëliten in Nederland. Uitg. door L. Ali Cohen. Gron., v. Zweeden. 1845. 1e afl. 8°.
Niet verder verschenen.

Bijdragen, Joodsche letterkundige, Amst., de Mesquita. 1867—74. 4°. Voor abonnés op het N. Isr. weekblad. P. j. *f* 0.75, fr. p. p. *f* 0.90; voor niet geabonn. P. j. *f* 1.20, fr. p. p. *f* 1.35.

Catalog, Ausführlicher bibliographischer, der reichhaltigen Sammlungen Hebräischer und Jüdischer Bücher und Handschriften, nachgelassen von Jakob Emden, M. J. Lewenstein u. a., redigirt von M. Roest Mz. Amst., F. Muller. 1861. Lfg. 1. 2. (bis: „Kochbe Jizchak.") 8°. *f* 2.80.
Niet verder verschenen.

Catalog, (Auctions-), von Hebräischen und Jüdischen Büchern, Handschriften etc., nachgelassen van Giuseppe Almanzi, Jacob Emden und M. J. Lewenstein, redigirt von M. Roest Mz. Amst., F. Muller. 1868. M. Facs. 8°. *f* 1.50.

Catalogue de la collection importante de livres, manuscrits etc. hébreux, espagnols et portugais de Is. da Costa, rédig. par M. Roest Mz. Amst., F. Muller. 1861. 2 st. 8°.

Catalogus codicum Hebraeorum Bibliothecae Acad. Lugd.-Bat., auctore M. Steinschneider. L. B., Brill. 1858. 8°. *f* 6.—

Makkari, Al-, Analectes sur l'histoire et la littérature des Arabes d'Espagne, pub'. par R. (P. A.) Dozy, G. Dugat, L. Krehl et W. Wright. Leide, Brill. **1855—61.** 2 dln. 5 st. 4°. geb. *f* 60.—
Tom. I. 1. p. p. W. Wright. 1855. *f* 12.—; I. 2. p. L. Krehl. 1856. *f* 12.—; II. 1. p. R. (P. A.) Dozy. 1858. *f* 12.—; II. 2. p. G. Dugat. 1859. *f* 12.—; 5e livr. (Introduction, Additions). 1861. *f* 8.25. De inteekenprijs was *f* 45.—

Mawerdi's Publiek en administratief regt van den Islam, met eene inleiding over de toepasselijkheid van dat regt in Ned. Indië, door S. Keyzer. 's Grav., Susan. **1862.** 8°. *f* 3.60.
W. Engelmann, Beoordeeling: Gids. 1863. I. 127.

Opuscula Arabica, coll. and edited from mss. in the University-library of Leiden, bij W. Wright. Leyden, Brill. **1859.** 8°. *f* 2.—

Ouvrages Arabes, publ. p. R. P. A. Dozy. Leide, Luchtmans. (Brill). **1848—51.** 5 livr. 8°. *f* 26.—.
Afzonderlijk: Livr. 1. 2. Zie: Ibn-Badroun, Commentaire etc.
» 3—5 » Ibn Adhari, Histoire etc.

Sojutii Liber de interpretibus Korani ex mss. cod. Bibl. Leid. editus et annott. ill. a A. Meursinge. L. B., Luchtmans. (Brill). **1839.** 4°. *f* 4.80.

Sojutii, As-, Liber de nominibus relativis, inscriptus لُبُّ ٱللُّبَاب; Arab. ed. e duobus codd. mss. P. J. Veth. L. B., Luchtmans. (Brill). **1840—51.** 2 dln. 3 st. 4°. *f* 12.70.

Taalibi Syntagma dictorum brevium et acutorum, quod e codice mss. Bibl. Leidensis Arabice ed., Lat. redd. et annott. ill. J. P. Valeton. L. B., Luchtmans. (Brill). **1844.** 4°. *f* 4.80.

Tha'alibi, At-, (Abu Mançur Abdolmalik ibn Mohammed ibn Ismail), Lataifo 'l-ma'arif, quem librum e codd. Leyd. et Goth. ed. P. de Jong. L. B., Brill. **1867.** 8°. *f* 2.—

Takyoddini Ahmedis al-Makrizii, Narratio de expeditione a Graecis Francisque adversus Dimyatham ab A. C. 708 ad 1221 suscept. E codd. Bibl. Lugd. Bat. exc., Lat. redd. et annott. ill. H. A. Hamaker. **1824.**
Comm. Classis 3ae Inst. R. B. Tom. III.

Uylenbroek, P. J., De Ibn Haukalo geographo c. descriptione Iracae Persicae, cum ex eo scriptore tum ex aliis mss. Arab., c. vers. et annott. L. B., Luchtmans. **1822.** 4°. *f* 7.50.

Veth, P. J., Oostersche legenden.
Gids. 1847. II. 271, 293.

Weil, G., Legenden der Muzelmannen over bijbelsche personen. Volgens Arabische bronnen zamengesteld. Uit het Hoogd. vertaald door M. Keyzer, met een voorberigt van P. J. Veth. Schied., Roelants. (Arnhem, de Jong). **1855.** 8°. *f* 2.10.
P. J. Veth, Beoordeeling: Gids. 1854. II. 488.

(Wiselius, S. Ipz.,) Uittreksel uit een Arabisch Hs. van Mehemed Haly Pacha aan den Rabbijn .... te Adrianopel. (Amst. 1820?). 8°.

Zamaksarii, Az-, Lexicon geographicum. E cod. Leyd. nunc primum Arab. ed. M. Salverda de Grave. L. B., Brill. **1856.** 8°. *f* 2.25.

AETHIOPISCH.

Hemelvaart, De, van den profeet Jesaia. Vertaald met opheldering door P. **1862.**
Godg. bijdr. XXXVI. 529.

Onderzoekingen, De jongste, betreffende het boek Henoch. **1861.**
Godg. bijdr. XXXV. 536.

Weijers, H. E., Iets over Job Ludolf, ter gelegendheid der uitgave en vertaling van twee door hem opgestelde Ethiopische brieven. **1838.**
Archief v. kerk. gesch. d. N. C. Kist en H. J. Royaards. IX. 377.

Historia Kalifatus Al-Walidi et Solaimani, e codice Leyd. nunc primum edidit J. Anspach. L. B., Brill. 1853. 8°. *f* —.75.

Historia Khalifatus Omari IIi, Jazídi IIi et Hischámi. E codice Leid. nunc primum edidit M. J. de Goeje. L. B., Brill. 1865. 8°. *f* —.80.

Ibn-Adhari (de Maroc), Histoire de l'Afrique et de l'Espagne, intitulée Al-bayano'l-Mogrib, et fragments de la chronique d'Arib (de Cordoue); le tout publié et précédé d'une introduction et accompagné de notes et d'un glossaire par R. P. A. Dozy. Leide, Brill. 1848—51. 2 vol. 8°. *f* 16.—

Afz. uitg. van de: Ouvrages Arabes, publ. p. R. P. A. Dozy. Livr. 3—5.

Ibn-Badroun, Commentaire historique sur le poème d'Ibn-Abdoun, publ. pour la prem. fois, précédé d'une introd. et accomp. de notes, d'un glossaire et d'un index de noms propres, p. R. P. A. Dozy. Leide, Brill. 1848. 8°. *f* 10.—

Afz. uitg. van de: Ouvrages Arabes, publ. p. R. P. A. Dozy. Livr. 1. 2.

Ibn-Callicanis Vitae ex lexico biographico, quae non exstant nisi in cod. Amst., ed. J. Pijnappel Gz. Amst., Spin. 1845. 4°.

Ibn-el-Athiri, Chronicon quod perfectissimum inscribitur; ad fidem codicum Parisin., Lond., Upsal. et Berolin. ed. C. J. Tornberg. Cum volum. corrigenda et indices contin. L. B., Brill. 1864—74. 13 dln. 8°. *f* 73.25.

Deel 11 en 12 verschenen te Upsala.

Ibn-Jubair, Travels. Edited from a ms. in the University-library of Leyden, by W. Wright. Leyden, Brill. 1852. 8°. *f* 6.—

Ibn-Khacan, Loci de Ibn-Zeidouno ex mss. codd. Bibliothecae Lugd. Bat. et Goth. editi, Lat. redd. et annot. ill. ab H. E. Weijers. L. B., Luchtmans. 1831. 4°. *f* 5.40.

Ibno-'l-Kaisarani. — Homonyma inter nomina relativa, auctore Abu'l-Tadhl Mohammed ibn Tahir-al-Makdisi, vulgo dicto Ibno'l Kaisarani, quae cum append. Abu Musae Ispahanensis e codd. Leyd. et Berolin. ed. P. de Jong. L. B., Brill. 1865. 8°. *f* 2.50.

Jaqubii, Al-, Descriptio Al-Magribi, Arab. Lat. cum annott. ed. M. J. de Goeje. L. B., Brill. 1860. 8°. *f* 2.—

— Kitabo'l-Boldan s. Liber regionum, ed. A. W. T. Juynboll. L. B., Brill. 1861. 8°. *f* 1.75.

Juynboll, A. W. T., Een Atjineesche vlag met Arabische opschriften. M. pl.

T. v. N. I. 1873. II. 325.

Koran, De, voorafgegaan door het leven van Mahomed, eene inleiding omtrent de godsdienstgebruiken der Mahomedanen, enz. Met opheld. aanm. en hist. aantt. van M. Kasimirski, L. Ullmann, G. Weil en R. Sale. Bij het Nederl. publiek ingeleid door eene voorrede van S. Keyzer. Haarl., Brederode. (Rott., Altmann & Roosenburg). 1860. in linn. *f* 5.—

Lexicon geographicum e duobus codd. nunc Arabice primum edidd. T. W. J. Juynboll et J. J. B. Gaal. L. B., Brill. 1850—64. 11 fasc. 8°. *f* 37.60.

Libri Geneseos Cap. I– XXXIV, Exodi et Levitici, secundum Arabicam Pentateuchi Samaritani versionem, ab Abu-Saido conscriptam, quos ex tribus codd. ed. A. Kuenen. L. B., Brill. 1851, 54. 2 fasc. 8°. *f* 4.60.

Afzonderlijk: Genesis *f* 2.—; Exodus et Leviticus. *f* 2.60.

Loci, Diversorum scriptorum, de regia Aphtasidarum familia et de Ibn-Abduno poeta, ex mss. codicibus Bibl. Leid. edidit, Lat. redd. et annott. illustr. M. Hoogvliet. L. B., Luchtmans. (Brill). 1839. 4°. *f* 4.80.

Mahomed's Koran. Gevolgd naar de Fransche vertaling van Kasimirski, de Eng. van Sale, de Hoogd. van Ullmann en de Lat. van Maracci, met bijvoeging van aantt. en opheldering der voorn. uitleggers, en voorafgegaan van eene levensschets van Mahomed, door L. J. A. Tollens. Bat., Lange. 1859. 8°. geb. *f* 15.—

A. Kuenen, Profeet of leugenprofeet? (Beoordeeling van bovengenoemd werk): Tijdspiegel. 1860. I. 101.

C. Kater, Klapper op Mahomed's Koran, naar de vertaling van L. J. A. Tollens bewerkt. Delft, v. Gijn. 1873. 8°. *f* 1.50.

Beládsori, Al-, Liber expugnationis regionum, auctore Imámo Ahmed ibn Jahja ibn Djárir al-Beládsorí, quem e codice Leidensi et codice Musei Brittannici ed. M. J. de Goeje. L. B. Brill, 1866. 4°. *f* 17.—

Bernstein, G. H., Nachträge zu seiner Ausgabe der J. D. Michaelischen Arabischen Chrestomathie. 1ste Abth. Leyden, Luchtmans. 1818. 8°. *f* 0.40.

Bibliotheca geographorum Arabicorum. Ed. M. J. de Goeje. L. B., Brill. Pars I, II. 1870, 73. 4°. *f* 1575.

I. Viae regnorum. Descriptio ditionis moslemicae auctore Abu Ishák al-Faisi al-Istakhrí. 1870. *f* 7.50; II. Viae et regna. Descriptio ditionis moslemicae, auctore Abu'l-Kásin Ibn Haukal. 1873. *f* 8.75.

Bilderdijk, W., Ibn Doreid, Treurzang, in Ned. dichtmaat overgebracht. 2 dr. 's Grav., Wallez. 1808. 8°. *f* 1.80.

Bokhári, El-, (Abou Abdallah Mohammed ibn Ismaël), Recueil des traditions Mahométanes. Publié p. Ludolf Krehl. Leide, Brill. 1862—68. Vol. I—III. 4°. *f* 46.50.

Brouwer, P. A. S. van Limburg, Poezy der woestijn.

Gids 1870. I. 254.

Calendrier, Le, de Cordoue de l'année 961. Texte Arabe et ancienne traduction Latine publié par R. (P. A.) Dozy. Leyde, Brill. 1873. 8°. *f* 2.—

Chronicon Samaritanum, Arab. conscriptum, cui titulus est Liber Josuae; ex unico cod. Scaligeri nunc primum edidit, lat. vertit, annot. instruxit, et diss. de cod., de chronico, et de quaestionibus, quae hoc libro illustrantur, praem. T. W. J. Juynboll. L. B., Brill. 1848. Cum. tab. literae Samarit. 4°. *f* 8.—; Verm. prijs *f* 3.50.

Dhahabi, Ad-, (Schamsó-d-dín Abu Abdallah Mohammed ibn Ahmed), Al-Moschtabih, e codd. mss. ed. P. de Jong. L. B., Brill. 1864. Vol. I. 8°. *f* 3.25.

Dozy, R P. A., Historia Abbadidarum, praemissis scriptorum Arabum de ea dynastia locis, nunc primum editis. L. B., Luchtmans. (Brill). 1844—63. 4°. *f* 18.50.

Duizend en één nacht. Arabische vertellingen. Nieuwe uitg. door H. Frijlink. Amst., Frijlink. 1830, 31. 9 dln. 8°. M. pl. *f* 21.60.

Duizend en één nacht. Arabische vertellingen. Naar de nieuwste bronnen bewerkt en door verklarende aanteek. opgehelderd, met nagenoeg 2000 houtgr. Utr., v. d. Post. 1847—49. 3 dln. 8°. *f* 23.20.

Duizend en één nacht. Arabische vertellingen. Naar de beste bronnen voor onzen tijd bewerkt. Zutph., Plantenga. 1869. 8 dln. 8°. *f* 6.80; geb. in 4 dln. *f* 8.80.

Afzonderlijk onder deze titels: Vertellingen uit de duizend en één nacht. 2 dln. geb. *f* 2.20. Nieuwe vertellingen. 2 dln. geb *f* 2.20. Arabische vertellingen. 2 dln. geb. *f* 2.20. Nieuwe Arabische vertellingen. 2 dln. geb. *f* 2.20.

Edrîsî, Description de l'Afrique et de l'Espagne. Texte Arabe publié pour la première fois d'après les mss. de Paris et d'Oxford avec une traduction, des notes et un glossaire par R. (P. A.) Dozy et M. J. de Goeje. Leyde, Brill. 1866. 8°. *f* 8.75.

Fragmenta historicorum Arabicorum. L. B., Brill. 1869, 71. Tom. I. II. 4°. *f* 15.50.

I. Kitábo 'l-Oyun wa 'l-hádáïk fi akhbári 'l-hakáïk, edd. M. J. de Goeje et P. de Jong. 1869. *f* 8.— II. Tadjáribo 'l-Omami, auctore Ibn Maskowaih, cum ind. et gloss. ed. M. J. de Goeje 1871. *f* 7.50.

Habib Risk Allah Effendi, De distel en de ceder van den Libanon. Alkm., v. Vloten. 1855. 2 dln. 8°. *f* 5.80.

Hadirae, Al-, Diwanus cum Al-Yezidii scholiis, e codice ms. Arabice ed., versione Lat. et annott. ill. G. H. Engelmann. L. B., Brill. 1858. 8°. *f* —.50.

Historia Chalifatus Al-Motacimi; ex cod. Arabico nunc primum edit. a C. Sandenberg Matthiessen. L. Bat., Brill. 1849. 8°. *f* 1.—.

Historia Jemanae sub Hasano Pascha, quam e codice ms. Arabico Bibliothecae Acad. L. Bat. edid. atque annot. et indice geographico instruxit A. Rutgers. L. B., Luchtmans. (Brill). 1838. 4°. *f* 4.80.

Weil, G., Mohamed de Profeet, zijn leven en zijne leer. In het Nederl. bewerkt door Iz. J. Lion. Amst., J. M. E. Meijer. **1846.** 2 dln. 8°. *f* 6.40.

Weijers, H. E., Nieuwe proeve om al de Arabische letters en verdere schrijfteekens door het gewoon Europeesch karakter onderscheidenlijk uit te drukken. Leid., Luchtmans. (Brill). **1840.** 4°. *f* 0.80.

Willmet, J., De Arabum meritis in literis medio aevo instaurandis. Amst., Typogr. Civitatis. **1807.** 4°.
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1808. VI. 873.

— Commentatio de vita Labîdi, unius ex septem priscorum Arabum poëtis publico honore ornatis. S. l. **1814.** 4°

Woordenboeken.

Dozy, R. P. A., Dictionnaire des noms des vêtemens chez les Arabes. Amst., J. Müller. **1846.** 8°. *f* 5.20.
Uitg. d. de 3e kl. v. h. K. N. Inst. v. Wetensch.
P. J. Veth, Beoordeeling: Gids. 1846. I. 546.

Glossaire des mots Espagnols et Portugais dérivés de l'Arabe par R. P. A. Dozy et W. H. Engelmann. 2e éd. revue et augm. Leide, Brill. **1868.** 8°. *f* 5.75.
De eerste druk, door W. H. Engelmann alleen bewerkt, verscheen aldaar, 1861. *f* 1.50.

Grammatikale werken.

Gelder, J. J. de, Rudimenta of vormleer der Arabische taal. Leyden, Brill. **1854.** 8°. *f* 0.65.
D. Burger Jr., Beoordeeling: Gids. 1854. II. 252.

Roorda, T., Grammatica Arabica, breviter in usum scholarum academicarum conscripta. Adj. est brevis chrestomathia cum lexico. Ed. sec., corr. et aucta. Leov., G. T. N. Suringar. **1857, 58.** 8°. *f* 4.50.
De 1e druk verscheen L. B., Luchtmans. 1835. 8°. *f* 3.60.
H. E. Weijers, Beoordeeling: Gids. 1837. I. 265, 382, 429, 492, 551, 602.
Hierin eene opgave van alle Arabische spraakkunsten, sedert het begin der 16e eeuw verschenen.

Teksten en Vertalingen.

Abdo-'l-Wahid al-Marrékoshi, The history of the Almohades, preceded by a sketch of the history of Spain, from the times of the conquest till the reign of Yusof Ibn-Táshifín, and of the history of the Almoravides; now first edited from a ms. of the library of Leyden, the only one exstant in Europe, by R. P. A. Dozy. Leyden, Brill. **1847.** 8°. *f* 4.20.

Abou Chodjâ, Précis de jurisprudence Musulmane selon le rite Châfeite. Publ. du texte Arabe, avec trad. et annot. par S. Keyzer. L. B., Brill. **1859.** 8°. *f* 3.

Abu-'l-Mahásin ibn Tagri Bardii Annales, e codd. Mss. nunc primum Arabice edd. T. W. J. Juynboll et B. F. Matthes. L. B., Brill. **1852—61.** 2 dln. 4 stn. 8°. *f* 21.35.
Vol. I. 1. 1852. *f* 5.40. I. 2. 1855. *f* 5.60. II. 1. 1857. (Zonder medewerking v. B. F. Matthes). *f* 7.60. II. 2, add. tum H. L. Fleischeri aliorumque, tum sua annotatione et indicibus *f* 2.75.

Antarae Poëma Arabicum Moallakah, cum scholiis ed., vertit et lectionis varietatem addidit V. E. Menil; obss. subjunxit J. Willmet. L. B., Luchtmans. **1816.** 4°. *f* 4.20.
Beoordeeling: Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. 1817. V. 13.

Auctoris incerti Liber de expugnatione Memphidis et Alexandriae, vulgo adscriptus Abou Abdallae Mohammedi Omari filio, Wakidaeo, Medinensi; textum Arab. ex cod. Biblioth. L. B. descripsit, plur. vitiis purgatum edidit et annot. adjecit H. A. Hamaker. L. B., Luchtmans. (Brill). **1825.** 4°. *f* 8.50.

Keyzer, M., De leerstellingen van de Mohammedaansche godsdienst, uit verschillende bronnen zamengesteld. Gor., Noorduyn. 1854. 8°. *f* 2.25.

Keyzer, S., Handboek voor het Mohammedaansch regt. 's Grav., Belinfante. 1853. 8°. *f* 5.60.
T. W. J. Juynboll, Beoordeeling: Gids. 1854. II. 701.

— Het Mohammedaansch strafregt, naar Arabische, Javaansche en Maleische bronnen. 's Grav., Susan. 1857. 8°. *f* 2.40.
Hierin de inhoud van de eerste 112 artt. van den Kitab Toehpah, gedeeltelijke vertaling van de Spiegel der leergierige wetgeleerden, enz.

Land, J. P. N., De Koran en de wording van den Islam.
Gids. 1861. I. 617.

Menil, V. E., De Antara ejusque poemate Arab. Moallakah. Amst., den Hengst. 1814. 4°.

Niemann, G. K., Inleiding tot de kennis van den Islam, ook met betrekking tot den Indischen archipel. Rott., Wijt. 1861. 8°. *f* 4.50.
P. de Jong, De Islam. (Beoordeeling v. bovengenoemd werk): Tijdspiegel. 1862. II. 122.

Oelsner, K. E., Verhandeling over Mahomed of invloed van zijne godsdienstleer op de volken der Middeleeuwen. Uit het Hoogd. vertaald. Fran., Ypma. 1820. 8°. *f* 2.80.

Palm, J. H. van der, De imperatore Ali, Abu Talebi filio, Saracenorum principum maximo. L. B., Luchtmans. 1819. 4°.

Pareau, J. H., Commentatio de indole nobilissimi poematis Arabici Kasida-al-Maksoura, quod Ibn-Doreidem habet auctorem. 1818.
Comm. Classis 3ae Inst. R. B. Tom. II.

— Commentatio de Tograji carmine. Traj. ad Rh., Altheer. 1824. 4°.
Beoordeeling: Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. 1825. XIII. 323.

— Commentatio de Amralkeisi Moallakah. Tr. ad Rh., Altheer. 1828. 4°. *f* 2.20.

Roorda, T., Abu 'l-Abbasi Amedis, Tulonidarum primi, vita et res gestae, ex codd. mss. Bibl. L.-Bat. editisque libris concinn. et auctorum testimonia adj. L. B., Luchtmans. (Brill). 1825. 4°. *f* 3.

Schultens, H. A., Drie redevoeringen. Leeuw., 1845. 8°.
Hierin o. a.: Over de dichtkunst der oostersche volken.

Sprenger, A., De originibus medicinae Arabicae sub Khalifatu. L. B., Luchtmans. (Brill). 1840. 8°. *f* 0.60.
Hierin eene bibliographie v. Arabische en Persische geneeskundige werken.

Testa, A. F. E., De conjugiis jure Moslimico. L. B., Luchtmans et Gebhard. 1843. 8°.

Tydeman, B. F., Conspectus operis Ibn Chalicani de vitis illustrium virorum. L. B., Haak. 1809. 4°. *f* 4.20.
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1811. IX. 426.

Uylenbroek, P. J., De astronomiae conditione apud Arabes aliasque medii aevi gentes orientales. L. B., Luchtmans. 1824. 4°.

Vertaling, Nieuwe, van den Bijbel in het Arabiesch. (te ondernemen door Schilenz). 1839.
Godg. bijdr. XIII. 256.

Veth, P. J., De religionis islamiticae ejusque historiae studio a theologis christianis minime negligendo. Amst., Typogr. Civitatis. 1843. 4°.

— De institutis Arabum erudiendae juventuti et literis promovendis inservientibus. Amst., J. Müller. 1844. 8°. *f* 0.80.
R. P. A. Dozy, Beoordeeling: Gids. 1844. I. 1.

— Mohammed en de Koran.
Gids. 1845. II. 294, 346, 393, 461, 525.

Berg, L. W. C. van den, De contractu „do ut des" jure Mohammedano. L. B., v. Doesburgh. 1868. 8°.

— Over het contract Al-Bai' in het Mohammedaansch regt. 1870.
Bijdr. 3e Rks. IV. 109. Vertaling van De contractu do ut des.

— De beginselen van het Mohammedaansche recht, volgens de Imâm's Aboe-Hanîfat en asj-Sjâfe-î. Bat., Bruining & Wijt. ('s Grav., Nijhoff). 1874. 8°. *f* 5.

Catalogus codicum manuscriptorum Arabicorum in Bibl. Soc. art. et litt. quae Bataviae floret, asservatorum, auctore R. Friederich. Pars I. 1853.
Verh. Bat. Gen. XXV.

Catalogus. — Codicum Arabicorum in Bibliotheca Societatis artium et scient., quae Bataviae floret, asservatorum, catalogum, inchoatum a R. Friederich, absolvit, indicibusque instr. L. W. C. van den Berg. Bat., Bruining & Wijt. (H. Com., Nijhoff). 1873. 8°. *f* 1.90.

Dozy, R. P. A., Bijdrage tot de kennis der Arabieren.
Gids. 1849. II. 742.

— Notices sur quelques manuscrits Arabes. Leide, Brill. 1852. 8°. *f* 3.50.
Afz. uitg. uit de »Ouvrages Arabes," publ. p. R. P. A. Dozy.

— Recherches sur l'histoire et la littérature de l'Espagne pendant le moyen âge. Sec. éd., augm. et entièrement refondue. Leide, Brill. 1860. 2 vol. 8°. *f* 9.
Van den 1en druk verscheen alleen het 1e deel onder den titel: Recherches sur l'histoire politique et litt. de l'Espagne. Ald., 1849. 8°. *f* 6.75; Verm. prijs *f* 5.
Dit deel is echter niet geheel in den 2en dr. overgenomen, zoodat het zijne waarde niet geheel verloren heeft.

— Histoire des Musulmans d'Espagne jusqu'à la conquête de l'Andalousie par les Almoravides (711—1110). Leide, Brill. 1861. 4 vol. 8°. *f* 14.50; Verm. prijs *f* 6.
Veth, P. J. Een Nederlandsch geschiedschrijver. (Beoordeeling van boveng. werk): Gids. 1863. IV. 411.
Hierin een overzicht van de werken van R. P. A. Dozy tot 1862.

— Het Islamisme. Haarl., Kruseman. 1863. 8°. *f* 5.40.

— De causis cur Mohammedanorum cultura et humanitas prae ea quae Christianorum est imminuta et corrupta sit. L. B., Brill. 1869. 8°. *f* 0.30.

— Lettre à M. Fleischer, contenant des remarques critiques et explicatives sur le texte d' Al-Makkari. Leide, Brill. 1871. 8°. *f* 2.75.

Goeje, P. de, Praecepta Corani, de officiis hominum erga Deum, erga semetipsos et erga alios.
Ann. Ac. Gron. 1827—28.

Goeje, M. J. de, Mémoires d'histoire et de géographie orientales. Leyde, Brill. (Amst., Koster). 1862—64. 3 vol. 8°. *f* 4.20.
I. Mémoires sur les Carmathes de Bahraïn. 1862. *f* 1.20. II. Mémoire sur le Fotouho's Sham attribué à Abou Ismael Al-Baçri. 1864. *f* 1.20. III. Mémoire sur la conquête de la Syrie. *f* 1.80.

Goeje, M. J. de, De belangrijkheid van de beoefening der Arabische taal- en letterkunde. 's Grav., Nijhoff. 1866. 8°. *f* 0.40.

Groenewoud, J. C. Swyghuisen, De sanguinis, quae vocatur, vindicta Arabibus maxime propria. 1821. 4°.

— De Corano. Traj. ad. Rh., Bosch. 1843. 8°.

Hamaker, H. A., De religione Mohammedica magno virtutis bellicae incitamento. L. B., 1817. 4°.
Beoordeeling: Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. 1819. VII. 145.

— Réflexions critiques sur quelques points contestés de l'histoire orientale, pour servir de réponse aux éclaircissemens de M. de Hammer, publ. dans le Nouveau Journal Asiatique, cahier d'avril 1829. Leide, Luchtmans. 1829. 8°.

SYRISCH.

(*Arameesch in christelijke werken*).

Anecdota Syriaca. Coll., ed., expl. J. P. N. Land. L. B., Brill. 1862—70. 3 dln. M. pl. 4°. *f* 24.—
I. Symbolae syriacae. 1862. *f* 7.— II. Joannis episcopi Ephesi monophysitae scripta historica quotquot adhuc inedita supererant, Syriace edidit, 1868. *f* 8.50. III. Zachariae episcopi Mitylenes aliorumque scripta historica graece plerumque deperdita, Syriace edidit, 1870. *f* 8.50.

Brief van den zaligen Heer Simeon, Bisschop van Beth Arsam, dien hij geschreven heeft over Barsaiemas, Bisschop van Nisibis, en de ketterij der Nestorianen. Uit Michaelis, Syrische Chrestomathie, en, uit dezelve, uit het Syrisch vertaald door G. Outhuys. 1819.
Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godgel. wet. VII. 913.

Groenewoud, J. C. Swyghuisen, Specimina e versione Syriaca Peschito selecta, cum vocum notionibus. Tr. ad Rh., Bosch. (H. Com., Nijhoff). 1845. 8°. *f* 0.75.

Land, J. P. N., Joannes Bischof von Ephesos, der erste Syrische Kirchenhistoriker. Einleitende Studien. Leyden, Brill. 1856. 8°. *f* 2.80.
Hierin een hoofdstuk: Allgemeine Verhältnisse der Syriachen Literatur.

— Een Christen-zendeling in de zesde eeuw.
Gids. 1856. I. 761.
Hierin brieven vertaald uit het Syrisch van Joh. v. Ephesus.

— Syrische bijdragen tot de patristiek. 1856, 57.
Godg. bijdr. XXX, 1005; XXXI. 470.

— Cureton's Syrische evangeliën en het origineel van Matthaeus. 1859.
Godg. bijdr. XXXIII. 724.

— Nog iets over den naam Peschîttô. 1862.
Godg. bijdr. XXXVI. 479.

Montijn, K. W. M., De oorspronkelijke schrijfwijze en beteekenis van פשיטא (Peschîttô). 1862.
Godg. bijdr. XXXVI. 195.

Ridley, G., De Syriacarum Novi Foederis versionum indole atque usu, e duobus codd. mss.
Nov. Test. Gr. Wetstenii. Ed. altera, cur. J. A. Lotze. Rott., Allart. 1831. 4°. Vol. I. 241.

OOSTELIJKE TAK.

ASSYRISCH.

Ewald, J. L., De Assyrische en Babylonische ontdekkingen met betrekking tot schrift en taal beoordeeld. Naar het Hoogd. en met eene voorrede voorzien door L. J. F. Janssen. Leiden, Brill. 1851. 8°. *f* 0.40.

ZUIDELIJKE TAK.

ARABISCH.

Algemeene werken. Monographiën.

Amersfoordt, J., De studio litterarum Arabicarum variis, post renatam in Europa doctrinam, aetatibus identidem variato. Hard., Barends. 1816. 4°.
Beoordeeling: Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. 1817. V. 557.

Wolters, G., De literarum orientalium studiis ab Arabica potius quam ab Hebraea lingua inchoandis.
Ann. Ac. Gron. 1828–29.

Zimmerman, C., P. A. S. v. Limburg Brouwer.
Gids. 1873. I. 500.

SEMITISCHE TALEN.

IN HET ALGEMEEN.

Juynboll, T. W. J., De praecipuis progressibus, quos literae semiticae hoc ipso decennio tecerunt. L. B., Hazenberg. 1845. 8o.

Muntinghe, H., De docendarum discendarumque in academiis dialectorum Hebraeae, Arabicae et Aramaeae ratione commentatio. 1834.
Comm. 3ae Classis Inst. R. B. Tom. V.

Pierson, A., De algemeene geschiedenis der Semietische talen. (Getrokken uit Rénan, Hist. génér. d. langues sémitiques). 1859.
Godg. bijdr. XXXIII. 1.

Renan, E., Over het aandeel der Semietische volken in de geschiedenis der beschaving. Openingsrede van den cursus van Hebreeuwsche, Chaldeeuwsche en Syrische taalkunde aan het Collège de France. Naar de 4e uitg. uit het Fransch. Amersft., Slothouwer. 1862. 8o. *f* 0.30.

Veth, P. J., Geschiedenis van den Semietischen taalstam.
Gids. 1861. II. 659. 834.

Weijers, H. E., De litterarum semiticarum disciplina, tota et prudenter, aeque ac cum animi ardore colenda.
Ann. Ac. L. Bat. 1833–34.

Wolff, D. E. W., Het Semitische letterschrift. Met een tafel. Amst., Kirberger. 1858. 8o. *f* 0.60.

NOORDELIJKE TAK.

ARAMEESCH.

Groenewoud, J. C. Swyghuisen, Institutio ad grammaticam Aramaeam ducens. Tr. ad Rh., Bosch. (H. Com., Nijhoff). 1845. 8o. *f* 1.50.

CHALDEEUWSCH.

(*Arameesch in joodsche werken*).

Oldeman, G., De Onkelosi Chaldaica Pentateuchi versione. Tr. ad. Rh., Siddré. 1868. 8o. *f* 1.

Over de spelling van Aziatische en dergelijke namen bij het uitdrukken derzelve in het Nederduitsch, door E. D(e) W(aal). 1844.
Indisch Magazijn. I, II. 101.

Pareau, J. H., De amico Graecarum et Latinarum literarum cum orientalibus consortio. Hard., Tijhoff. 1808. 4°.
Beoordeeling: Bibl. v. theol. letterk. 1809. VII. 346.

— De constanti ac non mutabili orientali ingenio, sacrarum literarum cultoribus suos in usus diligenter observando. Traj. ad Rh., v. Paddenburg & v. Schoonhoven. 1810. 4°.

— De honoris studio orientalium. Traj. ad Rh., v. Paddenburg & v. Schoonhoven. 1823. 8°.
Ook in de Ann. Ac. Rh. Tr. 1822—23.

Roorda, T., Over dichtmaat, versmaat en versbouw, inzonderheid in de Hollandsche, Duitsche, Fransche, Grieksche, Romeinsche, Arabische en Oud-Indische poëzy. 's Hage, Nijhoff. 1863. 8°. *f* 5.50.

— Over de aard en natuur van de verschillende spraakgeluiden, en de wijze, waarop die eenvoudig en duidelijk in Europeesch schrift met Romeinsche karakters beteekend en onderscheiden kunnen worden. Amst., v. d. Post. 1866. 8°. *f* 1.50.
Afz. uitg. v. Versl. en med. K. Ak. Lett. IX. 205.

Soest, G. H. van, Mr. P. A. S. van Limburg Brouwer. Nekrologie.
T. v. N. I. 1873. I. 235.

Transcriptie. Aanteekening hierover, overgenomen uit: The nature, No. 172. Febr. 13. 1873.
Bijdr. 3e Rks. VII. 387.

Tijdschrift voor Nederlandsch Indië. Uitg. door W. R. van Hoëvell, c. a. 1838—74. 8°.
De jaargangen 1838—44 verschenen Bat., Landsdrukkerij; 1845—48 (van dezen jg. verscheen slechts N°. 1—3) Bat., Drukkerij v. h. Bat. Gen.; 1849, 50, Gron., v. Bolhuis Hoitsema; 1851 en volgg. jaren, Bomm., Noman. Van 1838—48 was de prijs *f* 12.50, vervolgens *f* 13.— p. jaar.

Tijdschrift voor Indische taal-, land- en volkenkunde. Uitg. door het Bataviaasch Genootschap van kunsten en wetenschappen. Onder redactie van P. Bleeker, L. W. C. Keuchenius, J. Munnich, E. Netscher, J. A. van der Chijs, W. Stortenbeker Jr. en L. J. J. Michielsen. Bat., ('s Grav., Nijhoff). 1852—74. Dl. I—XXI. 8°. P. jaar *f* 6.
Dl. I—XVII verschenen bij Lange; Dl. XVIII en volgg. bij Bruining & Wijt.

Verburg, J., De fructibus, quos huc usque protulit literarum orientalium cultura.
Ann. Ac. Gron. 1818—19.

— De arctissimo nexu inter literaturam orientalem et theologiam. Dav., de Lange. 1831. 8°.

Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van kunsten en wetenschappen. Bat., ('s Grav., Nijhoff). 1778—1872. Dl. I—XXXVI (Dl. I—XXII 8°. de volgg. dln. 4°.) M. pl. P. dl. *f* 10.
De verschillende dln. verschenen als volgt: Dl. I—XVII Landsdrukkerij; XVIII Parapattan; XIX zonder naam; XX, XXI Drukkerij van het Bat. Genootschap; XXII—XXXIII Lange; XXXIV en volgg. Bruining en Wijt.

Vertellingen, Zinrijke, van Perzische, Arabische en andere oostersche schrijvers, bijeenverzameld door W. G. Rott., Linders. 1825. met platen. 8°. *f* 1.50.

Veth, P. J., De beoefening der oostersche letteren, aanbevolen aan de algemeene belangstelling. Amst., v. Kampen. 1850. 8°. *f* 0.40.

Weijers, H. E., Het katalogiseren v. oostersche handschriften. Amst., 1841. 8°.

Willmet, J., De retinenda antiqua Batavorum in literis orientalibus gloria. Amst., 1805. 4°.

— Schets van den staat der oostersche litteratuur in Holland in de 18de eeuw. 1812.
Verh. Kon. Instituut. 3e kl. II. 141.

Greve, E. J., De nexu, qui in studio linguarum orientalium cum ceteris artibus et doctrinis humanioribus intercedit indivulsus. Leov., v. d. Sluis & Fink. 1800. 4°. *f* 0.55.

Groenewoud, J. C. Swyghuisen, De adhibenda ad docendas literas orientales popularitate socratica.
Ann. Ac. Gron. 1816—17.
Beoordeeling: Bijdr. tot de beoef. en gesch. d. godg. wet. 1819. VII. 139.

— De aetate nostra ad provehenda literarum orientalium studia quam maxime apta.
Ann. Ac. Rh. Tr. 1831—32.

Hamaker, H. A., De Graecis Latinisque historicis medii aevi ex orientalium fontibus illustrandis.
Ann. Ac. Gron. 1816—17.
Beoordeeling: Bijdr. tot. de beoef. en gesch. d. godg. wet. 1817. V. 555.

— Specimen catalogi codicum mss. orientalium Bibliothecae Academiae Lugd. Bat. L. B., Luchtmans. 1820. 4°. *f* 6.50.

— De vita et meritis Guilielmi Jonesii. L. B., Luchtmans. 1823. 4°.

Juynboll, T. W. J., De hodierna studii linguarum orientalium conditione.
Ann. Ac. Gron. 1830—31.

— De Henrico Arentio Hamakero, studii literarum orientalium in patria nostra vindice praeclaro.
Ann. Ac. Gron. 1835—36.

— Letterkundige bijdragen. Leiden, Luchtmans. (Amst., Brinkman). 1838—40. 3 st. 8°. *f* 4.60.
I. Opmerkingen tot toelichting van eenige punten der Hebreeuwsche letterkunde, en der Griekse, Romeinsche, Carthaagsche en Numidische oudheid.
II. Beschrijving van een Arabischen Codex der Franeker Bibliotheek, bevattende de vier Evangeliën.
III. Proeve tot opheldering van den toestand van Midden-Azië in vroegere eeuwen.
Beoordeeling: Godg. Bijdr. 1839, 41. XIII. 234, 472. XV. 412.

— Sermo de Henrico Engelino Weijers, die 17 Aprilis 1844, ad discipulos habitus. Gron., Oomkens. (L. B., Engels). 1844. 8°. *f* 0.50.

— De codicum orientalium, qui in Acad. Lugd. Bat. servantur Bibliotheca. L. B., Brill. 1854. 8°. *f* 0.50.
Ook in de Ann. Ac. 1853—54.

Lierzang bij het graf van wijlen den Hoogleeraar Hendrik Arent Hamaker. Amst., v. Bakkenes. 1835. 8°. *f* 0.30.

Meinsma, J. J., Herinnering aan T. Roorda. 1874.
Bijdr. 3e Rks. IX. 320.

Millies, H. C., Oratio de litterarum orientalium cum theologia christiana necessitudine. Traj. ad Rh., Kemink. 1857. 8°. *f* 0.50.
Ook in de Ann. Ac. 1856—57.

— Over de Oostersche vertalingen van het beroemde geschrift van Hugo Grotius: De veritate religionis Christianae. 1863.
Versl. en med. K. Ak. Lett. VII. 109.

Müller, F. Max, De uitkomsten van de wetenschap der taalkunde. Eene voorlezing gehouden aan de Keizerl. hoogeschool te Straatsburg, 23 Mei 1872. Uit het Hoogd. door G. Penon. Met een inl. woord door H. E. Moltzer. Gron., Noordhoff en Smit. 1872. 8°. *f* 0.50.
H. Kern, Beoordeeling: Gids. 1873. I. 380.

Orientalia. Edentibus T. W. J. Juynboll, T. Roorda, H. E. Weijers. Amst., J. Müller. 1840—46. Vol. I, II. 8°. *f* 15.60.

Outhuys, G., Geschiedkundig verslag der voornaamste uitgaven van de Biblia polyglotta. Gedeeltelijk uit het Fransch vertaald (van de Petity), en met bijvoegselen en aantt. vermeerderd. Fran., Tuinstra. 1822. 8°.

ALGEMEENE WERKEN.

Brouwer, P. A. S. van Limburg, Transcriptie van Devanâgarî, Javaansch en Arabisch schrift, aangenomen door het K. Instituut v. taal-, land- en volkenkunde v. N. I. Met tabel. 1871.
Bijdr. 3e Rks. VI. 132.

Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van Ned. Indië. Uitg. door het Kon. Instituut voor taal-, land- en volkenkunde van N. Indië. 1853—56. 1e Rks. 4 dln; 1856—65. N. Rks. 8 dln; 1866—74. 3e Rks. Dl. I—IX. 8o.
Dl. I—III verschenen 's Grav., Fuhri; Dl. IV en de N. reeks Amst., F. Muller; de overige deelen 's Grav., Nijhoff. De prijs is: 1e Rks. *f* 18.—; N. Rks. *f* 47.90; Rks. Dl. I—IX. *f* 58.—

Bijdragen, Godgeleerde,—Bibliotheek van theologische letterkunde. Amst., Brave. 1803—11. 9 dln. 8o.

Bijdragen tot de beoefening en geschiedenis der godgel. wetenschappen. Amst., Brave. 1813—26. 24 dln. 8o.

Godgeleerde bijdragen. 1827—70. 44 dln. 8o. P. jg. *f* 9.—.
Verscheen van 1827—40 Amst., Brave; van 1841—65 Amst., ten Brink en de Vries; van 1866—70 Leid., de Breuk & Smits.

Catalogus centuriae librorum rarissimorum manuscript. et partim impress. Arabicorum, Persicorum, Turcicorum, Graecorum, Latinorum, etc. qua anno CIↃIↃCCV Bibl. publ. Academiae Upsalensis auxit et exornavit J. G. Sparvenfeldius. Editus sumptibus ejusdem Bibliothecae, Ups. 1706. Nunc ex parte iterum editus, quantum ad libros manuscr. Arabicos, Persicos et Turcicos spectat ab H. E. Weijers. L. B., Luchtmans. 1836. 4o.
De oorspronkelijke Catalogus is zelfs in Zweden zeer zeldzaam.

Catalogus codicum orientalium Bibliothecae Academiae Lugd. Bat. L. B., Brill. 1851—73. 5 dln. 8o. *f* 23.40.
I. auct. R. P. A. Dozy *f* 5.20. II. eod. *f* 4.20. III. P. de Jong et M. J. de Goeje *f* 5. IV. iisd. *f* 4.50. V. M. J. de Goeje. *f* 4.50.

Catalogus codicum orientalium Bibliothecae Academiae Regiae scientiarum quem, a Clar. Weijerso inchoatum, post hujus mortem absolvit et edidit P. de Jong. L. B., Brill. 1862. 8o. *f* 3.50.

Congres, Het 1e internationaal, van Orientalisten.
T. v. N. I. 1873. II. 122.

Doorenbos, W., Handleiding tot de geschiedenis der letterkunde, vooral van den nieuweren tijd. Amst., Kraay. 1869—72. 2 dln. 8o. *f* 6.75.
Hierin: de Indische letterkunde. I. 1; Hebreeuwsche letterkunde. I. 20; Arabische letterkunde. I. 172; Persische letterkunde. I. 198.

Dozy, R. (P. A.), Oosterlingen. Verklarende lijst der Nederl. woorden, die uit het Arabisch, Hebreeuwsch, Chaldeeuwsch, Persisch en Turksch afkomstig zijn. 's Grav., Nijhoff; Leid., Sythoff; Arnh., Thieme. 1867. 8o. *f* 1.25.
P. J. Veth, Oostersche woorden in de Nederl. taal. (Beoordeeling v. boveng. werk): Gids. 1867. I. 410.

Gebed, Het, des Heeren in veertien talen. (Hebreeuwsch, Chaldeeuwsch, Samaritaansch, Sanskriet, Koptisch, enz.) Leiden, Brill. 1855. 4o.
Niet in den handel.

Blz.

TALEN VAN DEN INDISCHEN ARCHIPEL.

Algemeene werken 40
Maleisch 41
Talen van Sumatra en omliggende eilanden.
Bataksch (Tolasch, Mandailingsch en Dairisch dialekt) 63
Taal der Loeboes. 64
Menangkabausch-Maleisch 64
Dialekten der Pasemah-landen 65
Lampongsch 65
Omliggende eilanden. (Mentawei-eilanden; Enggano; Banka; Blitong). 65
Talen van Java en Madura.
Javaansch 66
Kawi 78
Soendaneesch 79
Madureesch 82
Talen der kleine Soenda-eilanden.
Balineesch 82
Talen van Soembawa 83
Taal van Soemba 83
Taal van Savoe 83
Talen van Timor, Rotti 83
Talen van Borneo.
Dajaksch 83
Overige talen en dialekten 84
Talen van Celebes en omliggende eilanden.
Makassaarsch 84
Boegineesch 85
Alfoersch 86
Talen van de Minahassa 87
Omliggende eilanden. (Sangi, Salibaboo, Philippinen, enz.) 88
Talen der Molukken. 88
Talen van Nieuw-Guinea. Hawaii enz. 89
AANHANGSEL. EGYPTISCH 89

VERKORTINGEN. T. v. N. I. = Tijdschrift van Nederl.-Indie; — T. T. L. V. = Tijdschrift voor Ind. taal-, land- en volkenkunde; Bijdr. = Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde v. Nederl.-Indie.
De overige verkortingen zullen den gebruiker, ook zonder aanwijzing, duidelijk zijn.

OVERZICHT.

Blz

ALGEMEENE WERKEN 1

SEMITISCHE TALEN.

In het algemeen 4

Noordelijke tak.

Arameesch 4

Chaldeeuwsch (Arameesch in joodsche werken) 4

Syrisch (Arameesch in christelijke werken) 5

Oostelijke tak.

Assyrisch 5

Zuidelijke tak.

Arabisch 5

Aethiopisch 11

Westelijke tak (Kenaäneesch).

Hebreeuwsch 12

Samaritaansch 30

Phoenicisch 30

ARISCHE TALEN.

Perzisch 31

Sanskrit 21

Hindostani 34

Sindhi 34

Pali 34

CHINEESCH 34

JAPANSCH 36

FAVORLANGSCHE (FORMOSAANSCHE) TAAL 39

de grenslijn zuiver te trekken. Beoordeelingen van in het buitenland verschenen werken zijn niet opgenomen. Een paar malen is hiervan afgeweken, namelijk waar het werken betrof over hier te lande minder beoefende talen, zoodat het daaruit blijken kon wie zich met de studie dier talen bezighouden.

Het werk is zoowel eene bijdrage voor een algemeenen systematischen catalogus van in Nederland verschenen werken, als voor eene geschiedenis van de beoefening der oostersche talen. Dat die bijdrage onvolledig is, kan niemand duidelijker zijn dan den vervaardiger. Mededeelingen van aanvullingen en verbeteringen zullen hem steeds welkom zijn.

Ten slotte zij dank gebracht aan den Heer H. W. Christ. Rittershausen, die met de meeste welwillendheid behulpzaam was bij het nazien der drukproeven.

's Gravenhage, Febr. 1875. B. v. H.

Den boekhandel, voor wien in de eerste plaats dit werk bestemd is, is de geschiedenis van het ontstaan er van genoeg bekend.

Voor den taalgeleerde, die het misschien eene vermetelheid zal achten, dat iemand, met de oostersche talen onbekend, een overzicht tracht te geven van de beoefening dier talen, zij hier vermeld: dat de Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels voor een drietal jaren een prijsvraag uitschreef voor eenig werk dat den boekhandel tot nut kon strekken. Den ondergeteekende werd voor eene bibliographie der oostersche talen door de Algemeene vergadering van 11 Aug. 1874 de prijs toegekend. De vergadering besloot het werk te doen drukken en uitgeven; de firma E. J. Brill te Leiden verlangde een soortgelijk werk bij het 3e eeuwfeest der Leidsche Hoogeschool in het licht te geven; en ziedaar een werk, door een zeer jeugdig beoefenaar der bibliographie voor praktisch gebruik vervaardigd, als feestgeschenk aangeboden op een wetenschappelijk feest.

Een enkel woord aangaande de grenzen, waar binnen de bewerker zich heeft beperkt. Behalve de zuiver taalkundige geschriften is niets opgenomen, dan de werken over Mohamedaanschen godsdienst en recht; volgens de uitspraak der meest bevoegde beoordeelaars is de studie dier werken toch onmisbaar voor den beoefenaar, o. a. der Maleische en Javaansche talen. Dat de grens tusschen bijbelsche taalkunde en godgeleerdheid dikwijls zeer moeielijk te bepalen was, is duidelijk; de bewerker hoopt er in geslaagd te zijn

DE

BEOEFENING DER OOSTERSCHE TALEN

IN

NEDERLAND EN ZIJNE OVERZEESCHE BEZITTINGEN

1800—1874

BIBLIOGRAPHISCH OVERZICHT

DOOR

P. A. M. BOELE VAN HENSBROEK

Bekroond door, en uitgegeven op last van de Vereeniging tot bevordering van de belangen des Boekhandels

LEIDEN, E. J. BRILL

1875

DE

BEOEFENING DER OOSTERSCHE TALEN

IN NEDERLAND EN ZIJNE OVERZEESCHE BEZITTINGEN

voor gouvernements-rekening gemaakt werd, zelf eigenaars te worden. Van eene „Encyclopédie japonnaise", facsimile van eene japansche uitgave, met transscriptie en fransche vertaling door L. Serrurier, zijn heden reeds eenige exemplaren verschenen.

En bovendien zal de Firma Brill zich onderscheiden door de voorgenomen uitgave van ath-Thabarî. Eene vereeniging van geleerde Orientalisten heeft zich ten taak gesteld dien grooten arabischen geschiedschrijver in het licht te geven, gesteund door onze regeering en door eenen edelen bevorderaar der wetenschap. Eene prachtige kopie van een handschrift te Konstantinopel bevindt zich reeds te Leiden: met de onderneming is een begin gemaakt: de Firma Brill zal hare grootste zorg besteden aan de typografische uitvoering.

Waar ik op zulke uitgaven kan wijzen, daar geloof ik te mogen zeggen dat wij onder de tegenwoordige firmanten niets verloren, integendeel veel gewonnen hebben. —

Keeren we nu terug tot het plan voor de „Feestgave". Was er verandering gekomen in het eerste gedeelte, het andere — de bijvoeging van eenige bladzijden arabischen druk — bleef bestaan en mij viel de vereerende opdracht te beurt voor eenen zuiveren tekst te willen zorgen. Ik had juist eene kopie genomen van een handschrift uit Weenen: Ibn-Qotaiba's biografieën van beroemde dichters, en de inleiding daarvan waarin de auteur zijn oordeel uitspreekt over het wezen der poëzie scheen eene niet-ongeschikte bijdrage. Ik hoop met de hulpbronnen die mij ten dienste stonden geslaagd te zijn, terwijl de vertaling — waarbij ik voor den in arabische geschiedenis en litteratuur minder-ingewijde eenige korte opheldernde aanmerkingen heb gevoegd — den lezer niet onwelkom moge zijn.

LEIDEN 8 Februari 1875 H. W. CHRIST. RITTERSHAUSEN

de Firma Luchtmans ontbonden die „oude en beroemde firma, die Leiden vele jaren tot eene eer verstrekte."

Nu trad Everard Jan Brill op: hij werd tot Academiae typographus aangesteld en breidde vooral op oostersch gebied zijne zaken uit, totdat in 1871 een plotselinge dood hem wegrukte.

Gaarne wees ik hier op eenige van de werken bij Luchtmans en Brill verschenen — ik zoude echter moeten vreezen veel niet te vermelden dat eene vermelding overwaardig is: een enkele blik in den „Catalogus" zal voldoende zijn om de waarheid mijner woorden te staven.

De zaak ging nu over in handen der tegenwoordige eigenaars en de groote vraag was of zij op den ingeslagen weg zouden voortgaan, of zij den ouden roem der leidsche pers zouden handhaven. De „Catalogus" blijft op die vraag het antwoord schuldig: daarom moge men het in de volgende regels lezen.

De tegenwoordige eigenaars begonnen met de gebouwen te vergrooten en zoowel de zetterij als drukkerij naar de eischen van den tegenwoordigen tijd in te richten. De bestaande arabische typen waren hoewel nog bruikbaar toch afgesleten, er werd dus eene nieuwe letter aangekocht en het eerste werk daarmede gedrukt ziet ook heden het licht: de Dîwân van Moslim ibno 'l-Walîd, uitgegeven door Prof. de Goeje. Eveneens danken wij aan hunne pers eene belangrijke bijdrage voor de studie der Polynesische talen, de Handleiding namelijk tot de beoefening der Madoereesche taal, door den heer A. C. Vreede bewerkt, het eerste werk van eenigen omvang hierover uitgekomen.

Had men wat Sanskriet betreft geen typen genoeg dan om nu en dan eens een enkel woord te kunnen drukken, in die behoefte is voorzien en Prof. Kern mocht de voldoening smaken dat in het vorige jaar zijn: The Âryabhatîya, with the Commentary Bhatadîpikâ of Paramâdîçvara de pers verliet, het eerste Sanskrietwerk dat ooit in Nederland het licht zag.

Ook de studie der Mongoolsche talen werd waardig vertegenwoordigd door de „Uranographie Chinoise" van Dr. Schlegel, terwijl door de Firma onderhandelingen, die volgens officieuse mededeeling weldra met eenen gunstigen uitslag zullen worden bekroond, zijn aangeknoopt met het Rijk om van het volledig stel chineesche typen dat indertijd

Een enkel woord over de leidsche boekdrukkers wier namen op zooveel arabische uitgaven prijken. [1])

De eerste oostersche drukken verschenen te Leiden in het begin der 17e eeuw. De Hoogleeraar Erpenius had in zijne woning eene eigen drukkerij ingericht, waar hij zijne werken ter perse legde. Datzelfde voorbeeld volgde Prof. Golius.

Daarnaast bestond de beroemde drukkerij van Elsevier, die onder Isaak Elsevier den 19en Februari 1620 tot Akademie-drukkerij was verheven. De Elseviers bleven bestaan tot het jaar 1712. Toen stierf Abraham die sedert 1681 de zaak had bestuurd, maar niet altijd den ouden roem van het geslacht had opgehouden, niettegenstaande de herhaalde klachten van den Rector der Hoogeschool. Met zijnen dood verdween die in de jaarboeken der typografie zoo geprezen naam van de rol der nederlandsche boekdrukkers en treden de Luchtmansen op den voorgrond.

Reeds in 1683 was Jordaen Luchtmans naar Leiden gekomen en had zich hier gevestigd als Boekdrukker en Boekhandelaar. Zijn eenige zoon Samuel volgde hem in 1708 op en werd in 1730 tot Akademie-drukker aangesteld. Vijfentwintig jaar later gaf hij de zaken over aan zijne zoons Samuel en Johannes die hem in 1741 en in 1749 reeds als Universiteits-drukkers waren toegevoegd. De Firma door deze beide gevormd bleef ruim een eeuw in stand tot 1850.

Samuel stierf in 1780 en Johannes associeerde zich zes jaar later met zijnen neef Samuel die nadat Johannes in 1809 gestorven was de zaak alleen voortzette tot 1812 toen ook hij overleed. Met hem nam het beroemde boekdrukkers-geslacht als zoodanig een einde, want de laatste der Luchtmansen: Jean Samuel, gest. 1820, gevoelde geen neiging tot dezen werkkring.

In 1803 was Johannes Brill boekdrukker geworden, had eene eigen drukkerij opgericht en was tevens: „Coadministrateur" der Firma Luchtmans. Na den dood van den laatste der firmanten was hij alleen met de leiding der zaken belast totdat in 1819 Mr. Johannes Tiberius Bodel Nyenhuis zich met hem vereenigde. Op tachtigjarigen ouderdom wenschte de heer Brill in 1848 zich terugtetrekken en twee jaar later werd

---

1) Vgl. M. A. Ledeboer, M. D. De Boekdrukkers, Boekverkoopers en Uitgevers in Noord-Nederland sedert de uitvinding van de Boekdrukkunst tot den aanvang der negentiende eeuw. Deventer 1872. (Niet in den handel).

Op zulk eenen dag mag ieder het zijne bijbrengen tot opluistering van het feest, verhoogt elk bewijs van deelneming de feestvreugde, wordt elk blijk van instemming met een „welkom!" begroet.

Dat begreep ook de Firma E. J. Brill, tot voor korten tijd officieel en steeds nog feitelijk de akademische boekdrukkers, en zij wilde eene „Feestgave" schenken die zij hoopt dat door vaderlandsche en door vreemde geleerden even gaarne zal aangenomen worden.

De leidsche pers heeft zich eenen wel-verdienden naam verworven, vooral waar het gold de studie der oostersche talen te bevorderen. Sedert eene lange reeks van jaren danken de Orientalisten haar de uitgave van menig werk dat der wetenschap onschatbare diensten heeft bewezen. Het oorspronkelijke plan voor die „Feestgave" was dan ook eene geschiedenis te schrijven van de opkomst en ontwikkeling der drukkerijen in Leiden, een overzicht te geven van alles wat zij voor de oostersche talen hebben gedaan en daaraan toetevoegen eenige bladzijden arabischen tekst met eene hollandsche vertaling.

De Firma Brill vreesde echter wanneer zij aan dat plan uitvoering gaf zich onwillekeurig aan zelfverheffing te zullen schuldig maken, en besloot dus liever iets anders daarvoor in de plaats te stellen.

De „Vereeniging van den Boekhandel in Nederland" had een antwoord op eene prijsvraag bekroond, een „linguistische Catalogus van oostersche werken die sedert het begin dezer eeuw in Nederland en de Indiën het licht hebben gezien", vervaardigd door den heer Boele van Hensbroek, en deze „Catalogus", daartoe welwillend afgestaan, leende zich voortreffelijk tot het doel, terwijl hij het dubbele voordeel bezat dat hij niet alleen nuttig was, maar ook de klip deed vermijden waarop men gevaar liep te stooten.

Wanneer ook de werken vóor onze eeuw verschenen in deze lange lijst eene plaats hadden verkregen, zou de „Catalogus" daardoor in belangrijkheid veel hebben gewonnen.

Betreuren wij hun gemis, we hopen tevens dat de heer Boele ook daaraan eens zijne krachten zal wijden om onze oostersche bibliografie volledig te maken.

Nederland viert feest! Het herdenkt den dag waarop vóor driehonderd jaar zijne Leidsche Hoogeschool werd gesticht, het brengt eene dankbare hulde aan die Hoogeschool die gedurende drie eeuwen Neêrland's roem zoo luisterrijk gehandhaafd heeft!

Nederland viert feest! ja, maar het is een feest van geheel de wetenschappelijke wereld: de vreugde die ons bezielt vindt weêrklank in Europa en uit alle landen zendt de wetenschap hare gezanten naar onze stad om de zuster-akademie te komen gelukwenschen, om de tolken te zijn van de vereering die alom nog voor haar gekoesterd wordt!

AAN

HEEREN CURATOREN

DER

LEIDSCHE HOOGESCHOOL

WORDT DEZE FEESTGAVE

EERBIEDIG OPGEDRAGEN

FEESTGAVE

TER GELEGENHEID

VAN HET

DRIEHONDERD-JARIG BESTAAN

DER

LEIDSCHE HOOGESCHOOL

LEIDEN E. J. BRILL
8 FEBRUARI
MDCCCLXXV

(Niet in den handel).

FEESTGAVE